

శ్రీ వైఖానస భగవచ్చాస్త్రోక్తం
ఆహ్నికామృతమ్

కోనేరిరాజపురనివాసినా శ్రీరఙ్గభట్టాచార్యతనూజేన
శ్రీవాసుదేవభట్టాచార్యేణ
యథామతి సముద్ధతః

గౌరవసంపాదకులు
వేదాచార్య సన్నిధానం సుదర్శనశర్మ
కులపతులు, శ్రీవేంకటేశ్వరవేదవిశ్వవిద్యాలయము

సంపాదకులు
ఆచార్య వేదాంతం శ్రీవిఘ్నభట్టాచార్యులు
శ్రీ వేదాంతం గోపాలకృష్ణమాచార్యులు
డా॥ వాడపల్లి శ్రీనివాస దీక్షితులు
ఆచార్య అగ్నిహోత్రం శ్రీనివాసాచార్యులు

ప్రచురణ
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.
2021

AHNIKAMRUTHAM

by

Vasudeva Bhattacharya

T.T.D. Religious Publications Series No. 1398

© All Rights Reserved

First Edition : 1999

Secound Edition : 2021

Copies : 250

Published by

Dr K.S. JAWAHAR REDDY, I.A.S.,

Executive Officer,

Tirumala Tirupati Devasthanams,

Tirupati - 517 507

D.T.P:

Publications Division,

T.T.D, Tirupati.

Printed at :

Tirumala Tirupati Devasthanams Press,

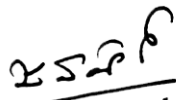
Tirupati - 517 507

ముందుమాట

వైఖానససంప్రదాయపరంపరలో ఆహ్నికామృతము అను ఈ సంస్కృతగ్రంథానికి ఎంతో ప్రాధాన్యం ఉన్నది. వైఖానస సంప్రదాయ ప్రవర్తకులు అనునిత్యం ఆయా సంప్రదాయకర్మలు ఎలా నిర్వర్తించాలో ఈ గ్రంథం ఉపదేశిస్తున్నది. ఇది పూర్వ-ఉత్తరభాగములతో కూడుకొని ఉంది. పూర్వభాగంలో శాస్త్రనియమాలు, ఉత్తరభాగంలో మంత్రవిధానం సప్రమాణంగా వివరింపబడ్డాయి. శ్రీవాసుదేవభట్టాచార్యులవారిచే రచింపబడిన ఈ గ్రంథం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారిచే 1999వ సంవత్సరంలో ప్రథమముద్రణగా ముద్రింపబడింది.

ఈ ద్వితీయముద్రణగా ప్రచురించటంలో వాక్య-పద-అక్షర దోషములను సంస్కరించి శుద్ధప్రతిని అందించిన తిరుపతి శ్రీవేంకటేశ్వరవేదవిశ్వవిద్యాలయం కులపతులు వేదాచార్య ఆచార్య శ్రీసన్నిధానం సుదర్శనశర్మగారికి వీరి అధ్యక్షతన గల వైఖానసవిద్వజ్ఞుల సంపాదక సమితికి కృతజ్ఞతలు తెలుపుతూ ఈ వైఖానస విజ్ఞానఖనిని విద్వాంసులకు సమర్పిస్తున్నాను.

తిరుపతి

శ్రీ డా. కె.యస్. జవహర్ రెడ్డి, I.A.S.,
కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

శ్రీవైశ్యవేదవిశ్వవిద్యాలయము

(తి.తి.దే.ప్రాంతాహితము, యు.జి.సి. ద్వారా ఆమోదితము)

సంపాదకీయం

శ్రీ వైఖానస భగవచ్చాస్త్రము వేదప్రభవమైన వాఙ్మయము. ఎందరెందరో మహానుభావులు తమతమ రచనలతో ఈ శాస్త్రాన్ని పరిపుష్టం గావించారు. అలా ఆవిర్భవించిన గ్రంథరత్నాలలో ఒకటి “ఆహ్నికామృతము”. ఈ గ్రంథం వాసుదేవభట్టాచార్యులవారిచే విరచితమైనది. ఈ గ్రంథం పూర్వోత్తరభాగాలతో కూడుకొని ఉంది.

ఈ గ్రంథం 1897వ సంవత్సరంలో భారతీ లీలాసదన ముద్రాక్షరశాల యందు మొట్టమొదటగా ముద్రింపబడినది. 1998లో ఈ గ్రంథాన్ని మొట్టమొదటగా తమ ఆస్థాన విద్వాంసులైన కీర్తిశేషులు శ్రీ మాడంబాకం కృష్ణస్వామి శ్రీనివాస భట్టాచార్యులు గారి సహకారముతో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారు ముద్రించి వైఖానస లోకమునకు అందించినారు.

ఈ గ్రంథంలో పంచకాలవిచారణ, ఆచమనవిధానం, దంతధావన విధి, పితృతర్పణవిధి, బ్రహ్మయజ్ఞం, యజ్ఞోపవీతధారణ, సంధ్యావందనవిధి మొదలగు విషయాలు పూర్వభాగంలో వివరింపబడగా, ఉత్తరభాగంలో పుణ్యాహం, అగ్నిప్రతిష్ఠా, నిత్యోపాసనం, అంతహోమం, అష్టక, వైశ్వదేవం, ధాతాదిమంత్రములు సప్రమాణంగా వివరించబడ్డాయి.

ఈ గ్రంథాన్ని సాంగోపాంగంగ పరిష్కరించే అవకాశాన్ని తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారు శ్రీవేంకటేశ్వరవేదవిశ్వవిద్యాలయానికి ఇవ్వడం ఎంతో ముదావహం. ఇందుకు తి.తి.దే. కార్యనిర్వహణాధికారి గారికి, సంయుక్తకార్యనిర్వహణాధికారిగారికి హృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతలు తెలియజేయుచున్నాము.

ఈ గ్రంథం యొక్క పరిష్కరణలో సహాయబడిన విద్వద్వరేణ్యులు ఆచార్యవేదాంతం శ్రీవిష్ణుభట్టాచార్యులు, శ్రీవేదాంతం గోపాలకృష్ణమాచార్యులు, డా॥ వాడపల్లి శ్రీనివాస దీక్షితులు, ఆచార్య అగ్నిహోత్రం శ్రీనివాసాచార్యులు గారలు. వీరందరికి అభినందనలు. అక్షరాదిదోష సంశోధనాదు లలో విశేష సహకారాన్ని అందించిన ప్రొఫెసర్ వేదాంతం శ్రీ విష్ణుభట్టాచార్యులవారికి ప్రత్యేక ప్రశంసలు.

ఈ గ్రంథం వైఖానసజగత్తుకు భగవదర్చనలో మిక్కిలి ఉపయుక్తంగా ఉండునని విశ్వసించి, సప్తగిరీశుడైన శ్రీ వేంకటేశ్వరునికి ప్రణమిల్లి ఆస్తిక లోకానికి ఈ పుస్తక కుసుమాన్ని అందిస్తున్నాము.

తిరుపతి
22-03-2021

వేదాచార్య సన్నిధానం సుదర్శనశర్మ
కులపతి

పీఠిక

ఇందువలన విఖనన సంప్రదాయులగు సకల సజ్జనులను ప్రార్థించుటెద్దియనిన శ్రీమదఖిలాణ్ణకోటి బ్రహ్మాండ నాయకులును కలియుగ వరప్రసాదియగు శ్రీవేంకటాద్రిశుని నియమనము చేత తదారాధన తత్పరులును వైఖానసాగమవేత్తలును ఉభయవేదాంత ప్రవర్తకులును నిత్యకర్మానుష్ఠాన యజ్ఞ దీక్షితులును శ్రీవైఖానసమతజీర్ణోద్ధారణ తత్పరులునుఅగు శ్రీనివాసదీక్షితులు మొదలైనవారి ప్రేరణచే తంజావూరు జిల్లా కోనేరి రాజపుర నివాసియగు వాసుదేవ భట్టాచార్యుల వారిచేత ఉద్ధృతమైన శ్రీ వైఖానస సూత్రము నృసింహ వాజపేయ భాష్యము - మరీచి భృగ్వాదిప్రోక్తం శ్రీనివాస దీక్షితీయాది గ్రన్థానుసారముగా ముఖ్యావశ్యకమగు నిత్యవైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానమును గురించిన ఆప్తికామృతమును గ్రంథమందలి న్యూనాతిరిక్తములను క్షమించి సారమును గ్రహించుదురుగాక!

ఉద్దేశ త్యాగమును గురించి వైఖానస సూత్రం మొదలైన గ్రంథములను పరిశోధించడములో సూత్రములో చెప్పియుండు ఆఘార ఘట్టములో “యస్యైదేవతాయై హవిర్నిరూప్యతే తాం దేవతాం మనసాహవైధ్యాయన్నిర్వపేత్” అనే సూత్రమునకు నృసింహ వాజపేయ భాష్యమందు ఉద్దేశ త్యాగ విషయం కంఠోక్తిగా చెప్పియుండుట వల్లనున్నా భృగు మొదలైన ఋషిప్రోక్తమును యీ గ్రంథములో ఉద్దేశత్యాగ విషయమును గురించి చెప్పియుండు ప్రమాణములను చక్కగా పరిశీలించి పాపభీరులుగా యుండు వైఖానసభట్టాచార్యులందరు అనుష్ఠించవలయును.

ఇట్లు

వాసుదేవభట్టాచార్యులు

అమృత కలశము

కలశ కలయిత : అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు, నరసాపురము

హేమాది పాత్రలకైనను స్థాయిత్వము నందవలెనన్నచో కుడ్యాదుల చేర్పు ఆవశ్యకము. అట్లే దధి, ఘృత, క్షీరాదుల నిలుకడకును పాత్రలాధారములు. అయితే ఇచ్చట చిన్న సూచన - పాత్రాదులాధారముగా లేనిచో ఘృతాదులకును, అట్లే కుడ్యాదుల చేర్పులేనిచో హేమాది పాత్రలకును విలువగాని, అస్తిత్వము గాని లేదని చెప్పుటకు సాహసించినట్లు కాదు. ఘృతము, అమృతము వంటి అభ్యర్థిత ద్రవ్యములు సురక్ష్యములు కావుటకే పాత్రల ఆవశ్యకత కదా!

ప్రకృతము “అహ్నికామృతము” అను అపూర్వ గ్రంథములో అన్నర్థములైన విషయముల సముదాయమును పరితులకు సుపరిచితము చేయుట కావశ్యకమని తోచి, యీ వాక్య విన్యాసమునకు “అమృతకలశము” అని నామకరణము కల్పింపబడినది. అంతియేకాని ఉత్కర్షణాపాదమునకు ఎంత మాత్రము కాదని సవినయముగా మనవి చేసికొనుచున్నాను.

“అహ్నికామృతము” అను నీ ప్రబంధమునకు ప్రణేత (తంజావూరు జిల్లా) కోనేరి రాజపుర వాస్తువ్యుడు, స్తవ్యచారితుడు “వాసుదేవ భట్టాచార్యుడు” అనునొకానొక వైఖానస విద్వద్వరేణ్యుడు. శ్రీ సూత్ర, శ్రీనివాస దీక్షితీయ నృసింహవాజపేయ యాజీయాది గ్రంథ రాజములను పరిశీలించి యీ గ్రంథమును రచించినట్లుగా గ్రంథ ప్రారంభములో రచయితయే స్వయముగా పేర్కొని, తన పరిశ్రమను ప్రకటించెను. గ్రంథ నిర్మాణమిట్లే (Constructive) యుండవలెను గాని ఏదో మొక్కుబడిగా నాలుగు మాటలు వ్రాయుట కాదని హెచ్చరించెననియే గ్రహింపదగును గాని రచయిత స్వోత్కర్షణ ప్రగల్భముగా జెప్పుకొనెననుట అపచారము.

ఈ గ్రంథనామమును బట్టి యిందాహ్నిక కృత్యములు (Daily Routine) మాత్రమే వివరింపబడినవనుకొనుట సరికాదు. వానితోపాటుగా

ఇందెన్నో ఉపయుక్త విషయములు విశేషముగా చెప్పబడినవి. ఇట్లు చెప్పుటకే “చక్రిన్యాయము” అని శాస్త్రసంకేతము. అనగా “చక్రిణోగచ్ఛంతి” (= గొడుగులు గలవారు వెళ్లుచున్నారు) అను వాక్యములో గొడుగులు లేని కొందరు కూడ, గొడుగులవారి సమూహముతో చేర్చబడి “చక్రిణః” అని సాముదాయకముగా వ్యవహరింపబడుదురు. ఇట్లే అలంకార శాస్త్రము మొ॥ కూడ వానికి సంబంధించిన ఇతర విషయములను బెక్కింటిని గుదిగ్రుచ్చి చెప్పును కదా!

“ఆహ్నికామృతము” అను నీ ప్రబంధము నందు పూర్వోత్తర భాగములుగా రెండు విభాగములున్నవి.

I పూర్వభాగములో అభిగమన కాలక్రమము, ఆచమన ప్రకారము, అమంత్రాచమనము, దంతధావనము, పవిత్ర లక్షణము, దశవిధ దర్శలు, సమంత్రస్నానవిధి, ఊర్ధ్వపుండ్ర ధారణవిధి, సంధ్యావందనము, కూర్మాసనము, ప్రాణాయామము మొదలుగా గల విషయములు ప్రపత్తి క్రమమును వివేచింపబడినవి.

II ఉత్తర భాగములో విష్వక్సేనారాధన, పుణ్యాహవాచనము, ఆఘారము, ఉద్దేశ త్యాగసూత్రము, ఆఘార ప్రాయశ్చిత్తము, విచ్చిన్నౌషాసన ప్రాయశ్చిత్తము, ఔషాసనక్రమము, నిత్యేషాసన విధి, ధార్యాగ్ని సంవిధానము, అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తము, సమిదాధానము, అంతహోమ ప్రయోగము, వైశ్వానర సూక్తము మొదలుగా గల బహు విషయములు, మూలహోమ విధానము, వాస్తుహోమవిధి వరకు వివరింపబడినవి. అపర విషయములు కూడ స్పృశింపబడినవి, ఇదియొక (Compendium) వంటిది.

ఈ గ్రంథమెప్పుడో 1897 లో “శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బిరుదాంకితుడైన “శ్రీ బొమ్మ మహారాజుచే” ఆజ్ఞాపింపబడి, పాఠప్రవచనములో ఉండి, విశేషవ్యాప్తిగాంచిన యీ గ్రంథము ఉన్నట్టుండి చాలా కాలముగా పఠితృ దుర్లభమై యున్నది. అప్పటి ప్రతులు ఎక్కడ ఉన్నవో వైనము కూడ తెలియని స్థితిలో, ఇప్పుడీ గ్రంథప్రచురణ ప్రయత్నము చేయబడి, సఫలము గావింపబడుట గొప్ప భాగ్యముగా భావించబడుటలో ఆక్షేపణ లేదు.

ఈ గ్రంథ మాతృకను సంపాదించి “జిరాక్స్ కాపీలు” తీయించి, ముద్రణార్హముగా రూపొందింపచేయుటలో కృషి చేసిన శ్రీదీవి విఖనసాచార్యులు, కార్యదర్శి, శ్రీవైఖానస దివ్యసిద్ధాంత వివర్ధినీ సభ” (తిరుమల) వారికి ప్రప్రథమముగా సాభినందన సహస్రాధిక వందనములందచేయుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

ఇట్లే యీ మహాకార్యనిర్వహణమునకై సముచితములగు సూచనలను, సలహాలను అందించిన సహృదయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన ఆస్థాన పండితులు శ్రీ ఎమ్.కె.శ్రీనివాస భట్టాచార్యులవారికి ధన్యవాదములు తెలుపుకొనవలసి యున్నది. పిమ్మట, గజిబిజిగా మంత్రశ్లోక భాష్య వ్యాఖ్యానాదులు అన్నియు కలగలుపుగా అవ్యవధానముగా, ఏకరాశిగా ఉన్న యీ యుత్తమ గ్రంథమును జాల ఓరిమితో, నేరిమితో వేఱు వేఱుగా సుస్పష్టముగా, స్వాంగ సుందరముగా ప్రెస్సు కాపీని తయారుచేయుటలో భాగస్వామ్యము వహించిన పుణ్యాత్ములు శ్రీమాన్ గౌతమ వాడపల్లన్నయ వైఖానస విద్యవ్రతవివరేణ్యులు శ్రీ జానకి రామాచార్యులవారును (మాముడూరు ప.గో.జిల్లా), చిరంజీవి పరాశరం వెంకటరమణాచార్యులు - విజయవాడ, అట్లే శ్రీమాన్ ఖండవల్లి శ్రీహనుమచ్ఛేషాచార్యుల వారును - కాకినాడ బహుధా శ్లాఘనీయులు.

సహజమైన సహృదయత కార్యదక్షత, నిష్పక్షపాత దృష్టి విస్తారముగా గల్గి యీ గ్రంథ ప్రచురణమును చేబట్టిన మహనీయులు, గౌరవనీయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు శ్రీ ఎమ్.కె.ఆర్.వినాయక్, ఐ.ఎ.ఎస్. వారును టి.టి.డి. ట్రస్టు బోర్డు మెంబర్లు అందరును, టి.టి.డి.ఎడిటర్, శ్రీయన్.ఎస్.రామమూర్తిగారును - పేరు పేరున, ప్రత్యేకముగా అభినందనీయులు యధార్థముగా వాకొనవలెననిన ఈ యభినందనాదులు కేవలము లోక దృష్టిలో లాంఛనప్రాయములే, వై మహనీయులలో ఏ యొక్కరును వీనిని కోరువారు కారు. కార్యనిర్వహణమే వారి నిశ్చల నిజసత్య సంపన్నత, మఱుగుబడియున్న మణిగణములను మరల మరల, వెదకి వెదకి జనుల కనుల యెదుట నుంచుటయే వారి ధ్యేయము.

ఇక ఎవరికిని, ఏ రీతిగానైనను పేరైనను అంతగా ఆకళింతకు రాని నావంటి సామాన్యుని పై అత్యల్పజ్ఞుడైన వ్యక్తిని ఎన్నిక చేసి కార్యరంగము నిల్పుటకు నిశ్చయించిన మహామహాల మధుర సంకల్పమే మిక్కిలి మెచ్చదగినది. కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో (దుష్పంతుని మాటలుగా) వక్కాణించినట్లు “సునాసీరస్యనాసీర పూరకేణ మయాఽపినామ, కించి దుద్భుతం ధనుః ... తదేతన్న ఘవోనః ఏవమహిమా” అన్న వాక్యము నాపట్ల ప్రత్యక్ష ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము, ఇందు నా శ్రమగాని, పరిశ్రమగాని యే మాత్రము లేదు. కాని, పరితోషము, నాకశేష భాగ్య విశేషము. పైన పేర్కొన్న యుదార చరితులు ఇట్లే ప్రచ్ఛన్నముగా అజ్ఞాతవాసము చేయుచున్న వైఖానస శాస్త్ర గ్రంథ రాజములను సంపాదించి వానిని కాపీలు వ్రాయించి ముద్రణ భాగ్యమునకు ఎంతగా గల్పించిన, అంతగాకాదు, అంతకంటె ఎంతగానో, వైఖానస శాఖీయ లోకము సంతోషించును. కేవలము సంతోషించి “జోషమాస్యః” (= ఊరుకున్నాము) అనక, తమ పరిచితులకును, పుత్ర పౌత్ర శిష్య ప్రశిష్యాదులకు దీనిలోని విశేషములను బోధించి, ప్రావీణ్యమును గల్గించి, మరల జాగృతులను గావించుకొన్నచో, ఇట్టి ప్రయత్నములకు సార్థక్యము సంపాద్యమగును.

ఇందులకందరకును శ్రీనివాసమూర్తి - సత్య సంపన్నతను, మహోత్సాహమును, కార్యదీక్షను, సత్ఫలిత ప్రాప్తిని గల్గించి అందరి పురోభివృద్ధికి ఇతోఽధికముగా కరుణాకటాక్ష వీక్షణములనుక్షణము ప్రసరింపజేయును గాక!

శుభం భూయాత్

27-11-97
నరసాపురము

ఇట్లు సర్వశ్రేయోభిలాషి,
సజ్జన సేవాభాగ్య సర్వసంతోషి,
అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు
(విశ్రాంత సంస్కృత ఉపన్యాసకులు)

విషయసూచిక

పూర్వభాగం

	పేజి
1. గురుస్తుతి:	01
2. ఆహ్వానకామ్యతగ్రంథప్రారంభం:	02
3. అభిగమన కాలక్రమం:	02
4. భూప్రార్థనా	04
5. శౌచమ్	04
6. ఆచమనవిధి:	08
7. అమంత్రాచమనక్రమం:	10
8. సమంత్రాచమనక్రమం:	10
9. ద్వీరాచమన కాలా:	11
10. దంతధావనప్రకారం:	12
11. అమంత్రస్నానవిధి:	13
12. దశవిధదర్భాః	14
13. పవిత్రలక్షణం	14
14. సమంత్రస్నానవిధి:	16
15. ద్వాదశోర్ధ్వపుణ్ణధారణవిధి:	23
16. పద్మాక్షతులసీధారణమ్	28
17. గురుపరంపరానుసంధానమ్	28
18. సన్ధ్యావందనప్రకారం:	29
19. కూర్మాసనలక్షణమ్	33
20. ప్రాణాయామప్రకారం:	34

21. శ్రీమదష్టాక్షర మస్త్రజప ప్రకారః	39
22. శ్రీమద్ద్వాదశాక్షరమహామంత్ర జపప్రకారః	40
23. ద్వుయమస్త్రః	41
24. శరణాగతిశ్లోకః	41
25. దేవర్షిపితృతర్పణవిధిః	42
26. ధృతవస్త్ర నిష్పీడన విధిః	44
27. బ్రహ్మయజ్ఞ క్రమః	45
28. అశక్తస్నానవిధిః	48
29. నిత్యైపాసనవిధిః	49
30. ఉపాదానకాలక్రమః	49
31. దర్భగ్రహణమంత్రః	50
32. తులసీ గ్రహణ కాలః	50
33. తులసీగ్రహణమంత్రః	50
34. మాధ్యాహ్నిక స్నానప్రకారః	51
35. నైమిత్తిక స్నానక్రమః	53
36. భగవదారాధన క్రమః	55
37. ప్రాణాగ్నిహోత్రవిధానమ్	55
38. అధ్యయనకాలక్రమః	58
39. సాయంసన్ధ్యావందనప్రకారః	58
40. భగవదారాధనరూపయోగకాలక్రమః	60
41. పఞ్చగవ్యక్రమః	61
42. గృహస్థాశ్రమవిధిః (వర్ణాశ్రమాణాం సామాన్యధర్మాః)	
గృహస్థాశ్రమవిధిః (అ)	62
గృహస్థాశ్రమవిధిః (ఆ)	63

గృహస్థాశ్రమవిధి: (ఇ)	64
గృహస్థాశ్రమవిధి: (ఈ)	66
43. యజ్ఞోపవీతవిధి:	67
44. నవతంతుదేవతా:	68
45. యజ్ఞోపవీతమస్త్రభాగ:	68
46. పద్మాక్షతులసీ మాలావిధి:	69
47. విఖనసోత్పత్తిక్రమ:	69
48. శ్రీ విఖనసాష్టోత్తరశతనామస్తోత్రమ్	96
49. నిరుక్తాధికారోక్త విఖనసాష్టోత్తరశతనామస్తోత్రం	98
50. భక్తప్రతిష్ఠావిధి:	101
51. శ్రీ విఖనసాచార్యస్తోత్రపాఠ:	102
52. ఆచార్యమంగళమ్	105
53. శ్రీప్రపదనప్రకార:	106
54. శ్రీమన్నారాయణప్రపదనప్రకార:	107

ఉత్తరభాగ:

1. భూశుద్ధి:	109
2. విష్వక్సేనారాధనమ్	110
3. పుణ్యాహపీఠికా	113
4. పుణ్యాహవాచనమ్	114
5. ఆఘారపీఠికా	122
6. ఆఘారప్రయోగ:	123
7. ఉద్దేశ్యత్యాగవిషయే శ్రీసూత్రే	143
8. ఆఘారప్రాయశ్చిత్తమ్	146

9. విచ్చిన్నైపాసనప్రాయశ్చిత్త విధి:	147
10. జెపాసనక్రమ:	151
11. నిత్యైపాసనవిధి:	153
12. ధార్యగ్నిసంధానవిధి:	155
13. అవకీర్ణప్రాయశ్చిత్తవిధి:	156
14. సమిదాధానప్రయోగ:	157
15. అంతహోమప్రయోగ:	158
16. వైశ్వానరసూక్తమ్	165
17. అంతహోమప్రాయశ్చిత్తమ్	166
18. అష్టకాప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధసూత్రమ్	167
19. పార్వణ విధానమ్	169
20. వైశ్వదేవాఘారక్రమ:	171
21. స్థాలీపాకక్రమ:	174
22. పితౄ(భోక్తౄ)ణామారాధనక్రమ:	177
23. పిండప్రదానప్రకార:	183
24. వైశ్వదేవవిహీనప్రాయశ్చిత్తమ్	195
25. వైశ్వదేవప్రకార:	196
26. శ్రావణోపాకర్మ విధి:	198
27. హోమపరిభాషా ధాతాదిమంత్రా:	200
28. పఞ్చవారుణమ్	202
29. మూలహోమ:	202
30. వాస్తుహోమవిధి:	205
31. సప్తజిహ్వోసు హోమవిధి:	211

హరిః ఓమ్
శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణే నమః
శ్రీవైఖానసగురుభ్యోనమః

శ్రీవైఖానస భగవచ్చాస్రోక్తం ఆప్నికామృతమ్ (పూర్వభాగః)

1. గురుస్తుతిః

- లక్ష్మీ చారుకుచద్వంద్య కుంకుమాంకిత వక్షసే
సర్గస్థిత్యంత లీలాయ వేంకట బ్రహ్మణే నమః ॥ 1
- శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం విఖనోముని మధ్యమామ్
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురుపరంపరామ్ ॥ 2
- దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్యాది గుణార్ణవం ।
భృగ్వాది మునిభిర్మాన్యం వందే శ్రీవిఖనోమునిమ్ ॥ 3
- ఫాలేదివ్యోర్ధ్వపుణ్డ్రం కరకమలయుగే శంఖచక్రేసుహృద్యే
పాణిద్వంద్వే పరస్మిన్ సులలిత వరదాభీతిముద్రేచ రమ్యే
కంఠేపద్మాక్షమాలాం సురభిశ తులసీ మాలికాంచోద్వహంతం
వందే నారాయణస్యాపరవర వపుషం దివ్యవైఖానసార్యమ్ ॥ 4
- లక్ష్మీనారాయణోరస్థల ఫలకమభూద్యన్మునేర్జన్మభూమిః
సాక్షాద్భ్రహ్మహీపి యస్యావరపదమయతే యైశ్చభృగ్వత్రిముఖ్యైః
మాన్వైరన్వైర్యునీంద్రైర్విఖనసమునిరాడ్యోఽభవత్పుత్రవాంస్తం
ధ్యాయేత్పద్మ త్రిదణ్డాదిభిరపిలసితం దివ్యవైఖానసార్యం ॥ 5
- శ్రీమన్నారాయణం దేవం శ్రీమస్తం విఖనోగురుమ్
భృగ్వత్రికాశ్యపాదీంశ్చ ప్రణమ్యాస్మద్గురూన్నదా ॥ 6

కాశ్యపాస్వయంసంభూతశ్రీరంగాచార్యనందనః, వాసుదేవాభిధో దాసః శ్రీనివాసస్య శాసనాత్ ॥	7
వైఖానసేన కథితం సూత్రం భృగ్వాది సంహితాః ॥ నృసింహవాజపేయైశ్చ కృతం శ్రీనివాసదీక్షితైః ॥	8
సమాలోఢ్య సుసంగృహ్య కించిత్తత్రాహ్నికామృతమ్ ॥ వైఖానసానాం తనుతే సుఖబోధాయ సాంప్రతమ్ ॥	9
వైఖానసామహీదేవాస్సూత్రభాష్యాదిసింధుజమ్ । మథితం వాసుదేవేన పిబన్త్వద్యాహ్నికామృతమ్ ॥	10

2. ఆహ్నికామృతగ్రంథ ప్రారంభః

స్వసూత్రే నవమ ప్రశ్నే చతుర్థఖండే “ధర్మం సదాచార మిత్యాది.” మరీచి ఏకాశీతితమపటలే “అధాతోనుష్ఠానకల్పం వ్యాఖ్యాన్యమస్సర్వే వైదికాచారాస్తపోయజ్ఞాశ్చ విష్ణుపూజావిధేర్ధేద ఇతి వైఖానససూత్రం. తస్మాత్ తత్సూత్రోక్తానుష్ఠానం సర్వం సమాచరన్తీత్యాది” శ్రీనివాస దీక్షితీయే - అథ స్వకృత పూర్వ పుణ్య విశేషాత్, శ్రీమన్నారాయణైకశేషత్వేనాభిహితానాం గర్భవైష్ణవనామ్నాం శ్రీవైఖానసానామితర సూత్రిణామపి చతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధ్యర్థం భగవదారాధన రూపత్వేనాభిహితానాం చరిత క్రియా జ్ఞాన యోగాఖ్య నిష్కామ కర్మణామనుష్ఠాన యోగ్యతా సంపాదనాంగభూత స్నానాద్యనుష్ఠాన క్రమః ప్రారభ్యతే. వాజపేయభాష్యే నవమప్రశ్నే, చతుర్థఖండే ధర్మమిత్యాది సూత్రవివరణే “బ్రాహ్మేముహూర్తే ఉత్థాయాత్మనోహితం విష్ణుస్మరణం కృత్వేత్యాది॥”

3. అభిగమన కాలక్రమః

అర్చనానవనీతే : బ్రాహ్మేముహూర్తే చోత్థాయ నిద్రాం హిత్యా ప్రసన్నధీః ।
హరిర్హరిర్హరిరితి వ్యాహారేద్వైష్ణవః పుమాన్ ॥

సగంగా సగయాసేతుస్సకాశీ సచ పుష్పరః
 జిహ్వోగ్రే వర్తతే యస్య హరిరిత్యక్షరద్వయమి”త్యాది దీక్షితీయేచ
 మనుః ఉదయాత్ప్రాక్తిఘటికాముహూర్తో బ్రాహ్మఉచ్యతే,
 బ్రాహ్మేముహూర్తే దేవానాం పితృణాంచ సమాగమః ॥
 జాగరస్తత్రకర్తవ్యో దేవవన్మానసం హి తత్,
 య ఇచ్ఛేచ్ఛాశ్వతీం సిద్ధిం యమస్యాదర్శనం తథా ॥
 బ్రాహ్మేముహూర్తేచోత్థాయ నిద్రాం త్యక్త్వా ప్రసన్నధీః ।
 సంకీర్తయేజ్జగన్నాథం వేదాన్వాపి సమీరయేదితి ॥
 బ్రాహ్మేముహూర్తే శయనాదుత్థాయ ప్రాజ్యుఖ ఉదజ్యుఖోవాఽసీనః,
 గంగాతుదక్షిణే కర్ణే నాసికాగ్రే హుతాశనః,
 ఉభయోస్సుర్మనాదేవ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే”, ఇత్యుక్తత్వాత్
 శ్రోత్రాచమనం వా కృత్వా హరిర్హరిర్హరిత్యాత్మోజ్జీవనకరం హరిస్మరణం
 హర్యష్టకం భగవత్ప్రేత్రం వేదాన్వా సముచ్ఛార్య,
 భగవద్గీతాయామ్ “యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్ఞహోషి దదాసియత్ ।
 యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కరుష్య మదర్పణమ్ ॥

ఇత్యుక్తత్వాత్ - మరీచినాపి జ్ఞానకాండే - “చరితక్రియాజ్ఞానయోగేషు
 చతుర్షు పూజామార్గేషు “ఇత్యాదినా సర్వకర్మణామపి భగవదారాధన
 రూపత్వేన తదర్పణత్వేనాభిహితత్వాత్, పంచఖండే ౨పి భగవతో
 బలేనేత్యుక్తత్వాచ్చ”

మంత్రః “భగవతోబలేన, భగవతోవీర్యేణ, భగవతస్తేజసా, భగవతః
 కర్మణా, భగవతాఽనుగృహీతో, భగవతాఽనుధ్యాతో భగవద్ధ్యాత్వా
 భగవత్కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతా” మితి
 సాత్విక సంకల్పం కృత్వా స్వశేషభూతేన మయా భగవదారాధన
 రూపత్వేనాభిహితాభిగమనోపాదానేజ్యాధ్యయనయోగాఖ్య పంచకాల
 రూపం భగవదాజ్ఞాకైంకర్యకర్మ కారయతి తద్భగవాననుమన్యతా” మితి ప్రార్థన,

4. భూప్రార్థనా

అర్చనానవనీతే - “సముద్రవసనేదేవి పర్వతస్తనమండితే

నమో విశ్వంభరే మాతః పాదస్పర్శం క్షమస్వమే”, ఇతి
భువం ప్రార్థ్య, శయనాదుత్థాయ, స్నానార్థం వస్త్రోత్తరీయ ఖండవస్త్ర
దర్భాక్షతాదీన్ సంగృహ్య, నదీతటాక కూపానామన్యతమం గత్వా,
తత్ర స్థలం సంశోధ్య, తాన్నిధాయ, దీక్షితీయే” ॥

5. శౌచమ్

వ్యాసః

తతః పూర్వం సముత్థాయ ప్రాచీమేవోపనిష్ఠుమేత్ ।
ఉదీచీం ప్రాగుదీచీంవా శౌచాచార క్షమాం దిశం ॥
నైరృత్యామిషు విక్షేప మతీత్యహ్యధికం భువః ।
దూరాదావసథాన్మూత్రం పురీషంచ విసర్జయేత్ ॥
అంతర్థాయ తృణైర్భూమిం శిరః ప్రావృత్య వాససా ।
ప్రూణాస్యే వాససావేష్ట్య మలమూత్రం త్యజేద్బుధః ॥
అప్రావృతశిరా యస్తు మలమూత్రం త్యజేద్బుధః ।
తచ్ఛిరశ్శతథా భూయాదితి దేవాశ్శపన్తి తమ్ ॥

సూత్రే - “నివీతీ దక్షిణకర్ణే యజ్ఞోపవీతం కృత్వోత్కృటికమాసీనోఽహన్య
దుఙ్ముఖో రాత్రౌ దక్షిణాముఖస్త్వైరన్తరితే దేశేమూత్ర పురీషే విస్సజేత్”

ఇతి. భాష్యేతు సంధ్యయోరుదఙ్ముఖః నద్వ్యాం గోష్ఠే పథి ఛాయాయాం
శాలాయాం భస్మస్పృశ్చకుశే దర్భేవా నాచరేత్.” గో విప్రోదకాగ్ని
వాయ్వర్క తారేన్దానపశ్యన్ కుర్యాదితి దీక్షితీయే ॥

యమః

“సస్యే గర్తే బిలే తోయే పాషాణే తులసీవనే ।
వృక్షమూలే దర్భమూలే శాద్వలే జన సంసది ॥

దేవాలయే తత్సమీపే దేవోద్వానే జలాంతికే
 స్త్రీసన్నిధౌ మహాకూపే తటాకే పర్వతే శుచౌ ॥
 పురీషగర్తే వాప్యాదౌ శ్మశానేతు గృహాంకణే ।
 గృహారామే నదీతీరే గోష్ఠే వర్తన్తి భస్మని ।
 ఊషరే ఫాలకృష్టేచ ఛాయాయామగ్నిసన్నిధౌ ॥
 ఏతేషు నోత్పజ్జేన్నిత్యం మలమూత్రే ద్విజోత్తమః

స్మృతిరత్నే : నసోపానే పాదుకీఛత్రీవా నాంతరిక్షకే”

భాష్యే : “అగ్న్యర్క గో ధాన్య సస్యాంబు స్త్రీద్విజ దేవ వాయూనామన
 భిముఖస్తేష్వేకమప్యనిరీక్షమాణో మూత్ర పురీషే విస్సజేదితి.”

మంత్రః “దేవదానవ గంధర్వ యక్ష రాక్షస గుహ్యకాః,
 పరిత్యజంత్యిమందేశం విణ్మాత్రం విస్సజామ్యహమ్” ॥

ఇతి మంత్రముచ్చార్య పాణినా పాణిం త్రిస్సంతాధ్య ఉత్తరీయేణ
 ప్రూణాస్యే శిరశ్చప్రావృత్య నివీతీ దక్షిణే కర్ణే యజ్ఞోపవీతం సంవేష్ట్య, మౌనీ
 ఉత్కుటిక మాసీనః నిష్ఠీవనోచ్ఛ్వాసనం వినా ఊర్ధ్వజ్ఞః అహని సంధ్యయోశ్చ
 ఉదఙ్ముఖః రాత్రౌచేద్దక్షిణాముఖః మూత్ర పురీషే విస్సజ్య, శిశ్నం వామహస్తేన,
 గృహీత్వోత్థాయ మార్గ దేవాలయ వల్మీక మూషికోత్థ బహిశ్చార సమీప
 జలాంతస్థ జలసమీపాది మృదం వాలుకాఞ్చ వర్ణయిత్వా, అన్యత్ర శుద్ధ
 మృత్తికామాదాయ నదీతటాక కూపానామన్యతమం గత్వా శుద్ధమృదాభావే
 అరత్తిమాత్రాధ్ధ్రష్ఠీయాజ్జలేవా మణి బస్థతః” ఇతి వ్యాసోక్తత్వాదరత్తి
 మాత్రాంత ర్జలేవా మృదం గృహీయ్యాత్. పదా ఆపో నతాడయేదిత్యుక్తత్వాత్
 పాణినోద్ధృత జలేన జలస్థలం సంశోధ్య ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖోవా జలేచైకం
 స్థలేచైకం పాదం కృత్వాసీనః స్వస్య దక్షిణే మృదం విన్యస్య, భాష్యే
 మూత్రోత్సర్జన మాత్రేతు గృహస్థస్సమృజ్జలేన లింగశుద్ధిం కృత్వా హస్తయోః
 పాదయోః ప్రత్యేకం ద్విః ద్విః మృజ్జలేన ప్రక్షాళయేత్. పురీషోత్సర్జనేతు

ప్రథమం వామకరేణ ప్రసృతి మాత్రమృదా మలబాహుళ్యం విమృజ్య తథా
వామకరణ్చ మృదాద్భిఃప్రక్షాళ్య ద్వితీయ ప్రభృతితదర్థమృదం వామకరే
నిక్షిప్య తేన గుదం దక్షిణపాణినోద్ధృతజలైరేవ ప్రక్షాళ్య పునశ్చ తథా వామకరం
ప్రక్షాళ్య ఏవం షట్కృత్యః గుదం, వామకరంచ ప్రక్షాళయేదితి.

వవనీతే “అంతరాచాంతరా వామహస్తం ప్రక్షాళ్య మృజ్జలైరితి”

ఏవం భాష్యోక్తవద్ధస్థలేపక్షయకరం ప్రక్షాళ్య వామహస్తేన కౌపీనం ధృత్వా

తం కరంచ ప్రక్షాళ్య, కచ్చంధృత్వా, కమండలూద్ధృతజ్జలైరితికేచిత్ ॥

దీక్షితీయే : యస్మిన్ దేశేకృతం శౌచం వారిణా తం చ శోధయేత్, అశుద్ధస్తు
భవేత్తావత్తం దేశం యో నశోధయే” దిక్షుక్త ప్రకారేణ తత్ఫలం సంశోధ్య
అన్యత్ర జల స్థలం గత్వా స్థలం సంశోధ్య అంతర్జలే వా అన్యత్ర వా
శుద్ధమృత్తికామాదాయ తత్రనిక్షిప్యాసీనః ప్రథమం వామకరం
మృదాద్భిర్దశకృత్యః ప్రక్షాళ్యతతః దక్షిణాది పాణ్యోః పాదయోశ్చ ప్రత్యేకం
దశకృత్యః మృదాద్భిః ప్రక్షాళ్య ॥

దీక్షితీయే “జలాంతర్జానుపర్యంతమపి వా చరణద్వయం

కూర్పరాంతం కరౌ సమ్యక్ క్షాళయేత్ప్రథమం బుధః ॥

ఏతచ్ఛౌచం గృహస్థస్య ద్విగుణం బ్రహ్మచారిణాం,

త్రిగుణంతు వనస్థానాం యతీనాంతుచతుర్గుణ” మితి.

భాష్యే ఏతచ్ఛౌచ మహన్యేవ రాత్రావర్ధం ఆతురస్య తదర్ధం తదర్ధం పథిశౌచం
రేతోవిసర్గే మూత్రవచ్ఛౌచం కర్తవ్యమితి. తస్మాదంతర్జలం గత్వా ఆమణి
బంధజానుతో దక్షిణాది ప్రత్యేకం మృదాద్భిః ప్రక్షాళ్య.

దీక్షితీయే విప్రస్య పురతో దేవా దక్షిణే పితరస్తథా ।

అసురా వామభాగేతు తస్మిన్ గండూషణంచరేత్ ।

ఆసీనశ్చౌచగండూషాన్వామభాగే విసర్జయే” దితి ॥

నవనీతే మూత్రేపురీషే భుక్త్యన్తే తథైవ ద్విజధావనే
 చతురష్ట ద్విషడ్వ్యష్ట గండూపైశ్శుచిరుచ్యతే ॥ ఇత్యుక్తత్వాత్
 జలస్థలేష్వాసీనవస్థలే వామభాగే, మూత్రోత్సర్గచతుః, పురీషోత్సర్గే
 అష్ట, భుక్త్యంతేద్వాదశ, దంతధావనే షోడశచ గండూషాన్ కృత్వా పాణిపాదౌ
 ప్రక్షాళ్య తత్ఫలంచ సంశోధయేత్.

ఉపజలాభావవిషయే యాజ్ఞవల్క్యః

సజలం భాజనం స్థాప్య మృత్తికాంచ పరీక్షితాం
 కుర్యాన్మాత్ర పురీషేతు నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్,
 కరస్థోదక పాత్రశ్చేత్కుర్యాన్మాత్ర పురీషకే,
 తత్తేయంమూత్రతుల్యంస్యాత్ప్రీత్వా చాంద్రాయణం చరేదితి
 ఆపది పాత్రాంతరాభావే - దీక్షితీయే

“పాత్రాచ్ఛాపం తు యచ్ఛాచే పానే పాదావనేజనే
 భూమౌతదంబునిస్రావ్య శేషేణాచమనంచరే”దితి
 మలమూత్రం త్యజేద్యస్తు విస్మృత్యైవోపవీతధృత్ ।
 తత్సూత్రంతు పరిత్యజ్య దధ్యాదన్యత్పునర్నవమ్ ॥
 తిష్ఠన్ సృజతి మూత్రంతు యావదాద్దాశ్చ రేణవః ।
 తావంత్యబ్దాశ్చ నరకే తిష్ఠన్వై పితృభిస్సహ ॥
 మూత్రం కృత్వా వినాశౌచం కచ్చం బధ్వా ద్విజాధమః
 కచ్ఛాన్వితో మూత్రయిత్వా సమూఢో నరకంవ్రజేత్ ॥
 విట్పోచం ప్రథమం కృత్వా మూత్రశౌచమతః పరమ్ ।
 శౌచభ్రష్టం నరం ధృష్ట్వా ప్రహసన్తీహ రాక్షసాః ॥
 యక్షాః పిశాచాభూతాని యేచాన్యే దుష్టచారిణః ।
 శుచిందేవాశ్చరక్షంతి రక్షంతి పితరశ్శుచిమ్ ॥
 శుచేర్భిభ్యంతి రక్షాంసి యేచాన్యే దుష్టచారిణః ।

న యావదుపవీతాస్తే ద్విజా శ్శూద్రాస్తథాంగనాః ॥
 గంధలేపక్షయకరం శౌచమేషాం విధీయతే ।
 శౌచం యథోదితం కుర్వాచ్చౌచ మూలో ద్విజస్మృతః ॥
 శౌచాచారవిహీనస్య సమస్తా నిష్ఫలాః క్రియాః ॥

6. ఆచమనవిధి:

దీక్షితేయే ఉపవిశ్య శుచౌ దేశే ప్రాజ్యుభో బ్రహ్మసూత్రధృత్
 బద్ధచూడః కుశకరో ద్విజశ్శుచిరుపస్పృశేత్ ॥
 సపవిత్రస్సదర్భో వా కర్మాంగాచమనం చరేత్ ।
 నోచ్ఛిష్టస్సాత్తదాదర్భో భుక్తోచ్ఛిష్టంతు వర్షయేత్ ॥
 జాన్వోర్నూర్ధ్వమధాచామేజ్జలేతిష్ఠన్ శుచిర్భవేత్,
 అథస్తాచ్చతకృత్వోపి సమాచాన్తో న శుద్ధ్యతి” ॥
 తథా ఉపవీతంధృత్వా ముఖంప్రక్షాళ్య శిఖాంబద్ధ్వా కరో ప్రక్షాళ్య
 ఉత్తరీయం కట్యాం ధృత్వా ప్రాజ్యుఖ ఉదజ్యుభోవా జలస్థలేష్వాసీన
 ఆచామేత్ ॥

సూత్రమ్ : “అఫేనమవస్రావమవిచ్ఛిన్నమద్రుతమశబ్దమబహిర్జానుః
 హృదయంగమముదకం గోకర్ణవత్పాణింకృత్వా బ్రాహ్మేణ తీర్ధేన త్రిరాచమ్యేతి.
 భాష్యమ్ : ఖట్వాదావారూఢః సుఖాసీనస్తిష్ఠన్లచ్చన్ శయానః మంత్రం వినాపి
 నాచామే” దితి.

నవనీతే । గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమగ్న జలం పిబేత్
 తన్న్యూన మధికం పీత్వా సురాపాన సమంభవేత్ ॥

దీక్షితీయే కరమధ్యగతారేఖా మాష ఇత్యుచ్యతే బుధైః,
 వామహస్తేన కరం స్పృష్ట్వా హ్యోచామేద్దక్షిణేనచ ।
 తావన్నోపస్పృశేద్ద్విద్వాన్ యావద్వామేన నస్పృశేత్

వామేహి ద్వాదశాదిత్యా వరుణశ్చ జలేశ్వరః
 సంయుక్తాంజలినా తోయం గృహీత్వా పాణినాద్విజః,
 ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠేచ శిష్టమాచమనంచరేత్.
 శిరఃప్రావృత్య కంఠం వా తిష్ఠన్ ముక్తశిఖోపివా ।
 అకృత్వాపాదయోశ్శౌచమాచాంతోఽపి న శుద్ధ్యతి
 మణిబంధనిమగ్నోన హస్తేనాదాయవై జలమ్
 జానుద్వయోరంతరేచ హస్తం కృత్వా యథావిధి
 హృత్కంఠతాలుకాభిస్తుయథాసంఖ్యంద్విజాతయః,
 శుద్ధ్యేరన్ స్త్రీశ్చశూద్రశ్చ సకృత్కృత్వా ద్విరంతతః.
 ఏలాలవంగకర్పూరగంధాద్వైర్వాసితైర్జలైః,
 నాచామేదద్భిరుష్ణాద్భిస్తథాశౌచావశేషితైః ॥
 శస్తమాచమనంతోయైరుష్ణైరేవోష్ణసేవినామ్,
 నామ్రుచర్మాశ్చపత్రైశ్చ నాళికేరాశ్చ పత్రకైః ।
 నోపస్పృశేత్సహస్తస్థైరేతైరపి విచక్షణః ॥ ఇతి.

సూత్రమ్ : బ్రాహ్మేణ తీర్ధేన త్రిరాచమ్య ద్విరంగుష్ఠమూలేనాస్యం పరిమార్చి.
 అంగుష్ఠస్యాగ్నిః, ప్రదేశిన్యా వాయుః, ప్రజాపతిర్మధ్యమస్యానామి
 కాయాస్సూర్యః, కనిష్ఠస్యేంద్ర ఇతి దేవతా భవంతి, అంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం
 సర్వతీర్థైర్వా ముఖం మార్జ్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం చక్షుషీ, అంగుష్ఠ కనిష్ఠి
 కాభ్యాం శ్రోత్రే, నాసికామంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం, భుజౌ తాభ్యామంగుష్ఠేనవా
 హృదయ మంగులిభిః నాభించాంగుష్ఠేన ప్రత్యంగమపశ్చస్పృష్ట్వా జంఘ
 యోర్వామే పాణావద్భిరభ్యుక్త్య సర్వాభిర్మూర్ధానం స్పృశతీతి. **సూత్రే**
 దక్షిణపాణేర్మధ్యతలమాగ్నేయంతీర్థం, కనిష్ఠాంగులి మూలం దివ్యం,
 సర్వాంగులి మూలాగ్రమార్షం, ప్రదేశిన్యంగుష్ఠయోర్మధ్యే పైతృకం, అంగుష్ఠస్య
 మూలం బ్రాహ్మం, దైవేన తీర్ధేన దైవికం కార్యం, ఆర్షేణార్షం, పైతృకేనపితృం
 సర్వం బ్రాహ్మేణబ్రహ్మతర్పణ మాచమనమితి.”

దీక్షితీయే : అన్యవార్తామశ్రుణ్వన్ స్వయమకుర్వన్ దిశోనపశ్యన్నాచమనం
ప్రతిహృదయంగమం తీర్థం గమయిత్వాచామేత్ ఏవమమంత్రాచమనే స
మంత్రాచమనేఽపి సర్వం సమానం. అమంత్రాచమనే విశేషోవక్యతే ॥

7. అమంత్రాచమన క్రమః

మంత్రం వినా త్రిరాచమ్య, అంగుష్ఠమూలేన కపోలమూలయోర్దక్షిణాది
అధః పరిమార్జ్యంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం సర్వతీరైర్వా ముఖం లలాటాది
చుబుకాంతం పరిమార్జ్యకపోల చక్షురాద్యంగ ద్వయస్య సకృదప్పుర్వనం
కృత్వా ముఖ హృదయనాభి శిరస్సు ప్రత్యంగ మప్పుర్వనంకృత్వా యథా
క్రమమగ్నిః ప్రీణాత్విత్యంత మంగుష్ఠేన నాభించ స్పృష్ట్యా అపస్పృష్ట్యా జంఘ
యోః వామేపాణౌచాద్భిరభ్యుక్త్య, సర్వాభిరంగుళీభిర్మూర్ధానంచ స్పృశేత్ ।
తతః॥

8. సమంత్రాచమనక్రమః

ఖండః ఇంద్రోఽహముభాభ్యామితి కరౌ ప్రక్షాళ్య,

మంత్రః : ఇంద్రోఽహమస్మి యజమానాయదేవాన్. తత్త్వా సత్యంవృణీ
మహే ఇతి దక్షిణకరం, ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమవీతయే
ఇతి వామకరం,

ఖండః ఆపః పాదౌ, అస్మిన్కుల ఇతిపాదౌచ ప్రక్షాళ్య,

మంత్రః : ఆపః పాదావనేజనీర్ద్విషంతం నాశయంతు మే । ఇతి దక్షిణ పాదం ।
అస్మిన్ కులే బ్రహ్మవర్చస్యసానీతి వామపాదం చ ప్రక్షాళ్య.

ఖండః ఆపః పునంత్యిత్వాచమ్య.

మంత్రః : ఆపః పునంతుపుథివీం పృథివీ పూతాపునాతుమాం । పునంతు
బ్రహ్మణస్పృతిర్భ్ర ప్రూహతాపునాతుమాం । యదుచ్చిష్ట మభోజ్యం

యద్వా దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునంతు మామాపోఽ
సతాఞ్చ ప్రతి గ్రహగ్ం స్వాహా ॥ ఇతి సకృదపః పీత్వా,

పునః - ఋగ్వేదః ప్రీణాతు, యజుర్వేదః ప్రీణాతు, సామవేదః
ప్రీణాతు, ఇతి త్రిరపః పీత్వా, అథర్వవేదః ప్రీణాతు ఇతిహాస
వేదః ప్రీణాత్వితి అంగుష్ఠ మూలేన దక్షిణవామయోః కపోలయో
రామూలాంతం పరిమార్జ్య, తత్తదంగులి దేవతా స్మరణేన
సహస్పర్శనే కృతే పూతో భవతీతి భాష్యే।

చంద్రమాః ప్రీణాత్వితి లలాటాది చుబుకాంత మంగుష్ఠ
మధ్యమాభ్యాం సర్వతీరైర్వా ముఖం మార్జ్య, సర్వాంగు
ళిభిర్మహేశ్వరః ప్రీణాత్వితి మూర్ధాన మంగుష్ఠానామికాభ్యా
మాదిత్యః ప్రీణాత్వితి, దక్షిణనయనం తథాసోమః ప్రీణాత్వితి
వామం చ స్పృష్ట్వా, అంగుష్ఠకనిష్ఠి కాభ్యాం దిశః ప్రీణంత్వితి
దక్షిణ వామ శ్రోత్రే, అంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం వాయుఃప్రీణాత్వితి
నాసికాపుటే, తాభ్యామింద్రఃప్రీణాత్వితి భుజౌ, సర్వాంగుళిభిః
విష్ణుః ప్రీణాత్వితి హృదయం, అంగుష్ఠేన అగ్నిః ప్రీణాత్వితి నాభిం
చ ప్రత్యంగమపఃస్పర్శనం వినా స్పృశతి । ఏవం పూర్వోక్తామంత్ర
కాచమనం సమంత్ర కాచమనం చ నిత్యం కుర్యాత్ ।
నైమిత్తికమితి కేచిత్ ॥

బి. ద్విరాచమన కాలాః

భాష్యే : భోజన వాసోత్తరీయ పరిధాన స్వాపరథ్యోపసర్పణ హవిర్వి శేష
భక్షణాదౌ ఆదావంతే చ ద్విః । స్నానఖాదన పానేషు సకృదాదౌ ద్విరంతతః।
దానప్రతిగ్రహహోమ సంధ్యావందన బలి కర్మారంభాదౌ ద్విః సకృదంతతః।
అన్యత్ర దేవపూజాదౌ ఆద్యంతయోస్సకృత్ । అన్యత్ర దక్షిణ పాణినా దక్షిణ
కర్ణం స్పృశేత్.

ప్రక్షాళ్య పాణి పాదౌ చ, ముఖంచాద్భిః ప్రమృజ్యచ
ఆచమ్య ప్రాబ్జుఖాసీనో దంతధావన మాచరేత్

10. దంతధావన ప్రకారం:

సకృదాచమ్య, శిరోవేష్టనంకృత్వా

నవనీతే

శ్లో. కంటక క్షీరవృక్షోత్థం ద్వాదశాంగుల సమ్మితం
కనిష్ఠాంగులి వత్సాక్షుం దంతకాష్టస్య లక్షణం
తృణ పర్ణై స్సదాకుర్యాదమామేకాదశీం వినా
తయోరపి చ కర్తవ్యం జంబూష్లక్షామ్రపల్లవైః

దీక్షితీయే

శ్లో. ఇష్టకా లోష్ట పాషాణైరితరాంగులిభిస్తథా
ముక్త్యా చానామికాంగుష్ఠౌ వర్జయేద్దంతధావనే

నవనీతే

శ్లో. ప్రతిపత్పర్వపశ్చీమ నవమ్యాంచైవ భారత
అష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం త్రిజన్మని
దంతానాం కాష్ట సంయోగే దహత్యాసప్తమం కులం

శ్లో. ప్రాబ్జుఖోదబ్జుఖో వాపి దంతధావన మాచరేత్
బాహూ జాన్వంతరేకృత్వా కుక్కుటాసన మాస్థితః
తర్పణాచమనోల్లేఖ్యం దంతశుద్ధిం సమాచరేత్
వామభాగం సమారభ్య ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణవై
శాఖాం విదార్యతస్త్వైవ భాగేనైకేన మార్జయేత్
జిహ్వంతతో ద్వితీయేన గృహస్థశ్చ యతిస్తథా
ప్రక్షాళ్య దంతకాష్టంతు శుచౌదేశే నతత్ప్రజేత్
యో వైగండాష సమయే తర్జన్యా దంతశోధనం
కరోతి యది మూఢాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్

తత్త్వము:

శ్లో. ఆయుర్బలం యశోవర్చః ప్రజా పశువసూనిచ
బ్రహ్మ ప్రజ్ఞాఞ్చ మేధాంచ త్వంనోదేహివనస్పతే ॥

ఇతి మంత్రేణ దంతకాష్ఠం పర్ణంవా ప్రార్థ్య. “అన్నాద్యాయ వ్యూహాధ్వం
దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం ॥”

ఇతి మంత్రముచ్చార్య పూర్వోక్త ప్రకారేణ ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వా
కుక్కుటాసన మాస్థితః వామభాగ మారభ్య ప్రదక్షిణ క్రమేణ యథోక్తవద్దంత
ధావనం కృత్వా జలస్థలంగత్వా షోడశగండూషాన్ వామభాగే జలాద్భుపిః
కృత్వా అనామికాంగుల్యా దంతశోధనం కృత్వా పాణిపాదౌ చ ప్రక్షాళ్య
తత్ఫలం దంతధావన దేశం చ సంశోధ్య స్నాయాత్॥

11. అమంత్ర స్నానవిధి:

సూత్రం : అథాఽపో నమస్మత్యావగాహ్య, యావదమనశ్శంక మద్భిర్మదాచ
గాత్ర శుద్ధిం కృత్వా వస్త్రమాదశాత్సూదితమితి నేనేక్షీతి

“అదశాత్సూదితం మధూదితం మహోదితమితి” వస్త్ర నిర్దేశనం కృత్వా
గాయత్ర్యా ప్రాగగ్రికముదగగ్రికం వా స్పృణాతి, శుషేతయైవ గాయత్ర్యా
గృహ్ణీయాత్, అథవా పూర్వదిన ధౌత వస్త్రంవా ఆనీయ.

దీక్షితీయే - బోధాయనః:

శ్లో. స్నాత్వానుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యధా విధి ।
అనుపహతమితి సద్యో ధౌతమిత్యర్థః

శ్లో. అభావే పూర్వ వస్త్రంవా సంప్రోక్ష్యచ ప్రణవేనతు
నోత్తరీయ మధః కూర్యాన్నోపర్యాయస్త్వ మంబరం
ధర్మేకర్మణి విద్వద్భిర్వర్జనీయం ప్రయత్నతః

ఏకవస్త్రో వివస్త్రశ్చ ఖండవస్త్ర స్తదైవచ
 బహిః కచ్ఛో వికచ్ఛశ్చ నగ్నః పంచవిధస్మృతః
 ఏకవస్త్రధరో నగ్నః కాపీనరహితస్తథా
 నస్నాయాదప్పునగ్నేన నసంధ్యా వందనాదికం
 ఖండవస్త్రావృత శ్చైవ వస్త్రార్థాలంబినస్తథా
 ఉత్తరీయ వ్యతీతస్య సమస్తా నిష్ఫలాః క్రియాః
 దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్య ప్రయోజనం
 ఉపపత్తి మవస్థాంచ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేత్

ఖండ : ఖండఏవం సర్వంసమాలోఢ్య దశ హస్తాయతాంతరీయం
 షడ్వస్త్రాయతోత్తరీయం చ ధృత్వా స్నాయాదితి దీక్షితీయాభిప్రాయః.

12. దశవిధదర్భాః

కుశాః కాశా యవా దూర్వా గోధూమాశ్చాథకుందురాః
 ఉశీరా వ్రీహయో మౌంజా దశదర్భాశ్చ బల్బజాః ।

13 పవిత్రలక్షణం

నవనీతే

చతురంగుల మగ్రం స్యాద్గ్రంథిరేకాంగులం భవేత్
 వలయం ద్వ్యంగులం ప్రోక్తం పవిత్రస్యతు లక్షణం
 అగ్రం బ్రహ్మధి దైవత్యం గ్రంథిర్విష్ణు స్తదైవచ
 వలయం రుద్రదైవత్యం పవిత్రస్యాధి దేవతాః

శాతాతపః

జపే హోమేచ దానేచ స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
 అశూన్యంతు కరంకుర్యాత్సువర్ణ రజితైః కుశైః

అత్రిః

ఉభాభ్యా మపి హస్తాభ్యాం విఫ్రైర్దర్భ పవిత్రకే

ధారణీయే ప్రయత్నేన బ్రహ్మ గ్రంథి సమన్వితే
 బ్రహ్మగ్రంథిసమాయుక్తే పవిత్రే మధ్యపర్వణి
 పాణిభ్యాం సర్వదా ధార్యే కర్మకాలే విశేషతః
 అగ్ర పర్వస్థితోదర్భ స్తపోయుక్తం కరోతివై
 మధ్యే చైవ ప్రజాకామో మూలే సర్వార్థసాధకః
 కాశహస్తస్తు నాచామేత్ కదాచిద్విధిశంకయా
 అనామికామూలదేశే పవిత్రం ధారయేద్విజః
 యథాచక్రం మహావిష్ణోర్యధాశూలం పినాకినః
 యథావజ్రం మహేంద్రస్య తథా విప్ర కరేకుశః
 బ్రహ్మగ్రంథి పవిత్రేణ కుర్యాదాచమన క్రియాః
 పవిత్రగ్రంథియుక్తేన సకుర్యాత్తు కదాచన
 యజ్ఞోపవీతే మౌంజ్యాఞ్చ తథా కుశ పవిత్రకే
 బ్రహ్మగ్రంథిం విజానీయాదన్యత్రతుయధారుచి ।
 కాశస్తు రౌద్రోవిజ్ఞేయః కౌశంబ్రాహ్మం తథాస్మృతం ॥
 ఆర్షంతు దౌర్వమాఖ్యాతం వైశ్వామిత్రంతు వైష్ణవం
 సపవిత్రేణ హస్తేన కుర్యాదాచమన క్రియాం
 అపవిత్ర కృతంకర్మ విప్రస్య విఫలం భవేత్ ॥
 “త్రి వృతం చోపవీతం స్యాత్త ధైవ గ్రంథిరిష్య” త ఇతి

ఏవం యజ్ఞోపవీతవత్ । త్రిః పరీత్య బ్రహ్మ గ్రంథిం కృత్వా
 హస్తద్వయానామికాంగుల్యోరుభయ పవిత్రం ధారయేత్ । అత్ర వసంత
 యాజీయ వ్యాఖ్యానే, సువర్ణ పవిత్రమస్తిచేత్ ఉభయ పవిత్రస్థానే వామహస్తే
 తత్సంధార్య, బ్రహ్మగ్రంథి పవిత్రం దక్షిణకరే సంధారయేదితి.

మరీచీపటలే : సువర్ణ, రజత, గోవాల కుశ విశ్వామిత్ర కాశ దూర్వ్యోశీర
 మృదుతృణాదినా పవిత్రం కారయేదితి.

అగ్ర స్థూలం భవేన్నారీ మూల స్థూలం నపుంసకం
మూలాదగ్రం క్రమాద్భ్రతం పుందర్భమితి కీర్తతే ॥

14. సమస్త స్నానవిధి:

శ్లో. నిత్యం దశస్నాన పరస్య సాథో రూపంచ తేజశ్చ యశశ్చ శౌచం
ఆయుష్యమారోగ్యమలోలుపత్వం దుస్స్వప్ననాశంచ తపశ్చ మేధాం

శ్లో. యామ్యంహి యాతనా దుఃఖం ప్రాతః స్నాయీ నపశ్యతి
అస్నాత్వా నాచరేత్కర్మ జపహోమాది కించన
శోక దుస్స్వప్నహంస్నానం మోక్షదం ఘోదనం తథా
స్నానంచ ద్వివిధం ప్రోక్తం గౌణ ముఖ్యప్రభేదతః
తయోస్తు వారుణం ముఖ్యం షడ్విధం తత్పున స్స్మృతమ్
నిత్యం వైమిత్తికం కామ్యం క్రియాంగం మలకర్షణమ్
క్రియా స్నానం తథా షష్టం షోధాస్నానం ప్రకీర్తితమ్
దీక్షితీయే అస్నాతస్తు భవేన్నార్హో జపాగ్ని హవనాదిషు
ప్రాతః స్నానం తదర్థంతు నిత్య స్నానం ప్రకీర్తితం
చణ్డాళ శప శూద్రాదీన్ స్పృష్ట్వా స్నాతాం రజస్వలాం
స్నానార్హ స్తుయదా స్నాతి స్నానం వైమిత్తికం హితత్
వృష్ట్వా స్నానాదికం యత్తు దైవజ్ఞ తిథిచోదితం
తద్ధికామ్యం సముద్దిష్టం నా కామస్తత్ ప్రయోజయేత్
జప్తు కామః పవిత్రాని హ్యర్చిష్యన్ దేవతాః పితౄన్
స్నానం సమాచరేద్యత్తు క్రియాంగం తద్విదుర్బుధాః
మలాపకర్షణం నామ స్నానమభ్యంగ పూర్వకం
ప్రేత కార్యేషు సర్వత్ర క్రియాన్త స్నానముచ్యతే

సూత్రం : అథ చాతురాశ్రమిణాం స్నానవిధిః అభిషేక దివ్య వాయువ్యఆగ్నేయ
గుర్వనుజ్ఞా ఇతి పంచధా భవతీతి । అభిషేకం వారుణం అవగాహన
స్నానమితి భాష్యే తత్రకారమాహ । ఉభయపవిత్రపాణిః । ద్విరాచమ్యు.

మనుః

శ్లో. అసంకల్ప్య తు యః కుర్యాత్ స్నానదానవ్రతానిచ
 అన్యాని పుణ్యకర్మాణి విఫలాని భవంతి హి
 సంకల్ప సూక్త పఠనే మార్జనం చాఘమర్షణం
 తర్పణం పితృదేవానాం స్నానం పంచాంగముచ్యత | ఇతి
 హరిః ఓం | అస్మద్గురుభ్యో నమః | అస్మత్పరమగురుభ్యో నమః |
 శ్రీవిఖనస గురుభ్యో నమః | శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం... వందే గురుపరంపరామ్ |
 ఆసన మంత్రస్య - యథాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్ | శ్లో|| శుక్లాం
 బరధరం విష్ణుం... విష్ణుక్నేనంతమాశ్రయే | శ్రీ గోవింద గోవింద, అస్యశ్రీ
 భగవతో మహాపురుషస్య | ... అస్యాం శుభతిథౌ శ్రీ మన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం,
 భగవదాజ్ఞా కైంకర్య రూప భగవదారాధనాంగ భూతం ప్రాతస్నానమహం
 కరిష్యే | భగవతోబలేనేతి సాత్విక సంకల్పం కృత్వా

శ్లో. ప్రాతర్మాధ్యం దిన స్నానం వానప్రస్థ గృహస్థ యోః ||
 యతేన్ద్రిషవణస్నానం సకృత్తు బ్రహ్మచారిణామ్ ||
 స్రోతసోఽభిముఖ స్తత్ర ఖాతే దేవముఖ స్తథా.

శ్లో. అన్యత్రార్క ముఖ స్నాయాద్రాత్రోచేదగ్ని సన్నిధౌ
 అప్రవాహోదక స్నానం విప్రపాదావసేచనం
 గాయత్ర్యాజపమర్చ్యంచ ఆదిత్యాభిముఖశ్చరేత్
 జలం శుద్ధమశుద్ధంవా విష్ణువాస్తు సమీపతః
 విష్ణు గంగాసమంతోయం మహాపాతక నాశనమ్
 నాతిక్రమేద్ధదంసింధుం నానుష్ఠాతుం నదీంతరేత్
 పరకీయ నిఖాతేషు నస్నాయాత్తు కదాచన
 నిఖాతకర్తు స్సంస్నానాద్దుష్కృతాంశేన లిప్యతే

“ఏతత్తు పతితాతిపాపినాం విషయః |

మార్కండేయః

పురాణానాం నరేంద్రాణామృషీణాంచ మహాత్మనామ్
 స్నానం కూపతటాకేషు దేవతానాం సమాచరేత్
 ఉద్భ్రత్య చతురః పిండాన్ పారక్యే స్నానమాచరేత్
 అంత్యజైః ఖనితాః కూపాస్తటాకా వాప్య ఏవచ
 తేషు స్నాత్వా చ పీత్వాచ ప్రాజాపత్యేన శుద్ధ్యతి
 వృధా తూష్ణోదకం స్నానం వృధా జప్యమవైదికమ్
 వృధాత్వశోత్రియేదత్తం వృధా భుక్తమసాత్వికమ్
 నస్నాయాదుత్సవేత్తీతే మాంగల్యం వినివృత్యచ
 అనుసృత్య సుహృద్భృంధూ నర్చయిత్వేష్ట దేవతాః
 మృతౌ జన్మని సంక్రాన్త్యాం శ్రాద్ధే జన్మదినే తథా
 అస్పృశ్య స్పృశ్యనే చైవ నస్నాయాదుష్ట వారిణా
 స గోహత్యాకృతం పాపం ప్రాప్నోత్యేవ నసంశయః
 అథో వర్ణోదకం స్నానం వర్ణం నద్యాం ద్విజాతిభిః
 తస్యాం రజకతీర్థేషు దర్శనాదేవ వర్ణయేత్
 ఆపోనారా ఇతిప్రోక్తా ఆపోవైనరసూనవః
 తస్మాన్నారాయణం దేవం స్నానకాలే విచింతయే” ॥ ఇతి

సూత్రం : ఇదమాపః ప్రవహతేత్యభిగమ్య

మంత్రః : “ఇదమాపః ప్రవహతా వద్యంచ మలంచయత్ । యద్వాభి
 రుద్రహాస్మతా యద్వాశేపో అభీరుణం । ఆపో మాతస్మాదేనసో విశ్వాన్ముంచ
 త్వగ్ం హసః । నిర్మాముంచామి శపథాన్నిర్మా వరుణాదధి । నిర్మాయమస్య
 పద్భీశాత్ సర్వస్మాద్దేవ కిల్బిషాత్ । ఇదమాపః ప్రణీత భేషజం తన్మేవరుణ
 న్ముమః । ఇతి జలసమీపం గత్వా । హిరణ్య శృంగమితి ప్రణమ్య ।

మంత్రః : “హిరణ్య శృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచితః ।

యన్మయాభుక్త మసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా
 వాచా కర్మణావా దుష్కృతం కృతమ్ । తన్న ఇంద్రోవరుణో బృహస్పతి
 స్సవితా చ పునంతు పునః పునః । సుమిత్రాన ఆప ఓషధయస్సంతు
 దుర్మిత్రా స్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టియం చ వయం ద్విష్మః । నమోఽ
 గ్నయేఽపుమతే నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమోఽ
 ధ్యః । యదపాంక్రూరం యదమేధ్యం యదశాంతం తదపగచ్ఛతాత్ ।
 అత్యాశనాదతీ పానాద్యచ్ఛ ఉగ్రాత్ప్రతి గ్రహాత్ । తన్మే వరుణో రాజు పాణినా
 హ్యవమర్శతు । సోఽహమపాపో విరజోనిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య
 పృష్ఠ మారుహ్యగచ్ఛేద్రుహ్మా సలోకతాం । ఇమమ్మే గంగే యమునే సరస్వతి
 శుతుద్రిస్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్భృధే
 వితస్తయార్ణవీయే శృణుహ్యోసుషోమయా ॥” ఇతి ప్రణమ్య ।

ఖండ : ఆపః పునాత్స్వతి సమృదోదకే నాభ్యుక్త్య ।

మంత్రః : “ఆపః పునాతు పృథివీ సర్వం పునాతు ధరణీ । సర్వపూతా
 మాగ్ం సర్వపాపైః పునాతు ॥”

ఖండః : ఇద మాపశ్శివా ఇతి విగాహ్య సుస్నాతి ।

మంత్రః “ఇదమాపశ్శివా శ్శివతమాశ్శాంతాః రశ్శిభిః”

ఇతి నాభి దఘ్నతీర్ధే చతుర్నిమజ్జ్య ।

శ్లో. హృత్ప్రీతం సర్వభూతానాం రవిమండల మధ్యగమ్
 నీల జీమూత సంకాశం వాసుదేవం చతుర్భుజమ్
 శంఖచక్ర గదాపద్మ ధారిణం వనమాలినమ్
 తత్పాదోదకజాం ధారాం నిపతంతీం స్వమూర్ధని
 చింతయేద్రుహ్మా రంద్రేణ ప్రవిశంతీం స్వకాంతనూమ్
 తయా ప్రక్షాళితం సర్వం స్వదేహం పరిచింతయేత్

ఇదం స్నానం వరం మంత్రాత్ సహస్రదధికం మతమ్
 ధ్యాత్వా గంగాం హరేః పాదాత్ పాతమానాం స్వమూర్ధని
 ప్రపూర్యాంజలినా సింహాత్ కాకన్నాన విసర్జనమ్ ఇతి
 అంజలినా జలమధ్యే చతురశ్రం విలిఖ్య, తస్మిన్,
 గంగేచయమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।
 సర్వదే సింధు కావేరి జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ఇత్యంజలినా జలేనావాహ్య పునస్తచ్చక్రస్థ తీర్థమంజలినా గృహీత్వా
 స్వ మూర్ధని చతుః కృత్యస్సంసిచ్య ।

సమస్త జగదాధార శంఖచక్ర గదాధర ।

దేవ, దేహి మమానుజ్ఞాం యుష్మత్తీర్థనిషేవణే

ఇత్యుక్త్వా, ద్వౌకర్ణౌ నాసికాపుటే చాంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం పిథాయ,
 మందం నిశ్చస్య, చతుర్నిమజ్జుంతర్జలే పూర్వోక్త వద్భాత్వా, స్నాయాత్,
 అస్పృశ్య స్పర్శనే పూర్వం త్రయోదశ వారం ఏకశ్వాసేన నిమజ్జ్య, తతో
 యధావిధి చతుర్నిమజ్జనం కుర్యాత్ । తతః ప్రాజ్యుభోనాభి దఘ్నుజల ఏవస్థిత్వా,
 సకృదాచమ్య, దేవేన తీర్థేన ప్రాచ్యామూర్ధ్వం భూర్దేవాగ్ం స్తర్పయామి ।
 భువర్దేవాగ్ం స్తర్పయామి । సువర్దేవాగ్ం స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువర్దేవాగ్ం
 స్తరయామీతి తర్పయిత్వా, అథ నివీతీ, ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ ఆర్షేణ తీర్థేన ।
 భూః ఋషీం స్తర్పయామి । భువః ఋషీం స్తర్పయామి । సువః ఋషీం
 స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువః ఋషీం స్తర్పయామీతి తర్పయిత్వా । అథ
 ప్రాచీనావీతీ, దక్షిణస్యా మధః పైతృకతీర్థేన । భూః పితౄం స్తర్పయామి ।
 భువః పితౄం స్తర్పయామి సువః పితౄం స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువః
 పితౄం స్తర్పయామీతి దక్షిణ ముఖస్తత్ తీర్థేన గృహీత్వా సంతర్ప్యాచమ్య,

శ్లో. యన్మయా దుష్కృతం తోయే శారీరమల సంచితం

తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యక్షాణం తర్పయామ్యహా”మితి

అంజలినా జలమాదాయ, బహిః ప్రక్షిప్య స్థలే దక్షిణాముఖమాసీనః,
శుష్క వస్త్రఖండద్వయేన ప్రత్యేకం శిరోఽంగం చ పరిమృజ్య, కేశాన్నచ
నిర్ధానుయాత్.

దీక్షితీయే

యేనతీర్థేన గృహ్ణీయాత్తేన దద్యాజ్జలాంజలిమ్
అన్యథా తర్పణం స్యాచ్చే త్తతోయం రుధిరం భవేత్
శ్లో. గో శృంగమాత్ర ముద్భృత్య జలమధ్యే జలంక్షిపేత్
చతురశ్రం తీర్థ పీఠం పాణినోల్లిఖ్యవారిషు
ఆవాహయామి త్వాందేవీత్యావాహ్యోఽత్రైవ జాహ్నవీం
వ్యాహృత్యా తర్పయేద్ద్విద్వాన్ దేవాన్మషి పితౄంస్తథా
ఊర్ధ్వం తిర్యగధస్సుస్వ తీర్థేనైవ క్రమాద్విజః

శౌనకః

స్నానాంగ తర్పణం కృత్వా యక్షాణం జలమాహరేత్
ఆర్ద్రేణ వాససాయస్తు శరీరం పరిమార్జయేత్
శునోచ్ఛిష్టం భవేద్గాత్రం పునస్నానేన శుద్ధ్యతి
దక్షిణాముఖమాసీనో వస్త్రేణ పరిమార్జయేత్
అన్యథా మార్జనం కుర్యాత్పునస్నానేన శుద్ధ్యతి
స్నాతోఽంగాని సుసంమృజ్యాత్ స్నానశాట్యాన పాణినా
శుష్కేణ వస్త్రఖండేన ద్విజోఽంగం పరిమార్జయేత్
నచ నిర్ధానుయాత్కేశాన్నతిష్ఠన్పరిమార్జయేత్
స్నాత్వా న ధావయేద్దంతాన్నమృజ్యాద్వాససాముఖం
పిబంతి శిరసో దేవాః పిబంతి పితరోముఖాత్
సురాబిందు సమాః ప్రోక్తాః పృష్ఠతః కేశబిందవః
త ఏవ పురతః ప్రోక్తాస్సర్వ తీర్థోపమా బుధైరితి శుష్కవస్త్రాభావే, ఆపద్విషయే-

సప్త వాతాహతం వస్త్రం శుష్కప్రాయమితీరిత
మిత్యుక్త రీత్యా సప్తవాతాహతవస్త్రేణవా పరిమార్జయేత్ ।

దీక్షితీయే

సోమస్యే త్పుత్రరీయేణ శిరోవేష్ట మతః పరమ్
కర్ణేతుదక్షిణే కుర్యాద్యజ్ఞ సూత్రావకుంఠనమ్
కఠీసూత్రం తథాకూర్యా న్నాభే రూర్ధ్వం యథాతథా
కౌపీనాచ్ఛాదనం కృత్వా ప్రక్షాల్యచ కరావుభౌ
కఠే రథస్తాద్వామేన వాఽన్య వస్త్రేణ శోధయేత్
తేజోవత్సేతి మంత్రేణ సవ్యేనావృత వస్త్రకః
వస్త్రధారణ కాలేతు యస్తుపాదం సముద్ధరేత్
వార్తాం కుర్వన్, చలన్వాపి సద్యశ్శూద్రో నసంశయః
ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోవాఽపి వస్త్రధారణ మాచరేత్
బ్రాహ్మణస్య సితం వస్త్రం నృపతే రక్తముల్బణం
తథావైశ్యస్య శూద్రస్య నీలమేవ వదిష్యతే
క్షౌమం వాసః ప్రశంస్యంతి తర్పణే సదశం తథా

బోధాయనః

స్నాత్వాఽనుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యథా విధి
అభావే పూర్వ వస్త్రం వా సంప్రోక్ష్య ప్రణవేనతు ॥ తతః

మంత్రః : “సోమస్య తనూరసి, తనువమ్మే పాహి స్వామాతనూరావిశ,
శివోమాతనూరావిశేతి” మంత్రేణ ఉత్తరీయం శిరసి సంవేష్ట్య, యజ్ఞ సూత్రం
దక్షిణకర్ణే అపుచ్ఛం సంవేష్ట్య, నాభేరూర్ధ్వం కఠీసూత్రం సంధార్య కౌపీనం
చాపుచ్ఛం సంధార్య, హస్తం సమృదోదకేన ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః : “తేజోవత్సావస్సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో
హస్తాభ్యా మిత్యు” చ్చార్య, సద్యో ధౌతవస్త్రాభావే పూర్వదిన ధౌతవస్త్రం

ప్రణవేన ప్రోక్ష్యాదాయ, సవ్యావరేన పరివేష్ట్య, మానీ నోద్ధత పాదః.

పూర్వకచ్చంతు పూర్వం స్యాత్పశ్చాత్కచ్చం తతఃపరమ్

తతః పూర్వోత్తికచ్చం స్యాత్పశ్చం త్వంత కచ్చక మిత్తుక్తరీత్యా
పూర్వభాగే ప్రథమతః కచ్చం సంధార్య, అనంతరం పృష్ఠభాగే తతః పార్శ్వ
కచ్చం సపుచ్చం ధృత్వా, పాదౌ, హస్తౌచ ప్రక్షాళ్య, ఉత్తరీయం కట్యాం
ధృత్వా సోపవీతం ఆచమ్యార్ఘ్యపుండ్రంధారయేత్ |

దీక్షితీయే

స్నానేదానే తథా హోమే దైవే పితృచ కర్మణి
భోజనే వందనే సంధ్యా వందనే చ ప్రదక్షిణే
బద్ధీయాదాసురీం కక్ష్యాం శేషేకాలే యథాస్మృతౌ
యజ్ఞోపవీతవద్ధార్య ముత్తరీయం సదాబుధై రితి తత ఆచామేత్ ||

15. ద్వాదశోర్ధ్వపుణ్డధారణ విధిః

కాశ్యపప్రోక్షే

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి హ్యార్ఘ్యపుండ్రస్య లక్షణమ్
యాగేదానే జపేహోమే స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
భస్మీ భవతి తత్సర్వమూర్ధ్వ పుణ్డం వినాకృతమ్
ఊర్ధ్వపుండ్రవిహీనస్య శ్మశాన సదృశం ముఖమ్
అవలోక్య ముఖం తస్య హ్యేదిత్యమవలోకయేత్
అశుచిర్వాఽప్యనాచారో మనసా పాపమాచరన్
శుచిస్సతు భవేన్నిత్యమూర్ధ్వ పుండ్రస్య ధారణాత్
ఊర్ధ్వపుణ్డం వరం సౌమ్యం లలాటే యస్య దృశ్యతే
చండాలోఽపి విశుద్ధాత్మా పుణ్య ఏవ న సంశయః
శ్వేతాశ్చ మృత్తికాశ్చుక్త్రా వైష్ణవ క్షేత్రసంభవాః

వామేతుశోధితేహస్తే వాగ్యతః ప్రణవేనతు
 సపవిత్రో మృదంతత్ర వినిక్షిప్య సృరేద్ధరిం
 ఉద్భుతాఽసీతి మంత్రేణ ప్రార్థయిత్వా విచక్షణః
 శతధారేతి మంత్రేణ దర్వా తోయం ప్రగృహ్యచ
 గంధ ద్వారేతి మంత్రేణ మృత్యుంఘర్షణమాచరేత్
 అస్త్ర మంత్రేణ రక్షాంచ కృత్వా దశసుదిక్షుపి
 సృసింహబీజం చ లిఖేద్రక్షాఽర్థం దోష శాంతయే
 తమేకీకృత్య తర్జన్యా స్మృత్వా విష్ణోః పదద్వయమ్
 విష్ణోర్నుకేతి మంత్రేణ ప్రార్థయేదిష్టసిద్ధయే
 మృదం ప్రాక్తారమంత్రేణ తర్జన్యామూర్ధ్ని విన్యసేత్
 హరేః పాదాకృతిం రమ్యం సుపార్శ్వం సుమనోహరమ్
 నాసికామూలమారభ్య లలాటాంతంతు విన్యసేత్
 చతురంగుల మూర్ధ్నాగ్రమచ్ఛిద్రం హ్యార్షపుణ్డకమ్
 పార్శ్వద్వయే చ ప్రత్యేక మేకాంగుల సమన్వితమ్
 సాంతరాళోర్షపుణ్డం స్యాన్మధ్యేచ శ్రియమావహేత్
 ఊర్షపుణ్డస్య మధ్యేతు హరిద్రా చూర్ణముత్తమమ్
 అభిషిక్తంతు యచ్ఛార్ణం విష్ణు బేరేతు యో నరః
 హరిద్రాం ధారయేన్నిత్యం సోఽశ్వ మేధఫలం లభేత్
 దర్పణం తు సమాలోక్య దేవస్యత్యేతి మంత్రతః
 వివృతాస్యో న వీక్షేత దర్పణంతు విశేషతః
 యథా శోభా తథాకుర్యాన్ననఖైర్నపరిచ్ఛదైః
 ఊర్ష్య గత్యాంతు యస్యేచ్ఛా తస్యోర్ష్యంపుణ్డముచ్యతే
 ఊర్ష్యపుండ్రం లలాటేతు కుర్వీత చతురంగులమ్
 దక్షిణోదరబాహ్వాంసేష్వేవం వామే తథైవచ
 ఆద్యవత్పుష్పతో ద్వేచ మూర్ధ్ని చైవ త్రయోదశ

తత్ర తత్ర స్మరన్మంత్రం కేశవాదీన్ యథాక్రమమ్
 ధృతోర్హ్వ పుండ్రమధ్యేతు దీపాకారం శ్రియంధరేత్
 లక్ష్మ్యా సహ సమాసీనో రమతే యత్ర వై హరిః

మరీచిపటలే : అంగుష్ఠ తర్జననామికా కనిష్ఠా ఇతి తేషాం క్రమేణ తుష్టి
 ర్ముక్తిరాయుర్వశ్య మితి హరిపాదాకృతి శూర్పాకృతి, వేణుపత్రాకృతి చోక్తమ్।

తథాభార్గవే

శ్రీదేవీ ప్రథమం నామ ద్వితీయమమృతోద్భవా
 తృతీయం కమలాప్రోక్తా చతుర్థం లోకసుందరీ
 పంచమం విష్ణుపత్నీచ షష్ఠంస్యా ద్వైష్ణవీతథా
 సప్తమంతు వరారోహో అష్టమం హరివల్లభా
 నవమం శార్ఙ్గణీ ప్రోక్తా దశమం దేవదేవికా
 ఏకాదశం మహాలక్ష్మీం ద్వాదశం సురసుందరీ
 ఏతైర్నామపదైర్దివ్యై ర్హరిద్రాంధారయేచ్ఛ్రియ” మితి

పంచమ ఖండేచ - సూత్రే అర్చకో నిత్యకర్మాణి చ కృత్వా,
 పద్మాక్షతులసీదామాని ధారయన్ సోష్ఠిషోఽంగులీయకధారీ, ఉభయ పవిత్రం
 ధారయన్, శుక్లమృత్తి కాభిః కేశవాది ద్వాదశ నామభిః - ఊర్ధ్వపుండ్రవిధినా,
 ఊర్ధ్వపుండ్రాణి ద్వాదశ కుర్యాదిత్సుక్త ప్రకారేణ, ఉభయ పవిత్రధారీ, వాగ్యతః,
 విష్ణుం స్మృత్వా, ప్రాజ్యుఖ మాసనే చాసీనః । ప్రణవేన శోధిత వామహస్తే
 మృదం న్యస్య

మంత్రః

ఉద్భుతాఽసివరాహేణ కృష్టేన శతబాహునా,
 భూమిర్దేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ,
 మృత్తి కేహనమే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్ ।
 త్వయా హతేన పాపేన జీవామి శరదశ్శతమ్ ।

మృత్తికేదేహిమే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥

ఇతి మంత్రేణ మృదం ప్రార్థయిత్వా,

మంత్ర: “శతధారగ్ం హిరణ్మయగ్ం సహస్రధారమమృతం నిహితం గుహాయాం”న్నితి వామహస్తే దర్వా తోయంచ నిక్షిప్య,

మంత్ర: “గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం । ఈశ్వరీగ్ం సర్వ భూతానాం తామిహోపహ్వ యేశ్రియ” మితి మృదం సంఘృష్య, మధ్యే నృసింహ బీజం విలిఖ్య, అస్త్రాయహుం ఘడితి దశ దిగ్బంధనం కృత్వా । “విష్ణోర్నుకం... విష్ణవేత్వే”తి తర్జన్యా మృదం సంమర్ద్య, ఏకీకృత్య, విష్ణోః పదద్వయం స్మృత్వా, తన్మూల మంత్రం త్రిరావృత్తిః జప్త్వా, తార మంత్రేణ తర్జన్యా ప్రథమం మూర్ధ్ని విన్యస్య, తయైవ లలాటే కేశవాయనమః ఇతి చతురంగులోన్నతం, పార్శ్వద్వయే చైకాంగుల విస్తరం, సచ్ఛిద్రం హరిపాదాకృతిం శూర్పాకృతిం వా నాసికా మూలమారభ్య, సంధార్య । ఉదరే నారాయణాయ నమః ఇతి దశాంగులం, హృదయే మాధవాయ నమః ఇత్యష్టాంగులం । కణ్ఠే గోవిందాయః నమ ఇతి చతురంగులం । దక్షిణోదరే విష్ణవేనమః ఇతి దశాంగులం । దక్షిణబాహౌ మధుసూదనాయ నమః ఇతి, అష్టాంగులం । తత్కణ్ఠే త్రివిక్రమాయనమః ఇతి చతురంగులం । వామోదరే వామనాయ నమః ఇతి దశాంగులం । తద్బాహౌ శ్రీధరాయనమః ఇత్యష్టాంగులం । తత్కంఠే హృషీ కేశాయనమః ఇతి చతురంగులం । పృష్ఠే పద్మనాభాయనమః ఇతి చతురంగులం । కకుది దామోదరాయనమః ఇతి చతురంగులం । శిరసి వాసుదేవాయనమః ఇతి విన్యసేత్ ।

“శ్రియేజాత... మితద్రౌ” ఇతి శ్రీ చూర్ణం సజలం సంఘృష్య, శ్రీ బీజాక్షరం విన్యస్య, తన్మంత్రంచ త్రివారంజప్త్వా, పూర్వోక్త రీత్యా లలాటాది ద్వాదశస్థానేషు, మధ్యే పూర్వోక్త తత్త త్థానాంగుల క్రమేణ, శ్రియైనమః । అమృతోద్భవాయై నమః । కమలాయై నమః । లోకసుందర్యై నమః ।

విష్ణుపత్నయై నమః । వైష్ణవ్యై నమః । వరారోహాయై నమః । హరివల్లభాయై
నమః । శార్ఙ్గణ్యై నమః । దేవదేవికాయై నమః । మహాలక్ష్మ్యై నమః । సుర
సుందర్యై నమః । ఇతి క్రమశః మంత్రముచ్చార్య । వేణు పత్రాకృతిం శ్రీ
చూర్ణం ధృత్వా, మహాలక్ష్మ్యై నమః । ఇతి శేషం శిరసి విన్యసేత్ ।

ధ్యానం

చతుశ్చక్రం నమస్యామి కేశవం కనకప్రభమ్	॥ 1॥
నారాయణం ఘనశ్యామ ఇచ్ఛతుశ్శంఖం నమామ్యహమ్	॥ 2॥
మాధవం మణిభంగాభం చిన్నయామి చతుర్గదమ్	॥ 3॥
చన్ద్రభాసం చతుశ్శార్ఙ్గ గోవింద మభినంశ్రయే	॥ 4॥
విష్ణుఇచ్ఛతుర్జలం వందే పద్మకింజల్క సన్నిభమ్	॥ 5॥
చతుర్ముసలమబ్జాభం సంశ్రయే మధుసూదనమ్	॥ 6॥
అగ్నివర్ణం చతుః ఖడ్గమాశ్రయామి త్రివిక్రమమ్	॥ 7॥
వామనం బాలసూర్యాభం చతుర్వజ్రం విభావయే	॥ 8॥
శ్రీధరం పుణ్డరీకాక్షం చతుఃపట్టసమాశ్రయే	॥ 9॥
చతుర్ముద్గర మభ్యేమి హృషీకేశం తటిత్ప్రభమ్	॥ 10॥
పంచాయుధం పద్మనాభం ప్రణమామ్యర్కరోచిషమ్	॥ 11॥
దామోధరం చతుః పాశమిన్ద్రగోపనిభం భజే	॥ 12॥
- వాసుదేవ ముపాసేత్ హం పూర్ణేన్ద్రియై సన్నిభమ్
పూర్వోక్తవత్ । శ్రీయై నమః । అమృతోద్భవాయై నమః । ఇత్యాది
శ్రీనామధేయైః ప్రణమేత్ ।
- దామోదరం కేశవంచ కదాఽపి న పరిత్యజేత్ ॥
- ఇతి స్మృత్యా మహాసంకటాదౌ కేశవ దామోదరౌ వా ధారయేత్ ।
పంచుఖణ్డే పద్మాక్ష తులసీదామాని ధారయన్నితి ॥

16. పదాక్షతులసీ ధారణమ్

ఆనందసంహితాయాం

శ్రీకృష్ణ తులసీకాష్ఠ మణిమాలాంగళే సదా
 మాలాభిరూషయే దంగం హరిభక్తి సమృద్ధయే.
 దృష్ట్వామాలాధరం విప్రం భూతప్రేతపిశాచకాః
 యామ్నాశ్చైవ పలాయంతే సచ పాపైర్నలివ్యతే
 భుక్తికాలే జలోచ్ఛారేఽప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
 దుష్ప్రవేశేఽపిశుద్ధస్యాత్ పృష్టేకృత్యైవమాలికామ్

అస్మద్గురుభ్యోనమః, అస్మత్పరమగురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖానసగురుభ్యోనమః
 నమోగురుభ్యశ్రీమద్భ్యః పరమేభ్యోనమోనమః
 నమోగురుభ్యస్సర్వేభ్యశ్రీశాదిభ్యోనమోనమః
 శ్రియైనమశ్రీధరాయ నమో నారాయణాయచ
 నమః పరస్మై పుంసే చ పరహంసస్వరూపిణే
 శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం... పరామ్ ||

17. గురుపరంపరానుసంధానం

అనంతరం స్వాచార్యమారభ్య, శ్రీమన్నారాయణ పర్యంతం నిజ
 గురుపరంపరానుసంధానం కుర్యాత్ | తత్రకారమ్

వందే శ్రీరాఘవాచార్యం శ్రీరంగార్యమతః పరమ్
 శ్రీనివాసం నరహరిం గోవిందార్యం వసంతకమ్
 అనంతం కృష్ణభట్టార్యం శ్రీమత్సుందరరాజకమ్
 నృసింహభట్టవర్యంచ భాస్కరం వాజపేయినమ్
 వరదం వేంకటరజ్జం కృష్ణం గోవిందనామకమ్
 రామాచార్యం రాఘవంచ నరసింహంచ కేశవమ్

నారాయణంభృగుమునిం మరీచిం చాత్రికాశ్యపౌ
 వైఖానసం శ్రియం వందే శ్రీశం గురుపరంపరామ్
 శ్రీవిష్ణుం శ్రీమహీయుక్తం శాన్తం శేషం ఖగాధిపమ్
 సుదర్శనాద్యాయుధాని సమస్తాని నమామ్యహమ్
 శ్రియాసమేత శ్రీపరమహంస స్వరూపిణే శ్రీమతే నారాయణాయ నమః ।
 ఏవం గురుపరంపరాంధ్యాత్వా ॥

18. సన్ధావస్తవప్రకారః

సవనీతే

ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమా లుప్తతారకా
 అధమా సూర్యసహితా ప్రాతస్సన్ధ్యా త్రిధామతా
 సజ్జమే మధ్యమాసన్ధ్యా మధ్యాహ్నోత్తమాస్మతా
 అధమా హ్యపరాహ్లాతు సన్ధ్యా మాధ్యాహ్నికీ త్రిధా
 ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమా లుప్తభాస్కరా
 అధమా తారకోపేతా సాయంసన్ధ్యా త్రిధామతా

పాదౌ ప్రక్షాళ్య, ద్విరాచమ్య, త్రిఃప్రాణానాయమ్య, శ్రీగోవిన్ద గోవిన్ద
 గోవిన్ద శ్రీభగవదాజ్ఞయాభగవత్కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాసీషే ।
 భగవతో బలేన... తద్భగవాననుమన్యతాం । ఇతిసాత్త్వికసజ్కల్పంకృత్వా
 ఆపోహిషే తిమంత్రస్య, సిన్ధుద్వీపఋషిః । గాయత్రీఛందః । ఆపోదేవతా
 ప్రోక్షణార్థే వినియోగః । సదర్శపాణినా, ఆగ్నేయతీర్ధేన, ఆపోగృహీత్వా,
 సదర్శ దేవతీర్ధేన శిరసిసప్త ప్రోక్షణం, ఏకమధః, ఏకంపరిషేచనమితి ।

దీక్షితీయే

ఆపోహిష్టాదిభిర్మృతైః శిరస్సప్తాథ విప్రషః
 యస్యక్షయాయేత్యధస్తాత్ క్షిప్త్యాద్భిః పరిషేచయే దితి

మంత్రః : ఆపోహిష్ఠామ యోభువః| తాన ఊర్జేదధాతన| మహేరణాయ
చక్షసే| యోవశ్చివతమో రసః తస్యభాజయతే హనః| ఉశతీరివ మాతరః |
తస్మాఅరజ్జ మామవః | ఇతిశిరసి యస్యక్షయాయజిన్వధేత్యధః, జాన్వోర్వా |
ఆపోజనయధాచన ఇతి ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య,

సూర్యశ్చేతి మస్త్రస్య | అగ్నిఋషిః గాయత్రీఛందః | సూర్యోదేవతా |
అపాంప్రాశనే వినియోగః | దైవేనాపోగృహీత్వా

మంత్రః : సూర్యశ్చ మామస్యశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః | పాపేభ్యో
రక్షంతాం | యద్రాత్ర్యాపాపమకార్షం | మనసావాచాహస్తాభ్యాం |
పద్భ్యాముదరేణశిశ్ణా | రాత్రిస్తదవలుంపతు | యత్కించదురితంమయి |
ఇదమహం మామమృతయోనౌ | సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా | ఇత్యపః
పీత్వా పునరాచమ్య.

దధిక్రావణ్ణ ఇతి మస్త్రస్య, వామదేవ ఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః, విశ్వేదేవా
దేవతాః, అపాంప్రోక్షణే వినియోగః

మంత్రః : దధిక్రావణ్ణో అకారిషం | జిష్ఠోరశ్వస్య వాజినః | సురభిన్
ముఖాకరత్ | ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్ | ఆపో హిష్ఠామ యో భువః...
ఆపోజనయథా చ నః ఇతిపూర్వవత్ ప్రోక్షణం, పరిషేచనం చ కృత్వా |

అర్ఘ్యప్రదానమస్త్రస్య | విశ్వామిత్రఋషిః | గాయత్రీ ఛందః |
సవితాదేవతా | ని. బీజం | యం శక్తిః నః ప్రాణః | యాత్ కీలకం |
అర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః | తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయనమః వరేణ్యం
విష్ణ్వాత్మనే శిరసేస్వాహా | భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయైవషట్ |
ధీమహిసత్యాత్మనే కవచాయహుమ్ ధియో యోనః జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయ
వౌషట్. ప్రచోదయాత్ పరబ్రహ్మాత్మనే అస్త్రాయఫట్

ఆదిత్యాభిముఖోభూత్వా తద్గతాంతర్విలోచనః

వేదసారంపరంజ్యోతిర్మూలభూతంపరాత్పరం
 చింతయేత్పరమాత్మానం - అపఃకర్షం వినిక్షిపేత్
 ఇతిదేవేనాంజలినాగృహీత్వా గోశృంగమాత్రముద్భుత్య, జలమధ్యేజలంక్షిపేత్ |

దీక్షితీయే

యేనతీర్థేనగృహీయాత్తేనతీర్థేన నిక్షిపేత్
 గోశృంగమితిదేవలః |
 అర్ఘ్యప్రదానే విప్రాణామీషన్నమ్రు శరీరిణామ్
 చూచుకాగ్ర సమౌహస్తౌ గోశృంగమితికీర్త్యతే
 అంగుష్ఠతర్జనీయోగే రాక్షసీముద్రికాస్మృతా
 రాక్షస్యాముద్రయాదత్తం రుధిరాఝ్య సమంభవేత్
 మన్దేహానాం వినాశార్థం గాయత్ర్యార్ఘ్యత్రయం దదేత్
 ఏకంశస్త్రాస్త్రనాశాయ హ్యేకంవాహన నాశనే

“అసురాణాంవధాయైకం దద్యాదర్ఘ్యత్రయంశుచి” రిత్యుక్తరీత్యా
 గోశృంగమాత్రముద్భుత్య, కించిన్నమ్రుశిరాః, ఉద్గతపాణిః,
 అంగుష్ఠతర్జనీయోగంవినా, జలమధ్యే దేవతీర్థేనాంజలినా గాయత్ర్యా
 త్రివారమర్ఘ్యమూర్ఘ్యంక్షిప్త్వా, ప్రాణానాయమ్య, అస్త్రోపసంహారార్థం,
 కాలాతీతార్థం చ తుర్యార్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే |

అస్త్రోపసంహారమహామస్త్రస్య, బ్రహ్మౌఋషిః, గాయత్రీ ఛందః |
 పరమాత్మాదేవతా, అస్త్రోపసంహారే వినియోగః |

బ్రహ్మన్వివస్వతే కర్మదాయినే విశ్వవేధసే
 జగత్పవిత్రశుచయే సవిత్రేభాస్వతేనమః
 ఉత్తిష్ఠ దేవ గంతవ్యం పునరాగమనాయచ
 ప్రసీద దేవదేవేశ ప్రవిశ్యహృదయం మమ

ఇతిధ్యాత్వా గాయత్ర్యా పూర్వవదర్శ్యమేకందత్వా, జలాద్భుపిః అసావాదిత్యో
బ్రహ్మేతి ఆత్మప్రదక్షిణం కుర్యాత్,

“తదాదిత్యమణ్డలప్రదక్షిణంభవతీ” తి శ్రుతిః

తత ఆచమ్య, కేశవంతర్పయామి... దామోదరం తర్పయామి,
ఆదిత్యంతర్పయామి... కేతుంతర్పయామి, ఇతి సంతర్పాచమ్య,
కృష్ణార్పణమస్తు, అజ్ఞలినా జలం గృహీత్వా, జపస్థలం గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య,
నవనీతే

సన్ధ్యాస్థానే శతగుణం గృహేచైకగుణంభవేత్

అగ్నౌ శతగుణంప్రోక్షమనంతం విష్ణుసన్నిధౌ

భాష్యే అశ్వత్థ బిల్వమూల గోష్ఠేషు శుద్ధస్థలే వా కుర్యాత్ । ఇతి

దీక్షితీయే

చత్వారింశతదూదూర్ష్యం పునస్సన్ధ్యా విధీయతే

అష్టాశీతి పదాదూర్ష్యం పునస్సన్ధ్యేతికేచన” ఇతి

భాష్య : దర్భాసనే దారవే కృష్ణాజినే వ్యాఘ్రుచర్మణి రత్నకంబళే వస్త్రేవా,
ఆసనే విష్ణోః స్థానమసీతి మన్రోచ్చారణపూర్వకం స్థిత్యా “అన్తరిగ్ంరక్షోఽ
న్తరితా అరాతయ” ఇతి రక్షోఘ్నమన్త్రం జప్త్వా, పూర్వోక్తాసనే కూర్మరూపం
ధ్యాత్వా, ప్రాతస్తిష్ఠన్, మధ్యాహ్నే తిష్ఠన్నాసీనోవా, సాయమాసీన ఏవ,
ఉత్తరీయం యజ్ఞోపవీతవద్ధుత్వేత్సుక్తరీత్యా జపంకుర్యాత్ । అస్మద్గురుభ్యోనమః
। శ్రీవిఖనసగురుభ్యోనమః । శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభా... పరంపరామ్ ।
ఆసనమంత్రస్య । పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠఋషిః । సుతలం ఛందః । కూర్మరూపీ
శ్రీమన్నారాయణోదేవతా । కుం బీజం । మం శక్తిః । ఫట్ కీలకం । ఆసనశుద్ధుర్ధే
వినియోగః । కేశవాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః... ఇత్యాది ద్వాదశనామభిః
అంగన్యాసం, కరన్యాసం చకృత్వా, కూర్మచక్రం లిఖేత్ ॥

10. కూర్మాసనలక్షణం

భార్గవే

చతురశ్రం లిఖేచ్ఛక్రం ముఖే త్రీంకారమేవచ
 పృష్ఠే మన్మథబీజంచ చతుష్కోణేషు తారకమ్
 అంతర్వృత్తం సపద్మంచ వృత్తమష్టదళంతథా
 ఏవంక్రమేణ సంలిఖ్య కూర్మచక్రం ప్రకీర్తితమ్

ప్రథమమష్టదళ సహిత వృత్తం విలిఖ్య, తన్మధ్యేప్రణవం, క్షం, హంససోఽహం హుం ఘట్ సం ఇం ఈం ఉం ఊం స్కోం, కుం, ఏవం మధ్యే విలిఖ్య, తద్దళేషు ప్రాగాది స్వరయుగ్మం విలిఖ్య, తద్భుహిః అష్టదళ సహితం వృత్తమన్యద్విలిఖ్య, తద్దళేషు, అకచటతపయశ ఇతితత్త ద్వర్గ ప్రథమాక్షరం విన్యస్య, తద్భుహిః మాతృకావృత్తద్వయం విలిఖ్య, తన్మధ్యే పరితః అకారాదిక్షకారాంతం విలిఖ్య, తద్భుహిశ్చతుర్ద్వారయుతం చతురశ్రం విలిఖ్య, ముఖే త్రీంకారం, పృష్ఠే మం ఇతి మన్మథబీజం, చతుష్కోణేషు తారకం, అష్టదిక్షు దిక్పాలకబీజాన్, మస్త్రయన్త్రాఖ్య గాయత్రీ ద్వయమం తర్ముఖం విలిఖ్య, ఇతిదశాంగ సహితం కూర్మచక్రం ధ్యాయేత్.

ధ్యానం

తన్మధ్యోజ్జ్వలకర్ణికం స్వరయుగైరావిర్భవత్కేసరం
 వర్గోల్లాసవసుచ్ఛదం వసుమతీ గేహేనసంవేష్టితమ్
 తారాధీశ్వర యజ్ఞవారివిలసద్దిక్కోణ తారాంకితం
 యంత్రం సర్వమనోహరం పరివృతం వర్ణైరవిఘ్నం పరమ్ ॥
 అశేషజగదాధారమనంతం కూర్మరూపిణమ్
 ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థమాత్మానం తం భజేహరిమ్

ఇతిపీఠే విలిఖ్య, తస్మిన్ పీఠార్చనం కృత్వా, తస్మిన్నాసీనః, భగవదారాధనం జపాదికం కుర్యాదితి - ఏతద్రహస్యమాచార్యముఖేనైవ జ్ఞాతవ్యమ్ ॥

పృథ్వి, త్వయాధృతాలోకాః ... అచ్యుతాజ్ఞయా ॥
 అపసర్పంతు భూతాని పృథివ్యంతర వాసినః ।
 అస్మాకమవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

అం, ఆధారశక్త్యై నమః, అనంతాసనాయ నమః, కూర్మాసనాయనమః ।
 ప్రాణానాయమ్య, భగవదాజ్ఞాకైంకర్యరూపం ప్రాతస్సన్ధ్యావందనజపం కరిష్యే ।
 అపఉపస్పృశ్య “భగవతోబలేన... అనుమన్యతామితి సాత్త్విక సంకల్పం
 కృత్వా, ప్రణవస్య ఋషిఃబ్రహ్మ । దేవీ గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా దేవతా
 । భూరాది సప్తవ్యాహృతీనాం అత్రి భృగు కుత్స వసిష్ఠ గౌతమ కాశ్యపాక్షీరసా
 ఋషయః । గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్ఠు బృహతీపక్షి త్రిష్ఠుజ్జగత్యశ్చందాంసి, అగ్ని
 వాయుర్క వాగీశ వరుణేంద్ర విశ్వేదేవా దేవతాః । ఓంభూః పాదయోః ।
 ఓంభువః జాన్వోః । ఓగ్ం సువఃకట్యాం । ఓం మహః నాభౌ, ఓంజనః
 హృదయే, ఓం తపః కణ్ఠే, ఓగ్ం సత్యం లలాటే, ఇతిసప్తవ్యాహృతీః సప్తస్థానేషు
 విన్యస్య, భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానం

విష్ణుం భాస్వత్కీరీటాంగదవలయ(యు)గళాకల్పహారోదరార్చి
 (శ్రో) శ్శోణీభూతం స్వవక్షోమణిమకుటమహాకుణ్డలైర్మణిత్వాఙ్గం
 హస్తోద్యచ్ఛ్రజ్ఞ చక్రామ్బుజ గదమమలం పీతకౌశేయవాసం
 విద్యోతద్భాసముద్యద్దినకరసదృశం పద్మసంస్థం నమామి
 ఇతిధ్యాత్వా, ప్రాణాయామత్రయంకుర్యాత్ ।

౧౦. ప్రాణాయామప్రకారః

అనామికా కనిష్ఠేద్యే అఙ్గుష్ఠంచ తృతీయకం
 త్రిభిర్నాసాపుటంబద్ధ్వా ప్రాణాయామం చరేద్బుధః
 ప్రాణాయామస్తు విజ్ఞేయో మధ్యమాం తర్జనీవినా
 తర్జనీంతు సకృత్ స్పృష్ట్వా జపన్ శూద్రసమోభవేత్

ప్రాణాయామో ద్వివిధః, సగర్భః, అగర్భశ్చేతి । విష్ణుధ్యాన పూర్వకస్స
గర్భః । ధ్యానరహితః అగర్భకః । తయోస్సగర్భ ఏవశ్రేష్ఠః తత్రతు రేచకః
పూరకః కుంభకశ్చేతి ।

భార్గవే

ఉదరాద్రేచయేద్వాయుం రేచనాత్పతురేచకః
బాహ్యేన వాయునా మూర్ధ్ని పూరయేత్పతుపూరకః
నముంచతి నగృహ్ణోతి వాయుమంతర్బహిష్ఠితమ్
సంపూర్ణ కుంభవత్తిష్ఠేదచలస్సతుకుంభక” ఇతి
ఇళయా రేచయేద్వాయుం పూరయేత్ప్రింగళాఖ్యయా
సవ్యాహృతిం సప్రణవాం గాయత్రీం శిరసా సహ
త్రిఃపఠేదాయతప్రాణః ప్రాణాయామస్సఉచ్యతే

మాత్రాకాలః

నద్రుతం నవిలంబంచ జానుంకృత్వా ప్రదక్షిణమ్
అంగుళిస్ఫోటనం కుర్యాత్సమాత్రాకాల ఉచ్యతే

అథవా ఓంనమ ఇత్యుచ్చారణ కాలోవా । షోడశమాత్రాకాలో రేచకః
। ద్వాత్రింశన్మాత్రాకాలః పూరకః । చతుష్షష్ఠి మాత్రాకాలః కుంభకః । తాదృశ
కుంభకే విష్ణుస్మరణ పూర్వకం ప్రాణాయామ త్రయే కృతే సఏక ప్రాణాయామః
ఏవంత్రిః ప్రాణానాయమ్య.

ఆయాత్పితృనువాకస్య, వామదేవ ఋషిః । అనుష్టుప్సంధః । పరమాత్మా
దేవతా ।

మంత్రః : ఆయాతు వరదాదేవ్యక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితం । గాయత్రీం ఛందసాం
మాతేదం బ్రహ్మజుషస్వనః । ఓణోసి సహోసి బలమసి భ్రాణోసి దేవానాం
ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః । సర్వమసి సర్వాయుః । అభిభూరోం -
గాయత్రీ మావాహయామి । సావిత్రీమావాహయామి । సరస్వతీ మావాహయామి ।

సావిత్ర్యా ఋషిః విశ్వామిత్రః । దేవీగాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా
సవితా దేవతా ॥ గాయత్ర్యాః చతుర్వింశత్యక్షర ముద్రాదేవతా స్థానాన్యాచార్య
ముఖేన జ్ఞాతవ్యాని । ఓంతత్సవితః అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । వరేణ్యం
తర్జనీభ్యాం నమః । భర్గోదేవస్య మధ్యమాభ్యాంనమః ధీమహి అనామికాభ్యాం
నమః । ధియోయోనః కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ప్రచోదయాత్ కరతల కర
ప్రస్థాభ్యాం నమః । ఏవం హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితి
దిగ్బంధః

ధ్యానం : పూర్వాష్టా గాయత్రీం, రక్తాభాం కుమారీం సుధృత
కుణ్డలాక్షమాలాం కమండలు హస్తాం, కనక పీఠాసనస్థాం హంసారూఢాం
బ్రహ్మదైవత్యాం । భూలోక వ్యవస్థితాం, ఋగ్వేద సహితాం ఆదిత్య
పథగామినీం ధ్యాయామి ఏవం ధ్యాత్వా । కాశస్తరౌద్రోవిజ్ఞేయః కౌశం
బ్రాహ్మం తథాస్మృతం ధ్యాత్వా ।

యోదేవస్సవితాస్మాకం ధియోధర్మాది గోచరాః

ప్రేరయేత్తస్యయద్భర్గస్తద్వరేణ్యముపాస్మహే ।

తతః హృదయ కమలకర్ణికామధ్యే వాసుదేవం నారాయణమనామయం
చతుర్భుజం శఙ్ఖ చక్రగదాధరం, కిరీటకేయూరాది విభూషణాన్వితం,
శ్రీవత్సవక్షసం పూర్ణచంద్రనిభాననం, పద్మనిభేక్షణం । పద్మోదరగళాభోష్ఠం ।
శుచిస్మితం । శుద్ధస్ఫటికసంకాశం । పీఠవాససమచ్యుతం, పద్మచ్ఛవిపాణి
పాదతలం, పరమాత్మానమీశ్వరం, ప్రభామయం పురుషోత్తమం సర్వభూత
హృదిస్థితం, దేవేశం మనసావలోక్య, ప్రణవమేకపదం, వ్యాహృతిత్రయ
మేకపదం, చతుర్వింశత్యక్షరా త్రిపదాగాయత్రీ, ఏవం, వ్యస్త పంచపదం
యథాతథా నాసాగ్రస్థేక్షణః తులసీ పద్మాక్ష మాలికయా యథాశక్తిజపేత్ ।

దశభిఃకాలజనితం శతేన తదహర్నిశం

సహస్రాన్ముచ్యతేపాపాద్గాయత్రీ హన్తి కిల్బిషం

యావద్దర్శనమర్కస్య తావద్ద్వాదశవాజపేదితి పరాశరస్మరణాత్ ॥

నవనీతే

శ్లో. అచ్చిన్నపాదాగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం ప్రయచ్ఛతి
 చిన్నపాదాతుగాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం - వ్యపోహతి
 పద్మాక్ష తులసీకాపైః ఫలమక్షయముచ్యతే

అథవా

శ్లో. ప్రారభ్యానామికా యాస్తు మధ్యమేపర్వణి క్రమాత్
 తర్జనీమూలపర్వంతం జపేద్దశసుపర్వసు
 ప్రాతర్నాసాసమం కుర్యాన్మథ్యాపేనా భుజయుగ్మయోః
 సాయం నాభిసమం కుర్యాజ్జపహస్తస్య లక్షణమ్
 అధోహస్తస్తుపైశాచమూర్ధ్వ హస్తస్తుదైవతమ్
 బద్ధహస్తస్తు గాంధర్వం మధ్యహస్తస్తు రాక్షసమ్
 జకారో జన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః
 జన్మకర్మహరో యస్మాత్తస్మాజ్జప ఇతి స్మృతః
 త్రివిధో జపయజ్ఞస్యాత్తస్యభేదం నిబోధత
 యదుచ్చ నీచ స్వరితైశ్శబ్దైస్సుప్తపదాక్షరైః
 మస్త్రముచ్చారయేద్వాచా వాచికోఽయం జపస్మృతః
 శనైరుచ్చారయేన్మంత్రమీషదోష్టాప్రచాలయన్
 అపరైరశ్రుతం కిచ్ఛేదుపాంశుజపకఃకః
 ధియా యదక్షరశ్రేణ్యా వర్ణాద్వర్ణంపదాత్పదమ్
 శబ్దార్థ చింతనం భూయః కథ్యతే మానసోజపః
 త్రయాణాం జపయజ్ఞానాం శ్రేష్ఠస్యాదుత్తరోత్తరః
 సంపుటాచ షడోంకారా భవేతామూర్ధ్వ రేతసామ్
 నకదాచిజ్జపేత్ప్రాజ్ఞః గాయత్రీ ముదకే జపేత్
 ప్రతిగ్రహోదన్నదోషాత్పాతకాదుపపాతకాత్
 గాయంతం త్రాయతే యస్మాద్గాయత్రీ ప్రోచ్యతే బుధైః

ఏవంజప్యో యథాశక్తి సావిత్రింతు సమాహితః
 దేవార్చనే జపేహోమే స్వాధ్యాయే శ్రాద్ధకర్మణి
 స్నానే దానే తథా ధ్యానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః

జపక్రమః మాలికాభావే అనామికా మధ్యమపర్వమారభ్య తర్జనీమూల పర్వ
 పర్వంతం ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణ గణయన్నేవోత్తరీయాన్తరిత హస్తో జప్యో, త్రిః
 ప్రాణానాయమ్య

ప్రాతస్సన్ధ్యావన్దన జపోపస్థానం కరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య, ఉత్తరీయం
 కట్యాంబద్ధ్య, ఉత్తమ ఇత్యనువాకస్య, వామదేవ ఋషిః, అనుష్టుప్చందః
 గాయత్రీ దేవతా ।

మంత్రః : ఉత్తమేశిఖరేదేవి భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యోహ్య
 నుజ్ఞానం గచ్ఛదేవి యథాసుఖం.

మిత్రస్యేతిమంత్రస్య, విశ్వామిత్రఋషిః; అనుష్టుప్చందః । బృహతీ
 దేవతా ।

మంత్రః : మిత్రస్యచర్షణీ ధృతశ్రవో దేవస్యసానసిం । సత్యం చిత్రశ్రవస్తమం ।
 మిత్రోజనాన్ యాతయతి ప్రజాసన్మిత్రో దాధారపృథివీ ముతద్ద్యాం । మిత్రః
 కృష్ణీ రనిమిషాభిచష్టే సత్యాయహవ్యం ఘృతవద్విధేమ । ప్రసమిత్ర మర్తో
 అస్తు ప్రయస్వాస్యస్త ఆదిత్య శిక్షతివ్రతేన । నహస్యతే నజీయతే త్వోతోనై
 సమగ్ంహో అశ్శ్చోత్యంతితో న దూరాత్ ॥

ఉదితార్కాం ప్రపద్యేఽహమిన్ద్రాణీం వేదమాతరం - సన్ధ్యాంవై
 సర్వదైవత్యాం ప్రణమ్య పరమేశ్వరీం । ఓం సన్ధ్యాయైనమః । సావిత్త్రైనమః ।
 గాయత్త్రైనమః । సరస్వత్త్రై నమః ఇన్ద్రాయైనమః... ఈశానాయైనమః ।
 దక్షిణాముఖః । ప్రాచీనావీతీ పితృభ్యోనమః ।... జ్ఞాతివర్గపత్నీభ్యోనమః ।
 ఉపవీతీ - ఉదఙ్ముఖః - బ్రహ్మణే నమః - సప్తఋషిభ్యోనమః ।

సప్తఋషిపత్నీభ్యో నమః । గురుభ్యోనమః । గురుపత్నీభ్యో నమః ।
 నారాయణాయ నమః!... దామోదరాయ నమః! కామోకార్షీన్మన్య
 రకార్షీన్మమో నమః । ఇతి నమస్కృత్య, అభివాదయే... అహమస్మిభో ।
 కాయేనవాచా... సమర్పయామి । శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

మరీచిః) సన్ధ్యావందన జపమంత్రాణాం ఋషిచ్ఛందోదేవతా జ్ఞాత విషయే,
 సామాన్యేన అన్తర్యామీ ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా దేవతా ।
 ఇతి స్మృత్యాజపేత్ । జపమధ్యే శూద్రాన్త్య పతిత శ్వాది దర్శనే ఆచమ్య,
 పునర్జపేత్ । సంభాషణే స్నాన్త్యాపునర్జపేత్ ।

అర్ధవాసాస్తుయః కుర్యా జ్ఞపహోమప్రతిగ్రహమ్
 సర్వం తద్రాక్షసం విద్యాద్భహిర్జానుచ యత్కృతమ్
 ఉష్ణీషీ కఙ్కుకీ నగ్నో ముక్తకేశో గళావృతః
 అపవిత్రకరో విప్రో ప్రలపన్నజపేత్కృచిత్
 ఆలస్యం జృంభణం నిద్రాం జపకాలే వివర్జయేత్
 ఏతేష్యేవావసక్తే తు యద్యాగచ్ఛేద్ద్విజోత్తమః
 అభివాద్య తతో విప్రం యోగక్షేమం నచార్చయేత్॥

21. శ్రీమదష్టాక్షర మస్త్రజప త్రకారః

ప్రాణానాయమ్య । భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూపం శ్రీమదష్టాక్షర మహోమస్త్ర
 జపం కరిష్యే । శ్రీ మదష్టాక్షర మహోమస్త్రస్య । బదరికాశ్రమవాసీ
 శ్రీమన్నారాయణ ఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । అం
 బీజం । ఆయుశ్శక్తిః । మం కీలకం । హ్రీం కవచం । ఐం అస్త్రం । శుక్లో
 వర్ణః । ఉదాత్తాదిః స్వరః । శ్రీవైకుంఠభువనం క్షేత్రం । జీవపరయోస్స్వస్వామి
 భావస్సంబంధః । శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్య ర్థే జపే వినియోగః । ఓం అఙ్గుష్ఠా
 భ్యాం నమః । ఓం తర్జనీభ్యాం నమః । ఓం నారాయణాయ మధ్యమాభ్యాం
 నమః । ఓం అనామికాభ్యాంనమః । ఓం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ఓం

నారాయణాయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । ఏవం హృదయాదిన్యాసః ।

ధ్యానం

సవ్యం పాదం ప్రసార్య (ర్య) శ్రిత దురితహరం దక్షిణం కుంచయిత్వా
జానున్యాధాయ సవ్యేతరమితర భుజం నాగభోగే నిధాయ
పశ్చాద్బాహుద్వయేన ప్రతిభటశమనే ధారయన్ శఙ్ఖ చక్రే
దేవీ భూషాదిజుష్టో జనయతు జగతాం శర్మ వైకుణ్ఠనాథః

ఇతి ధ్యాత్వా । గాయత్రీ సమసంఖ్యాక మష్టాక్షరం జపేత్ (మూలమస్త్రం
ఆచార్యముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్)॥

౭౭. శ్రీ మద్ద్వాదశాక్షర మహామంత్రజప ప్రకారః

(అస్యశ్రీమత్) ద్వాదశాక్షర మహామంత్రస్య సాధ్యనామ ఋషిః గాయత్రీ
ఛందః । పరమాత్మా వాసుదేవోదేవతా । అం బీజం । శ్రీంశక్తిః । నమః
కీలకం । భగవత్ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః । ఓం అంగుష్ఠాభ్యాంనమః । ఓం
నమస్తర్జనీభ్యాం నమః । ఓం భగవతే మధ్యమాభ్యాం నమః । ఓం
వాసుదేవాయ అనామికాభ్యాం నమః । ఓం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ఓం
నమః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । ఓం భగవతే హృదయాయనమః ।
ఓం వాసుదేవాయ శిరసేస్వాహా । ఓం శిఖాయై వౌషట్ । ఓం నమః
కవచాయహుం । ఓం భగవతే నేత్ర త్రయాయవౌషట్ । ఓం వాసుదేవాయ
అస్త్రాయఫట్ । భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ।

ధ్యానం

భగవన్ సర్వభూతస్థం సర్వ భూత ప్రతిష్ఠితమ్
వాసుదేవం జగద్యోనిం నౌమి నారాయణం హరిమ్

ఇతి ధ్యాత్వా మూలమస్త్రః ఆచార్య ముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్॥

23. ద్వయమస్త్రః

శ్రీమన్నారాయణ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే
 శ్రీమతే నారాయణాయనమః ॥ ఇతి

24. శరణాగతి శ్లోకః

శ్లో. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా శుచః ॥ ఇతి

ప్రపత్తి మంత్రాన్ శ్లోకాంశ్చ । సకృజ్జపేత్ । ప్రపత్తి మంత్రార్థాః ।
 శ్రీలక్ష్మీ విశిష్టాద్వైత భాష్యే జిజ్ఞాసాధికరణాన్తే ప్రపత్తితాః । ప్రపత్తి ప్రకారః ।
 భట్టభాస్కరీయ మస్త్రపశ్చాంతర్గత ఖిలఋజ్ఞస్త్రభాష్యే అష్టమ ప్రశ్నాదౌ
 భగవదారాధనయోగ్యతా సంపాదనార్థం ప్రదర్శితః । సోఽపివక్ష్యతే । శ్రీనివాస
 దీక్షితీయ పారమాత్మికభాష్యే ప్రపత్తి మస్త్రత్రయార్థఉక్తః

మరీచి సప్తాశీతిపటలే అర్చిరాదిమార్గే । అధాతోర్చిరాది మార్గం
 వ్యాఖ్యాన్యాయః । అపునరావృత్తి హేతుభూత నివృత్తి కర్మణా పరబ్రహ్మో
 పాసనాత్ ప్రపత్త్యాదిమార్గరతో జీవ ఇత్యాద్యుక్తం, కించ

ఆత్రేయే జ్ఞానప్రకరణే

నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే ।
 పాహిమాం కృపయాదేవ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥
 మమ కర్మవశాజ్ఞాతో నానాయోనిషు మూఢధీః ।
 కర్మక్షయాదహం ప్రాప్త స్తవపాదాబ్జపత్తనమ్ ॥
 అద్యప్రభృతి దాసోఽహం దేవ దేవ జగత్పతే ।
 జన్మమా భూజ్జగన్నాథ దేవ దేవ జనార్దన ॥
 సంసారార్ణవ మగ్నస్య త్వత్పాదాబ్జం వినాగతిః ।
 నాన్య దస్తి సముద్ధర్తుం మృత్యు సంసార సాగరాత్ ॥
 మదీయ ధనదారాది సర్వ భారస్సమర్పితః ।
 ఆత్మానం శేష భూతం హి రక్షమాం శరణాగతమ్ ॥ ఇతి

పంచశ్లోకా ఉక్తాః । తస్మాదవశ్యమాచార్యముఖేన ప్రపత్తిం కారయిత్వా ।
తదర్థం తన్ముఖేన జ్ఞాత్వా । ప్రతి దినమనుసందధీత । ఏతన్మంత్రార్థ రహస్యమపి
ఆచార్యముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్ ॥

౭౫. దేవర్షిపితృతర్పణవిధిః

ద్విరాచమ్య । దేవర్షి పితృతర్పణం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య । అపఉప
స్మృత్య । పూర్వవత్ జలస్థలేష్వాసీనః కౌరుక్షేత్రమితి జలం నమస్మృత్య

మంత్రః : కౌరుక్షేత్రం పుణ్యం జపతి, గురుక్షేత్రం వేదిక్షేత్రం బ్రహ్మక్షేత్రం
ప్రజాపతి క్షేత్రమృషి క్షేత్రం జంబూక్షేత్రం పరిభుక్ క్షేత్రగం సంమితం
పరిమితగం శయనం దయనం మధ్యగ్రం మధుశాఖం పూతి ప్లక్షాణాకమసి
స్థానమసి విరాట్స్వరాట్ సువిరాట్ సమ్రూట్పారి ప్లవనగం సౌమనసగం
స్వస్థానగం సుగంధి నిత్యం కురుక్షేత్రే వసతాం ॥ మహావ్యాహృత్యా జలమభి
మంత్ర్య

మంత్రః : “భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచ నమః । భువోవాయవే
చాంతరిక్షాయచ మహతేచ నమః । సువరాదిత్యాయచ దివేచమహతేచ నమః
। భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసే చ నక్షత్రేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ మహతేచ నమః” ఇతి.

సూత్రం : హస్తేన తలతీర్థ క్రమేణ కూప్యాభ్య ఇతి స్వాహాంతంతర్పయతీతి

మంత్రః : కూప్యా భ్యస్వాహాః, కూల్యాభ్యస్వాహాః, వికర్యాభ్య స్వాహాః
అవట్యాభ్య స్వాహాః, ఖన్యాభ్య స్వాహాః, ప్రాద్యాభ్య స్వాహాః, సూద్యాభ్య
స్వాహాః, సరస్యాభ్య స్వాహాః, వైశంతీభ్య స్వాహాః, పల్వల్యాభ్య స్వాహాః,
వర్ష్యాభ్య స్వాహాః, అవర్ష్యాభ్య స్వాహాః, ప్రోదునీభ్య స్వాహాః, పుష్ప్యాభ్య
స్వాహాః, స్యందమానాభ్య స్వాహాః, స్థావరా భ్యస్వాహాః, నాదేయాభ్య స్వాహాః,
సైంధవీభ్య స్వాహాః, సముద్రియాభ్య స్వాహాః, సర్వభ్య స్వాహాః, అద్భ్య
స్వాహాః, వహంతీభ్య స్వాహాః, పరివహంతీ భ్యస్వాహాః, సమంతంవహంతీభ్య

స్వాహా! శీఘ్రం వహంతీభ్యస్వాహా! శీభం వహంతీభ్యస్వాహా! ఉగ్రం
వహంతీభ్యస్వాహా! భీమం వహంతీభ్యస్వాహా! అంభో భ్యస్వాహా! నభోభ్య
స్వాహా! మహోభ్య స్వాహా! సర్వస్మైస్వాహా! ఇతి దేవతీర్ధేన పూర్వ దిశి
గోశృంగ మాత్ర ముద్భృత్య తర్పయేత్

సూత్రం : దక్షిణ పాణేర్మధ్యతలమాగ్నేయం, కనిష్ఠాంగులిమూలం దివ్యం
సర్వాంగులి మూలాగ్రమార్షం, ప్రదేశిన్యంగుప్తయోర్మధ్యే పైతృకం, అంగుష్ఠస్య
మూలం బ్రాహ్మమితి । తతో దేవేనాపోగృహీత్వా భూపత్యాది పంచమంత్రై
రంజలి మధ్యగత సాక్షత బ్రాహ్మతీర్ధేన తర్పయేత్.

భూపతిం తర్పయామి భువనపతిం త...మి భూతానాం పతిం త...మి
ప్రాజాపతింత...మి బ్రహ్మణం త...మి పూర్వవద్దేవేన పూర్వస్యాం
నారాయణాదీన్ పంచతర్పయేత్ నారాయణం తర్పయామి । మహాదేవంత...
మి స్కందం త...మి । విఘ్నంత...మి । ఇతి.

సూత్రం : తతోయథాదిశం తన్నామాదినాం దిగ్దేవతాస్తర్పయతీతి ।

ఇన్ద్రం త...మి । ఈశానం త...మి । ఆదిత్యం తర్పయామి । సోమం
త...మి కేతుం త...మి । గ్రహాగ్ంస్త...మి । నక్షత్రాణి త...మి । తారాగ్ం
స్త...మి । విశ్వాన్ దేవాగ్ం స్త...మి । సర్వాశ్చ దేవతాస్త...మి । వేదాగ్ం
స్త...మి । యజ్ఞాగ్ం స్తర్పయామి । ఛందాగ్ంసిత...మి ।

అథ నివీతీ, ఆర్షేణ సాక్షత తీర్ధేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్స్వగోత్రాది సప్తర్షీం
స్తర్పయతి । విఖనసంత...మి! కాశ్యపం త...మి । విశ్వామిత్రం త...మి ।
జమదగ్నిం త...మి । భరద్వాజం త...మి । గౌతమంత...మి । అత్రింత...మి ।
వసిష్ఠం త...మి । భృగుం త...మి । సర్వాన్మషీగ్ం స్త...మి । సర్వా
ఋషిపత్నీగ్ం స్త...మి । ప్రాచీనావీతీ । సతిలపితృతీర్ధేన దక్షిణాముఖః ।
అథస్తర్పయతి, ఊర్వోదకాంతే మార్షయంతామే పితరస్సోమ్యాసః । అసౌ
ఆపః । పితృభ్యస్స్వధానమస్త...మి । పితామహేభ్యస్స్వధానమస్త...మి ।

ప్రపితామహేభ్యః స్వధానమస్త...మి । జ్ఞాతివర్గేభ్యస్వధానమస్త...మి ।
 పితృపత్నీభ్యస్వధానమస్త...మి । పితామహ పత్నీభ్యస్వధానమస్త...మి ।
 ప్రపితామహపత్నీభ్యస్వధానమస్త...మి । జ్ఞాతివర్గ వత్నీభ్య
 స్వధానమస్త...మి । అధనివీతీ అప ఉపస్పృశ్య । ఉత్తరస్యామార్షేణ తిర్యక్ ।
 భౌమాగ్ంస్త...మి । భౌమ దివ్యాగ్ంస్త...మి, నాగాగ్ంస్త...మి,
 నాగదివ్యాగ్ంస్త...మి, అధప్రాచీనావీతీ పూర్వవత్ జలాద్భహిస్థలే, యావంతో
 జలార్ధిన స్తావంతః ప్రతిగృహ్ణంతివ్యపోవిసృజ్య ఉపవీత్యాచమ్యుః॥

26. ధృతవస్త్ర నిష్ఠిడన విధి:

వస్త్రం చతుర్గుణీకృత్య ప్రాచీనావీతీ దక్షిణాముఖః ।

“యేకేచాస్మత్కులే జాతా అపుత్రా గోత్రజా మృతాః

తే గృహ్ణంతు మయాదత్తం వస్త్ర నిష్ఠిడనోదక” మితి

వస్త్ర నిష్ఠిడనం కృత్వా, వామప్రకోష్ఠేతన్నిక్షిప్య, ఉపవీత్యాచమ్యు, స్నాన
 వస్త్రం మంత్రేణ నేనేకీతి ।

మంత్రః : ఆ దశాత్సుదితం మధూదితం మహోదిత మితి వస్త్రం నిర్ణేజనం
 కృత్వా । ద్విరాచమ్య

సూత్రం : శుద్ధేదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయ పవిత్రపాణిః
 బ్రహ్మాంజలిం కృత్వా ప్రాఙ్ముఖస్సావిత్రీ పూర్వం నిత్య మిషేత్సోర్ణేత్వాది యథా
 కామం । నైమిత్తికం ఋతంచసత్యంచ దేవకృతస్య యన్యేగర్భే తరత్రమందీ ।
 వసోః పవిత్రం జాతవేదసే విష్ణోర్ముకం సహస్ర శీర్షా, ఏకాక్షరం ఆత్వాహోర్షం
 త్వమగ్నై పవస్వాదీన్ స్వాధ్యాయ మధీయీత. సౌరీభిః ఋగ్భిర్యథా
 కామమాదిత్యం చోపతిష్ఠేతేతి ।

దీక్షితీయే మనుః

బ్రహ్మాంజలి కృతో ౨ ధ్యాప్యో లఘు వాసాజితేంద్రియః

సంహత్య హస్తా వధ్యేయం సహిబ్రహ్మాంజలి స్మృతః

స్మృతిరత్నావళ్యాం

సవ్యసృపాణే రంగుష్ఠ ప్రదేశినోస్తు మధ్యతః
 దక్షిణ స్యాంగులీ ర్భృస్య చతస్రోఽంగుష్ఠ వర్జితాః
 తథాసవ్య కరాంగుష్ఠం దక్షిణాంగుష్ఠ వేష్టితం
 సదర్భ హస్తో జానూర్ధ్వే దక్షిణే దక్షిణోత్తరం
 కృత్వా జానుని కర్తవ్య మేతత్కర్మ కరోమియత్
 తిధివారాదికం స్మృత్వా సుసంకల్ప్య యథావిధి
 స్వ మానసేన వాచావాసోఽస్తు సంకల్ప ఉచ్యతే
 ప్రణవం వ్యాహృతీ చైవ గాయత్రీం చ జపేత్ క్రమాత్
 పచ్ఛోఽర్ధర్చశ ఉచ్చార్చ్య వేదాదీంశ్చతురో జపేత్
 హరిరోమితి నిర్దిశ్య యత్కర్మక్రియతేబుధైః
 అధీయతే వా రాజర్షే తద్ధి వీర్యోత్తరం భవే || దితి

శ్రుతౌ : దక్షిణోత్తరా పాణీ పాదౌ కృత్వా, సపవిత్రావోమితి ప్రతి పద్యత
 “ఇతి కించ, బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్వే “విద్యుదసి” ప్రాజ్యుఖస్నావిత్రీ పూర్వం
 బ్రాహ్మమాసీన స్వాధ్యాయీమధీయితే”తి ||

27. బ్రహ్మయజ్ఞక్రమః

ద్విరాచమ్య, శుద్ధేదేశే బర్హి రాస్తీర్చ్య బ్రాహ్మమాసన మాస్థాయ హస్తద్వయే
 ఉభయపవిత్రపాణిః ప్రాజ్యుఖమాసీనః

భాష్యే : ఊరుద్వయం భూమావవస్థాప్య వామజంఘరోపరి దక్షిణ
 పాదమాస్థాప్య | బ్రహ్మాంజలిం కృత్వేతి | బ్రహ్మణే కృతోఽంజలిస్తం ముకుళిత
 హస్తం కృత్వేతి భాష్యే

దీక్షితీయే : ఏవం బ్రాహ్మసనమాస్థాయ త్రిః ప్రాణానాయమ్య దక్షిణ జానుని
 వామహస్తం న్యస్య వామహస్తస్యాంగుష్ఠ ప్రదేశినో ర్మధ్యే తర్జన్యాది దక్షిణ

హస్త చతురంగుశీర్ష్యస్య తదైవ వామకరాంగుష్ఠం సయజ్ఞోపవీత దక్షిణ
కరాంగుష్ఠ వేష్ఠితం కృత్వా, బ్రహ్మయజ్ఞేన యజ్ఞే ఇతి సంకల్ప్య.

మంత్రః : హరిః ఓం - విద్యుదసి విద్యమే పాప్మా నమృతాత్సత్య ముపైమి
- ఓంభూః తత్సవితుర్వరేణ్యం ఓం భువః భర్గోదేవస్యధీమహి ఓం సువః
ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ - ఇతి పచ్చః... పదశ ఇత్యర్థః । ఓం భువః
తత్సవితుర్వ రేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహి । ఓం సువః ధియో యోనః
ప్రచోదయాత్ । ఇత్యర్థర్చశః । ఓం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య
ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాదితి వ్యస్తాం । ఓం భూర్భువస్సువః ।
తత్సవితుర్వరేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ।
ఇతి సమస్తామధ్యాప్య.

హరిః ఓం । హరిః ఓం । ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థోపాయవస్థ దేవో
వస్సవితా ప్రార్చయతు శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే ।

హరిః ఓం హరిః ఓం అగ్ని మీశే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజం ।
హోతారం రత్నధాతమం

హరిః ఓం, హరిః ఓం, అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్య
దాతయే । నిహోతా సద్ధి బర్హిషి ।

హరిః ఓం, హరిః ఓం శంసోదేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే ।
శంయోరభిస్ర వంతునః । హరిః ఓం ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థో పాయ
వస్థ దేవోవస్సవితా ప్రార్చయతు శ్రేష్ఠ తమాయకర్మణ ఆప్యాయధ్వ
మస్మియా దేవ భాగమూర్షస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరన మీవా
అయక్షామావస్తేన ఈశతమాఘశగ్ంసో రుద్రస్య హేతిః పరివో వృణక్తు
ధ్రువా అస్మిన్ గోపతౌస్యాత బహీర్వజమానస్య పశూన్పాహి ।

హరిః ఓం హరిః ఓమ్ । యధాకామ మధ్యాపయేదితి ।

అత్ర మనుః

బ్రహ్మయజ్ఞే జపన్ సూక్తం పౌరుషం చింతయన్ హరిమ్
ససర్వాన్ జపతే వేదాన్ సాంగోపాంగాన్ ద్విజోత్తమ ॥ఇతి॥

తస్మాత్పురుషసూక్తమవశ్యం జప్త్యా “వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన
మృతాత్సత్య ముపాగా ॥” మిత్యుక్తాచామేత్ ।

స్మృత్యంతరే

అధ కాణ్ణఋషీనేతానుదకాంజలిభిశ్శుచిః
అవ్యగ్రస్తర్పయేన్నిత్యం మంత్రైర్వేష్టనామభిః

ఇత్యుక్తత్వాత్తతః ప్రాణానాయమ్య కాణ్ణర్షితర్పణం కరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య,
పూర్వవజ్జలస్థలేష్వాషీనో జానుదఘ్నుజలేవాస్థిత్యా. నివీతీ ఉత్తరాభిముఖః
ఆర్షేణ తీర్ధేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ సావిత్రం కాణ్ణఋషిం తర్పయామి ।
సదసస్పృతింత...మి । ప్రజాపతింకాణ్ణ ఋషింత...మి । సద...మి ।
సోమంకాణ్ణ ఋషిం త...మి । సదసస్పృతింత...మి । అగ్నింకాండ ఋషిం
త...మి । సదసస్పృతిం త...మి । విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్ణఋషీగ్స్త...మి ।
సదసస్పృతిం త...మి । బ్రహ్మణం కాణ్ణ ఋషిం త...మి । సదస...మి ।
శుక్రియం కాణ్ణ ఋషిం త...మి । సదస...మి । ఋక్స్కందం త... ।
యజుస్కందం త...మి । సామస్కందం త...మి । అధర్వస్కందం త...మి ।
సాగ్ంహితీర్ధేవతా ఉపనిషదస్త...మి । యాజ్ఞీకీర్ధేవతా ఉపనిషదస్త...మి ।
వారుణీర్ధేవతా ఉపనిషదస్త...మి । బ్రహ్మణం తర్పయామి| స్వాయంభువం
తర్పయామి| సదసస్పృతిం తర్పయామి| తృప్యతతృప్యత తృప్యత । ఆచమ్య.

మంత్రః : “భగవతో బలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతస్తేజసా భగవతః కర్మణా
భగవతానుగృహీతో భగవతానుధ్యాతో” ప్రాతస్సంధ్యావందనాఖ్యం భగవత్పూర్వ
కృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్విక త్యాగం కుర్యాత్ ।

28. అశక్త స్నానవిధి:

రోగాదినా అవగాహస్నానాశక్తవిషయే

సూత్రం : అశక్తోనిత్యం పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, అతోదేవాది వైష్ణవంజప్త్యా, దివ్యం వాయవ్య మాగ్నేయం మంత్రస్నానం వా కృత్వా, పూర్వవదాచమనాదీని కుర్యాత్ । దివిచ్యుతైర్గాంగేయై రాధావై స్నాతపైర్వర్షైర్వా సేచనం దివ్యం గవాంపాదోద్గతైః వాయునీతైః పాంసుభి స్పర్శనం వాయవ్యం । భస్మనా శుద్ధేన సర్వాంగ మాలేపన మాగ్నేయం । ఆపోహిష్ఠేతి మంత్రేణ ఆగ్నేయేన తీర్థేనాభ్యుక్షణం మంత్రస్నానమ్ ।

అత్రభాష్యే విశేషః మంత్రస్నానే భువిమూర్ధ్ని తథాకాశే మూర్ధ్నా కాశే తథాభువి
ఆకాశే భువిమూర్ధ్నిస్యా దాపోహిష్ఠాది మంత్రతః

భువిమూర్ధ్న న్యాకాశే ప్రథమం । మూర్ధ్నాకాశే భువిద్వితీయం । ఆకాశే భువి మూర్ధ్ని తృతీయం । ఏవం ఆపోహిష్ఠేతి మంత్రేణ తుళస్యాది పవిత్ర స్థలాదాహృతయా మృదాసహ త్రిః ప్రోక్షణం మంత్రస్నానం భవతి । శంఖ చక్ర గదాధరస్య విష్ణోః పాదాంగుష్ఠ వినిస్సృతామృత ధారయా స్నాతోఽహమితి యత్ తన్మానసిక స్నానముత్తమోత్తమం భవతి । ఏతేష్వేకంవా స్నానం కృత్వాచమ్య పూతో భవతి । తతః నిత్యనైమిత్తిక కర్మార్థ స్నాత్ । అత్ర

ధర్మ ప్రశ్న భాష్యే ఆతురస్య వ్యాధిగ్రస్తస్య నైమిత్తికేస్నానే ప్రాప్తే దశ కృతోష్వ ద్వాదశ కృతోష్వా తం ఆతురం స్పృష్ట్వా అనాతురః స్వార్థ పరస్సన్ బ్రాహ్మణః జలే అవగాహ్య, స్నాత్వాచమ్య తం స్పృశేత్ । తస్య స్పర్శనాదాతురః పూతోభవతి స సర్వకర్మార్థో భవతి ।

అగ్నితప్తాస్తుయా ఆపశ్చక్తానాంతు నపావనాః

అశక్తానాం పావనాస్సురితి ధర్మేషు నిశ్చితాః

ఏవం విధినా స్నాత్వాచమ్య ధౌతం పరిధాయ యథావిధి కర్మ కుర్యాత్ ।

ఉత్తమంతు నదీస్నానం తటాకే మధ్యమం స్మృతం
 కూప స్నానం నికృష్టం స్నాత్ భాండస్నానం వృధా వృధా
 పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం పూర్వ సిద్ధేతునాపరమ్

22. నిత్యేపాసన విధి:

సూత్రం దశమ ప్రశ్నే । స్నాత్వా సహభార్యో గృహ్యోగ్నిషు గార్వాణి ।
 శ్రౌతాగ్నిషు శ్రౌతానికుర్యాదితి ।

దీక్షితీయే - స్మృతి రత్నావల్యాం

గతం విత్తమదానేన గతానారీ నిరంకుశా
 బ్రహ్మస్వేన గతో రాజా నిరగ్ని ర్బ్రాహ్మణో గతః

యాజ్ఞవల్క్యః

ద్వాదశాహమనగ్నిస్తు సన్ధ్యాహీన స్తథైవచ
 శూద్ర ఏవభవేద్విప్రశ్చతుష్పాదేషు జాయతే
 తస్మాద్విప్రస్యోపాసనమావశ్యకమితి
 తండులస్య శృతాత్పూర్వ ముపస్థానం నకారయేత్
 కారయేద్యదిమూఢాత్మా తత్కర్మ విఫలం భవేత్ ॥ ఇతి

సూత్రం : నిత్యం యవైర్ద్విహిభిర్వేత్సక్తత్వాత్ । యవాదీనాం శృతానంతరము
 పస్థానం కుర్యాదితి । సూర్యోదయ ప్రభృతి షడ్ఘటికాపర్యంతమభిగమన
 కాలక్రమోఽయమభిహితః॥

30. ఉపాదాన కాలక్రమః

తదుపరి ద్వాదశ ఘటికావధికోపాదాన కాలోక్త భగవదారాధన రూప
 నిత్య కర్మకలాపః ప్రోచ్యతే

దీక్షితీయే

సమిత్పుషు కుశాదీని శ్రోత్రియస్స్వయమాహరేత్
 శూద్రాహృతైరన్య నీతైః కర్మకుర్వన్నతత్యథః

31. దర్శగ్రహణ మంత్రః

విరించేన సహోత్పన్న పరమేష్ఠి నిసర్గజ
 నుద సర్వాణి పాపాని దర్భ స్వస్తికరో మమ
 హుంకారేణైవ మన్తేణ కుశాస్పృశ్యా ద్విజోత్తమై రితి
 సమిధః పావనాః పూజ్యా శ్చర్మ యుక్తాః పరుఢ్భరాః
 యుష్మాన్ హరామి హోమార్థమస్మాన్ రక్షితు మర్హతి సమిద్రహణమస్త్రః॥

32. తులసీ గ్రహణ కాలః

ఆదివారే చ శుక్రేచ మన్వాదిషు యుగాదిషు
 నాహరేత్తులసీ పత్రం మధ్యాహ్నోత్పరతోఽహని
 సంక్రాంత్యాం పక్షయోరస్తే ద్వాదశ్యాం నిశి సంధ్యయోః
 తులసీం యే విచిన్వన్తి తేకృన్తన్తి హరేశ్శిరః॥

33. తులసీ గ్రహణ మస్త్రః

శ్లో. తులస్యమృత జన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియే
 కేశవార్ధే లునామి త్వాం వరదాభవ శోభనే
 త్వన్మూలే సర్వతీర్థాని త్వన్మధ్యే సర్వదేవతాః
 త్వదగ్రే విష్ణుపత్నీచ తులసీం త్వాం నమామ్యహమ్ ॥

శ్లో. మోక్షైక హేతో ర్ధరణి ప్రసూతే
 విష్ణోస్సమస్తస్య గురోః ప్రియేతే
 ఆరాధనార్థం పురుషోత్తమస్య
 లునామి పత్రం తులసి క్షమస్వ

శ్లో. తులసీ కుసుమం గ్రాహ్యం తస్యాభావేతు పల్లవం
 సాంకురం తు చతుః పత్రం షట్పత్రం వా సమాహరేత్
 పల్లవానామభావేతు తులసీకాష్ఠ ముచ్యతే

కాష్ఠాభావేతు మూలం న్యో న్యూలాభావే తు మృత్తికా
 మృత్తికాయా అభావేతు తులసీ శబ్ద ఉచ్యతే
 తులసీ పూజనాదన్యద్విష్టోః ప్రీతికరంన చ
 సర్వేషామపి పుష్పాణాం పద్మం శతగుణం భవేత్
 పద్మాత్కోటి గుణం ప్రోక్తం తులసీ దళ ముత్తమం
 నా హరేత్తులసీం రక్తాం కృష్ణాం వాపి హరేత్తథా
 నాశయేత్తులసీ కృష్ణా దత్తా కేశవ మూర్ధని
 వర్ణం పర్యుషితం పుష్పం వర్ణం పర్యుషితం జలం
 నవర్ణం తులసీ పత్రం నవర్ణం జాహ్నవీజలం
 తులసీ రహితాపూజా నిష్ఫలాతు భవేద్ద్రువం
 తులసీ చైవ షణ్మాసం కేతకీ దినపంచకం
 దినత్రయంచ జలజం కరవీరం దినే దినే
 నియమాదర్చనార్థంతు తులసీం నిత్యమాహరేత్
 పూర్వోక్తవారదోషశ్చ తిథి దోషోనవిద్యతే

ఇత్యుపాదానకాలక్రమః ।

- అధాష్టాదశ ఘటికావధిక భగవదారాధన రూపేజ్యాలక్రమః॥

34. మాధ్యాహ్నిక స్నానప్రకారః

సూత్రం - నవమప్రశ్నే అష్టమఖణ్డే మధ్యాహ్నే జలే శుద్ధే మృదాద్భిః
 పాదౌ హస్తౌ చ ధావయిత్వాఽ చమ్య సర్వాంగాని సంకోధ్య ఆపః పునాత్పితి
 నిమజ్జే దాచాంతో వైష్ణవైర్మంత్రైః విష్ణుం హిరణ్యశృంగమితి వరుణంచ
 ప్రణమ్య అఘమర్షణ సూక్తేనాఘమర్షణ ఋచోజప్త్వా, ఇదమాపశ్శివా ఇతి
 స్నాయాత్, ఆశ్రమిణశ్చత్వారః, నిత్యమేవం పూర్వోక్త విధినా కామ్యం నైమిత్తి
 కంచ కుర్వంతి । ధౌత వస్త్ర మాచ్ఛాద్య । పూర్వవదాచమ్య । ఆసీనస్తిష్ఠన్వా ।
 కృత ప్రాణాయామ స్నావిత్రీం జప్త్వా ఆదిత్యముపతిష్ఠేత । ఇతి

మాధ్యాహ్నిక క్రమః

మధ్యాహ్నకాలే న్నాత్వా అన్నాత్వా జలస్థలేష్వోసీనః ద్విరాచమ్య,
మాధ్యాహ్నికం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య । ఆపోహిష్ఠేతి పూర్వవత్ప్రోక్ష్య । ఆపః
పునన్న్వితీ మంత్రస్య । ఆప ఋషిః । అనుష్టుప్ఘండః । బృహస్పతి ర్దేవతా ।
అపాంప్రాశనే వినియోగః ।

మంత్రః : “ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం పునంతు
బ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మ పూతా పునాతుమాం । యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా
దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునంతు మామాపోఽసతాంచ ప్రతి గ్రహగ్ం
స్వాహేత్యపఃప్రాశ్య ।

పునరాచమ్య । దధిక్రావణ్ణ ఇతి పూర్వవత్ ప్రోక్ష్య । అర్ఘ్య ప్రదానస్య
పూర్వవదఙ్గన్యాసం కృత్వా ।

దీక్షితీయే : “అర్ఘ్య మేకం ప్రదాతవ్యం మధ్యాహ్నే భాస్కరం ప్రతీ” తి

కరాభ్యాం తోయ మాదాయ గాయత్ర్యా చాభిమంత్రితం ఆదిత్యాభిముఖ
స్తిప్తన్ - త్రిరూర్ధ్వం సంధ్యయోః క్షిపేత్ ఇతి పితామహస్మరణాదితి ।

నవమ ప్రశ్న భాష్యే తస్మాదర్ఘ్యమేకం దత్త్వా । తతః పూర్వవత్ ।
అస్తోపసంహారార్ఘాది తర్పణాంతం కృత్వా జపస్థలం ప్రోక్ష్య మాధ్యాహ్నిక
జపంకరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య, అత్ర విశేషమాహ ।

మధ్యాహ్నే సావిత్రీం శ్వేతాంబరాం శ్వేతవర్ణాం యౌవనస్థాం త్రిణేత్రీం
శూలహస్తాం రజితపీఠాసనస్థాం వృషభారూఢాం రుద్రదైవత్వాం భువర్లోక
వ్యవస్థితాం యజుర్వేద సహితాం ఆదిత్య పథగామినీం ధ్యాత్వా సర్వం
ప్రాతఃకాలవజ్జప్త్వా మాధ్యాహ్నికోపస్థానం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య, ఉత్తమే
శిఖరేదేవిగచ్ఛదేవి యథాసుఖం । ఆసత్యే నేతి మంత్రస్య । హిరణ్యగర్భ
ఋషిః త్రిష్టుప్ఘండః సవితా దేవతా । ఆసత్యేన రజసావర్తమానో నివేశయన్...
శుక్ర ముచ్చరత్ ।

మంత్రః : పశ్యేమ శరదశృతం జీవేమ శరదశృతం । నందామశరదశృతం
మోదామశరదశృతం । భవామశరదశృతగ్ం । శృణవామ శరదశృతం
ప్రబ్రవామ శరదశృత మజీతాస్సామ శరదశృతం । జ్యోక్ష్ సూర్యం దృశే ।
యఉదగాత్...మనసాపునాతు । అభివాదనాదికం పూర్వవత్పూర్వార్థమ్॥

35. నైమిత్తికస్నానక్రమః

భాష్యే : పూర్వోక్త నిషేకాది నైమిత్తికేషు కర్మసు. ఆచమ్య,

సూత్రం : అధాపోనమస్మత్ప్యావగాహ్యా, యావదమనశృజ్యమద్భిః
మృదాచగాత్రశుద్ధిం కృత్వా, వస్త్రమాదశాత్సూదితమితి నేనేక్తి. గాయత్ర్యా
ప్రాగగ్రిక ముదగద్రికంవా స్తృణాతి. శుష్కే తయైవ గృహ్ణీయాత్.
ఇదంబ్రహ్మపునీ మహేతి పవిత్రం గృహ్ణీత్వా, బ్రహ్మపునాత్విత్యంబుల్యాంనిక్షిప్య,
శతధారమితి జలంగృహ్ణీత్వా,

మంత్రః : శతధారగ్ం హిరణ్మయగ్ం సహస్రధారమమృతం నిహితం
గుహాయాం ।

సూత్రం : పయస్వతీ రోషధయ ఇత్యాచమ్య,

మంత్రః : పయస్వతీ రోషధయః పయస్వద్వీరుధాంపయః । అపాం పయసో
యత్పయస్తేన మామిన్ద్ర సగ్ం సృజస్వాహో

సూత్రం : భూరగ్న ఇత్యుపస్థానమాదిత్యస్య.

మంత్రః : భూరగ్నయేచపృథివ్యైచమహతేచనమః । భువో... దిగ్భ్యశ్చ
మహతేచనమః

సూత్రం : “చిత్పతి” రితి త్రిభిరనామికోపాంతాభ్యాం సమృదోదకేన త్రిః
ప్రదక్షిణమావృత్య, శిరోమార్ష్టి

మంత్రః : చిత్పతిస్త్యా పునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః
వాక్పతిస్త్యా పునాత్వ...రశ్మిభిః । దేవస్త్యాసవితాపునాతు...రశ్మిభిః ॥

సూత్రం : ఆపోహిరణ్యపవమానైః ప్రోక్షయతి “ఉద్వయంతమన”
ఇత్యాదిత్యముపస్థాయ, మహావ్యాహృత్యా జలమభిమంత్ర్య కర్ణావపిథాయ
పూర్వవత్ అజ్గుళీభిః పిథాయ. అభిముఖమాదిత్యస్య పూర్వోక్త
తత్తదభిముఖోవా, అర్థం నిమజ్జ్య, ఋతంచ సత్యంచ యాసుగంధా ఇతి
త్రిరావర్తయన్, సకృద్వా, అఘమర్షణం కరోతి ।

మంత్రః : ఋతంచ సత్యం చాభీద్ధాత్తపసో ధ్యజాయత । తతో రాత్రిరజాయత
తతస్సముద్రో అర్ణవః । సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో అజాయత ।
అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతోవశీ । సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతాయథా
పూర్వమకల్పయత్ । దివంచ పృథివీం చాంతరిక్షమథో సువః । యత్పృథి
వ్యాగ్ం రజస్వమాంతరిక్షే విరోదసీ । ఇమాగ్స్తదాపో వరుణః పునాత్వ
ఘమర్షణః । ఏషభూతస్య భవ్యేం భువనస్య గోప్తా । ఏష పుణ్యకృతాం
లోకానేష మృత్యోర్నిరణ్మయం । ద్యావా పృథివ్యోర్నిరణ్మయగ్ం సగ్ంశ్రితగ్ం
సువః । సనస్సువస్సగ్ం శిశాధి । ఆర్థం జ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి । జ్యోతిర్జ్వలతి
బ్రహ్మోహమస్మి । యోఽహమస్మి బ్రహ్మోహమస్మి । అహమేవాహం
మాంజుహోమిస్వాహా । అకార్య కార్యవకీర్ణీస్తేనో భూణహా గురుతల్పగః ।
వరుణోఽపా మఘమర్షణస్తస్మాత్పాత్రముచ్యతే । రజోభూమిస్త్వమాగ్ం
రోదయస్వ ప్రవదంతి ధీరాః । పునస్తుఋషయః పునస్తువసవః పునాతువరుణః
పునాత్వఘమర్షణః । ఆక్రాన్ధముద్రః ప్రథమే విధర్మజ్ఞానయన్ప్రజా
భువనస్యరాజా । వృషా పవిత్రే అధిసానో అవ్యే బృహత్సోమోవా వృధేసు
వానఇన్దుః ।

మంత్రః : యా సుగంధా రసావర్ణా బలంచ నిహితే ఉభే । తామ ఆపశ్శివా
స్సన్తు దుష్కృతం ప్రవహన్తుమే । యాఊర్ణమభిషించంతి దేవేన
ప్రేషితామహీం । తామ.వ.హన్తుమే । యాసామిమే త్రయో లోకాః తేజసా
యశసా వృతాః । తామ ఆపశ్శివాస్సన్తు దుష్కృతం ప్రవహన్తుమే । యాసాం
నిప్రమణే సర్వమిదం వైజాయతే జగత్ । తామాప...వహన్తుమే ॥

ఖండః : ఇతి మందం నిశ్వస్య, పూర్వోక్తవత్ కాకన్నానమకృత్వా, నారాయణం ధ్యాత్వా స్నాయాత్, అన్యత్పూర్వవత్కూర్మాత్ । సద్యోధోతం పరిధాయ ఆచమ్య, పుండ్రాది జపోపస్థానం కృత్వా, నిషేకాది నైమిత్తిక శుభదినేషు బ్రహ్మయజ్ఞ కాణ్డముషితర్పణాంతం యధోక్తవత్కూర్మాత్, శ్రాద్ధాదిపైతృకదినేషు.

సూత్రం : తతః పంచమహాయజ్ఞాన్కరోతీత్యుక్తత్వాత్, మధ్యాహ్నకాలే శ్రాద్ధానంతరం దేవర్షి పితృతర్పణ బ్రహ్మయజ్ఞాదీన్ కుర్యాత్॥

36. భగవదారాధనక్రమః

సూత్రం : అథ నిత్యార్చనం, అతోదేవా ఇతి దేవప్రణమ్య నిర్మాల్యం వ్యపోహ్య, ఉత్పాతైరాధావైర్వాహ్యత్వావేదింపరిమృజ్య, పూర్వవద్దేవంధ్యాత్వా, ప్రతద్విష్ణురస్త్వాసనమిత్యాసనం, త్రీణిపదా ఇన్దోఽభిమన్వేతిపాద్యం, ఆమావాజస్యత్రిదేవ ఇత్యర్ఘ్యం, యోగేయోగే శన్నోదేవీరిత్యాచమనం, ఇషేత్వోర్దేత్వేతి స్నాపయిత్వేత్వాది, నిత్యం గృహే, దేవాయతనే వా భక్త్యా భగవంతం శ్రీమన్నారాయణమర్చయేత్ । తద్విష్ణోః పరమంపదంగచ్ఛతి, ఇతి విజ్ఞాయత ఇత్యుక్త ప్రకారేణ భగవదారాధనం కృత్వా, వైశ్వదేవకాలేప్రాప్తే అతిథీన్ శక్త్యా తర్పయేదితి॥

37. పాణాగ్నిహోత్ర విధానం

భాష్యే : సాయం ప్రాతర్హోమాస్తే విష్ణ్వారాధనం, వక్ష్యమాణవత్ వైశ్వ దేవంచకృత్వా, పాణిపాదౌ ముఖంచ ప్రక్షాళ్య, ద్వీరాచమ్య ఆసనేప్రాజ్ఞు ఖః ప్రత్యజ్ఞుభోవా, ఆసీనః, గోమయేన చతురశ్రోపలిప్తేమణ్డలే భస్మనాశుద్ధం కాంస్యపాత్రం అనింద్యం పత్రం వా పాలాశ పద్మపత్ర వటారాశ్వత్థకుంభి కింశుకోవిదారకదంబాది పత్ర వర్ణం, గృహస్థస్య తస్మిన్ పాత్రేశుద్ధంభోజ్యమన్నం నిక్షిప్య, తదన్నంపూజయతి, అహమస్మీత్యన్నసూక్తేనాభిమృశతి । ద్వౌపాదౌ, ఏకంపాదం వా భూమౌ నిధాయ ఆసనేసమాసీనః, ఋతంత్యా సత్యేన పరిషించామీతి సాయం అన్నపాత్రం దేవేనతీర్ధేన పరిషించతి, తథాసత్యంతర్వదేన

పరిషించామీతిప్రాతః పరిషించతి, అమృతోపస్తరణమసీత్యాధావం దక్షిణ
పాణినాపీత్వా, ప్రసన్నః నిర్మలమనాః విధినాపూర్వోక్తేన ప్రాణాగ్నిహోత్ర విధానేన
పంచప్రాణాహుతీః పాత్రంస్పృశన్నేవహుత్వాఽన్నమనిద్దన్నకుత్సయన్నశ్నాతి
మౌనీ భుంజీయాత్, యధేష్టం బ్రహ్మచారీ, ద్వాత్రింశత్కబళాస్ఫుహీ,
షోడశకబళాన్ వానప్రస్థః, అష్టాకబళాన్యతిః, వక్ష్యమాణప్రకారేణభుక్త్వా ।
అమృతా సిధానమసీతిఅపః పీత్వాచమ్య, మండలశోధనాంతరం పునరాచామేత్,
నిత్యమేవం సాయంప్రాతర్భుక్ష్ణీయాదితిభాష్యే”

అత్ర దీక్షితీయే

అన్నాతాశీ మలం భుజ్యే, అహుత్వా పూయశోణితం
అజపాశీ కృమిం భుజ్యే, అదత్వా విషమశ్నుతే
భోజనే మూర్తిహోమేచ కుర్యాదుత్కుటికాసనం
మన్తేణచ ద్వీరాచమ్య గోమయేనోపలేపితే
అధవా వారిణా తత్ర మండలం కారయేత్తతః
నావశ్యం భోజనే మౌనం కుటుంబాశ్రమవాసినామ్
ఆప్రాణాహుతిస్సర్వేషాం కష్టం మౌనముదాహృతం
వాచోపచారః కర్తవ్యః భుంజతాం సహభోజనే
మౌనవ్రతం మహాకష్టం హుంకారేణాపి నశ్యతి ।
తదాసతి మహాన్ దోషస్తస్మాత్తాం నియతశ్చరేత్ ।
హృది ధ్యాయన్ హరిం తస్మై నివేద్యాథ సమాహితః
యథా రసం నజానాతి జిహ్వో ప్రాణాహుతౌ ద్వీజాః
తథా సమాహితః కుర్యాత్ప్రాణాహుతిమతంద్రితః
వక్త్రావశిష్టమన్యచ్ఛ ముఖాన్నిస్సృతమేవచ
విష్ణాతుల్యం విజానీయాత్ భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్
అన్నం ప్రోక్ష్యామృతోపేతి అభిమృశ్యాన్నసూక్తతః

అభిఘోర్యచ గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్యాన్నం పరిషించతి
 గ్రాస శేషం నచాశ్చీయాత్ పీతశేషం పిబేన్నచ
 శాకమూలఫలేక్షాని దస్తభేదైర్నభక్షయేత్
 నభిన్నకాంస్యే సంధ్యాయాం శ్రాద్ధాన్నం శిశుభిస్సహ
 దంపత్యోర్భుక్తశేషంచ భుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేత్

గోభిలః

ఏక పఙ్క్తుపవిష్టానాం విప్రాణాం సహభోజనే
 యద్యేకోఽపి త్యజేత్పాత్రం నాశ్చీయురితరేపునః
 మోహోత్తు భుజ్జ్యే యస్తత్ర స సంతాపనమాచరేత్
 అగ్నినా భస్మనా చైవ స్తంబేన సలిలేనవా
 ద్వారేన చైవ మార్గేణ పంక్తిభేదస్త్రణేనవా

పైతీనసిః

లవణం వ్యంజనంచైవ ఘృతం తైలం తథైవ చ
 లేహ్యం పేయంచ చోష్యంచ హస్తదత్తం నభక్షయేత్
 తస్మాదంతర్జితాన్నంహి పర్ణేనచ తృణేనచ
 ప్రదద్యాన్నతు హస్తేన నాయసేనకదాచన
 అపక్వం స్నేహ పక్వంచ హస్తేనైవతు దాపయేత్
 చండాల సూతి కోదక్యా వాక్యం శ్రుత్వా న భోజయేత్ ||

అత్రసూత్రం : ఏకవాసాః, శయానస్తిష్ఠన్వా, అన్నాతజపహోమీ, శుష్కపాదః, ఉదఙ్ముఖోవా నాశ్చాతి, భిన్నం పర్యుషితం శయనాసనోత్సక్ల స్థోవా నభుంజీతాంజలినాపోన పిబేత్. ఉచ్ఛిష్టాశుచ్యా శౌచిపతితైస్సృష్టం సూతకప్రేతకేవాన్నంచ నాశ్చీయత్ | ఇతి.

భాష్యే : పర్యుషితమితి పూర్వేద్యుః పక్వమాజ్యదధియుక్తం ఓదనం, అన్నం అశ్చీయాత్, అంజలినేతి, ఆస్యేన, ఏకహస్తేనవా పాత్రముద్భృత్యవా న పిబేత్

ఇతికేచిత్ । సూతకప్రేతక గృహేవా నాశ్చీయాదత్రచకారాత్, నగ్నప్రచ్ఛాదన
నవశ్రాద్ధమాసికాద్యన్నంచ నాశ్చీయాత్ యద్యశ్చీయాత్, చాంద్రాయణ
ప్రాయశ్చిత్తాదిషు పంచగవ్యప్రాశనపూర్వకమితి వదంతి॥

38. అధ్యయనకాలక్రమః

ఖండః : ఏవం భగవదారాధనరూప ప్రాణాగ్నిహోత్రం హుత్వా, తదుపరి,
అధ్యయనకాలే వేదాధ్యయన శ్రీమద్రామాయణేతిహాస పురాణ నిగమాస్త
పఠనాదీన్, సత్సల్లాపాదీన్ వా కుర్యాత్ । తతో లోహితాయతి సూర్యే,
ఆపోహిష్ఠాదిమన్తైః మంత్ర స్నానంకృత్వా, ఆలయారాధకశ్చేత్, స్నాత్వా,
ధౌతం వాసః పరిధాయ, సాయం సన్ధ్యావందనోపాసనాదికం కుర్యాత్॥

39. సాయంసన్ధ్యావస్తనక్రమః

ఖండః : పూర్వోక్తవత్, పాణీ పాదౌచ ప్రాక్షాళ్యాచమ్య, పవిత్రపాణిః
జలస్థలేష్వాసీనః సాయం సన్ధ్యాముపాసిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య, ఆపోహిష్ఠేతి
పూర్వవత్ ప్రోక్ష్య అగ్నిశ్చేత్యనువాకమస్తస్య, సూర్యఋషిః, గాయత్రీఛందః,
అగ్నిరేవతా, అపాంప్రాశనే వినయోగః.

మంత్రః : అగ్నిశ్చమామన్యశ్చ మన్యపతయశ్చ మన్యకృతేభ్యః ।
పాపేభ్యోరక్షంతాం యదహ్నిపాపమకార్షం । మనసావాచాహస్తాభ్యాం.
పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా । (శ్నా) । అహస్తదవలుంపతు । యత్కించ
దురితంమయి । ఇదమహం మామమృతయోనౌ । సత్యే జ్యోతిషి
జుహోమిస్వాహా ।

ఖండః : ఇత్యాచమ్య, పునరాచమనాది కేశవాది తర్పణాంతం ప్రాతః
కాలవత్పూర్వం, జపస్థలే చాసీనఏవ సంకల్ప్య, సర్వం పూర్వవత్పూర్వం, అపరాష్ఠే
సరస్వతీం కృష్ణ వర్ణాం । పీతవస్త్రాం చతుర్భుజాం, శఙ్ఖచక్రగదాభయహస్తాం,
పద్మపీఠాసనస్థాం, గరుడారూఢాం । విష్ణుదైవత్యాం, సువర్లోకవ్యవస్థితాం,

సామవేదసహితాం, ఆదిత్యపథగామినీం, సంధ్యాం ధ్యాత్వా, సావిత్రీ
జపానంతరం సాయం సన్ధ్యోపస్థానం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య.

మంత్ర : ఉత్తమే శిఖరేదేవి,... యథాసుఖమ్ ॥

యచ్ఛిద్ధిత ఇతిమన్తస్య, శునశ్చేఫ ఋషిః గాయత్రీఛందః, వరుణో
దేవతా ।

మంత్ర : యచ్ఛిద్ధితే విశోయథాప్రదేవ వరుణవ్రతం, మినీమ సిద్ధ్య విద్యవి,
యత్కించేదం వరుణదైవ్యే జనేఽభిద్రోహం మనుష్యాశ్చరామసి । అచిత్తీ
యత్తవ ధర్మాయుయోపి మమానస్తస్మాదేనసో దేవరీరిషః । కితవాసో
యద్రిరిపుర్న దీవి యద్వాఘాసత్య ముతయన్నవిద్య. సర్వాతావిప్య శిథిరేవదేవా
ధాతే స్యామ వరుణప్రియాసః । ఇమంమేవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచ
మృడయ, త్వామవస్య రాచకే, తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమానస్తదాశాస్తే
యజమానో హవిర్భిః, అహేడమానో వరుణే హ బోధ్యురుశగ్ం సమాన
ఆయుఃప్రమోషిః ॥ పశ్చిమార్కాం ప్రపద్యేఽహం వారుణీం వేదమాతరమ్ ।
సన్ధ్యాంవై సర్వదైవత్యాం, ప్రణమ్య పరమేశ్వరీమ్

ఖండ : సన్ధ్యాయైనమః ఇత్యాది పూర్వవత్, నమస్కారాభివాదనాదీన్మూర్త్యాత్
“నిత్యాదర్ధం చతుర్థీ వసుమనుతిథిసుస్యాజ్జపస్సప్తమీయా,

సప్తత్రింశచ్ఛతస్యాం ప్రతిపదిచపునష్షడ్యుతాత్రింశదేవ
ఏవంపర్వద్వయేపి త్రియుత దశతిధావష్ట యుగ్వింశతిస్యాత్ ॥
ఏవం విష్వాదికాలేష్వఖిలమునిమతం సాయమేతన్నకాలే ॥

దీక్షితీయే

అనాగతాస్తు యేపూర్వామనతీతాస్తుపశ్చిమాం
సన్ధ్యాంనోపాసతే విప్రాః కథంతే బ్రాహ్మణా విదుః
ఇత్యాది వచనాని బహూనిసన్తి ఏవం భగవదారాధనరూప సాయం

సన్ధ్యానస్తరం, భగవదారాధనం, వైశ్వదేవంచ కృత్వా, పూర్వోక్తవ
దభ్యాగతారాధనం ప్రాణాగ్నిహోత్రంచ కుర్యాత్.

భాష్యే : ప్రాతరేవవైశ్వ దేవమితి కేచిత్, ఏవంసాయంకాలభగవదారాధన
రూప ప్రాణాగ్నిహోత్ర పర్యంతం కృత్వా, సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాత్ ॥

40. భగవదారాధనరూపయోగ కాలక్రమః

మరీచివటలేఖండః : చరిత క్రియా జ్ఞాన యోగేషు చతుర్షు
పూజామార్గేష్యిత్తుక్తత్వాత్,

యోగ : యోగ కాలేసంప్రాప్తే, సుప్రక్షాళిత పాణిపాదః, స్వాచాంతః, శుచౌదేశే
నిషణ్ణః, ప్రాణానాయమ్య, “భగవతోబలేనేతి... యోగాఖ్యం భగవదారాధన
రూపం కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతామితి ॥ సాత్త్విక సంకల్పం
కృత్వా, యోగశాస్త్ర మార్గేణ భగవంతంధ్యాయేత్ । తదశక్తౌ, పూర్వాచార్యోక్త
భగవత్ స్తోత్రేణ భగవంతం స్తుత్వా, భగవత్పాదారవింద యుగళే స్వాత్మానం
సమర్ప్య.

సూత్రం : సాయం చ హోమాన్తే, అతిధీనభ్యాగతాన్ ప్రాశయిత్వా, మితం
ప్రాశ్య, పత్వ్యాశయాత, ఆర్థపాదః ప్రత్యగుత్తర శిరశ్చ నస్వపతి, ఋతురాత్రిషు
స్వభార్యాముపగచ్ఛేత్, ఆదౌ త్రిరాత్రమ్మతుమతీగమన సహాసనశయనాని
వర్జయేదితి. నిద్రాప్రసక్తౌ, నిద్రాంచ కరిష్యమాణ భగవదారాధనోప
కరణేంద్రియ వర్గ విశ్రాంత నిమిత్తతయా భగవదారాధనత్వేనానుసన్ధాయ,
శయనే మాధవంస్మరేదిత్తుక్తరీత్యా మాధవస్మరణపూర్వకం యథాసుఖం
శయాత, తతోఽపరరాత్రే యోగాదుత్థితః పూర్వేద్యురభిగమనోపాదానే
జ్యాధ్యయన యోగాఖ్యం భగవత్కర్మ కృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి
సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాదితి సర్వం నిరవద్యమ్ ॥

41. పంచగవ్యక్రమః

భృగుఃపంచగవ్య క్రమం వక్ష్యే, సర్వేషామపి కర్మణామ్
 మహాదోషోపశాన్త్యర్థం స్థాపయేత్పంచగవ్యకమ్
 ప్రస్థద్వయం తదర్థంవా ప్రీహీన్ సంస్తీర్య తణ్డలాన్
 చతురశ్రం లిఖేద్ధర్మైః తస్మిన్ పంచపదాన్ లిఖే, “దిత్యాది
 అలాభేయది ఏకాయాః గవ్యంవా పఞ్చధాహరేత్
 మధ్యేప్రధాన కుంభంతు ప్రాచ్యాం గోమూత్రముచ్యతే
 ఆగ్నేయాం గోమయన్యస్య యామ్యేదధి తథా న్యసేత్
 పశ్చిమేతు ఘృతన్యస్య ఉత్తరే క్షీరముచ్యతే
 ఋగ్వేదం గోజలేధ్యాత్వా హ్యగ్నిమీశేతి మంత్రతః
 బృహస్పతే అతియదితి, గోమయేతు బృహస్పతిమ్
 ఇషేత్వేతి యజుర్వేదం దధిన్యావాహయేద్ధతే
 సామవేదం తథావాహ్యోప్యగ్న ఆయాహి మన్తతః
 శనోదేవీరితిక్షీరే అధిదైవ మధర్వణమ్
 గోమూత్రమేకభాగంస్యాదేక భాగంతు గోమయమ్
 క్షీరం త్రిభాగం దధిచ ద్విభాగం ఘృతమేకశః
 అధిదేవాన్ సమభ్యర్చ్య ప్రత్యేకంతు నివేదయేత్
 తతో గాయత్రియామధ్యే గోజలం సేచయేద్బుధః
 గోమయం గంధద్వారేతి ఆప్యాయస్వేతి గోపయః
 ఘృతం శుక్రమసీత్యుక్త్వా దధిక్రేతి దధిక్షిపేత్
 దేవస్యత్వేతి పుణ్యాహకుశోదేన ప్రపూరయేత్
 పూర్వమన్తం తదైవోక్త్వా, కూర్చేన పరిమర్దయేత్
 తస్మిన్ కూర్చం వినిక్షిప్య, పల్లవాన్నాళికేరకం
 రత్నం సువర్ణయన్తంచ నవ వస్త్రేణవేష్టయేత్
 ధ్యాత్వా ఈశం త్రంబకేతి పంచగవ్యాధి దైవతమ్

ఏవమభ్యర్చ్య తాంబూలం ఫలం హవిర్నివేదయేత్
 ఉపస్నానం చతుర్దిక్షు దిగీశాస్త్రత పూజయేత్
 పచ్చగవ్యేన దేవేశమభిషిచ్యచ తజ్జలమ్
 యశ్శీర్షేప్రోక్ష్యచ పిబేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే
 శిష్టగవ్యైశ్చ సర్వత్ర ప్రోక్షయేదాహ వైభృగుః

ఇతిపచ్చగవ్యవిధిస్సమాప్తః

4.2. గృహస్థాశ్రమ విధిః ("అ") (వర్ణాశ్రమాణాం సామాన్యధర్మాః)

సూత్రం : తిల సక్తు దధి లాజం చ రాత్రావభక్ష్యమ్	121
అన్నం పరుషిత మాజ్యేన దధ్నా వా యుక్తం భోజ్యమ్	122
క్రిమి కీట కేశ యుతం గవా ౨౨ ప్రూతం పక్షిజగ్ధం చ భస్మాద్భిః ప్రోక్షితం శుద్ధమ్	123
శ్వ కాకాద్యుపహతే బహ్వన్నే తస్మిన్పురుషాశనమాత్రం తత్రైవోద్ధృత్య వ్యపోహ్య "పవమానస్సువర్జనః" ఇతి భస్మజలైః ప్రోక్ష్య దర్భోల్కయా స్పర్శయిత్వా గృహ్ణీయాత్	124
ప్రసూతే ౨ నర్దశాహే గోక్షీరం సదైక శఫోష్ట్ర స్త్రీణాం పయశ్చ పలాణ్డు కవక లశున గుజ్జన విడ్డ మనుక్తం మత్స్యం మాంసం చ వర్జనీయమ్	125
యజ్జశిష్టం మాంసం భక్షణీయమ్	126
ఉదక్యా స్పృష్టం శూద్రా ౨ నులోమైః స్పృష్టం తేషామన్నం చ వర్జయేత్	127
స్వధర్మానురక్తినాం శూద్రా ౨ నులోమానామామం క్షుధితస్య సంగ్రాహ్యమ్	128
సర్వేషాం ప్రతిలోమా ౨ న్తరాళ వ్రాత్యానా మామం పక్వం చ క్షుధితో ౨ పి యత్నాన్నగృహ్ణీయాత్	129

తై స్ఫుష్టిసంమిశ్రం పరపక్వం చ సన్వజతి	130
నిత్యం శ్రుతి స్మృత్యుదితంకర్మ కుర్వన్మనోవాక్కాయ కర్మభిశ్చనైర్ధర్మం సమాచరతీతి విజ్ఞాయతే	131

ఇతి శ్రీవైఖానస కల్పసూత్రే నవమ ప్రశ్నే పంచదశః ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమవిధిః (“ఆ”)

గృహస్థాశ్రమీ ద్వే యజ్ఞోపవీతే వైణవం దణ్డం కమణ్డలుం చ ధారయేత్	1
స్నాత్వా సభార్యో గృహ్యోగ్నౌ గార్వాణి కర్మాణి శ్రౌతాగ్నిషు శ్రౌతాని కుర్యాత్	2
సాయం చ హోమానైః తిథీనభ్యాగతాన్ప్రాశయిత్వా మితం ప్రాశ్య పత్వా శయాత	3
ఆర్ద్రపాదః ప్రత్యగుత్తరశిరాశ్చ నస్వపతి	4
ఋతురాత్రిషు స్వభార్యా ముపగచ్ఛేత్	5
ఆదౌ త్రిరాత్ర మృతుమతీ గమన సహోఽసన శయనాని వర్జయేత్ 6	
పరదారాన్నసంకల్పేత్	7
పరదారగమనాదాయుశ్చీర్ణహృవర్చసం వినశ్యతి	8
భార్యయాసహ నాశ్నాతి	9
అశ్వనీం తాం జృంభమాణాం నగ్నాం చ నావలోకయేత్	10
అసత్యవాదం వర్జయతి	11
అసత్యాత్పరంపాపం సత్యాత్పరోధర్మశ్చ నాస్తి	12
సర్వప్రాణిహితోఽద్రోహేనైవ జీవేత్	13
శుద్ధార్థవాన్ముసూల ధాన్యః కుంభీధాన్యోఽశ్వస్తనికో వాస్యాత్ 14	

న వదేత్	32
స్వపన్నం నావ బోధయతి	33
ఏకో_ధ్యానం న గచ్ఛేత్	34
పరక్షేత్రే చరన్తీం గాం ధయన్నం వత్సం చ న వారయేత్	35
నైవా_చక్షీత	36
జీర్ణ మలవాసా న స్యాత్	37
ఇతి ద్వితీయః ఖణ్డః	
అక్షైః క్రీడాం ప్రేత ధూమం బాలా_తపం చ వర్షయేత్	38
కేశ రోమ తుషా_ఙ్గార కపాలా_స్థి విణ్మాత్ర పూయశోణిత రేతః శ్లేష్మోచ్ఛ్విష్టాన్నాధితి ష్టేత్	39
అమేద్భలి_ప్తే_జ్ఞేయావ త్తల్లేపగన్ధ మనశ్శుజ్ఞాన స్యాత్తావన్మ_త్తోయైః శోధయేత్	40
పతితా_న్త్యజ మూర్ఖా_ధార్మిక వైరిభి స్సార్థం నవసేత్	41
ఉచ్ఛ్విష్టో_శుచిర్వా దేవ గో విప్రా_గ్నీ న్న స్పృశేత్	42
దేవా న్వేదా వ్రాజ గురు మాతాపితౄన్విద్వద్భ్రాహ్మణాన్నావమన్యే_త_43	
న నిన్దేత్	44
అవమన్తా నిన్దకశ్చ వినశ్యతి	45
సర్వభూత కుత్సాం తాడనం చ నకుర్వీత	46
గురుణా మాతాపితృభ్యాం తత్ప్ర_త్రా_ద్యైః భ్రాతృపితృభ్రాతృమాతుల ఆచార్యర్షి_గా_ద్వై ర్వివాదం నా చరేత్	47
సర్వశుద్ధిషు పురుషస్యా_ర్థ_శుద్ధిః స్త్రీ_శుద్ధి రన్నశుద్ధి శ్చ శ్రేష్ఠతమా స్యాత్	48

విణ్మూత్రాభ్యాం బహ్వషో నదూష్యాః 64

పరస్యాఽఽ చామత స్తోయబిస్తుభి ర్భూమౌనిపత్యోద్ధతైః పాదస్పృష్టైః
ఆచామయన్నాశుచిఃస్యాత్ 65

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే దశమ ప్రశ్నే చతుర్థ ఖణ्डః

43. యజ్ఞోపవీత విధిః

అథ యజ్ఞోపవీతవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామో బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణీ, బ్రాహ్మణ కన్యకా, విధవా, బ్రహ్మచారివా శుద్ధస్నాతోఽనటన్ననక్షన్నశయితః కార్పాస తంతుంకృత్వా, కనిక్రదమితిసూత్రం గృహీత్వా, సూత్రం స్నిగ్ధం చతురంగులి మాత్రం షణ్ణవతి సూత్రమేకం ద్వితీయం తృతీయం ప్రక్షాళ్యాపోహిష్వామ యోభువ ఇతి త్రిసృభిఃప్రోక్ష్య, దేవాగారే గవాంగోష్ఠే నదీతీరే యత్ర శుచిర్దేశే, తత్ర శుచిర్భవతి బ్రాహ్మణస్సుప్రక్షాళిత పాదపాణిఃఆచమ్యాపోహిరణ్య పవమానైస్థానం ప్రోక్ష్య,

ద్వి(ద్వ) బ్రాహ్మణౌ ప్రాజ్ఞుఖౌ తిష్ఠేతామేకబ్రాహ్మణః ప్రత్యజ్ఞుఖస్తిష్ఠ సూత్రం గృహీతోఽంభూర్భువస్సువరితి దక్షిణహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతి । తత్త్రిగుణీ కృత్య । యథానశ్రేయసస్కరదితివామహస్తేన, ఊర్ధ్వంబధ్నాతి బైల్వ ఖాదిరాశ్వత్థంవా (పు)ధివీంనిధాయ. ఋత్విగ్భ్యోఽన్యమనపేక్షమాణః భూర్భువస్సువరితి ఉపతలే వసన్ దృష్ట్వా హస్తే వృక్ష్యా సమ్యక్తేనము చితాసులాయాం ఉశన్తస్త్వాహవామహ ఇతి, జలం నిధాయ, భూరగ్నయేచ ప్రథమం, భువోవాయవేచ ద్వితీయం, సువరాదిత్యాయచ తృతీయం, భూర్భువస్సువరితి గ్రంధింకరోతి 'త్ర్యంబకం యజామహ ఇతిగ్రంధి మభిమృశతి । ఇదంవిష్ణురితి శ్రీవిష్ణుమావాహ్యోభ్యర్చ్య । పాణిపాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, ఆదిత్యాభిముఖం దక్షిణహస్తముద్భృత్య యజ్ఞోపవీతమితి వాచయిత్వా, ధారయతి, వామహస్తేన మేధ్యామేధ్యా "మధావయ"మితి జీర్ణమప్పువిసృజ్య

శ్లో. నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధోనాభిస్తపఃక్షయం ।
 తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాత్సమమాయుష్యమక్షయంభవతి ।
 తద్భిభర్తా విప్రసమో భవేత్ ।
 ఇతి యజ్ఞోపవీతవిధిర్విఖనసాప్రోక్త ఇతివిజ్ఞాయతే । ఇతి ॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే - శ్రాతప్రశ్నే దీక్షితీయే

4.4. నవతంతుదేవతా:

ఓంకారః ప్రథమస్తంతు ర్వితీయోఽగ్నిస్తధైవచ
 తృతీయో భగదైవత్యః చతుర్థ స్సోమదైవతః ।
 పంచమః పితృదైవత్యః షష్ఠశ్చైవ ప్రజాపతిః
 సప్తమో వసుదైవత్యః ధర్మశ్చాష్టమ దేవతా
 నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతా నవదేవతాః
 య ఏతం న విజానాతి యజ్ఞసూత్ర సముద్భవమ్
 వేదోక్తం నిష్కలం తస్య జ్ఞానదానజపాదికమ్
 యజ్ఞాఖ్యః పరమాత్మాయ ముచ్యతే చతుర్హస్తృభిః
 ఉపవీతం తతోహ్యస్య తస్మాద్యజ్ఞోపవీతక మితి ॥

4.5. యజ్ఞోపవీత మస్త్ర భాగః

సూత్రం : కనిక్రదదితి సూత్రంగృహీత్వా

మంత్రం : “కనిక్రదజ్ఞనుషంప్రబ్రువాణ ఇయర్తి వాచమరితేవ నావ” మిత్యాది
 సూక్తేన కార్పాసతంతు నిర్మాణం కుర్యాత్ భూర్భువస్సువరితి దక్షిణ హస్తేన
 ఊర్ధ్వంబధ్నాతీతి । “భూర్భువస్సువః సుప్రజాః ప్రజయాభూయాసం...
 బ్రహ్మచారిభిః”, యధానశ్రేయసస్కర దితి వామహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతీతి ।
 “యధానశ్రేయసస్కరద్యధానోవర్చసస్కరద్యధానః । పశుమతః కరద్యధానో
 వ్యవసాయయా, “దిత్యాదియజ్ఞోపవీతఖణ్డోక్త మస్త్రైః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాప్య,

అగ్నిందూతమితిమన్వేణ భగవతే సమర్ప్య, తతః స్వయం ధృత్వా తతః
సూత్రం అధావయమితి సూత్రదణ్డాదీన్యపు విస్మజ్యేతి, “అధావయమాదిత్య
వ్రతేత వానాగసోఅదితయేస్యామే”తి మంత్రముచ్చార్య, జీర్ణం పూర్వ
ధృతముపవీతమపు విస్మజేదితి॥

46. పద్మాక్షతుకసీమాలావిధి:

దీక్షితీయే

మాలాధారణ శీలేన విధివత్ సుప్రతిష్ఠితాః
మాలాహరిపదాంభోజే విన్యస్యాభ్యర్చ్య భక్తితః
ధృత్వా యద్యజ్జపే నృంత్రం తతోటి గుణితం భవేత్

పీఠే షట్కోణం విలిఖ్య, తన్మధ్యే శ్రీబీజం విలిఖ్య, తత్ర పద్మాక్షతుక సీ
మణిమాలాః విన్యస్య, దధిక్రావ్ణ్ణా పోహిష్ఠా హిరణ్య పవమాన మన్తైః
ప్రోక్ష్య శుద్ధోదకేనాభిషిచ్య, అతోదేవాఇతి పద్మాక్షే విష్ణుం, శ్రీయేజాత ఇతితుకసీ
మణిమాలాయాం శ్రియంచావాహ్యభ్యర్చ్య, చరణం పవిత్రమితి భగవతే
సమర్ప్య తతస్స్వయం సదా ధారయేత్ ॥

ఇతి పద్మాక్షతుకసీమాలావిధిస్సమాప్తః

47. విఖనసోత్పత్తిక్రమః

(నిరుక్తాధికారే)

శ్రీవిఖనసగురుభ్యోనమః
భార్గవే - ఋషయ ఊచుః
వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ! నమస్తే విఖనస్సుత!
త్వమేవ గతిరస్మాకం మునీనాం భావితాత్మనా
తస్మాత్ కథయ తత్త్వజ్ఞ ధర్మసారం సనాతనమ్
వర్ణానామాశ్రమాణాంచ వైదికానాంచ భాగశః
వైఖానసోదితం ధర్మం సత్యమిత్యభిధీయతే

తస్యసూత్రస్య మాహాత్మ్యం విస్తరాద్వక్తుమర్హసి
 కిం ప్రమాణం కేనచోక్తః కేనోపాస్యః పరఃపుమాన్
 కిం ముక్తిలక్షణం తస్మిన్ కోవాచారః క్రియావిధిః
 కియతీగ్రంథ సంఖ్యాచ మునిభిః కైస్సమాశ్రితః
 కోవా ఫలప్రదస్తస్య కినిమిత్తం ప్రవర్తితః
 ఏతాన్ ప్రశ్నాన్మహాభాగ విస్తరేణ వదస్వ నః॥

భృగుః

వక్ష్యేహం విఖనోత్పత్తి మాహాత్మ్యం వై తపోధనాః
 సావధానేన మనసా శ్రోతవ్యం పరమార్థతః
 పురానారాయణో విష్ణుః పరమాత్మాసనాతనః
 అచింత్యశక్తిర్భగవాన్ లోకస్వామీ మహాన్ విభుః
 సృష్టిస్థితిత్యుపసంహార కారణైక ధురంధరః
 సంకల్పమాత్రాదుత్పన్నో దివ్యాయుధ విభూషణః
 సర్వాధారస్సర్వసాక్షీ లీలాద్వయ విభూతిమాన్
 స్రష్టం సతుసముద్యుక్తో బ్రహ్మయోనిమయః ప్రభుః
 యోగమాయాం సమాస్థాయ, ప్రకృతిం స్వా తదైక్షత
 తస్యనాభేరభూత్పద్మం సర్వగంధ సమన్వితమ్
 తస్మిన్ బ్రహ్మణమస్మజత్సాక్షాల్లోకపితామహం
 సోఽయం దృష్ట్వా జలాక్రాంతం త్రైలోక్యమథ పద్మజః
 మహాభయపరిత్రస్తో ముహుర్ముహురుదైక్షత
 కించిత్కదాచిత్కుతాపినోదృష్ట్వా విహ్వలాంగధీః
 స్తోత్రయామాస దేవేశం మస్తకే సంయతాంజలిః ॥

బ్రహ్మీ

యోఽసౌ సర్వగతస్వామీ సర్వసాక్షీ జగన్మయః
 పితాచమమసర్వేషాం సోఽయం దేవఃప్రసీదతు

యస్మిన్నంతర్గతం సర్వం సర్వస్మిన్ యోవసత్యసౌ
 మహాభయాంబుధౌమగ్నం పాతుమాం శరణాగతమ్
 యస్యమాయామయీ దేవీ దాసీవ వశవర్తినీ ।
 అచింత్య శక్తిర్భగవాన్ పాతుమాం భక్తవత్సలః
 ఇత్యేవం ప్రార్థితో విష్ణుర్భ్రహ్మణాదీనచేతసా
 ప్రాదుర్భభూవ భగవాన్ కృపయా బ్రహ్మణోఽగ్రతః
 సోఽదృష్ట్వా మహాత్మానం ప్రణమ్యచ ముహుర్ముహుః
 ప్రాంజలిర్గద్గదగళః ప్రోవాచ మధుసూదనమ్ ॥

బ్రహ్మ

కోభవాన్ కేనస్మష్టోఽహం మయా కర్తవ్యతాం వద ॥

శ్రీభగవానువాచ

మాభైష్టవత్స, తుష్టోఽస్మి స్తోత్రేణానేన పద్మజ!
 సృష్టింకురు మదాజ్ఞాంవై ధారయన్పద్రమస్తుతే
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాది స్థావరాణి చరాణి చ
 తత్తత్కర్మానుసారేణ తత్తత్పాపానుసారతః
 ఇత్యుక్త్వోంకారసహిత వ్యాహృతీశ్చ తథాశ్రుతీః
 ఉపాదిశచ్చ స్వాంశేన చావిశ్యాంతరధీయత
 యథాభగవతాజ్ఞప్తం తథా భూరాది సంఖ్యయా
 చతుర్దశచ సంఖ్యాని భువనాని సురాసురాన్
 గంధర్వయక్ష నాగాదీన్ మనుష్యాన్ స్థావరాదికాన్
 పాపపుణ్యానుసారేణ కృతవాన్ కమలాసనః
 తతస్తాన్ వీక్ష్వ భగవాన్ దేహినః పాపసంశ్రితాన్
 కేనోపాయేన సంసారం తారయేయురమీజనాః
 కథం పాపాపనోదస్యాత్ కైవల్యం ప్రాప్నువంతిహి
 ఇతి సంచింత్య కృపయా దేవదేవో జగత్పతిః

మదర్చనంవినా నాన్యన్మల్లోక ప్రాప్తయే ధ్రువమ్
 ఇతి వేదాంత తత్వార్థ భననం కృతవాన్ హరిః
 తస్మాద్వేదాంతసారోఽయం మునిరూపం సమాస్థితః
 శుద్ధ సత్త్వమయో యోగీ జటామకుటభూషణః
 చతుర్బాహు సమాయుక్తః శంఖచక్రధరః ప్రభుః
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యామూర్ధ్వుంధ్రధరోఽవ్యయః
 కమణ్ణలుఘటాభ్యాం వై త్రిదండేన విరాజితః
 ప్రాదురాసీన్మునిశ్రేష్ఠః ప్రభాకర సమద్యుతిః
 తంవీక్ష్యమానసాజ్ఞాతం పుత్రమౌరసమాదరాత్
 నామ్నావిఖనసంచక్రే సహోవాచహరిస్స్వయమ్
 ఖనిత్వాచాత్మనాత్మానం జ్ఞానాదిగుణసంయుతః
 ధ్యానమావిశ్యయోగేన హ్యసీద్విఖనసో మునిః ॥

విఖనాః

నమస్తే దేవ దేవేశ త్రయ్యన్తా నామగోచర
 కింకర్తవ్యం మయాకార్యం శీఘ్రమాజ్ఞాపయస్వ మే
 ఏవం విజ్ఞాప్య తిష్ఠంతం సాంజలిం వినయాన్వితమ్
 గృహీత్వాపాణినా విష్ణు స్తమువాచముదాన్వితః ॥

శ్రీభగవానువాచ

విఖనాస్త్వం మహాయోగిన్ లోకసంరక్షణాయవై
 శ్రుత్యుక్తేనైవమార్గేణ మత్పూజాం కురుసాదనమ్ ॥

శ్రీవిఖనాః

విధినా కేసమంత్రేణ త్వత్పూజాంకరవాణ్యహం
 వదస్వామిన్ మహావిష్ణో త్వద్భృత్యస్య మమావ్యయ ॥

శ్రీభగవాన్

సంగృహ్య వైష్ణవాన్మన్త్రాన్సాంగవేదానుపాదిశత్

ద్వయంచ మూలమంత్రాదీనుపచారక్రమం తథా
 జపహోమార్చనధ్యానక్రమంచోపదిదేశహ
 మానుషం దైవికం కించ సర్వశాస్త్రం హరిస్వయం
 ఉపదేశక్రమేణైవ కృత్వైవాధ్యయనం మునిః
 తతో భగవతాజ్ఞప్తస్పృష్ట్యాతాన్నవసంఖ్యకాన్
 అధ్యాపయామాస తథా సాంగోపాంగాని సర్వశః
 కాశ్యపోఽత్రిర్మరీచిశ్చ వసిష్ఠోఽంగిరసాహ్యహమ్
 పులస్త్యః పులహశ్చైవ క్రతుశ్చ నవసంఖ్యకాన్
 ఏతేవిఖనసశ్శిష్యా లోకానుగ్రహకారిణః
 ఏవం మరీచినాపుక్తం తస్మాచ్ఛిష్యావయం మునేః
 సూత్రం విఖనసాప్రోక్తం సార్థకోటి ప్రమాణకమ్
 గురోర్ముఖాచ్ఛసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతమ్
 కాశ్యపేనాత్రిణాచైవ మయాచైవ మరీచినా
 చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్య ప్రోచ్యతేఽధునా
 గ్రంథవిస్తరభీత్యాచ దేహినామల్పజీవినామ్
 అశక్యత్వాచ్చ తచ్ఛాస్త్రం గుర్వనుజ్ఞాపురస్సరమ్
 సంక్షేపాత్ప్రతమస్మాభిఃకాశ్యపాత్రిమరీచిభిః
 తత్క్రమంచ ప్రవక్ష్యామి మరీచిస్సంహితాష్టకమ్
 చతురశీతీసాహస్రం లక్షోపరిచకారహ
 చతుష్షష్ఠి సహస్రాణాం గ్రంథం ప్రోవాచకాశ్యపః
 అష్టాశీతీసహస్రాణాం గ్రంథ సంఖ్యాత్రిణోచ్యతే
 మయాచైవ చతుష్షష్ఠి సహస్రం సముదాహృతమ్
 వేదమూలమిదంశాస్త్రం తన్మూలా సకలాస్మృతిః
 మన్వాదీనాం స్మృతీనాంచ సూత్రాణాంచైవసర్వశః
 వైష్ణవానాంచ ధర్మాణాం వైదికానాంచ కర్మణామ్

వర్ణాశ్రమవిభాగానాం వర్ణసంకరజన్మనామ్
 జాతీనాం నామ వృత్తీనాం ఏతన్మూలమితిస్మృతమ్
 విష్ణోః పరమసిద్ధాంత సాధనత్వాచ్చ కృత్క్షుశః
 మూలమంత్రోదితత్వాచ్చ దైవతానాంచ సర్వశః
 పారమాత్మికమంత్రస్య ధారణత్వాత్తదైవచ
 శ్రేష్ఠం వైఖానసం శాస్త్రమితి వేదవిదో విదుః
 వైదికాచారసిద్ధత్వాద్యోగతత్త్వార్థసంగ్రహాత్
 శ్రుతిమంత్రప్రయోగత్వాచ్చేష్ఠం వైఖానసం స్మృతమ్
 “బ్రహ్మోఽముఖాణాం విఖనామునీనాముత్తమస్త్వీతి ||శ్రుతిః||

యేనఖాః, తేవైఖానసాః

ఇత్యేవం శ్రుతిబోధ్యత్వాచ్చేష్ఠం వైఖానసంస్మృతమ్
 ద్వయంచ మూలమంత్రంచ ద్వాదశాక్షర మేవచ
 వ్యాపకత్రయమంత్రాణాముద్ధారం ప్రణవస్య చ
 యఃకరోతి మహాత్మాచ తస్మైవిఖనసేనమః
 శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేనసూత్రితమ్
 తస్మై సమస్త వేదార్థ విదే విఖనసే నమః
 బోధాయనాదిసూత్రాణాం యత్సూత్రం చాగ్రముచ్యతే
 తస్మైలోకోపకారాయ పాపతీర్ణాయవైనమః
 మార్కండేయాదిభిశ్చైవ మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః
 సూత్రమేవంకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసం మతమ్
 పాంచరాత్రేశైవశాస్త్రే శిల్పేచైవేతరేషుచ
 ఏతచ్ఛాస్త్రస్య మాహాత్మ్యం ప్రోక్తత్వాచ్చేష్ఠముచ్యతే
 సర్వేషామింద్రియాణాం చ విష్ణోః కైంకర్యసిద్ధయే
 తన్నియోగకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసం మతమ్
 వైకుంఠలక్షణం యస్మిన్ తన్మార్గస్యానుదర్శనమ్

ముక్తానాం పరమానందం ప్రోక్తత్వాచ్చైష్ఠ్యముచ్యతే
 పురాణం వాథ శాస్త్రం వా యస్మిన్ వేదే విరుధ్యతి
 తత్త్వాజ్యం వేదవిద్భిశ్చ తథాచారాదధఃపతేత్
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన మునయో బ్రహ్మవాదినః
 వైదికం పథమాస్థాయ విష్టోః పూజాం సమాచరేత్
 సవై లోకానతిక్రమ్య విష్ణుసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥

ఇతి శ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్షే నిరుక్తాధికారే శ్రీవైఖానసోత్పత్తిమాహాత్మ్యం
 నామ, అష్టషష్ఠితమోఽధ్యాయః
 శ్రీవిఖనసగురుభిశ్చీనమః

మరీచి రువాచ

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి విఖనోమునిసంభవమ్
 శ్రుణ్వతాం సర్వపాపఘ్నం సాక్షాన్మోక్షప్రదం శుభమ్
 సర్వాభీష్టప్రదం పుణ్యం శృణుధ్వం శౌనకాదయః
 ప్రళయానంతరం సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః
 కారణాబ్ధిజలే విష్ణుర్యోగనిద్రావశంగతః
 ద్విలక్షార్థప్రమాణేన శయానః ప్రభురవ్యయః
 నిద్రయా బహుకాలాశ్చ గతాస్తస్య మహాత్మనః
 క్వచిత్కాలాంతరే విష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః
 యోగనిద్రాం పరిత్యజ్య దృష్ట్వా ప్రకృతిమేవచ
 స్వాత్మన్విలీనమాత్మానం జీవరాశి సమూహకమ్
 చింతయామాస జీవేశో విష్ణుర్నారాయణస్వయమ్॥

శ్రుతిః

మయేదం విశ్వం స్వాత్మనాఽనుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణీతి ।
 ఇతి సంస్మరణాదేవ నాభ్యాం స్యాత్ కమలం మహత్

తస్మిం స్తుకమలే బ్రహ్మజాతః పరమసుందరః
 ఆసీత్సంజాతమాత్రేణ విష్ణుధ్యానపరాయణః
 తందృష్ట్వా భక్తవాత్సల్యజలధిః కరుణానిధిః
 సుప్రీతో భగవాన్పుత్రం బ్రహ్మణం ప్రత్యువాచ హ॥

శ్రీభగవాన్

బ్రహ్మాన్ త్వయా జగత్సర్వం కర్తవ్యం సచరాచరమ్
 లోకేవిహర్తుమిచ్ఛాతు వర్తతే పద్మసంభవ
 తతస్త్వత్ప్రప్లజగతా మవిచ్ఛిన్న ప్రవృత్తయే
 సాధుసంరక్షణార్థాయ వేదశాస్త్రార్థ సిద్ధయే
 దుష్టానాంచ వినాశాయ సంభవామియుగే యుగే
 అనాద్య విద్యయా జీవాస్సంసారాబ్ధి సముద్భవాః
 అలసాహ్యల్ప సత్వాశ్చ భవిష్యంతి కలౌ యుగే
 న విదుస్తే పరవ్యాహ విభవార్చాంతరాత్మకమ్
 తస్మాత్తేషాంచ ముక్త్యర్థం సర్వలోకానుకంపయా
 అర్చావతారరూపేణ లోకేస్మిన్మతురానన
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మణసమన్వితః
 మదర్చనార్థం సృష్ట్వాదౌ సృజత్వం మునిసత్తమమ్
 ఇత్యాదిష్టస్తదాబ్రహ్మీ సృష్టికార్యసముద్యతః
 సృష్టికార్యమజానత్వా ద్రుహ్యజ్ఞానవిహీనతః
 చింతయిత్వా మునింప్రప్లుమసమర్థో బభూవహ
 తథోవాచ చతుర్వక్రో భగవంతం ప్రణమ్యచ
 నమస్తే దేవదేవేశ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ
 మునిసృష్టిర్మయాకర్తుం నశక్యాభక్తవత్సల
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దేవదేవో హరిస్స్వయమ్
 చింతయిత్వాఽసృజద్విష్ణుస్వస్వారాధనపరం మునిం

వేదాంతతత్త్వమీమాంసా ఖననం కృతవాన్విభుః
 స్వాంశభూతేన భగవాన్సంజాతో మునిపుంగవః
 రూపలక్షణ సౌందర్య తేజోవాన్వివ్యవిగ్రహః
 శుద్ధ సత్త్వమయస్సాక్షాన్మునివేషధరోఽవ్యయః
 చతుర్బుజశృంఖచక్ర వరదాభయ చిహ్నితః
 కుశాసనే సమాసీనోహ్యార్ధ్వపుండ్ర పవిత్రకః
 కిరీటహారాభరణైః కుండలాంగదభూషితః
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేనవిరాజితః
 పద్మంచాభయహస్తేతు సుసంధార్య సమాహితః
 ఆవిరాసీద్యధాకల్పం వైకుంఠస్మరణాత్తదా
 ఆత్మావైపుత్రనామాసీద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః
 తం దృష్ట్వా సర్వ భూతాత్మా ప్రణతం ప్రాంజలిస్థితమ్
 మదౌరసేత్యుపాసీయ నామధేయం చకార హ
 నామ్నావిఖననం చక్రే తం వదన్మర్ధయోగతః
 వైఖాననం చ బ్రహ్మీణముపాసీయ హరిస్వయమ్
 విఖనోమునయే పూర్వం సావిత్రీముపదేష్టవాన్
 ద్వయంఞ్చ మూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మోక్షప్రదాన్ముఖాన్
 అధ్యాపయన్ముని శ్రేష్ఠం సర్వశాస్త్రం తథా విధిమ్
 యావత్సంమిళితావస్థా వేదానాం వ్యసనాత్పురా
 తాం తు వైఖానసీం శాఖానాదావధ్యాపయన్మునిమ్
 అథోవాచ విధిం విష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః
 బ్రహ్మస్తవాగ్రజం విద్ధి విఖనోముని పుంగవమ్
 అప్రాకృతశరీరత్వాన్మదాజ్ఞాపరిపాలనాత్
 మదౌరససుతత్వాచ్చ సదా మత్కృతకర్మణః
 మదంశసంభవత్వాచ్చ త్వయా పూజ్యోమునీశ్వరః

ఇత్యాజ్జప్తేతు దేవేశే ప్రణతం ప్రాంజలిస్థితమ్
 బ్రహ్మీణం ప్రావదద్విష్ణురుద్యుక్తం సృష్టికర్మణి
 మునిశ్రేష్ఠో మయాసృష్టో మత్కార్యకరణక్షమః
 పూర్వమేవ మయాసృష్టైః కాలాదిభిరనాదికైః
 తత్త్వైః ఏతైస్సృజబ్రహ్మన్ లోకసృష్టిప్రసాధనైః
 శుద్ధసత్వమయాన్పూర్వం సనకాదిమునీశ్వరాన్
 లోకసంరక్షణార్థాయ సృజబ్రహ్మన్మదాజ్ఞాయా
 హృషీకేశస్య తద్వాక్యం మూర్ఖాదాయ కృతాంజలిః
 చతుర్ముఖశ్చాపి తథా సనకాదిమునీశ్వరాన్
 ధ్యాయన్ సృష్టిముఖే విష్ణుం క్రమాదసృజదబ్జభూః
 సనాతనం చసనకం సనందన మితీరితమ్
 సనత్కుమారంచ తథా కుమారాన్సాత్త్వికప్రియాన్
 తాన్ష్టష్టా సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్విధిః
 ప్రత్యువాచ తదాబ్రహ్మీ సనకాది మునీశ్వరాన్
 విష్ణోరౌరసపుత్రశ్చ వర్తతే విఖనోమునిః
 యూయం భవత తచ్చిష్యాశ్రీవిష్ణోశ్చాసనాత్పరమ్
 ఏవముక్త్వా తదాబ్రహ్మీ భగవంతం ప్రణమ్యుచ
 స్వకార్యసాధకాన్ జీవాన్ సృష్టవాన్ పునరేవపి
 చతుర్దశాఖ్య లోకేఽస్మిన్ స్థావరాణి చరాణి చ
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాంశ్చ నారదాది మునీశ్వరాన్
 స్వాయం భువాది మన్వాదీన్ స్వస్య కర్మ ప్రవర్తకాన్
 సర్వాన్ లోకాన్ విధి స్సృష్ట్యా లోకసృష్టి ప్రసాధకాన్
 తాన్ హరేఃపురతః కృత్వా ప్రోక్తవాన్ కమలాసనః॥

బ్రహ్మోవాచ

దేవదేవ జగన్నాథ! సృష్టిస్థిత్యంతకారణ!

భగవన్ త్వత్ప్రసాదేన, మయాసృష్టామునీశ్వరాః
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాది స్థావరాణి చరాణి చ
 ఏతైరేవావృతం సర్వం జగతేతచ్చరాచరమ్
 ఇత్యుక్తేచ విధౌ సాక్షాద్భగవాన్పురుషోత్తమః
 సర్వాన్లోకాన్సమావీక్ష్య బ్రహ్మసృష్టి ప్రసాదనాత్
 అనాద్యవిద్యయా కర్మసంచితాబ్ధిసముద్భవాన్
 స్వస్వకర్మానురూపేణ మాయామోహిత చేతనాన్
 స ఏవం సర్వభూతాత్మా జ్ఞాత్వైవ విఖనోమునిమ్
 ప్రోవాచేదం సమానీయ శుద్ధసత్త్వమయాన్ మునీన్
 త్వత్కార్య సాధకానేవ సృష్టిం కురుమమాజ్ఞయా
 ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనామునిపుంగవః
 భృగుమత్రింవసిష్ఠంచ మాం చైవం కాశ్యపం తథా
 జమదగ్నిం భరద్వాజం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్
 గౌతమాది మునీంద్రాంశ్చ విష్ణుర్చనపరాన్మునీన్
 హరేః కటాక్షమాత్రేణ గర్భచక్రాంక సంయుతాన్
 శ్రీ విష్ణోరాజ్జయాసృష్ట్యా విఖనామునిపుంగవః
 తాన్హరేః పురతఃకృత్వా భగవంతం ప్రణమ్యచ
 శిరస్యంజలిమాధాయ ప్రోవాచేదం మునీశ్వరః॥

శ్రీవిఖనాః

దేవదేవజగన్నాథ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ
 త్వదాజ్ఞయాచ సృష్టానాం భృగ్వాదీనాం త్వమేవహి
 మాతా పితా గురురైవం పోషకశ్చత్వమేవహి
 త్వమేవగతిరేతేషాం సావిత్రీం పక్తుమర్హసి
 ఇత్యుక్తే చ మునౌ సాక్షాద్భగవాన్సక్తవత్సలః
 విఖనోమునిమాభాష్య ప్రత్యువాచ శుచిస్మితః॥

శ్రీ భగవానువాచ

విఖనాస్తవపుత్రాణాం త్వమేవహి గురుః పితా
 సనకాది మునీంద్రాణాం త్వమేవహి గురుస్స్మృతః
 తస్మాత్త్వమేవహ్యేతేషాం సావిత్రీం వక్తుమర్హసి
 ద్వయంచ మూలమంద్రాదీన్ సాక్షాన్మత్ప్రాపకాన్ శుభాన్
 ఏవముక్త్వా తదాదేవో భృగ్వాదిమునిపుత్రకాన్
 సనకాదీంస్తదాహూయ ఇదమాహ స్వయంచిభుః
 శ్రుణుధ్వం పుత్రకా యూయం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్
 ఆచార్యవరణంకృత్వా విఖనోమునిపుంగవమ్
 అధ్యాపయత యూయంతు ఆశ్రయధ్వం మునింసదా
 ఏవముక్త్వా తధావిష్ణుర్బ్రహ్మీణం ప్రత్యువాచహ
 వైఖానసస్య భృగ్వాద్యా వంశకర్తార ఈరితాః
 విఖనోమునినాసృష్టాః మత్పుత్రా ఇతికీర్తితాః
 త్వయాసృష్ట మునీంద్రాణామాచార్యో విఖనాస్స్మృతః
 తేనైవోక్తప్రకారేణ ఆచరంతు తవాత్మజాః
 త్వంత్విదానీం బ్రహ్మలోకం సృష్టిసాధనపుత్రకైః
 స్వాయంభువాదిభిర్గత్వా సృష్టింకురు మమాజ్ఞయా
 ఇత్యాజ్ఞప్తేతు దేవేశం బ్రహ్మ లోకపితామహః
 భగవంతం ప్రణమ్యాధ స్వలోకం చజగామహ॥

ఇతి శ్రీవైఖానసే మరీచి ప్రోక్తాయాం ఆనంద

సంహితాయాం పంచదశోఽధ్యాయః

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి భూమ్యాం తస్య ప్రవేశనమ్
 వైఖానసస్య దేవర్షేః శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః
 స్వాయంభువమనోః కాలే లోకవృద్ధివిచక్షణః
 బ్రహ్మగర్వసమావిష్టో లోకాన్సర్వాన్ జగామహ

సర్వలోకాన్ సమావీక్ష్య విష్ణోర్నామ విహీనతః
 అజ్ఞానేనావృతాన్లోకాన్వ్యాధిభిః పరిపీడితాన్
 సూర్యం వినా యథా లోకాహ్యాంధకార ప్రపీడితాః
 తథా పాపసమావిష్టాన్ క్రూరాన్ దృష్ట్వా విధిస్తదా
 స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మో విష్ణులోకంజగామహ
 తత్రస్థితంమహావిష్ణుం సర్వలోకహితైషిణమ్
 మహాలక్ష్మణచ భూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం
 వైఖానసాత్రిభృగ్వాద్యైర్వాసబోధాయనైస్తథా
 తం దృష్ట్వాహ తదాబ్రహ్మో భగవంతం ప్రణమ్యచ॥

బ్రహ్మో

నమస్తే దేవదేవేశ! నమస్తైలోక్యవాసిత
 త్వదర్చనం వినా సర్వం జగదేతచ్ఛరాచరం
 అజ్ఞానేనావృతం సర్వం తవమాయా విమోహితం
 త్వన్నామధేయస్మరణవిహీనత్వాజ్జగత్ప్రభో
 ముహ్యతిస్మ మహావిష్ణో కృపయాపరిపాలయ
 తస్మాత్త్వదర్చనం విష్ణో కథం కార్యం కరోమ్యహం
 త్వదాజ్ఞయామయాస్పృష్టం విశ్వం సదసదాత్మకం
 త్వాం వినాగతిరేతేషాం నాన్యోఽస్తి జగతాం ప్రభో
 యదుక్తంచ త్వయావిష్ణో పూర్వమేవకృపానిధే
 తథాకురుష్వ దేవేశ భక్తానుగ్రహదీక్షిత
 ఇత్యుక్తవంతం బ్రహ్మోణం ప్రత్యువాచశుచిస్మితః॥

శ్రీభగవాన్

బ్రహ్మోన్ త్వయాహిస్పృష్టానాం రక్షణంతు కరోమ్యహం
 పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్టుతాం
 ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే

అర్చావతార రూపేణ లోకేస్మింశ్చతురానన
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్య సమన్వితః
 దేవైస్సానుచరైస్సాకం త్వంతులోకం సమావిశ
 ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం భగవంతం ప్రణమ్యుచ
 స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మీ స్వలోకం చ జగామహ
 అధోవాచహృషీకేశో భగవాన్ భక్తవత్సలః
 లోకానుగ్రహరక్షార్థం విఖనోమునిపుంగవం
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్య సమన్వితః
 తస్మాన్మదర్చనంకార్యం త్వయైవ మునిసత్తమ
 ఆత్మార్థంవా పరార్థంవా గృహేదేవాలయేఽపివా
 నిత్యే నైమిత్తికేచైవ మదీయారాధనంకురు
 నదీక్షా తపః కర్మ నాస్తిమత్ప్రతకర్మణః
 సర్వలోకహితార్థాయ మదీయారాధనం కురు
 ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం సర్వభూతాత్మనాస్థితం
 ఉవాచేదం భయాద్విష్ణుం ప్రణమ్యువిఖనోమునిః ॥

శ్రీవిఖానసః

భవతానుగృహీతోఽస్మి ధన్యోస్మిపురుషోత్తమ
 నాతః పరతరం కార్యమస్మాకం చ దివౌకసాం
 సర్వేవయం త్వయోక్తంహి నిత్యనైమిత్తికాదికం
 కర్తవ్యం సతతం తేషాం కర్తుం కర్మప్రయత్నతః
 తథాసతితు దేవేశ త్వత్కర్మ మునిభిః కథం
 ఉదయాదుదయాంతంచ క్రియతే చంచలాత్మభిః
 భవదారాధనం విష్ణోః కథంకార్యం కరోమ్యహం
 త్వత్కర్మక్రియతే యత్తత్కర్మలోపోభవేద్ధ్రువం
 అనాదికమిదంకార్యం దుర్లభంచ దివౌకసాం

యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ
 యస్మిన్కర్మణి ఘోరేమాం నియోజయసికేశవ
 తస్మాత్త్వదర్చనేదోషో భవేదితి బిభేమ్యహమ్
 సదాత్వదనుజీవిత్యా త్సదాత్వత్సన్నిధిస్థితేః
 అపచారాహ్యనంతాశ్చ భవంత్యేవ నసంశయః
 ఆరాధనానాంసర్వేషాం విష్ణోరారాధనంపరం
 తథాప్యారాధనం కర్తుం భీతోఽస్మికరుణానిధే
 తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా భగవాన్ సస్మితస్తథా॥

శ్రీభగవాన్

వైఖానస! త్వమేవాత్ర మదారాధన కృద్భవ
 తచ్చిష్యాశ్చ ప్రశిష్యాశ్చ పూజాంకుర్వంతుమామికాం
 వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ! మదారాధనకర్మణా
 స్వకర్మలోపసంత్రాసం మాకురుత్వంమహామునే!
 న్యూనాతిరేకతోయాని కాలభేదేనవా క్వచిత్
 సంపూర్ణాన్యేవ కర్మాణి సదా మధతకర్మణః
 త్వద్వంశస్థ మునీంద్రాణాం తథైవాస్తు మమాజ్ఞయా
 త్వద్వంశజానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవ జన్మనాం
 అహమేవ స్వయంగర్భే మన్ముద్రాం ధారయామ్యహం
 మదారాధన వేళాయాం యదికర్మనవర్తతే
 ఆరాధనాత్పరం కార్యం కాలభేదాన్నదోషభాక్
 చతుర్వేదైశ్చ సంమిశ్రం మయామంత్రం తవేరితం
 తథాపి త్వస్మతస్థాస్తు యజుర్వేదానుసారిణః
 మదర్చనం తు సర్వేషామైహికాముష్మికప్రదం
 తస్మాన్మదర్చనం నిత్యం కుర్వంతు మమశాసనాత్
 చతుర్వేదం సమగ్రంచ మన్మతం సర్వమేవచ

అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి కలౌనాస్తి మదర్చకః
 కేవలంభక్తిమాత్రేణ సంతుష్టోఽహం సదామునే
 వైఖానస! త్వస్మత్సాస్సాత్వికాహారభోజినః
 సదామధతచిత్తత్వాస్మత్పుత్రా ఇతి కీర్తితాః
 కృతాధికారిణస్తస్మాత్పుత్ర సంబంధినో మయి
 మత్ప్రసాదేన సౌమ్యేన సదామామర్చయంతుతే
 తస్మాన్మదర్చనే నిత్యం మాభీష్ట్యం మదనుగ్రహాత్
 బ్రహ్మద్యా దేవతాస్సర్వే ఋషయశ్చ తథామునే
 అశక్తాస్సర్వవైతే మదీయారాధనంప్రతి
 తస్మాన్మదర్చనాన్నిత్యం సర్వాభీష్టమవాప్సుసి
 ఇత్యుక్తేచహరౌ సాక్షాత్తం ప్రణమ్యాహ వైమునిః॥

విఖనాః

మద్వంశజానాం దేవేశ త్వదాజ్ఞాంచ ప్రకుర్వతాం
 సదా త్వదనుజీవత్వాత్ప్రద్రవ్యానుభవాద్విభో!
 దోషాభవేయుస్సర్వేషామితి చింతాకులోస్థుహం
 ఇత్యుక్తవంతం దేవేశో మునిమాహాధ విస్మితః॥

శ్రీభగవాన్

సూక్ష్మార్థజ్ఞ! మహాబుద్ధే! తద్ధర్మంచ వదామ్యహం
 వైఖానసానాం తద్దోషో నాస్తిమత్ప్రతకర్మణాం
 మద్రవ్యం హవ్యకవ్యేషు దానాభ్యాగతపూజనే
 ముఖ్యమేవాస్తుభవతాం సదామత్కర్మకుర్వతాం
 కిమేభిర్భహుభిర్వాగ్భిస్సత్యమేవవదామ్యహం
 ఆత్మావై పుత్రనామాసి త్వమేవమునిసత్తమ
 మదంశసంభవత్వాచ్చ మదాజ్ఞా పరిపాలనాత్
 మద్రవ్యక్షేత్రబింబాని ఆలయాని యథావధి

విక్రీణనాదికార్యేషు నాస్తిదోషోమమాజ్ఞయా
 మదీయ ధనభోగేన మత్రియాలోపేన వా
 మచ్ఛరిత్రతయాసత్యమపచారోన విద్యతే
 మాభీతస్త్వం భవాశుత్వం మదారాధనకృద్భవ
 ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశసూష్టిమాస కృపానిధిః

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనంద సంహితాయాం
 షోడశోఽధ్యాయః

మరీచిః

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి తయోస్సంవాదమేవచ
 విష్ణోః కైంకర్యనిష్ఠానామస్మాకం క్షేమకారిణామ్
 ఏవం సత్యవచశ్రుత్వా తదాజ్ఞాం శిరసావహన్
 పునః ప్రోవాచ దేవేశం విఖనోమునిపుంగవః॥

శ్రీవిఖనాః

ధన్యోఽస్మి కృతకృత్యోఽస్మి సఫలం జీవితంమమ
 తవపాదాంబుజోప్రాప్య జీవన్ముక్తోఽస్మి భోవిభో!
 తద్దైవారాధనం విష్ణో! కరిష్యేఽనుగ్రహోత్తవ
 భవదారాధనం విష్ణో! కథంకార్యం కరోమ్యహం
 విధినా కేన దేవేశ! త్వత్కర్మమునిభిస్సదా
 ఉదయాస్తమయాంతంచ క్రియతే నియతాత్మభిః
 త్వమేవజగతాంనాథ! వక్తుమర్హస్యశేషతః
 దైవికం మానుషంచైవ కథం కార్యం వదేశ్వర!॥

శ్రీభగవాన్

వైఖానస! భవానేవ శ్రోతుమర్హస్యశేషతః
 ఇత్యుక్త్వా కరుణాసింధుర్విఖనోమునయేతథా
 దైవికం మానుషంచైవ వేదశాస్త్రాణి యానిచ

తానిసర్వాణిసంగ్రహ్య మంత్రాంశ్చోపాదిశత్స్వయం
 అబ్రవీదాగమార్థానామాచారాన్ప్రవిభాగశః
 ఆగమానాం రహస్యంచ మంత్రాణాం మూలమేవచ
 స్వయముక్త్యాతు దేవేశః పునరాహ తదామునిం
 వైఖానస! త్వయాప్రోక్త సూత్రం వైఖానసంస్మృతం
 గృహే దేవాలయేచైవ అర్చయేదితిభక్తితః
 నిషేకాదిశ్మశానాంతం మానుషీకంచ సూచితం
 కర్షణాద్యుత్సవాంతంచ దైవికంచ మయాసుత
 స్వసూత్రవిహితం యద్యత్ తత్తత్సర్వం సమాహితః
 కుర్యాదన్యత్రయద్యుక్తం కృతమప్యకృతంభవేత్
 మదీయారాధనంచైవ మన్నామస్మరణం తథా
 ద్వయంచమూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మత్ప్రాపకాన్ శుభాన్
 మదీయధనభోగాదీన్విద్ధిమోక్షప్రదాన్మునే!
 వైఖానసాహి మత్పుత్రాగర్భవైష్ణవసంజ్ఞికాః
 యస్యాశ్చోదరగర్భాణామష్టమేమాసిసంభవే
 అహమేవస్వయంగర్భే మన్ముద్రాం ధారాయామ్యహం
 భూమిసంస్పర్శనాదేవమన్ముద్రాచతిరోభవేత్
 తథాఽపి త్వన్మతస్థానాం గురుస్తేషాంత్వమేవహి
 లోకేచతుర్విధంవిద్ధి వైష్ణవం విఖనోమునే!
 అనాదివైష్ణవస్సాక్షాదహమేవపరాత్పరః
 ఆదివైష్ణవనామానోవిఖనాస్తవసూత్రిణః
 పంచసంస్కార సంయుక్తా వైష్ణవాస్త్వస్య సూత్రిణః
 ముణ్ణముద్రాధరాస్సర్వే నామ్నావాంతరవైష్ణవాః
 వైఖానసామమసుతా దాసాశ్చాన్యేమహీతలే
 మత్పుత్రాణాం నచిహ్నోని దాసాశ్చిహ్నాసమన్వితాః

ద్వాదశంచోర్ధ్వపుండ్రంచ మణిమాలాంగళేసదా
 మన్నామకీర్తనంచైవ ధారయేద్వై సమోక్షభాక్
 భుక్తికాలేజలోచ్చారేప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
 దుష్ప్రవేశేఽపిశుద్ధస్యాత్ప్రేక్ష్యత్యైవ మాలికాం
 ఏవముక్షప్రకారేణ త్వన్మతస్థా భవంతుతే
 అవిద్యోవా సువిద్యోవా వైఖానసకులోద్భవః
 ఉద్ధరిష్యతిమల్లోకం మద్భక్తానపరాసపి
 అశుచిర్వాప్యనాచారో జాత్యా విద్యాధమోపివా
 మత్పాదోదకసేకాచ్చ మన్నివేదితభక్షణాత్
 తస్యజన్మకృతంపాపం తూలరాశిరివాసలః
 తస్మాన్మదర్చనాద్దోషో నాస్తిసత్యం వదామితే
 సాధుసంరక్షణార్థాయ భూలోకే విఖనోమునే!
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యులక్ష్మ్య సమన్వితః
 పుత్రాద్వైవమయాదిష్టో భృగ్వాదిమునిభిస్సహ
 విఖ్యాతం నైమిశారణ్యముత్తమం తపసఃఫలం
 భూలోకేవర్తతేయత్ర తత్రత్వంచ సమావిశ
 తత్రాహమంశభాగేన నరనారాయణావృషీ
 అవతారంకరిష్యామి తత్రమామర్చయప్రభో!
 మత్ప్రియే నైమిశేరమ్యే మదాజ్ఞాం పాలయస్సదా
 భృత్యైశ్చ పూజితోనిత్యం నారాయణపరాయణః
 శిష్యైశ్చసహకర్తవ్యం సూత్రం లోకహితం మహత్
 దైవికం మానుషం చైవ సూచితం విపులీకురు
 అర్చావిగ్రహరూపేణ యత్రయత్రవసామ్యహం
 త్వత్సూత్రిణస్తత్రతత్రమునే మామర్చయంతుతే
 త్వత్సూత్రిణంచ సర్వేషాం సదామత్కృతకర్మణాం

మదాజ్ఞాపాలకానాంచ పునర్జన్మనవిద్యతే
 మాభీతస్త్వం మహాభాగ విఖనామునిపుంగవ!
 భృగ్వాదిమునిభిస్సాకం మదారాధనకృద్భవ
 మచ్ఛరిత్ర తయా సత్యమపచారోనవిద్యతే
 ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనోమునిపుంగవః
 సత్యవాక్యేన సంతుష్టస్తదాజ్ఞాంశిరసావహన్
 ప్రదక్షిణంతదాచక్రే శిష్యైరేతైస్సమావృతః
 భగవంతం ప్రణమ్యాధ నైమిశంప్రవివేశహ
 స్వాయంభువమనోఃకాలే యుగాదౌ శుక్లవత్సరే
 శ్రావణే శ్రావణే శుక్లపౌర్ణమ్యామిందువాసరే
 సింహలగ్నేచ సంయుక్తే విఖనాః ప్రాపనైమిశం
 నైమిశే నిమిశక్షేత్రే శిష్యైశ్చసహితోమునిః
 వైఖానసస్సహర్షేణ సూత్రం కర్తుం ప్రచక్రమే
 వైఖానసేనమునినా ద్వాత్రింశత్ప్రశ్నసంఖ్యయా
 నిషేకాదిశ్మశానాంతం మానుషం కర్మసూచితం
 సూత్రంవిఖనసాప్రోక్తం సార్థకోటిప్రమాణకం
 కర్షణాద్యుత్సవాంతంచ దైవికంతేన సూచితం
 గురోర్ముఖాచ్చసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతం
 కాశ్యపేనాత్రిణాచైవ మయా చ భృగుణా తథా
 చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్యప్రోచ్యతే_ధునా
 తత్రమం చ ప్రవక్ష్యామి శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః
 విజయానందంచసంజ్ఞానం వీరంచ విజయంతథా
 విజితం విమలం కల్పం మయైవం సంహితాష్టకం
 చతురశీతి సాహస్రం లక్షోపరికృతంతథా
 ఖిలం ఖిలాధికారం చ పురాధికరణం తథా

వాసాధికరణంచైవ హ్యర్చాధికరణం తథా
 మానాధికరణంచైవ క్రియాధికరణాహ్వయం
 నిరుక్తంచ ప్రకీర్ణంచ యజ్ఞాధికరణం తథా
 భృగుణాచ చతుష్టష్టి సహస్రం సముదాహృతం
 పూర్వతన్త్రాహ్వయం చైవ విష్ణుతన్త్రమతః పరం
 ఉత్తరాఖ్యం మహాతన్త్రం ప్రోక్తం తన్త్ర చతుష్టయం
 అష్టాశీతి సహస్రాణాం గ్రంథసంఖ్యాత్రిణాతథా
 సత్యకాణ్డం కర్మకాణ్డం జ్ఞానకాణ్డాహ్వయంతథా
 చతుష్టష్టి సహస్రాణాం గ్రంథం ప్రోవాచ కాశ్యపః
 అష్టావింశతి సాహస్రం కాశ్యపేనాధికంకృతం
 ఏషాం చతుర్విధానాంతు మూలం తత్సూత్రముచ్యతే
 క్వచిత్కాలాంతరేవిష్ణుర్నరనారాయణావృషీ
 బదరీషణ్డమాసాద్య లోకరక్షాం చకారహ
 తస్యావతారం జ్ఞాత్వాతు విఖనామునిపుంగవః
 తత్ర గత్వా జగన్నాథం నరనారాయణాత్మకం
 ప్రణమ్య శిరసాభూమౌ శ్రీవిష్ణోరాజ్జయామునిః
 ఆరాధనం తథాచక్రే యదర్థమవతారితః
 తదాప్రభృతిదేవేశో లోకసంరక్షణాయవై
 యుత్రయత్రైవభూమ్యాంతు అర్చారూపేణ వర్తతే
 తత్రతత్రత్యభూపేన చానీతాస్మతదాజ్ఞయా
 వయంచైఖానసావిప్రాః పుత్రపౌత్రాదిభిస్సహ
 ఆరాధయామోలక్ష్మీశమాచార్యానుగ్రహోత్తథా
 శ్రీపుణ్డాఖ్యం మహాగ్రామం సంప్రాప్య తదనంతరం
 చోళభూపేనచానీతా ధార్మికేణమహాత్మనా
 స్థాపితాశ్చభవిష్యంతి విస్తృతా విష్ణుపూజకాః

ఏతద్వ్యకథితం విప్రా హ్యస్మదాచార్యసంభవం
యశ్చణోతి పఠన్వాపి సయాతిపరమాంగతిమ్॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనందసంహితాయాం సప్తదశోఽధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి వైఖానసవిభూషణమ్
భగవద్దేవసంవాదం శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః
క్షచిత్కాలాంతరే దేవా విష్ణు పూజాకృతోద్యమాః
విష్ణులోకం యయుస్సర్వే స్వస్వదోషాపనుత్తయే
బ్రహ్మోచ శూలపాణిశ్చ పార్వతీచ సరస్వతీ
నాగా విద్యాధరాశ్చైవ యక్షగంధర్వకిన్నరాః
సిద్ధ చంద్రసునందాద్యా అష్టదిక్పాలకైస్సహ
వసవోద్వాదశాదిత్యా రుద్రాఏకాదశస్తథా
సప్తర్షయో నవబ్రహ్మో మనవశ్చ చతుర్దశ
నవగ్రహోశ్చాపురసశ్చచీచ గజవాహనః
ఏతేదేవాస్సమాజగ్మర్విష్ణులోకం పరంపదం
తత్రస్థితం మహావిష్ణుం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణం
మహాలక్ష్మణాచ భూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం
భగవన్తం నమస్కృత్య ప్రాహుస్తే విబుధోత్తమాః॥

దేవాః

నారాయణః పరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణఃపరః
నారాయణపరోజ్యోతిరాత్మానారాయణఃపరః
ఏవంశ్రుత్యుక్తరూపాయ నమస్తే విశ్వమూర్తయే
నమోనమస్తే గోవింద నమశ్రీవత్సలాంఛన
త్వన్నామస్మరణాత్పాపమశేషం నః ప్రణశ్యతి
త్వద్ధర్మనేనకిముత సర్వకల్మషహారిణా
అస్మాకం విమలం చేతో మేఘముక్తోరవిర్యధా
చంద్రోదయేసముద్రస్తు యధావృద్ధిమవాప్నుయాత్

శ్రీభగవానువాచ

శృణుధ్వం విబుధాస్సర్వే బ్రహ్మణః పూర్వమేవహి
 జ్ఞాపితంసంగ్రహేణైవ తథాపిచ వదామ్యహమ్
 ప్రజాపతిస్ససర్జాదావాకాశం సలిలం తథా
 అగ్నిం వాయుం మహీంచైవ మనుష్యాదీన్క్రమాదసౌ
 తదాతు లోకరక్షార్థం వైఖానసమురస్థలే
 మయాస్మష్టోమదర్చార్థం తేనసర్వేఽర్చయంతు మాం
 వైఖానసంవినాన్యేవా దేవతాఋషయస్తథా
 మనుష్యావార్చనంకర్తుం నశక్తామమదేవతాః
 ఉరస్థలేచ జన్యత్వాన్మమానుజ్ఞా వశఃప్రియః
 వైఖానసోమమసుతస్తస్మాద్వైఖానసోవరః
 ద్రుమాద్యాలక్షవింశత్యః పయోజన్యాశ్చలక్షకం
 రుద్రసంఖ్యా క్రమీభూత్వా పక్షిణాందశలక్షకం
 సప్తకోటిపశూనాంచ తత ఊర్ష్వంచ మానుషాః
 బ్రహ్మయోనిశతంప్రాప్య బహుజన్మ తపఃఫలాత్
 వైఖానసత్వంప్రాప్తో భూన్మమాంశశ్చసవైనరః
 శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు శ్రేష్ఠం వైఖానసంస్మృతం
 తస్మాత్తేనైవమునినా కురుధ్వంమమచార్చనం
 ఏవముక్తాహరిస్తూష్టిమాసీద్భక్తానుకంపయా॥

ఇతి శ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనందసంహితాయాం అష్టాదశోధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి మాహాత్మ్యం తస్యవైమునేః
 శ్రుత్యాదిషుప్రసిద్ధంహి శ్రుణుధ్వం శౌనకాదయః
 ఏవంవదంతం లక్ష్మీశమబ్రువన్త్రిదశావచః
 శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణం జ్ఞాతుముద్యతాః

దేవాఊచుః

చిరకాలం తపఃకృత్వా చాన్ద్రాయణమహోవ్రతం
శరీరఙ్చకృశంకృత్వా యుష్మద్వరప్రసాదతః
అస్మాన్వినావిఖనసే కోవిశేషస్తవానఘ
శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు కింప్రమాణంవదప్రభో!!

భగవానువాచ

ఆత్మవైపుత్రనామాసీద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః
వైఖానసాహ్యారసాశ్చ దత్తపుత్రాశ్చదీక్షితాః
దేవాదయస్తుమద్భక్తా దాసాశ్చాన్యేమహీతలే
పుత్రావీవపితుః పూజాం స్వభావాదేవకుర్వతే
పిత్రోర్యద్యద్వస్తుజాతం తత్పుత్రస్వీకరిష్యతి
తస్మాద్వైఖానసశ్రేష్ఠో మదర్చనవిధౌసురాః
శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణఙ్చవదామ్యహమ్||

శ్రుతిః

“యేఽనఖాః । తేవైఖానసాః । యేవాలాః । తేవాలఖిల్యాః”ఇతి వైఖానసం
పూర్వేహగ్ం సామభవతీతి కాత్యాయనోపనిషది । అధపఙ్చఋషయః
వైఖానసంభవతి । వైఖానసఋషిర్బ్రహ్మణశ్చాయుషంభవతి । ఛాన్దోగ్యే
ధేనుర్వహాణా మదితిస్సురాణాం బ్రహ్మీ ఋభూణాంవిఖనామునీనామితి ।
సీతోపనిషది వైఖానసమునేఃపూర్వం విష్ణోర్వాణీ సముద్భవేదితి ।

అశ్వమేధికే

అశ్వత్థః కపిలాగావస్తులసీవిఖనోమునిః
చత్వారోమత్ప్రియా రాజస్తేషాం వైఖానసోవరః
వైఖానసామమసుతాదాసాశ్చాన్యేమహీతలే
మత్పుత్రాణాంన చిహ్నీని దాసాశ్చిహ్నా సమన్వితాః
వైఖానసానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనాం
అహమేవ స్వయంగర్భే మన్మద్రాం ధారయామ్యహమ్||

అగమే

అజ్ఞానాదర్థలోభాద్వా మోహోద్వాపరపీడనాత్
 తప్తముద్రోభవేద్యస్తు స్పృష్టం నార్హతి కేశవమ్
 వైఖానసకులేజాతా అజ్ఞానాత్తప్తధారిణః
 ప్రాయశ్చిత్తం మహాశాంతిం క్రమాదర్హంతిశాస్త్రతః
 ఋషిప్రోక్త విధానత్వాద్దేవలత్వం నవిద్యతే
 వైఖానసకులే జాతః పాంచరాత్రేణ దీక్షితః
 నదీక్షితో నజాతోవై సవైదేవలకఃస్మృతః
 అజ్ఞానాద్వాబలాన్మోహోద్భవచక్రాంకితోభవేత్
 వైఖానసోఽపిసోవధ్య స్పృష్టంనార్హతికేశవం
 ఆచార్యమాలయంచైవ ప్రతిమాంబలిపీఠకం
 శరీరమేవదేవస్య అర్చకస్తుసదాహరిః॥

ఆశ్వమేధికే

వైఖానసో విష్ణుసుతస్సదావిష్ణుర్చనేరతః
 తస్యాస్తిమహతీశుద్ధిస్త్వర్ణస్యేవహిసర్పదా॥

భారతే

ఆత్మయోనిస్స్వయంజాతో వైఖానస్సామగాయనః
 విఖనస్సర్జితాఃపుత్రా వర్తన్తేబహవోఽధునా
 తేషాం విఖనసోముఖ్యామునేః పఞ్చమహార్షయః
 కాశ్యపోత్తిర్భుగురహం శిష్యాబోధాయనస్తథా
 బోధాయనోగురుద్రోహీ శాస్త్రవ్యుత్కమవానభూత్
 తస్మాద్బోధాయనేనూత్రే శ్రౌతధర్మోనవిద్యతే
 బహునాకిముపక్తవ్యం నతేన సదృశఃపుమాన్
 తస్మాద్వ్యాయస్తుదేవాద్వాస్తేనసర్వేఽర్చయంతుమామ్
 సత్యంసత్యం పునస్సత్యం బ్రవీమి సురసత్తమాః

తచ్చుత్వాదేవదేవస్య వాక్యం సత్యేనసంయుతమ్
 భగవంతం ప్రణమ్యాథ ధన్యాస్మ ఇతివాదినః
 అనుజ్ఞాప్యతథాజగ్ముస్స్వలోకంచసురాదయః
 హరేరారాధనం చక్రుర్వైఖానసకులోద్భవాః
 శ్రుణ్వతాం సర్వపాపఘ్నం సాక్షాన్మోక్షప్రదం శుభమ్॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రోక్తే ఆనందసంహితాయాం
 ఏకోనవింశోఽధ్యాయ విఖనసోత్పత్తిక్రమః సంపూర్ణః॥

4.8. శ్రీ విఖనసాష్టోత్తరశతనామస్తోత్రమ్

అన్యశ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతమహామంత్రస్య భృగుర్మహర్షిః,
 అనుష్టుప్పందః । శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । ఆత్మయోనిస్స్వయంజాత
 ఇతిబీజం । గర్భవైష్ణవఇతిశక్తిః । శంఖచక్రగదాపద్యేతి కీలకం ।
 శార్ఙ్గభృన్నందకీర్త్యస్తం । నిగమాగమ ఇతికవచం । పరమాత్మసాధక ఇతినేత్రం ।
 పరంజ్యోతిస్వరూపే వినియోగః । సనకాదియోగీంద్ర భక్తిప్రదేతిధ్యానం ।
 అష్టచక్రమితి దిగ్బంధః । శ్రీవిఖనసబ్రహ్మప్రీత్యర్థేజపే వినియోగః ।

ధ్యానం

చక్రాబ్జేప్పితదాభయోద్భుతచతుర్బాహుం రమానందనం
 హస్తాబ్జం హరిమానసోద్భవమహం పద్మోద్భవస్యాగ్రజం
 విద్యుద్దండ కమణ్డలాదిభరితం గర్భస్థచక్రాంకనం
 వందేఽస్మగ్గురిణాజినం విఖనసం యోగప్రభావల్లభమ్
 శ్రీమాన్యోగప్రభావజ్ఞో మంత్రవేత్తాత్రిలోకధృత్
 శ్రవణేశ్రావణేమాసి సంభవో గర్భవైష్ణవః
 భృగ్వాదిమునిపుత్రశ్చ త్రిలోకాత్మాపరాత్పరః
 పరంజ్యోతిస్వరూపాత్మా సర్వాత్మా సర్వశాస్త్రభృత్
 యోగిపుంగవసంస్తుత్యః స్ఫుటత్పాద సరోరుహః

వేదాంతవేద్యపురుషో వేదాంగో వేదసారభృత్
 సూర్యేందునయనద్వంద్వ స్వయంభూరాదివైష్ణవః
 ఆర్తలోకమనఃపద్మరంజిత భ్రమరాత్మకః
 రాజీవలోచనశ్శౌరిః సుందరః పురుషోత్తమః
 సమారాధనదీక్షోవాస్థాపక స్థానికోఽర్చకః
 ఆచార్యస్త్రిజగజ్జేతా జగన్నాథోజనార్దనః
 శతకోటి సహస్రాంశు తేజోవాన్దివ్యవిగ్రహః
 భోక్తాగోష్టామరేంద్రోవా సుమేధా ధర్మవర్ధనః
 క్షేత్రజ్ఞః పుణ్డరీకాక్ష శ్రేష్ఠో గాంభీర్యసద్గుణః
 జితేంద్రియస్సుప్రసాదోహ్యప్రమేయః ప్రకాశనః
 హృత్కరాబ్జో రమాపుత్రో మృగచర్మాంబరోఽచ్యుతః
 పద్మోద్భవాగ్రజోముఖ్యో ధృతదణ్డకమణ్డలుః
 వైఖానసాగమనిధిర్నైకరూపోనిరంజనః
 గర్భచక్రాంకితధరశ్శుచిస్సాధుఃప్రతాపనః
 యోగబ్రహ్మపరబ్రహ్మ నిరామయతపోనిధిః
 మాధవాంఘ్రిసరోజాత పూజార్హశ్రీచతుర్భుజః
 అనఘోభగవాన్ విష్ణుర్విజయో నిత్యసద్గుణః
 విరాణ్మానసపుత్రోవా శంఖచక్రధరః పరః
 క్రోధహాశత్రుహాదృశ్యః బ్రహ్మరూప్యార్తవత్సలః
 కామహాధర్మభృద్ధర్మ విశిష్టశ్శాశ్వతశ్శివః
 అవ్యయస్సర్వదేవేశస్త్వచింత్యోభయనాశకృత్
 భోగీంద్రోభోగపురుష ఆదిదేవోమహాత్మకః
 వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ నిధిస్స్వాత్కాంచనాంబరః
 నియమస్సాత్వికశ్రీదస్తారణశ్కోకనాశనః
 అర్చనాక్షమయోగీశ శ్రీధరోఽర్చిశ్శుభోమహాన్
 ముక్తిదః పరమైకాంతిః శ్రీనిధిశ్రీకరశ్శుచిః

చన్ద్రికాసాన్త్రధవళమన్దహోసయుతాననః
 వైఖానసోవిఖనసోవిఖనామునిపుంగవః
 దయాళుస్సత్యభాషోవాసుమూర్తిర్దివ్యమూర్తిమాన్
 ఇత్యేవంశ్రీవిఖనసోనామ్నామష్టోత్తరంశతమ్
 యాత్రాకాలేవిశేషేచజ్ఞానాజ్ఞానకృతేపిచ
 స్నానేషు సర్వకాలేషు సూర్యచంద్రోపరాగకే
 ప్రయాణేభోజనేతల్పే విద్యారంభేమహోత్సవే
 త్రిసంధ్యాయాంపఠన్నీత్యం సర్వత్రవిజయీభవేత్
 భవ్యాయమౌనివర్యాయ పరిపూతాయవాగ్మినే
 యోగప్రభాసమేతాయ తస్మైవిఖనసేనమః॥
 హరిఃఓమ్ శ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రం సంపూర్ణమ్॥

4.9. నిరుక్తాభికారోక్త శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్

విమలకమలహారం విశ్రుతాచారపూరం
 వినమితసురవారం క్లుప్తలోకోపకారం
 విమతజనవిదూరం విష్ణుచేతోవిహారం
 విఖనసమునిసూరిం వేదసారజ్ఞమీదే
 ఓం శ్రీవిఖనసాచార్య గురవే బ్రహ్మరూపిణే
 విష్ణుప్రియకుమారాయ రౌరవాజినవాససే
 సమారూఢకురంగాగ్ర్య వాహనాయమహోత్మనే
 శుద్ధస్ఫటికరూపాయ నభోమాస్యవతారిణే
 మహోవైష్ణవసక్షత్ర సంభవాయ వరాయచ
 విష్ణ్వర్చాపరతంత్రాయ సూత్రకారాయయోగినే
 యోగప్రభాసమేతాయ హరిమానసజన్మనే
 దివ్యవిజ్ఞానకాంతాయ దోషభంజనకారిణే
 వైఖానసమతాధార మూలకందాయవిష్ణవే

కింకరీకృతభృగ్వాది మునిమండలచారిణే
 గర్భవైష్ణవసిద్ధాంతస్థాపకాయచవాగ్మినే
 ఋగ్యజుస్సామలోలాయ వేదమాతృసఖాయచ
 బ్రహ్మోత్మజన్మనే విశ్వ పుణ్యాయపురుషాయచ
 చతుర్బాహుధృతాబ్జారి వరదాభయశాలినే
 అక్షమాలాలంకృతాయ తులసీదామధారిణే
 లలాటాంతోర్ణుపుణ్డ్రాగ్ర కిరీటమణిహరిణే
 హేమకుణ్డలరత్నార్చిర్మండిత శ్రవణాయచ
 సర్వాగమనివాసాయ సర్వశాస్త్రవిసోదినే
 విద్యారణ్యవసన్తాయ విప్రనారాయణాయచ
 సనతుమారవేద్యాయ సనకార్ధశరీరిణే
 సనందాధ్యాత్మగురవే వాలఖిల్యసఖాయచ
 వానప్రస్థావతంసాయ వైయాసిక్యస్తుతాయచ
 వసిష్ఠార్చిత పాదాయ వామదేవస్తుతాయచ
 పాషణ్డశైలవజ్రాయ బౌద్ధచార్వాకవైరిణే
 వితర్కాహిపతంగాయ జైనధ్వాంతవివస్వతే
 న్యగ్రోధపర్ణకీటాయ క్షీరసాగర శాయినే
 షడాగమసమర్థాయ షణ్మతస్థాపకాయచ
 అనాదివిష్ణుభావాయ వైదికాయ శివాయచ
 శిల్పాచార్యాయ శిష్టాయ సిద్ధాశ్రమనివాసినే
 భృగ్వాది మునిపిత్రేచ వాణీగాన ప్రియాయచ
 సహస్రకోటిగంధర్వసహితాయ హితాయచ
 అర్చావతార రూపాయ హరిరూపస్వరూపిణే
 నానాబింబప్రతిష్ఠాత్రే శివమిత్రాయయోగినే
 మైత్రావరుణవంద్యాయ దత్తాత్రేయార్థితాయచ
 హయగ్రీవస్వరూపాయ శేషాయ సుముఖాయచ

ఆచార్యాయస్థాపకాయ దీక్షితాయార్చకాత్మనే
 సమారాధనధామ్నేచ స్థానికాయమనోభువే
 శోభనాంగాయశుద్ధాయ యోగమాయానుసారిణే
 సప్తకోటిమహామంత్రస్వతంత్ర భవనాయచ
 వైరాగ్యజన్మదేశాయ వాసవాయ యశస్వినే
 ధౌతయజ్ఞోపవీతాయ కుశాస్తరణశాయినే
 పంచయజ్ఞాధికారాయ మహాయజ్ఞ స్వరూపిణే
 అగ్నిహోత్రప్రతిష్ఠాత్రే అగ్నికల్పాయయజ్ఞినే
 చత్వారింశన్మహాకర్మ ప్రతిష్ఠాయ మహేష్టయే
 లక్ష్మీవిశిష్టసిద్ధాంతస్థాపకాయవిలాసినే
 అనంతవేదవేదాంత రహస్యపరిశీలినే
 నిరంతర పదాక్రాంత సార్వభౌమాయమాయినే
 నిత్యసూరిసమేతాయ నారాయణసుతాయచ
 అనేకదేశికాచార్య పారిషద్య సదస్వినే
 విదుషేవిద్వదగ్రణ్యై విశాలనయనాయచ
 మహాభాగవతశ్రేష్ఠ పూజితాయాస్తుమంగళం
 విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంత మూలభూతాయమంగళం
 వైఖానసమునీంద్రాయ కూటస్థాయాస్తుమంగళం
 ఏతదష్టోత్తరశతం వైఖానసమునేః ప్రియం
 అస్మదాచార్య భూతైస్తు కీర్తితంభార్గవాదిభిః
 ఏతదష్టోత్తరశతం మహైశ్వర్యప్రదంభువి
 ఆయురారోగ్యదం భవ్యం సర్వకామప్రదంనృణాం
 యో జపేచ్చ త్రిసంధ్యాయాం స యాతిపరమాంగతిమ్॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్షే నిరుక్తాధికారే శ్రీవైఖానసాష్టోత్తర
 శతనామ స్తోత్రం సంపూర్ణమ్॥

50. భక్తప్రతిష్ఠావిధి:

(ఏకసప్తతి భక్త ప్రతిష్ఠా విఖనసాచార్యప్రతిష్ఠావిధిః)

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంస్థాపనం పరం
 ఏకసప్తతి భక్తానాం తత్రద్రూపం విధీయతే
 ప్రథమావరణేవాఽపి ద్వితీయావరణేఽపివా
 ప్రాకారాద్భిత్తిపార్శ్వేతు దక్షిణాద్యుత్తరాంతికం
 ప్రాఙ్ముఖాంశ్చైవ సంస్థాప్య తత్తన్నామాదిపూజయేత్
 పూర్వోక్తేనైవమార్గేణ ప్రతిష్ఠావిధినైవహి
 ప్రహ్లాదోనారదశ్చైవ పుండరీకః పరాశరః
 వ్యాసశ్చ శౌనకశ్చైవ శుకబ్రహ్మతదైవచ
 వశిష్ఠశ్చ హరిశ్చంద్రో మార్కండేయస్తథైవచ
 ఈశానశ్చేవహనుమాన్పార్వతీనన్దికేశ్వరః
 సుగ్రీవశ్చాంగదశ్చైవ జటాయుర్జాంబవాంస్తథా
 రుక్మాంగదశ్చభీష్మశ్చ త్రిజటాచవిభీషణః
 ధర్మభీమార్జునాశ్చాపి నకులస్సహదేవకః
 ద్రౌపదీకుంతి దేవీచ వాల్మీకిశ్చమునిస్తథా
 సనాతనశ్చ సనకస్సనత్పుత్ర స్సనందనః
 వైఖానసోమరీచ్యత్రికాశ్యపాభృగురేవచ
 సూర్యోబృహస్పతిశ్చంద్రశ్చుక్రశ్చశనిరేవచ
 దిలీపశ్చదశరథో రఘురాజస్తథైవచ
 వసుదేవో నందగోపో యశోదా దేవకీతథా
 విదురోఽనంతగరుడౌ విష్వక్సేనోవినాయకః
 దుర్గాచషణ్ముఖశ్చైవ జనకోభోజఏవచ
 విశ్వామిత్రోగుహశ్చేతి నళరాజస్తథైవచ
 శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గ ఖడ్గాశ్చైవ మహాబలిః

కార్తవీర్యో జామదగ్నిరేకసప్తతికాస్తథా
 అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంలక్షణంపరం
 అసురారాక్షసాభూతా గరుడా నాగకిన్నరాః
 యక్షవిద్యాధరాస్సర్వ ఋషయోమానవాస్తథా
 బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్చుద్రాశ్చైవాంత్యజాతయః
 విష్ణుభక్తి సమాయుక్తైస్తచ్చిహైస్తత్పరాయణైః
 తద్భక్తైరర్చనీయాస్సురైహికాముష్పికాస్తయే ॥ ఇత్యాది

ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రోక్షే వాసాధికారే
 విష్ణుభక్తప్రతిష్ఠావిధిర్నామాష్టషష్టితమోధ్యాయః॥

51. శ్రీవిఖనసాచార్యస్తోత్రపాఠః

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి హ్యోచార్యస్య మహాత్మనః
 వైఖానసస్య దేవర్షేః స్తోత్రపాఠమిదంపరం
 యఃపఠేచ్ఛ్రుణుయాన్నిత్యం వైఖానసకులోద్భవః
 ఇహలోకేసుఖం భుక్త్వా సయాతిపరమాం గతిం

ఓం. దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్యాదిగుణార్ణవం
 భృగ్వాదిమునిభిర్మాన్యం వందేశ్రీవిఖనోమునిం
 శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం... పరంపరాం
 వందేవిఖనసంసాక్షాత్... ప్రవర్తకం
 నారాయణః పితాయస్య... విఖనసేనమః
 అఖణ్డమణ్డలాకారం వ్యాప్తంయేనచరాచరం
 తత్పదందర్శితంయేన తస్మైశ్రీగురవేనమః
 శ్రుతిస్మృతినదీపూర్ణం... శ్రీవిఖనోర్ణవం

శ్లో. శ్రవణే శ్రావణే శుక్ల పూర్ణిమా ఇందువాసరే
 సింహలగ్నేచ సంయుక్తే నైమిశారణ్యమాగతం

నారాయణస్య యశ్చాత్మా విఖనాఇతివర్తతే
 వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞం తంవందేవిఖనోమునిం
 పద్మనాభమనోజాతం విష్ణుపూజావిశారదం
 కుశాసనే సమాసీనమూర్ధ్వపుణ్డ్ర పవిత్రకం
 కిరీటహారాభరణ కుణ్డలాంగదభూషితం
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేన విరాజితం
 వరదాభయహస్తాబ్జం శంఖచక్రధరం ప్రభుం
 పద్మంతుదక్షిణే హస్తే ధారిణంపీతవాసనం
 కమణ్డలుఘటైర్యుక్తం బ్రహ్మర్షిగణసేవితం
 తులసీపద్మమాలాభిస్తపసాచసుశోభితం
 పారమాత్మికమంత్రజ్ఞం విఖనోమునిమాశ్రయే
 చక్రాభ్యేస్థితదాభయోద్భుతచతుర్బాహు... యోగప్రభావల్లభమ్
 వేదాస్తవేద్యమఖిలార్థవిదాంవరిష్టమ్
 శ్రీకాంతపాదసరసీరుహ లగ్నచిత్తం
 కేయూరహారమణిరాజవిభూషితాంగం
 శాంతం సదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి
 కణ్ఠావలగ్నతులసీనలినాక్షమాలా
 కాన్త్యావిలిప్తపుఢుపీనభుజాస్తరాళం
 స్వర్ణాంబుజాతవదనోల్ల దూర్ధ్వంపుణ్డ్రం
 శాంతం సదా విఖనసం మునిమాశ్రయామి
 శ్రీవాసుదేవచరణాంబుజభృంగరాజం
 కామాదిదోషదమనం పరవిష్ణురూపం
 వైఖానసార్చితపదం పరమం పవిత్రం
 శాంతంసదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి
 చంద్రాదిత్యవిలోచనం మమగురుం క్షీరాబ్ధికన్యాసుతం

సూత్రానస్తసమస్త తస్త్రివిదుషామజ్ఞాన విచ్ఛేదనం
 తంసాక్షాత్పర వాసుదేవ చరణద్వంద్వాంబుజార్చాపరం
 భక్తానంతగుణప్రదం విఖనసం నిత్యం ప్రపద్యేవిభుం
 వసంతచూతారుణపల్లవాభం ధ్వజాబ్జవజ్రాంకుశచక్రచిహ్నం
 వైఖానసాచార్యపదారవిందం యోగీంద్ర వన్ద్యం శరణం ప్రపద్యే
 ప్రత్యుష్టగారుత్మతరత్నపాదస్ఫురద్విచిత్రాసన సన్నివిష్టం
 వైఖానసాచార్య పదారవిందం సర్వాభివంద్యం శరణం ప్రపద్యే
 ప్రతప్తచామీకరనూపురాధ్య కర్పూరకాశ్మీరజ పంకరక్తం
 వైఖానసాచార్య పదారవిందం సదర్శితం తచ్ఛరణంప్రపద్యే
 సురేంద్రదిక్పాలకిరీటదీప్త రత్నాంశునీరాజన శోభమానం
 వైఖానసాచార్య పదారవిందం సురేంద్ర వంద్యం శరణం ప్రపద్యే
 ఇక్ష్వాకుమాంధాతృదిలీపముఖ్య మహీశమౌళిసక్తిరీటజుష్టం
 వైఖానసాచార్యపదార విందం మహీశవంద్యం శరణం ప్రపద్యే
 దితేస్సుతానాం కరపల్లవాభ్యాం సంలాలితం తత్పుర పుంగవాభ్యాం (నాం)
 వైఖానసాచార్యపదారవిందం సురారివంద్యం శరణం ప్రపద్యే
 భృగ్వత్రిసాంగీరస కాశ్యపాద్వైర్మరీచి ముఖ్యప్రవరైస్సుపూజ్యం
 వైఖానసాచార్య పదారవిందం మునీంద్రవంద్యం శరణం ప్రపద్యే
 క్షేత్రాణి తీర్థాని వనాని భూమౌ తీర్థానికుర్వన్రజసోత్థితేన
 వైఖానసాచార్య పదారవిందం సంచారితంతచ్ఛరణం ప్రపద్యే
 దీనంభవాంభోధిగతం నృశంసం వైఖానసాచార్య పదాంబురాశౌ
 త్వత్పాదపద్మస్థపరాగవర్షై ర్దోషాకరం మాంకృపయాభిషించ
 వైఖానసాచార్యపదాంకితంయః పరేద్ధరేరర్చనయాగకాలే
 సుపుత్రపౌత్రాన్లభతేచకీర్తిమాయుష్యమారోగ్యమలోలుపత్వమ్
 యేషామాసీదాది వైఖానసానాం జన్మక్షేత్రం నైమిశారణ్య భూమిః
 దేవోయేషాం దేవకీపుణ్యరాశిస్తేషాంపాదద్వంద్వపద్మం ప్రపద్యే ॥

52. ఆచార్యమంగళం

లక్ష్మీవల్లభసంకల్ప వల్లభాయమహాత్మనే
 శ్రీమద్విఖనసేతుభ్యం మునివర్యాయమంగళం
 లక్ష్మ్యా మాతృమతేతస్యాః పత్యాపితృమతేఽనఘైః
 భృగ్వాద్యైః పుత్రిణేఽస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం
 స్వసూత్రవిహితోత్పత్త విష్ణుబల్యాఖ్యకర్మణా
 గర్భవైష్ణవతాసిద్ధిఖ్యాపకాయాస్తుమంగళం
 భక్త్యాభగవతఃపూజాం ముక్త్యుపాయంశ్రుతీరితం
 స్వయందర్శయతేఽస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం
 శ్రీవేంకటేశకరుణా ప్రవేశాగ్రభవేసదా
 కరుణానిధయేఽస్మాకం గురవే తేఽస్తు మంగళమ్
 నారాయణపరం సూత్రం శ్రుతివాక్యైక సంశ్రయం
 ప్రకాశ్యసూత్రకారాణాం దృషతే మూర్ధ్నిమంగళం
 విష్ణోః పరత్వ కథనపూర్వమర్చావిధాయినే
 శ్రీమద్విఖనసే నిత్యం గురవే తేఽస్తు మంగళం
 జన్మన్యేవస్వభుజయోర్ద్వయోశృంఖారిధారిణే
 వరదాభయహస్తాయ మునిరాజాయమంగళం
 ఆత్మనోమునిరాజత్వ సూచనాయచమూర్ధని
 కిరీటధారణే పాపహారిణే తేఽస్తుమంగళం
 యోగనిష్ఠ ప్రభాయుక్త స్వరూపప్రతిభానవే
 గురవే విఖనోనామ్నే విష్ణుపుత్రాయ మంగళం
 యఇదం పద్యదశకం విఖనోమంగళాభిధం
 పఠేద్వా శ్రుణుయాత్తస్య మంగళంతనుయాత్ప్రభుః॥

నారాయణం సకమలం సకలామరేంద్రం
 వైఖానసం మమగురుం నిగమాగమేంద్రం
 భృగ్వృత్తికాశ్యపమరీచిముఖాస్మనీంద్రా
 స్వర్వానహంకులగురూన్ ప్రణమామిమూర్ధ్నా ॥

53. శ్రీప్రపదనప్రకారః

సద్యస్యాననుజ్ఞాప్య స్వామినః భవత్పాదమూలే... స్వీకృత్య మమ ఏతద్దేహోవసాన ఏవ నిశ్చేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం, శ్రీప్రపదనపూర్వక శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనం కర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిరస్మితి భవన్తోఽనుగృహ్లాస్తు, తతస్స్వాచార్య పరంపరామనుసంధాయ ఆసనమంత్రస్య... ప్రాణాయామంకుర్యాత్ । అస్యాంశుభతిథౌ మమ ఏతద్దేహో వసానఏవ నిశ్చేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం మమమాతుః శ్రియః పాదపద్మయోరంగ పంచక సంపన్నమాత్మరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే, ఓం భగవతో బలేన... తద్భగవాననుమన్యతాం । భగవానేవస్వదత్తస్వార్థకర్తృ భావేన స్వకీయైశ్చోపకరణస్వారాధనైక ప్రయోజనాయ పరమపురుషస్సర్వశేషీ శ్రియఃపతిః స్వశేషభూతం మాం శ్రీప్రపదనం కారయతీతి సాత్వికసంకల్పం కృత్వా.

కరణమన్త్రాః చంద్రాంప్రభాసాం । యోవాభూతేః । మామాత్మగుప్తాం । తత్సత్వోవా । ఇతి మంత్రానుక్త్యా । “నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే” ఇతిపూర్వోక్త ప్రాతస్సంధ్యావందనజపాంత కథిత పంచశ్లోకాం శ్లోక్త్యా సత్యత్వ జ్ఞానత్వానంతత్వానందత్వామలత్వ విష్ణుపత్నీత్వాతి స్వరూప నిరూపక ధర్మ విశిష్టే! హేవాత్సల్య స్వామిని! త్వత్సాశీల్య సౌలభ్య సర్వజ్ఞత్వాదికల్యాణ గుణ పరిపూర్ణే! హేశ్రీః మమమోక్షార్థం భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి విరోధ్యుగ్ర భగవన్నిగ్రహాను సంధానాదత్యంతం నిహతశ్శౌక సాగరమగ్నోత్థంతాకించనశ్చాహ మితః పరంత్వదానుకూల్యమేవ కరిష్యే

। త్వత్ప్రాతికూల్యం నకరిష్యే మమమోక్షార్థం యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తిసిద్ధౌ త్వత్ప్రపత్తిం వినా కల్పకోటి సహస్రేణాపి సాధనం నాస్తి । త్వమేవోపాయాంతర స్థానేస్థిత్యా మమమోక్షార్థం భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి రూపరక్షాం త్వమేవకురుష్వ కర్తృత్వ జ్ఞాతృత్వ స్వయంప్రకాశత్వ ప్రత్యక్ష్వాణుత్వ నిరవయవత్వానంద రూపత్వాదిభిర్దేహేంద్రియాదివిలక్షణోఽహం । మదీయం వస్తుసర్వస్వామిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । మమ విరోధి నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధిరూప రక్షాయా ఉత్పాదన భరః । అశరణ్య శరణ్యాయై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఏతద్రక్షణ ఫలమపి ప్రధాన ఫలిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఇతః పరంమమారిష్ట నివర్తనే ఇష్టప్రదానేచ తుభ్యమేవ నమమ । ఇత్యనుసంధాయ భగవానేవ స్వీకృత భరతయా శ్రీప్రపదనంకారితవాన్ । ఇతి సాత్వికత్యాగం కృత్వా శరణాగత మవలోకయంత్యా శ్రియఃకటాక్ష వీక్షణాత్ మదభీష్ట యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తిః శీఘ్రమేవసిద్ధ్యతు । తయైవ సర్వం సంపత్ప్యతే । ఇతిప్రహర్ష వశస్సుఖమాసీత । ఇతి శ్రీ ప్రపదనప్రకారః॥

54. శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనప్రకారః

పూర్వవదాచార్యానుసంధానంకృత్వా... శుభతిథౌ... అర్చిరాదిమార్గేణ ప్రకృతి మణ్డలమతీత్య వైకుణ్ఠ సీమ్నిప్రవహంతీం విరజాఖ్యాం దివ్యనదీంగత్వా తత్రసూక్ష్మశరీరం విసృజ్య, తాం సంకల్పేనాతిలంఘ్య దివ్యలోకం గత్వా శుద్ధ సత్త్వమయ పరమ కళ్యాణ గుణమయ విగ్రహం ప్రాప్య శ్రీవైకుణ్ఠ దివ్య నగరీం ప్రాప్య పర్యంకే నాగభోగే శ్రియా సమేతం వాసుదేవాఖ్యం పరం బ్రహ్మోపసంపద్యాఽ పహతపాపృత్వాది గుణాష్టక విశిష్ట యథావస్థిత స్వస్వరూపావిర్భావపూర్వకం సర్వస్వామినస్సర్వప్రకార నిరతిశయ భోగ్యస్య శ్రీమతో నారాయణస్య చరణారవిన్దయో స్వరూపప్రాప్త సర్వదేశ సర్వకాల సర్వావస్థో చిత్సర్వవిధకైంకర్య పరిపూర్ణబ్రహ్మనుభవ సిద్ధ్యర్థ మంగపంచక సంపన్నమాతృరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే । భగవానేవ స్వశేష భూతం

మామిదం స్వప్రపదనం కారయతీత్యనుసంధాయ । ద్వయమంత్రం పూర్వోక్త
మంత్రాన్ శ్లోకాంశ్చానుసంధాయ । సత్యత్వ జ్ఞానత్వాద్యనంత కళ్యాణగుణ
గణపరిపూర్ణ స్వామిన్నేతావంతం కాలం త్వదనభి మతాచరణేనాభిమతార్థమ
లబ్ధవానస్మి! ఇతః పరంతద్వానుకూల్యమేవ కరిష్యే! త్వత్ప్రాతికూల్యం
నకరిష్యే । జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వాదిదేహేన్ద్రియాది విలక్షణోఽహం! మదీయం
వస్తు సర్వస్వామినే సర్వరక్షాకరాయ శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ
నమమ! ఏతద్రక్షణ ఫలమపిప్రదాన ఫలినే శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ
నమమ! అతోనిర్భరో నిర్భయోఽస్మీతి భగవంతం స్వీకృత భరమాత్మానం
విగళితభరంచానుసంధాయ

భగవతోబలేన భగవత్ప్రపదనాఖ్యం కర్మకృతవాన్, తద్భగవానను
మన్యతాం । భగవానేవ స్వకీయేనాత్మనా స్వప్రపదనం స్వయమేవ కారితవాన్,
ఇతిసాత్వికత్యాగం కృత్వా, అనుష్ఠితప్రపదనసంజాత నిరవధిక ప్రసాదయుక్తేన
భగవతా । సకృదేవప్రపన్నాయ... వ్రతంమమ, సర్వధర్మాన్నరిత్యజ్య..
మాశుచః । ఏవం ఆచార్య ముఖేన మంత్రార్థానుసంధానపూర్వకం ప్రపత్తిం
కారయిత్వా తదారభ్య.

సూత్రం : “నారాయణపరాయణో నిర్వందోముని’ రిత్యుక్తరీత్యా యత్కరోషి
యదశ్నాసీ” త్యుక్తరీత్యా చ భగవతి భరం సమర్ప్య సదాభగవద్ధానపరో
నిర్భరో నిర్భయో భవేదితి భట్టభాస్కరీయఖిల ఋజ్యుంత్రభాష్యే అష్టమ
ప్రస్నారంభే ప్రదర్శితోఽయం ప్రకారః తత్రద్రష్టవ్యః ఇతి శ్రీమన్నారాయణ
ప్రపదనమ్॥

అహ్నికామృతగ్రన్థః పూర్వభాగస్సమాప్తః
శ్రీవాసుదేవార్పణమస్తు

హరిః ఓమ్

శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీవైఖానసమహాగురుభ్యోనమః

శ్రీవైఖానస భగవచ్ఛాస్త్రోక్తం

అహ్నికామృతమ్

(ఉత్తరభాగః)

1. భూశుద్ధిః

శ్రీలక్ష్మీ వల్లభారంభాం విఖనోముని మధ్యమామ్
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురు పరంపరామ్
నారాయణః పితాయస్య మాతాచాపి హరిప్రియా
భృగ్వాది మునయః పుత్రాస్తస్మై విఖనసే నమః

ఆసన మంత్రస్య పృథివ్యాః మేరుపుష్ప ఋషిః, సుతలం ఛందః,
కూర్మరూపీ శ్రీమన్నారాయణో దేవతా, ఆసనే వినియోగః, కుం బీజం,
మం శక్తిః, ఫట్ కీలకం మమ ఆసన శుద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః, కేశవాయ
అంగుష్ఠాభ్యాం నమ ఇత్యాది దామోదర పర్యంతమంగన్యాసం కరన్యాసం
చ కుర్యాదితి కేచిత్,

ధ్యానం

అశేష జగదాధారమనంతం కూర్మరూపిణం
ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థమాత్మానం తం భజేహరిమ్ ||
పృథ్విత్వయాధృతా లోకాదేవి త్వం విష్ణునాధృతా
త్వంచ ధారయ మాందేవి పవిత్రం కురుచాసనమ్ ||
అచ్యుతాజ్ఞయా, ఆం ఆధార శక్త్యైనమః అం అనంతాసనాయ నమః.

కుం కూర్మాసనాయ నమః. హుంఫట్ కర్ణికమ్ ॥ యథాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్. ప్రాణానాయమ్య ॥ హరిఃఓం శ్రీగోవింద ఏవంత్రిః, ఆరప్స్యమాణస్య కర్మణః అంగభూతం కరకారాధనం తన్నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం, విష్వక్సేనారాధనం చాద్యకరిష్యే, అపఉపస్పృశ్య॥

2. విష్వక్సేనారాధనమ్

ఐశాన్యాం ధాన్యపద్మాసనోపరి కూర్చం నిక్షిప్య తస్మిన్నావాహయేత్.

శ్లో. విష్వక్సేనం చతుర్బాహుం శంఖచక్ర సమన్వితమ్
సింహాసనే సమాసీనం పీతవాసోఽగ్ని వర్ణకమ్
శ్రీవత్సం బ్రహ్మసూత్రంచ కౌస్తుభం చ వినైవతమ్
జయాపతిం శృంగకేతుం సుపుష్పరథవాహనమ్
పూర్వాషాఢోద్భవం దేవం దక్షిణాముఖమర్చయేత్

ఆగ్నేయోయస్మాద్యజామహేత్వా విశ్వేసదాత్వం మహితోనుశంభో,
వైరాజంతే సుహుతం నిధత్తాం, ప్రైషామధీశో విబుధానామనాదిః. యామే
శస్తాం ధనితాందధాతు ॥

ఓం విష్వక్సేన మావాహయామి, శాస్తమావాహయామి, హరమా...
మి, అమితమా... మి, నిత్యానపాయినమా... మి, దక్షిణే తత్పత్నీం
సూత్రవతీమా... మి, వామే జయా... మి, సపత్నీకస్య విష్వక్సేన
స్యేదమాసనం... విష్వక్సేనాయ ఇదం పాద్యం, ఏతేష్లోతం... ఇమే అక్షతాః
- గుడోపహారం నివేదయామి. తాంబూలం సమర్చయామి. సర్వోపచారాన్
సమర్చయామి.

యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్చతమ్
విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే
విష్వక్సేనస్మతో రాజా భగవాన్ సర్వకర్మణామ్

తస్మాన్నాన్య ముపాసీత కర్మణాం విఘ్నశాంతయే
 ఆరంభే కర్మణాం పుష్ట్యై విఘ్నానాం ప్రశమాయచ
 కుర్యాత్సపరివారస్య విఘ్నకేనస్య చార్చనమ్

ఇతి విఘ్నకేనార్చనం కృత్వా

ఇషేత్వోర్ధ్వేతి కరకం తంతునా పరివేష్ట్య. ఇషేత్వోర్ధ్వేత్వా
 కర్మణే - కరకంధారస్విత్యద్భిరాపూర్య

ధారాసుసప్తసుచమానసేషుసరస్పరిత్సపరిపూరితేషు, ఆపో_భి
 గృహ్ణాన్ప్రతిపాదయిష్యే గృణోమి ధత్తాగ్ం సుచిరగ్ం సుశర్మ ।

ఇదమాపశ్చివా ఇత్యపోభిమన్త్ర్య, “ఇదమాపశ్చివాశ్చివతమాశ్చాన్తా
 శ్చాన్తతమాశ్చుభాశ్చుభతమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా
 మేధ్యతమా అమృతా అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతా స్సూర్యస్య
 రశ్మిభిః ॥” ఆపోవా ఇతి మంత్రో అధిక పాఠః క్వచిద్దేశేవర్తతే ।

“ఆపోవా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపఃపశవ
 ఆపో_మృతమాపో_న్నమాపస్సప్రమాదాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్చందాగ్ం
 స్యాపో జ్యోతీగ్ంష్యాప (యజుగుంష్యాప) స్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా
 ఆపోభూర్భువస్సువ రాపఓమ్ ॥

పుష్పాదిభిస్సర్వతీర్థజలమభ్యర్చ్య ఇత్యుక్తత్వాత్ కూర్చాగ్రేతి కూర్చం నిక్షిప్య

కూర్చాగ్రరాక్షసాంచ్చింది ఏతత్కర్మ విఘ్నాతినః ।

త్వామర్చయామి కుంభే_స్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు

వృక్షరాజ ఇత్యామ్రపల్లవాన్నిక్షిప్య,

వృక్షరాజ సముద్భూతశాఖాయాః పల్లవత్వచః ।

యుష్మాన్ కుంభే_హ్యర్చయామి సర్వదోషాపనుత్తయే । ఇతి

నాళికేరమూర్ధ్వముఖం విన్యస్య,

నాళికేర సముద్భూత త్రినేత్రహరసమృత
శిఖయా దురితం సర్వం పాపం పీడాంచమేసుద ॥

సహిరత్నానీతి రత్నం సువర్ణం రజతం వా నిక్షిప్య,

సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితాభగః, తంభాగం చిత్రమీమహే ॥
గంగేచయమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి
సర్మదా సింధుకావేరి జలేఽస్మిన్ సన్నిధింకురు ॥
“యేతే శతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞియాః పాశావితతాః పురుత్రా ।
తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వేదేవాఽముంచంతు మరుతః స్వస్త్వా ॥

తస్మిన్ పుష్పగంధతులస్యక్షతాన్నిక్షిప్య ॥ అస్మిన్ కుంభే వరుణ
మావాహయామి. ప్రచేతస మావాహయామి. రక్తాంబరధర మావాహయామి.
యాదస్పతి మావాహయామి. కరకస్య పృష్ఠే పృథివీ మావాహయామి.
కుక్షౌ ఆకాశ మావాహయామి. ధారాయాం వాయుమావాహయామి.
పార్శ్వయోః అగ్నిమావాహయామి. పుష్పేపుల్లమావాహయామి గంధే పృథివీ
మావాహయామి అక్షతే రవిమావాహయామి. ధూపే బృహస్పతి
మావాహయామి. దీపే శ్రియమావాహయామి. వరుణాయనమః - వరుణ
స్యేదమాసనం. వరుణాయ ఇదం పాద్యం, ఇదమర్ఘం. ఇదమాచమనీయం.
ఏతేష్లోత వస్త్రోత్తరీయాభరణోపవీత పుష్పగంధధూప దీపార్ఘ్య
పాద్యాచమనీయార్థే ఇమే అక్షతాః. సకలారాధనైస్సుర్చితం. వరుణాయ నమః
గుడోపహారం నివేదయామి ॥

పూగీ ఫలసమాయుక్తం నాగవల్లీ దళైర్యుతమ్
కర్పూరచూర్ణ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్
తాంబూలం సమర్పయామి. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి॥

3. పుణ్యాహాపీలకా

సూత్రం : అథపుణ్యాహం పంచావరాన్ శ్రోత్రియానాహూయాభిపూజయతి ||

భాష్యే : ఆచరతి కర్మేత్యాచార్యః నిషేకాది కృదితియజమాన ఇత్యర్థః. అథయజమానః ప్రాతస్నాత్వాచమ్య, ధృతోభయ పవిత్రపాణిః ద్వాదశోర్ధ్వ పుండ్ర స్పంధ్యాముపాస్య, బ్రహ్మయజ్ఞం కాండర్షి తర్పణం చ కృత్వా, శుద్ధే దేశే వక్ష్యమాణవత్ గోమయేనోపలిప్య పైష్ణ్యా భూమిమలంకృత్యాచార్యాది శ్రోత్రియాస్పంచావరానాహూయ, పాద్యాసనాద్వైరభ్యర్చ్య ప్రతివాచకాన్ ప్రాఙ్ముఖానుదఙ్ముఖాన్వా స్థాపయేత్ || సర్వతోదఙ్ముఖవ ఆచార్యః కర్మకారయతి ||

యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య పత్వాసహ || హరిఃఓమ్ అస్మద్గురుభ్యోనమః | అస్మత్పరమగురుభ్యోనమః | శ్రీ విఖనస మహా గురుభ్యోనమః సర్వేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః. ఇతి తాన్ ప్రణమేత్, తత ఆచార్యః అనయోర్దంపత్యోః శోభన కర్మారంభ ముహూర్తస్సుముహూర్తోఽస్తితి భవంతోఽనుగృహ్ణంతు. ప్రతివచనం || తథాస్తు. సుముహూర్తోఽస్తు.

ఓం ఋధ్యాస్మహవ్యైర్నమసోపసద్య. మిత్రం దేవం మిత్రధేయంనో అస్తు. అనూరాధాన్ హవిషావర్ధయంతః. శతం జీవేమశరదస్సవీరాః. ఇతి తయోః అక్షతారోపణం కృత్వా, సాక్షత పవిత్రే దద్యాత్. యజమానః “ఇదం బ్రహ్మపునీమహే” ఇతి పవిత్రే గృహీత్వా, బ్రహ్మపునాత్వితి హస్తద్వయ అనామికాంగుల్యోర్నిక్షిప్య “నమస్సదసే నమస్సదసస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాం చక్షుషే నమోదివే నమః పృథివ్యై”, “సప్రథ సభాంమే గోపాయ యేచ సభ్యాస్సభా సదః తానింద్రియావతఃకురు సర్వమాయు రుపాసతాం.” సర్వేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః. యథా శక్తి దక్షిణాం గృహీత్వా. స్వామినః భవత్ పాదమూలే మయా సమర్పితామిమాం సౌవర్ణీం దక్షిణాం యత్ కించిద్దక్షిణాం యథోక్త దక్షిణామివ స్వీకృత్య అనయా ధర్మపత్వ్యా సహ

చిరకాల విచ్ఛిన్నైపాసనపునస్సంధానకర్మకర్తుం మమయోగ్యతా సిద్ధిరస్తితి
భవంతో మహంతోఽను గృహ్ణంతు. యజమానః ఘృతాత్పరీత్యద్భిర్వధాశక్తి
దక్షిణాం దదాతి, త్వమగ్నే యజ్ఞానాం హోతేతి తథావదీరన్ - మవ్రుః ॥
త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా, విశ్వేషాగ్ంహితః, దేవేభిర్మానుషే జనే, స్వస్తి
దక్షిణాః పాన్తు దేవస్యత్వా ఇత్యాది,

ప్రతిగృహ్ణమీత్యంతం ప్రతిగృహీతావదేత్. ప్రా యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు
తయాన్వారబ్ధః. ప్రాజుఖమాసనోపరి దర్భేష్వాసీనః.

హరిః ఓం భగవతోబలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతస్తేజసా భగవతః
కర్మణా భగవతానుగృహీతో భగవతానుధ్యాతో భగవన్ధ్యాత్వా భగవత్కర్మ
కరిష్యామి తత్ భగవాననుమన్యతామ్॥

4. పుణ్యాహవాచనమ్

ప్రాణానాయమ్య - ఓం శ్రీ గోవింద, గోవింద గోవింద అస్యశ్రీ
విష్ణోర్మహాపురుషస్య - విష్ణోరాజ్జయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ
పరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వతమన్వంతరే అష్టావింశతీతమే కలియుగే
ప్రథమపాదే జంబూద్వీపే భరతఖండే భరతవర్షే మేరోర్దక్షిణపార్శ్వే శకాబ్దే
అస్మిన్వర్తమానే వ్యావహారికే, ప్రభవాది షష్ఠి సంవత్సరాణాం మధ్యే సంవత్సరే
- అయనే - ఋతౌ - మాసే - పక్షే - శుభతిథౌ - వాసర యుక్తాయాం
శ్రీ (విష్ణునక్షత్ర విష్ణుయోగ) శుభనక్షత్ర శుభయోగ శుభకరణ ఏవం గుణ
విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతిథౌ నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య - శర్మణః
మమ - నక్షత్రే - రాశౌ జాతాయాః నామ్నాః మమధర్మపత్వాశ్చ
ఆవయోస్సమస్త మంగళావాప్త్యర్థం శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞా
కైంకర్య రూపం చిరకాల విచ్ఛిన్న పునస్సంధాన కర్మాంగం, ఏతస్మిన్ స్థండిలే
ఆఘార కర్మాంగం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణ శుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహవాచన
కర్మ కరిష్యే.

సర్వేభ్య శ్రీ వైష్ణవేభ్యోనమః పుణ్యాహజపం కురుధ్వం.

ప్ర - వయంకుర్ముః భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్యే, **ప్ర॥**
 ఓం వాచ్యతాం. సుపుణ్యాహం కరోమి, ఓం కురుష్య. స్వస్తి సుప్రోక్షిత
 మస్మితి స్థానం ప్రోక్త్య. ప్రజాపతిః ప్రియతామితుక్వా తైః ప్రియతామితి
 వాచయతి. ప్రజాపతిః ప్రియతాం. **ప్ర॥** ప్రియతాం ప్రజాపతిః,.
 శామ్యస్తుఘోరాణీతుత్తరాంతం త్రిరపస్రావయేత్. **అత్రభాష్యం.** కనకాది
 శుద్ధం పాత్రం మృణ్మయం వా అభిస్రావ జలధారణార్థం పురతః సంస్థాప్య
 తస్మిన్ కుశాక్షత గన్ధాశ్శుద్ధ పల్లవాన్నిక్షిప్య. కరకముద్దుత్య దర్భోపరి ఉత్తరాంతం
 పాత్రాద్భువీః త్రిరపస్రావయేత్. తథాన్తే శుభాని వర్ధంతామితి
 పాత్రేఽపస్రావయతి. శామ్యస్తుఘోరాణి, శామ్యస్తు పాపాని, శామ్యస్తు
 ఈతయః, **ప్ర-** శుభాని వర్ధంతాం - ఏవంత్రిః. అతోదేవా ఇత్యగ్రం దైవికే.

మంత్రః : అతోదేవా అవంతు నోయతో విష్ణుర్విచక్రమే. పృథివ్యాస్సక్షణామభిః.
 ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం, సమూఢమస్యపాగ్ం సురే త్రీణిపదా
 విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః. తతోధర్మాణి ధారయన్. విష్ణోః కర్మాణి
 పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే. ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా. తద్విష్ణోః పరమం
 పదగ్ం సదా పశ్యంతి సూరయః. దివీవచక్షురాతతం. తద్విప్రాసో విపన్యవోజా
 గృవాగ్ం సస్సమింధతే. విష్ణోర్యత్పరమం పదం.

“సన్వాసిజ్ఞామీత్యగ్రం సూతకే” “సంత్యాసించామి యజుషా
 ప్రజామాయుర్ధనంచ, బృహస్పతి ప్రసూతో యజమాన ఇహమారిషత్.

శుచీవోహవ్యా ఇత్యగ్రం ప్రేతకే ॥ శుచీవోహవ్యామరుతశ్శుచీనాగ్ం
 శుచిగ్ంహినోమ్యధ్వరగ్ం శుచిభ్యః, ఋతేన సత్యమృత సాప ఆయన్చుచి
 జన్మానశ్శుచయః పావకాః.

ప్ర ॥ : ద్రవిణోదాఇతి తత్తన్మన్తాన్తే యజమానస్య శిరసి అక్షతాన్

నిక్షిపన్తోవదేయుః. యజమానః ప్రతిమన్త్రం పాత్రేజలం స్రావయతి. ద్రవిణోదా సవితా నవోనవో విద్యుత్ శతంజీవ అష్టాదేవా హిరణ్యరూప ఋధ్యామస్తోమం ఆహోర్నన్వా అర్యమణం సోమం రాజాన మింద్రావరుణాసౌ శ్రియేజాత యాగుంగూః యస్త్వాహ్మదా యస్మైత్వం నర్యప్రజాం సుత్రామాణం శతాయుధాయ దక్షిణావతాం భద్రం కర్ణేభిశ్శతమిన్ను శరదోఽ దితిర్ద్వారితీ ఋచస్సర్వేవదేయరిత్యన్తమ్.

మంత్రః : “ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్తురస్య ద్రవిణోదాస్సనరస్య ప్రియంసత్. ద్రవిణోదావీరవతీమిషణ్ణో ద్రవిణో దారాసతే దీర్ఘమాయుః ॥ సవితా పశ్చాతాత్సవితా పురస్తాత్సవితోత్తరాత్సవితాధరాత్సత్. సవితానస్సువతు సర్వతాతిగ్ం సవితానోరాసతాం దీర్ఘమాయుః ॥

నవో నవో భవతి జాయమానోహ్ం కేతురుష సామేత్యగ్రే, భాగం దేవేభ్యో విదధాత్యాయస్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః ॥

విద్యున్నయాపతంతీతవిద్యోద్భరంతీమే అప్యాకామ్యాని

జనిష్టో అపో నర్యస్సుజాతః ప్రోర్వశీతిరత దీర్ఘమాయుః ॥

శతంజీవశరదో వర్ధమానశ్శతం హేమంతాన్ఘతమువసన్తాన్ ।

శతమింద్రాగ్నీ, సవితాబృహస్పతిశ్శతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః ॥

అష్టాదేవావసవస్సోమ్యాసః చతస్రోదేవీ రజరాశ్రవిష్టాః ।

తే యజ్ఞం పాస్తురజసః పరస్తాత్, సంవత్సరీణమమృతగ్ం స్వస్తి ॥

హిరణ్యరూపస్సహిరణ్య సంధృగ పాం నపాత్నేదు హిరణ్యవర్ణః ।

హరిణ్యయాత్పరియోనేర్నిషద్యా హిరణ్య దాదదత్యన్న మస్మై ॥

ఋధ్యామస్తోమం సనుయామవాజ మానోమంత్రం సరథే హోపయాతమ్।

యశోనపక్ష్వం మధుగోష్వంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః ॥

ఆహోర్నన్వ్యా విదన్వా పునరాగాః పునర్నవ, సర్వాంగ స్సర్వం తేచక్షుః సర్వమాయుశ్చతే విదమ్ ॥

అర్చమణం బృహస్పతిమింద్రం దానాయచోదయ । వాచం విష్ణుగ్ం
సరస్వతీగ్ం సవితారం చ వాజినమ్ ॥

సోమగ్ం రాజానం వరుణమగ్ని మన్వారభామహే. ఆదిత్యాన్ విష్ణుగ్ం
సూర్యం బ్రహ్మణంచ బృహస్పతిమ్ ॥

ఇంద్రా వరుణాసౌమనస మదృష్టం రాయస్పీషం యజమానేషు ధత్తమ్ ।
ప్రజాం పుష్టింభూతిమస్మాసుధత్తం దీర్ఘాయుత్వాయ ప్రతిరతన్న ఆయుః ॥

శ్రీయేజాతశ్శ్రియ ఆనిర్యాయ శ్రియం వయో జరితృభ్యోదధాతి.
శ్రియంవసానా అమృతత్వమాయన్నవంతి సత్యాసమిధామితద్రౌ ॥

యాగ్ంగూర్యాసినీవాలీ యారాకాయా సరస్వతీ । ఇంద్రాణీ మహ్వా
ఊతయే । వరుణానీగ్ం స్వస్తయే ॥

యస్త్వాహృదా కీరిణా మన్యమానోఽమర్త్యం మర్త్యో జోహవీమి ।
జాతవేదోయశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే, అమృతత్వమశ్యామ్ ॥

యస్మైత్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవస్సోనమ్ । అశ్వినగ్ం
సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయింనసతే స్వస్తి ॥

నర్యప్రజాంవేగోపాయ, అమృతత్వాయజీవసే, జాతాంజనివ్య
మాణాంచ, అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్ ॥

సుత్రామాణం పృథివీం ద్యామనేహసగ్ం । సుశర్మాణ మదితిగ్ం సుప్రణీతిమ్ ।
దైవీన్నావగ్గ్ స్వరిత్రామనాగ సమస్రవంతీ మారుహేమా స్వస్తయే ॥

శతాయుధాయ శతవీర్యాయ శతోతయేఽభిమాతిషాహే ।

శతంయోనశ్శరదో అజీతానింద్రోనేషదతిదురితాని విశ్వా ॥

దక్షిణావతామిదిమాని చిత్రా దక్షిణావతాం దివి సూర్యాసః ।

దక్షిణావన్తో అమృతం భజంతే దక్షిణావంతః ప్రతిరంత ఆయుః ॥

భద్రం కర్ణభిశ్చృణుయామ దేవాః, భద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః ।

స్థిరైరశ్లేస్తుష్టవాగ్ం సస్తనూభిర్వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ॥

శతమిన్ను శరదో అన్తిదేవా యత్రానశ్చక్రా జరసం తనూనామ్ ।

పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తిమానో మధ్యారీ రిషతాయుర్గన్తోః ॥

అదితిర్ద్వారదితిరంతరిక్షమ్ । అదితిర్మాతా సపితాసపుత్రః ।

విశ్వదేవా అదితిః పశ్చజనాః అదితిర్జాతమదితిర్జనిత్వమ్ ॥

సర్వదేవాః ప్రియన్తామితి యజమానః తథాప్రియంతామితి
ప్రతివాచకావదేయిరితి తథా సంపూర్ణమస్త్విత్యంతమ్ ॥

సర్వదేవాః ప్రియంతామ్ । సర్వేఋషయః ప్రియంతామ్ । సర్వేపితరః
ప్రియంతామ్ । సర్వేగ్రహాః ప్రియంతామ్ । సర్వాః దేవ్యః ప్రియంతామ్ ।
సర్వాః ఋషి పత్వ్యః ప్రియంతామ్ । సర్వాః పితృపత్వ్యః ప్రియంతాం సర్వే
వేదాః ప్రియంతాం సర్వేయజ్ఞాః ప్రియంతామ్.

పుణ్యాహమస్తు । శుభమస్తు । ఆయుష్యమస్తు । ఆరోగ్యమస్తు ।
అవిఘ్నమస్తు । అచలమైశ్వర్యమస్తు । యత్పాపం తత్రప్రతిహతమస్తు ।
యద్భేయస్తదస్తు । శివంకర్మాస్తు । శివఃపక్షోఽస్తు । శివాఋతవస్సస్తు ।
శివాని నక్షత్రాణి భవంతు, సర్వకర్మ సమృద్ధిరస్తు । సర్వధనధాన్య
సంపూర్ణమస్తు ॥

“యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్భట్కర్మీతో పవ్యషం । యదావై సూర్య
ఉదేతి, అథ నక్షత్రం నైతి, యావతి తత్రసూర్యో గచ్ఛేత్ । యత్రజఘన్యం
పశ్యేత్ । తావతికుర్వీతయత్కారీస్యాత్, పుణ్యాహ ఏవకురుతే ॥

ఖండః॥ యజమానస్య నక్షత్ర నామాది గోత్రనామ సుతాంతం
మాతృగోత్ర నామాంతాత్పరం శ్రాంతం నామ ప్రణవాది భవంతోఽబ్రువంతు ।
పుణ్యాహం స్వస్తి ఋద్ధ్యంతం త్రిధా త్రిధా యథావిభక్తి వాచిత
మనువాచయేయః ।

ఆశ్వయుజాయ, కాశ్యపాయ, శ్రీనివాససుతాయ గౌతమీనన్దనాయ,
గోపాలశర్మణే మహ్యం అస్మిన్మర్మణి పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువంతు.
ప్ర || ఆశ్వయుజాయేత్యాది పూర్వవదుక్వా తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు

పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. ప్ర || పూర్వవత్ తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.
పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. ప్ర || తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.

స్వస్తి న ఇన్ద్రోవృద్ధ శ్రవాః, స్వస్తి నః పూషావిశ్వవేదాః । స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో
అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దదాతు ॥

పూర్వవదాశ్వయుజాయ కాశ్యపాయ గౌతమీసుతాయ కృష్ణశర్మణే
మహ్యం అస్మిన్ కర్మణి స్వస్తిభవన్తో బ్రువన్తు. పూర్వవత్ తుభ్యం స్వస్తుస్తు.
త్రిః । ఋధ్యాస్మహవ్యై----- సువీరాః ॥ ఆశ్వయుజాయ ఇత్యాది
పూర్వవత్. ఆపోహిష్ఠేత్యభిస్రావోదకం కరకే సంయోజ్య ఆపోహిరణ్య
పవమానైః ॥ పుణ్యాహకరకోదకేన సాచార్యైః ప్రతివాచకైః ఆత్మానం ప్రోక్షయతి.
ఆపోహిష్ఠామ యోభువః ----- ఆపోజనయధాచనః.

“హిరణ్యవర్ణాశ్చుచయః పావకాయాసుజాతః కశ్యపోయాస్విష్ట్రః । అగ్నిం
యా గర్భం దధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్యగ్ స్యోనాభవన్తు । యాసాగ్ం రాజా
వరుణోయాతిమధ్యే సత్యాన్మతే అవపశ్యం జనానాం । మధుశ్చుత
శ్చుచయోయాః పావకాస్తాన అపశ్యగ్ స్యోనాభవన్తు । యాసాన్దేవా దివికృణ్వన్తి
భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధా భవన్తి । యాః పృథివీం పయసోన్దన్తి శుక్రాస్తాన
ఆపశ్యగ్ స్యోనాభవన్తు. శివేనమా చక్షుషా పశ్యతాపశ్చివయా తనువోపస్పృశ
తత్వచం మే । సర్వాగ్ం అగ్గీగ్ం రప్పుషదోహువేవోమయి వర్చోబలమో
జోనిధత్త । యదదస్సంప్రయతీరహా వనదతాహతే । తస్మా దానద్యోనామస్థ
తావో నామాని సిన్ధవః । యత్రేషితా వరుణేనతా శ్రీభగ్ం సమవల్గత ।
తదాప్నోదిన్ద్రోవోయతీస్తస్మాదాపో అనుస్థన । అపకామగ్ స్యందమానా
అవీవరతవోహికం । ఇంద్రోవశ్శక్తిభిర్దేవీస్తస్మాద్వార్ణా మవోహితమ్ । ఏకోదేవో

అవ్యతిష్ఠ్యం దమానాయథావశమ్ । ఉదానిషుర్మహీరితి తస్మా దుదక
ముచ్యతే । ఆపోభద్రాఘ్నతమిదాప ఆసురగ్నోమో బిభ్రత్యాపఞ్జాః । తీవ్రోరసో
మధువృచామరంగ మ ఆమా ప్రాణేన సహవర్చసాగన్ ।
ఆదిత్యశ్యామ్యుతవాశృణో మ్యామాఘోషోగచ్ఛతి వాఙ్మ ఆసామ్ । మన్యేభేజానో
అమృతశ్య తర్హిహిరణ్యవర్ణా అత్యపం యదావః । ఆపోహిష్వామ యోభువ ----
యథాచనః । దివిశ్రయ స్వాంతరిక్షేయత స్వపుథివ్యా సంభవబ్రహ్మవర్చసమసి
బ్రహ్మవర్చసాయత్వా ।

పవమానస్సువర్జనః । పవిత్రేణ విచర్షణిః । యఃపోతాస పునాతుమా
పునంతుమాదేవ జనాః । పునస్తుమనవోధియా । పునస్తు విశ్వ ఆయవః ।
జాతవేదః పవిత్రవతు । పవిత్రేణ పునాహిమా । శుక్రేణదేవ దీద్యత్ ।
అగ్నేక్రత్వాక్రతూగ్ంరసు । యత్తేపవిత్ర మర్చిషి । అగ్నేవితతమస్తరా । బ్రహ్మతేన
పునీమహే । ఉభాభ్యాం దేవసవితః । పవిత్రేణ సవేనచ । ఇదం బ్రహ్మపు
నీమహే । వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్ । యప్యై బహ్విస్తనువో వీతపుష్టాః ।
తయామదన్త స్పృథమాద్యేషు । వయగ్స్యామ పతయోరయీణామ్ ।
వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మాపునాతు । వాతః ప్రాణేనే షిరోమయోభూః । ద్యావాపుథివీ
పయసాపయోభిః । ఋతావరీ యజ్ఞియేమా పునీతామ్ । బృహద్భిస్సవితస్తృభి
వర్షిష్టైర్దేవ మన్మభిః । అగ్నేదక్షైః పునాహిమా । యేనదేవా అపునత । యేనాపో
దివ్యంకశః । తేనదివ్యేన బ్రహ్మణా । ఇదం బ్రహ్మపునీమహే । యః పావమానీ
రధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసమ్ । సర్వగ్ం సవూతమశ్నాతి । స్వదితం
మాతరిశ్వనా । పావమానీర్యో అధ్యేతి । ఋషిభిస్సమ్భృతగ్ం రసమ్ । తస్మై
సరస్వతీదుహే । క్షీరగ్ం సర్పిర్మథూదకమ్ । పావమానీః స్వస్థయనీః । సుదుఘాహి
పయస్వతీః । ఋషిభిస్సంభృతోరసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ ।
పావమానీర్దిశంతునః । ఇమంలోక మథో అముమ్ । కామాస్థమర్దయంతునః ।
దేవీర్దేవైస్సమా భృతాః । పావమానీస్వస్థయనీః । సుదుఘాహిఘ్నతశ్చుతః ।
ఋషిభిస్సంభృతో రసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ ॥ యేన దేవాః

పవిత్రేణ । ఆత్మానం పునతే సదా । తేన సహస్రధారేణ । పావమాన్యః
 పునంతుమా । ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్ । శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్ ।
 తేనబ్రహ్మవిదోవయమ్ । పూతం బ్రహ్మపునీమహే । ఇన్ద్రస్సనీతీ
 సహమాపునాతు । సోమస్వస్త్వావరుణ స్సమీచ్యా । యమోరాజా ప్రమృణాభిః
 పునాతుమా । జాతవేదామోర్షయన్త్యా పునాతు । భూర్భువస్సువః । తచ్ఛంయో
 రావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే దైవీః స్వస్తిరస్తునః
 స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతుభే షజమ్ । శన్నోఅస్తు ద్విపదే ।
 శంచతుష్పదే । ఓం శాన్తిశాన్తిశాన్తిః ॥

(వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్ఘావేశో అనమీవో భవానః । యత్స్వేమహే
 ప్రతితన్నో జుషస్వశన్న ఏధిద్విపదేశన్చతుష్పదే ॥ వాస్తోష్పతే శగ్మయా సగ్ం
 సదాతే సక్షీమహిరణ్మయాగాతుమత్యా । ఆవఃక్షేమ ఉతయోగేవరన్నో
 యూయమ్పూత స్వస్తిభిస్సదానః । అమీవహోవాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్
 సఖాసుశేవ ఏధినః) శుభగ్ం శుభమ్ ।

పుణ్యాహే కృతే తదహః పుణ్యంభవతి. ఆదావంతేవా పుణ్యాహేన
 సర్వాఃక్రియాః పరిపూర్ణా భవన్తి.

స్వాంకృతోసీతి దక్షిణాకాలముక్తవత్సుసత్సు ।

స్వాంకృతో_సి విశ్వకృద్విశ్వేభ్యస్తేంద్రియేభ్యోద్వివ్యేభ్యః పార్ధివేభ్యః స్వస్తి
 దక్షిణాకాలః.

ఘృతాత్పరీత్యద్భిర్యధాశక్తి దక్షిణాం హస్తేన దక్షిణేన దదాతి ।
 ఘృతాత్పరిమండ ఇవాపుస్తేహస్సర్వాధిక స్సర్వధత్తేషు శర్వః ।
 సచేతనశ్చేతయతే స్వశక్త్యా ఏకోలోకాన్ గర్భవత్పాతు సర్వాన్ ॥
 త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతే తితదాదదీరన్ యత్ర దక్షిణా
 దానా_ దానేతత్రైవం స్యాదితి విజ్ఞాయతే ।

“త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా విశ్వేషాగ్ం హితః । దేవేభిర్మానుషాజనేః
దేవస్యత్వా సవితఃఃప్రసవే, అశ్వినోర్బాహుభ్యాం, పూష్ణోహస్తాభ్యాం
ప్రతిగృహ్ణామి, రాజాత్వావరుణోనయతు దేవి దక్షిణేఽగ్నే హిరణ్యమ్,
తేనామృతత్వమశ్యామ్, వయోదాత్రే మయో మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే క
ఇదం కస్మా అదాత్ । కామః కామాయ కామోదాతా, కామః ప్రతిగ్రహీతా,
కామగ్ం సముద్ర మావిశ, కామేనత్వా ప్రతిగృహ్ణామి, కామైతత్తే, ఏషాతే
కామదక్షిణా ఉత్తానస్తాంగీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు ॥ అస్మిన్ గృహే సర్వారిష్ట
శాన్తిరస్తు ॥ శుభగ్ం శుభమ్ ॥

5. ఆఘారపీఠికా

శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితం,

తస్మై సమస్త వేదార్థవిదే విఖనసే నమః

శ్రీసూత్రం : అథాగ్వానతనం ప్రాక్రవణేవోత్తర ప్రవణే వా శుద్ధేదేశే
గోమయేనోపలిప్తే శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృశ్చిమం దక్షిణోత్తరం చ
ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయతం ద్వ్యంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతం వా స్థండిల
మగ్నాలయం భవతి ॥ పరిస్తరణ బర్హిషః ప్రతిదిక్ పంచదశ స్థండిల ప్రమాణాః
కుండేషట్త్రింశ దంగులాస్తధైకాంగుళి పరిణాహః ప్రణ వక్రహీనాః పరిధయః
పంచదశ దర్భైర్ధ్రధితం చతురంగులాగ్రం ద్వ్యంగుల గ్రంధిం హస్తమాత్రం
ప్రోక్షణకూర్చం తథైవ ద్వాదశాంగుల మాత్రం పవిత్రం తత్రప్రమాణా
యాజ్ఞికాస్సమిధః పాత్ర స్రువాదయో యజ్ఞేప్రోక్తాః, దర్భేషు ద్వంద్వం పాత్రాది
సంభారానుత్తరే దైవికే ప్రత్యేకం దక్షిణతః పైతృకే సంభరతి ॥ నిత్యహోమేఽ
గ్నిశాలాయాం మృదాచతుర్దిశం ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయతాం చతురంగుల
విస్తారాం ద్వ్యంగులోన్నతామూర్ధ్వవేదిం చతురంగుల విస్తారోన్నతామధో
వేదించ మధ్యే నిమ్నంషడంగులమగ్నికుండం కృత్వాస్మిన్స్థూహస్థోఽ
గ్నిమౌపాసనమాధాయనిత్యం జుహోతి । వనస్థస్య శ్రామణకాగ్నేః

కుండమాధాన విశేషంచ ధర్మేవక్ష్యామః ॥ ఇతి శ్రీవైఖానసే సూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నే అష్టమః ఖండః ॥

6. ఆఘార ప్రయోగః

యజమానః పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య । ధృతద్వాదశోర్ధ్వపుణ్డః శుద్ధే దేశే చతుర్థస్తాయత విస్తారం గోచర్మేత్యుక్తమ్ । గోచర్మ మాత్రముపలిప్య । పైష్ణ్య భూమిమలంకృత్య, తత్ర శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృచ్ఛిమం దక్షిణోత్తరం చ । ద్వాత్రింశదంగుళ్యాయతం ద్భ్రుంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతంవా స్థండిల ముపకల్ప్య అథాఘార విధానం బ్రాహ్మం ప్రాజ్యుఖమాసీనః అగ్నేరుత్తరతః ప్రాగగ్రాన్ధర్భానాస్తీర్య । తేషు దర్భదర్బీసుక్సృవ ప్రణిధ్యాజ్య స్థాల్యాదీన్ ద్వంద్వమవాజ్యుఖం ప్రాగస్తం సన్యస్య । అగ్నేర్నై ఋత్యాం ధాన్యోపరి జలపూర్ణ కరకం నిధాయ । తస్మిన్ ప్రోక్షణ కూర్పం నిధాయ । ఉభయ పవిత్రపాణిః ప్రాణాయామం కృత్వా ।

ఓం భూః ॥ అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం (పంచమ్యాం) శుభతిథౌ అనయా ధర్మపత్న్యాసహ చిరకాల విచ్ఛిన్నౌపాసన పునస్సంధాన కర్మాంగం ఏతస్మిన్ స్థండిలే ఆఘార కర్మకరిష్యే ।

అపఉపస్పృశ్య

సూత్రం : ఏతోన్విన్దమిత్యగ్వాలయం కుణ్డం స్థణ్ణీలం వా కూర్చేనప్రోక్ష్య ।

మంత్రం : ఏతోన్విన్దం స్తవామశుద్ధం శుద్ధేనసామ్నా । శుద్ధైరుక్తైర్వా వృద్ధ్వాంసు శుద్ధ ఆశీర్వాన్మమత్తు । ఇన్ద్రశుద్ధోన ఆగహిశుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః । శుద్ధోరయిం నిధారయ శుద్ధోమమద్ధి సోమ్యః । ఇన్ద్రశుద్ధోహినోరయిం శుద్ధోరత్నాని దాశుషే । శుద్ధోవృత్రాని జిఘ్నుసే । శుద్ధోవాజం సిషాససి ॥

సూత్రం : మయిదేవాదిభిశ్చతుర్దిశం చతురశ్చతురో దర్భాన్ప్రాగగ్రానుత్త రాగ్రానుక్షయేత్ ।

మంత్రం : మయిదేవా ద్రవిణమాయజంతాం మయ్యాశీరస్తు మయిదేవ హూతిః ।
దైవ్యాహోతారావనిషన్తపూర్వేఽ రిష్టాస్వామ తనువాసువీరాః ॥ ఇతి పూర్వతః ।

మహ్యం యజన్తు మమయాని హవ్యాకూతిస్సత్యా మనసోమే అస్తు । ఏనో
మానిగాం కతమచ్చనాహం విశ్వేదేవాసో అధివోచతామే ॥ ఇతి దక్షిణతః ।

దేవీష్ణుడుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వేదేవాస ఇహవీరయధ్వమ్ ।
మాహాస్మహి ప్రజయామాతనూభిర్మారధామద్విషతే సోమరాజన్ ॥ ఇతి
ఉత్తరతః ।

అగ్నిర్మన్యం ప్రతినుదన్పురస్తాదదబ్ధోగోపాః పరిపాహినస్త్వమ్ ।

ప్రత్యం చోయంతు నిగుతః పునస్తేమైషాం చిత్తం ప్రబుధావినేశత్ ॥
ఇతి పశ్చిమతః ।

సూత్రం : ఉద్ధన్యమానమితి మధ్యాపర పూర్వయమ నిర్ఋత్యగ్ని
సోమమరుదీశానాని యుగ్మబర్హిషాఖనతి ॥

మంత్రః : ఉద్ధన్యమానమస్యా అమేధ్య మపపాప్మానం యజమానస్య హస్తు ।
శివానస్సన్తు ప్రదిశశ్చతస్రశ్చన్నో మాతా పృథివీతోకసాతా ॥

సూత్రం : తథా పూతహ్యతనేన ఇతి మధ్యయమసోమేషు పశ్చిమాదిప్రాగన్తాః
తిస్రః - మధ్యాపర పూర్వేషు దక్షిణాద్వత్తరాన్తాః తిస్రః - ఏవం షడ్రేఖాః
ప్రాదేశమాత్రాః లిఖతి ।

మంత్రః : పూతహ్యతనేన సౌమ్యాః కృణుధ్వగ్ం రశనాహోతవిగ్ం శత్ ॥

సూత్రం : అష్టాబన్ధమితి వక్రితం యుగ్మదర్భం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం దిశివిసృజ్య

మంత్రః : అష్టాబన్ధగ్ం రశనాభితోఽ హరం యేనదేవాసో జనయన్పభీష్మియాః ।
సూర్యేణ బ్రహ్మణుతథావిదురధైకం చక్రం యద్గుహాతదహం విశ్వేదేవాసో
అనుదన్మాను జాతగ్ం శ్రోత్రంతే చక్రే ఆస్తాన్ద్వి పంథాః । చరాచర శుచీతే
పుత్రం వృణీత పూషాయదయాతగ్ం శుభస్పతీ వరేయమ్ ॥

అపఉపస్పృశ్య । రేఖాః గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య

తద్భవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥
రేఖామధ్యే హిరణ్యశకలం ముష్టిమాత్రం ప్రీహీన్వానిధాయ ।

భాష్యే : రాక్షసరౌద్ర నైర్ఋతపైతృక ఛేదన భేదన ఖనన నిరసన
అవప్రూతాత్మాభిమర్శనానిచ కృత్వా । సర్వత్రాపఉపస్పృశేదితి ॥

సూత్రం : జాతవేదో భువనస్యేత్యరణిం గృహీత్వా । మథితం లౌకికం
వాఽగ్నిమాదాయ, ఆహరేత యత । యద్యాత్మా రోపితస్సమిదారోపితోవా అగ్నిః
తదా లౌకిక మగ్నిమాదాయ అస్మిన్నైపాసనాగ్నిం ఉపావరోహేత్యవరోప్య ।
అత్రతత్త త్కర్మహోమం హుత్వా, పునరుపావరోహేత్యగ్నిమాహరేత -
ఔపాసనాగ్ని పక్షేలౌకికాగ్ని పక్షేచ జాతవేదో భువనస్యేతి మన్త్రోలుప్యత ఇతి
భాష్యే ।

మంత్రః : జాతవేదోభువనస్యరేత ఇహసించతపసో యజ్జనిష్యతే ।
అగ్నిమశ్వత్థాదధి హవ్య వాహగ్ం శమీగర్భాజ్జనయన్యోమయోభూః ॥

సూత్రం : ఘృతప్రతీక ఇతి గోకరీషాద్వైః ప్రజ్వాల్వ

మంత్రః : ఘృతప్రతీకోఘృతయోనిరగ్నిః । ఘృతైస్సమిద్ధోఘృతమస్యాన్నమ్ ।
ఘృతపుషస్త్వా సరితో వహన్తి । ఘృతం పిబన్ఘృయజాయక్షిదేవాన్ ॥

సూత్రం : ఆయుర్దా ఇతి ప్రణమ్య

మంత్రః : ఆయుర్దా అగ్నే హవిషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి,
ఘృతం పీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవ పుత్ర మభిరక్షతాదిమమ్ ॥

సూత్రం : ఉపావరోహ ఇతి తమగ్నిం స్థణ్ణిల మధ్యే నిధాయ ।

మంత్రః : ఉపావరోహ జాతవేదః పునస్త్వం దేవేభ్యో హవ్యం వహనః ప్రజానన్ ।
ఆయుః ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసుథేవ్యాజస్రోదీ దిహినోదురోణే ॥

అత్ర అగ్నిగ్రహణ పాత్రే సజలాక్షతాన్నిధాయేతి । వసంతయాజీయ
వ్యాఖ్యానే ఉక్తమ్ ॥

అగ్న ఆయా హి, అయన్తేయోనిరితీంధనైః పునః ప్రజ్వాల్య

అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే । నిహోతాసద్ధిబర్హిషి ॥
అయన్తేయో నిర్ఋత్వియో యతోజాతో అరోచథాః । తంజానన్నగ్న
ఆరోహాథానో వర్ధయారయిమ్ ॥

సూత్రం : మయిగృహ్ణామీత్యభివన్దేతి ॥ అత్రప్రాయశ్చిత్త సూత్రభాష్యే
అభిముఖమాసీనమగ్నిమిన్ద్రాదీంశ్చ ధ్యాత్వా అభ్యర్చేతి ॥

మయిగృహ్ణామ్యగ్రే అగ్నిగ్ం రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీ
ర్యాయ । మయిప్రజాం మయివర్చోదధామ్యురిష్టాస్స్యమ తనువాసువీరాః ।
యోనో అగ్నిః పితరో హృత్స్వంతరమర్చ్యో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ । తమాత్మస్పరి
గృహ్ణామహేవయం మాసో అస్మాగ్ం అవహాయ పరాగాత్ ।

అగ్నిధ్యాన మంత్రస్య అగస్త్యఋషిః । అనుష్టుప్చందః । హుతాశనో
దేవతా । రం బీజం స్వాహాశక్తిః । స్వధాకీలకమ్ । ఔషాసన హోమసిద్ధ్యర్థే
వినియోగః ॥

స్వస్తిపూర్ణ ముఖాత్మనే

తేజోరాశయే

ధూమ్రాక్షాయ

ధనుర్ధరాయ

సహస్రార్చిషే

వైశ్వానరాయ

ఏవం హృదయాదిన్యాసః ॥

అంగుష్ఠాభ్యాం నమః

తర్జనీభ్యాం నమః

మధ్యమాభ్యాం నమః

అనామికాభ్యాం నమః

కనిష్ఠికాభ్యాం నమః

కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ।

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ॥

ధ్యానం

అగ్నిధ్యానం ప్రవక్ష్యామి సర్వహోమార్థసిద్ధయే
 ఆత్మాభిముఖమాసీనం ధ్యాయేద్దేవం హుతాశనమ్
 బ్రాహ్మమాసన మాసీనం కుండమధ్యేహుతాశనమ్
 ప్రత్యజ్ముఖం రక్తవస్త్రం తరుణాదిత్య సన్నిభమ్
 స్వాహోస్వధాభ్యా మాసీనం సర్వదేవాత్మకం పరమ్
 ఏకం వైహృదయం తస్య త్రయః పాదాశ్చిరోద్వయమ్
 చతుశ్చంగం చతుర్వేత్రం సప్తజిహ్వం ద్విదాశికమ్
 కృష్ణాజినోత్తరాసంగం మౌంజీ దండ సమన్వితమ్
 బిభ్రతం దక్షిణే శక్తిం అక్షమాలాం చ స్ఫుక్రృవౌ
 తోమరం వ్యజనం చాజ్యపాత్రంవై వామబాహుభిః
 మేషారూఢం సుతీక్ష్ణం చ స్ఫురన్మకరకుండలమ్
 చిత్రవర్ణాంబరోష్ఠీషం రత్నమాలావిభూషితమ్
 హోతారం సుముఖీకృత్య సప్తైధస్సప్తబాహుకమ్
 దీప్తం సువర్ణవపుషం తుంగపింగళలోచనమ్
 బింబేన యజ్జమూర్తించ కుర్యాద్దేవమితిశ్రుతిః
 హోమకాలేఽగ్ని రూపంచ గుహ్యం సర్వత్ర సిద్ధిదమ్
 ఇత్థం రూపం స్మరేదగ్నిం ధ్యాత్వాకర్మ సమారభే

మంత్రః

చత్వారి శృంగాస్త్రయో అస్యపాదాద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య ।
 త్రిధాబద్ధో వృషభోరోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ ।
 ఏషహి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వోహి జాతస్స ఉగర్భే అస్తః ।
 సవిజాయమానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యజ్ముఖాస్తిప్థతి విశ్వతోముఖః ॥

అభిముఖోభవ । అగ్నయేనమః ధ్యాయామి, ఆవాహయామి ఆసనాది
 సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి । ఇంద్రాయ నమః, అగ్నయే నమః, యమాయ

నమః, నిర్ఋతయే నమః, వరుణాయ నమః, వాయవే నమః, కుబేరాయ
నమః, ఈశానాయ నమః, ధ్యాయామి, ఆవాహయామి ॥

సూత్రం : కర్మణేవామితి కరౌప్రక్షాళయతి,

మంత్రః : కర్మణేవాన్దేభ్యశ్శకేయమ్,

సూత్రం : ఇదమాపశ్చివా ఇత్యపోభిమవ్ర్య.

మంత్రః : ఇదమాపశ్చివా శ్చివతమా శ్చాంతాశ్చాంతతమా శ్చుభాశ్చుభతమాః
పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా మేధ్యతమా అమృతా
అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతాస్సూర్యస్యరశ్మిభిః ॥

సూత్రం : అదితేనుమన్యస్వేతి దక్షిణవేదిం నైర్ఋత్యాద్యాగ్నేయాంతమ్ ।
అనుమతేను మన్యస్వేతి తథా పశ్చిమవేదిం నైర్ఋత్యాది వాయవ్యాంతమ్ ।
సరస్వతేను మన్యస్వేతి ఉత్తరవేదిం వాయవ్యాదీశానాంతమ్ । దేవసవితః
ప్రసువేతి పూర్వవేదిం అగ్నేయాదీశానాంతమ్, సాధావేస పాణినా దేవతీర్థేన
కూర్చేన వాపరిమృజేత్ ।

అదితేను మన్యస్వ దక్షిణతో వేదిం పరిమృజామి । సత్యేనత్వా
పరిమృజామి సత్యవ్రతోఽహమస్మి ।

అనుమతేనుమన్యస్వ పశ్చిమతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా
పరిమృజామి సత్యవ్రతోఽహమస్మి.

సరస్వతేను మన్యస్వోత్తరతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా
పరిమృజామి సత్యవ్రతోఽహమస్మి.

దేవసవితః ప్రసువ పురస్తాద్వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి
సత్యవ్రతోఽహమస్మి.

సూత్రం : గాయత్ర్యా చతస్రోవేదీః ప్రోక్షయతి ।

మంత్రః : తథ్నవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియోయోనః
ప్రచోదయాత్ ॥

సూత్రం : వేద్యాః దక్షిణోత్తరయోః అగ్న్యభిముఖౌ బ్రహ్మసోమావృత్విజౌ
పరయిత్వా - బ్రాహ్మణాభావే అగ్నేర్దక్షిణోత్తరయోః స్థణ్ణిలయోః ప్రత్యేకం
హస్తమాత్ర కూర్చయోః బ్రహ్మసోమావాహాయేత్ ।

మంత్రః : బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః ।
సబుద్ధియా ఉపమా అస్యవిష్టాస్సతశ్చయోని మసతశ్చ వివః ॥

ఓం భూః బ్రహ్మోణ మావాహయామి,

ఓం భువః ప్రజాపతి మావాహయామి

ఓం సువః పితామహ మావాహయామి

ఓం భూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భ మావాహయామి,

సోమోధేనుగ్ం సోమో అర్వస్తమాశుగ్ం సోమోవీరం కర్మణ్యం దదాతు,
సాదన్యం విదధ్యగ్ం సభేయం పితుశ్రవణం యోదదాశదస్మై ॥

ఓం భూఃసోమ మావాహయామి, ఓం భువర్యజ్ఞాంగ మావాహయామి,
ఓం సువరిన్ద్ర మావాహయామి. ఓం భూర్భువస్సువశ్చంద్ర
మావాహయామి.

బ్రహ్మణ ఇదమాసనమ్, సోమస్య ఇదమాసనమ్ ॥ ప్లోతం
సమర్చయామి. కదశీఫలం గుడోపహారం తాంబూలంచ నివేద్య ॥

సూత్రం : అధ్వర్యుః ఓం భూపతే భువనపత ఇతిప్రత్యేకం ప్రేక్ష్య ।

మంత్రః : ఓం భూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే, బ్రహ్మోణంత్వా -
వృణీమహే ॥

సూత్రం : ఇత్యుక్త్వా, తాభ్యాం అహంభూపతిరిత్యుక్తే సతి ।

దక్షిణతః : అహం భూపతి రహంభువన పతిరహం మహతోభూతస్య పతిః,
దేవేన సవిత్రా ప్రసూత ఆర్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవితరేతన్త్వావృణతే
బృహస్పతిం దైవ్యం బ్రహ్మోణం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి, మనోగాయత్ర్యై,

గాయత్రీ త్రిష్టభే, త్రిష్టభగత్యై జగత్యనుష్టభే అనుష్టకృత్యై పఙ్క్తిః ప్రజాపతయే ప్రజాపతిర్విశ్వేభ్యోదేవేభ్యోః విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతిర్బ్రహ్మణే, బ్రహ్మభూర్భువస్సువః, బృహస్పతిర్దేవానాం బ్రహ్మోఽహం మనుష్యాణాం బృహస్పతే యజ్ఞం గోపాయ.

ఉత్తరతః : ఓంభూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే సోమగ్ం రాజానంత్యావృణీమహే, అహంభూపతిరహం భువనపతిః

అహం మహతోభూతస్యపతిః, యజ్ఞపతిరార్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవితరేతన్వా వృణతే బృహస్పతిన్దైవ్యం సోమం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి మనోగాయత్రీయై గాయత్రీత్రిష్టభే త్రిష్టభగత్యై జగత్యనుష్టభేఽనుష్టకృత్యైపఙ్క్తిః ప్రజాపతయే ప్రజాపతిర్విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతి ర్బ్రహ్మణే బ్రహ్మ భూర్భువస్సువః, బృహస్పతిః దే వానాగ్ం సోమోఽహం మనుష్యాణాం బృహస్పతే యజ్ఞం గోపాయ ॥

సూత్రం : బ్రహ్మనోమప్రోక్షిష్యామీత్యన్తం తథోక్త్వా పునస్తాభ్యాం ప్రోక్షయేత్సుక్తసథా యజమానేన బర్హిషా ప్రోక్షయతి.

మంత్రః : బ్రహ్మనోక్షిష్యామి, (బ్రహ్మ - ఓం) ప్రోక్ష యజ్ఞం దేవతావర్థయత్స్వం నాకస్య పృష్ఠే యజమానోఅస్తు సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకః, తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచ ధేహి ఓంప్రోక్ష.

సోమప్రోక్షిష్యామి, (సోమః ఓం) ప్రోక్ష యజ్ఞం దేవతా వర్థయత్స్వం నాకస్యపృష్ఠే యజమానోఅస్తు, సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచ ధేహి, ఓంప్రోక్ష.

సూత్రం : పాత్రాత్ప్రణిధ్యా మాధావ మాదాయ పవిత్రేస్థగతి ఉత్తరస్యాం వేద్యాం బర్హిషః కూర్చాన్వా సపవిత్రాన్ సర్వాన్ధాపయిత్వా.

మంత్రః : పవిత్రేస్థోవైష్ణవ్యేస్థోయజ్ఞీయేస్థో వాయుపూతేస్థో విష్ణోర్మనసా పూతేస్థో యజ్ఞస్యపావనేస్థః.

సూత్రం : తాన్పరశురసీతి ప్రణిధ్యద్భిస్సకృన్మంత్రేణ ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : పరశురసి పవిత్రేస్థోవైష్ణవ్యోదేవసవితః ప్రసువ పునాత్వచ్చిద్రేణ
పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః, ఆపోదేవీరగ్రేపువో అగ్రేగువోఽగ్ర ఇమం
యజ్ఞం నయతాగ్రే యజ్ఞపతింధత్త యుష్మానింద్రోవృణీత వృత్రతూర్యేయూయ
మింద్రమవృణీద్ధ్వం వృత్రతూర్యే ప్రోక్షితాస్థు.

సూత్రం : కృష్ణోసీతి పరిధ్యాదిసమిధః ముక్తబంధా ప్రోక్ష్య

మంత్రః : కృష్ణోఽస్యాఖరేష్టోఽగ్నయేత్వాస్వాహా

సూత్రం : వేది రసీతి పశ్చిమవేదిం ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : వేదిరసి - బర్హి షేత్వా స్వాహా

సూత్రం : బర్హిరసీతి బర్హిః ద్విః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : బర్హిరసి

సూత్రం : స్రువాది సర్వసాధనాన్ స్రుగ్భ్యస్త్యేతి ద్విఃప్రోక్ష్య

మంత్రః : “స్రుగ్భ్యస్త్యా స్వాహా”

సూత్రం : బర్హిషోగ్రం దివేత్వేతి

మంత్రః : “దివేత్వా”

సూత్రం : మధ్యమస్తరిక్షాయత్వేతి,

మంత్రః : ‘అస్తరిక్షాయత్వా’

సూత్రం : మూలం పృథివ్యైత్వేతిప్రోక్షయతి ।

మంత్రః : “పృథివ్యైత్వా”

సూత్రం : పోషాయత్వేతి అపోబర్హిః బంధనే సంస్రావ్య

మంత్రః : పోషాయత్వా.

సూత్రం : స్వధా పితృభ్యఇతి సాపసవ్యం దక్షిణతః ప్రోక్ష్య

మంత్రః : “స్వధాపితృభ్యః” ఉపవీతీ అపఉపస్పృశ్య

సూత్రం : అపాంశేషం పశ్చిమస్యామధోవేద్యాముత్తరాంతం ఊర్ణవేతిసావయేత్

మంత్రః : “ఊర్ణవ బర్హిషద్భ్యః ఊర్ణా పృథివీం గచ్ఛత”

సూత్రం : ఉభాభ్యామితి పాణీప్రక్షాళయతి

మంత్రః : ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమ వీతయే

సూత్రం : పూషాత ఇతి బర్హిఃబంధం వీసృజ్య

మంత్రః : “పూషాతేగ్రంధిం విష్వతు” అప ఉపస్పృశ్య

సూత్రం : బర్హిషః మూలాదారభ్య అగ్రాంతం ఆదిత్య వ్యంజనమసీతి పాణినా అభిమృశ్య

మంత్రః : “ఆదిత్య వ్యంజనమసి”

సూత్రం : పశ్చిమతోవేద్యధస్తాదుత్తరాగ్రమూర్ణామ్రుదసమితి దర్భైరచ్ఛిద్రం పరిస్తీర్య

మంత్రః : “ఊర్ణామ్రుదసంత్యాస్పృణామి”

సూత్రం : స్వాసస్థందేవేభ్యః ఇతి ప్రాగగ్రం దర్భంస్వాసనే నిధాయ

మంత్రః : స్వాసస్థం దేవేభ్యః

సూత్రం : విష్ణోస్తాపోసీతి ప్రాచ్యాం,

మంత్రః : ప్రాచ్యాం “విష్ణోస్తాపోసి”

సూత్రం : దక్షిణత ఇతి యామ్యాం,

మంత్రః : దక్షిణతో విష్ణోస్తూపోసి,

సూత్రం : పశ్చిమత ఇతిప్రతీచ్యామ్

మంత్రః : “పశ్చిమతస్సోధత్తాం దేవేభ్యో విష్ణోస్తూపోసి,”

సూత్రం : ఉత్తరత ఇతి ఉదీచ్యామ్

మంత్రః : “ఉత్తరత ఉదీచ్యైర్భ్యుంజనమసి విష్ణోస్తూపోసి,”

సూత్రం : ప్రాగగ్రాసుత్తరాగ్రాస్సర్వత్ర అధోవేద్యాంచ పరిస్త్రణాతి,
పూర్వబర్హిషోత్తరాగ్రం ఐశాన్యే ఊర్ధ్వం కృత్వా గంధర్వోస్వీతి పశ్చిమస్యామ్

మంత్రః : గంధర్వోసి విశ్వావసుర్విశ్వస్మాదీషతో యజమానస్య పరిధిరిడ
ఈడితః (ఇతిపశ్చిమతః).

సూత్రం : ఇంద్రస్యేతియామ్యామ్

మంత్రః : ఇంద్రస్యబాహురసిదక్షిణో యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితః ।

సూత్రం : మిత్రావరుణావిత్యుదీచ్యామ్ । వేద్యాంప్రాగుత్తరాగ్రాస్పరిధీ
స్పరిదధాతి

మంత్రః : మిత్రావరుణౌతోత్తరతః పరిధత్తాం ధృవేణ ధర్మణా యజమానస్య
పరిధిరిడ ఈడితః ।

సూత్రం : వాయవ్యా ముత్తరాగ్ర మూర్ధ్వంకరోతి. సూర్యస్వేతిప్రాచ్యాం
ఉత్తరాంత మధోవేద్యాం కూర్చేనాద్భిః పరిషిచ్య

మంత్రః : సూర్యస్త్వా పురస్తాత్పాతు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : ఉపరిష్టాదితి అగ్నేరుపరిభాగముత్తరాంతం పరిషిచ్య

మంత్రః : ఉపరిష్టాద్దేవారక్షస్తు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : అధస్తాన్నాగాఙతి అగ్నేరథోభాగం తథాపరిషిచ్య

మంత్రః : అధస్తాన్నాగారక్షస్తు కస్యాశ్చిదభిశస్తాః ।

సూత్రం : వీతిహోత్రమిత్యగ్వాలయే సమిధావగ్నీశయోర్దిశోరూర్ధ్వాగ్రే
మంత్రావృత్త్యానిదధాతి

మంత్రః : వీతిహోత్రం త్వాకవేద్యమస్తగ్ం సమిధీ మహ్యగ్నే బృహస్తమధ్వరే
సమిదసి । సమిదస్యాయుషేత్వా ।

సూత్రం : పరిస్తీర్యమిత్యాదినాఙ్నాద్భ్యదగస్తమార్షేణాపోదత్త్వా కూర్చేన వా
సంస్రావ్య

మంత్రః : పరిస్తీర్యమగ్నిం పరిదధా మ్యగ్నేఅగ్నిగ్ం సృతాంవేది
మభిమన్తయామి ।

సూత్రం : సృతాసీత్యాదిభిర్దక్షిణాదితేనైవార్షేణ తీర్థేన ప్రాగస్తముత్తరాంతంచ
పరిషిచ్య

మంత్రః : సృతాసి, ఘృతాసి, ధృవాసి ।

సూత్రం : తరుణాసీతి ఆగ్నేయాదీశానాస్తం పరిషిచ్య, పునస్తథా, గృహీత్వా
ప్రదక్షిణ మాగ్నేయాద్యస్తం పరిషించతి

మంత్రః : తరుణాసి ।

సూత్రం : వాసస్పత్యోసీతిప్రణిధీప్రక్షాళ్య

మంత్రః : “వాసస్పత్యోసిదేవేభ్యశ్చున్దస్వ”

సూత్రం : పృథివ్యాపోగృహీష్యామీతినాక్షతం ప్రత్యేకం మన్తావృత్త్యాద్భిరాపూర్య

మంత్రః : పృథివ్యాపోగృహీష్యామి, కోవోగృహ్ణతు, సవోగృహ్ణతు, కన్తైవోగృహ్ణమి
తన్తైవోగృహ్ణమి । పోషాయవః అనయా పృథివ్యాపో గృహీష్యామి

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమితి ఉదగగ్రే పవిత్రే ప్రక్షిప్య

మంత్రః : వసూనామ్పవిత్రమసి శతధారం వసూనామ్పవిత్రమసి
సహస్రధారమ్ ।

సూత్రం : దక్షిణేనపాణినాగ్రమితరద్వామేనాంగుష్ఠానామికాభ్యాం గృహీత్వా
దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పాయ

మంత్రః : దేవోవ స్సవితోత్పనాతు, ఇతి పూర్వాస్తమ్
అచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణేతి పశ్చిమాస్తమ్
వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిరితిపూర్వాస్తమ్

పవిత్రం దక్షిణాగ్రం కృత్వోత్పాయ యథాపూర్వముదగగ్రం ప్రదక్షిణ
క్రమేణ నిధధాతి

సూత్రం : బ్రహ్మన్నప ఇతి సోమాపఇతి బ్రహ్మసోమావృత్విజౌ ప్రత్యేకంప్రేక్ష్య

మంత్రః : బ్రహ్మన్నపః ప్రణేష్యామి యజమానవాచం యచ్ఛ

బ్రహ్మీ : ప్రణయయజ్ఞన్దేవతావర్ధయత్పన్నాకస్యపృష్ఠే యజమానో అస్తు.
సప్త ఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచధేహి.
ఓంప్రణయ । సోమ ఆపః ప్రణేష్యామి యజమానః... । ఓం ప్రణయ...

సూత్రం : తాభ్యాం ప్రణయే త్యుక్తో-ధ్వర్యుః కోవ ఇతి మన్త్రావృత్త్యాప్రణిధి
లలాటాస్త ముద్ధృత్య దక్షిణప్రణిధిమగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేద్యాం దక్షిణస్యాం।

బ్రహ్మణః పురత అధోవేద్యాం నిధాయ తథోత్తర ప్రణిధిముత్తరస్యా
మధోవేద్యాం సోమస్యాగ్రేనిధధాతి ।

మంత్రః : కోవఃప్రణయతుసవః ప్రణయత్వాపో దేవీః ప్రణయాని యజ్ఞగ్ం
సగ్ంసాదయస్తునః ఇదంమదన్తి ఘృతపృష్ఠా ఉదాహు స్సహస్రపోషం
యజమానే న్యఞ్చతీః, కోవోయునక్తి సవోయునక్తు.

ఖం || బ్రహ్మసోమర్విజాభావే బ్రహ్మాణమే వ వాపుత్వాతేనైవ మన్తానుచ్చార
యిత్వా ప్రోక్షణాది సర్వం కర్తవ్యం బ్రహ్మాణస్సర్వమన్వోచ్చారణాధికారత్వాత్
శ్రౌతే తథాదృష్టత్వాత్ సంవిశంతామితిమన్తా వృత్త్వా తత్తతీర్థేన కూర్చేన
ప్రణిధౌజలంసంస్రావ్య |

మంత్రః : “సంవిశంతాం దైవీర్విశః పాత్రాణి దేవయజ్ఞాయై”.

ఉత్తరేదైవతీర్థేన - సంవిశంతాం దైవీర్విశః పాత్రాణిదేవయజ్ఞాయై

సూత్రం : గాయత్ర్యా స్రువాదీన్ప్రోక్ష్య

మంత్రః : తత్సవితు... ప్రచోదయాత్

సూత్రం : భూస్సువం గృహ్ణామీతి స్రువం స్రుగాదీస్సహీత్వా

మంత్రః : భూస్సువం గృహ్ణామి, భువస్సువం గృహ్ణామి, సువస్సువం
గృహ్ణామి భూర్భువ స్సువస్సువం గృహ్ణామి రాయస్సోషాయత్వా స్రువం
గృహ్ణామి. విష్ణోర్హస్తాసి పూష్ణోహస్తాభ్యాం బృహస్పతిరుత్తానగ్ం స్రువంగృహ్ణామి

సూత్రం : వర్షిష్ఠే అధినాక ఇతి పశ్చిమవేద్యధస్తాత్ సమిధఃప్రాగగ్రౌ నిదధ్యాత్

మంత్రః : వర్షిష్ఠే అధినాకేఽగ్నిస్తే తనువం మాతిధాగగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్వ |

సూత్రం : అహీనో నిర్వపామీతి స్సవాదీన్ప్రక్షాళ్య

మంత్రః : అహీనో నిర్వపామి సుప్రతీక మజసేణ భానునాదిత్య
సాత్రప్రతద్యామ్. పశ్చిమాతాంసోమంమహిష్యామ్యరణ్యేసిద్ధే సత్రేయాజి
మాన్సాక్షీ మేభవాస్సవ |

సూత్రం : నిర్దగ్ధమితి పర్యగ్నిం కృత్వా

మంత్రః : నిర్దగ్ధగ్ం రక్షో నిర్దగ్ధా అరాతయః నిర్దగ్ధస్సోఽస్తియో స్మాన్వేష్టియంచ
వయంద్విష్యః ||

సూత్రం : నిష్ఠప్రమితి పునరగ్నౌ స్రువాదీన్ప్రతి కించిత్తప్య. వర్షిష్ఠ
సమిధోరుపర్యదగగ్రం నిదధ్యాత్

మంత్రః : నిష్టత్తగ్ం రక్షోనిష్టప్తా అరాతయః నిష్టత్తసోస్తియోస్మాన్వేష్టి
యజ్చవయంద్విష్టుః

సూత్రం : అదితిరస్యచ్చిద్రపత్రేత్యాజ్యస్థాలీం గృహీత్వా

మంత్రః : అదితిరస్యచ్చిద్రపత్ర

సూత్రం : ఉత్తరేభూత కృతస్థాపోధమిత్యంగారావ్యస్య

మంత్రః : భూతకృతస్థాపోధంజన్యం భయమపోధాస్యేనా అభీత్వరీః,

సూత్రం : సగరాస్థేతి విన్యస్య

మంత్రః : సగరాస్థ.

సూత్రం : మహీనామితిపచతి

మంత్రః : మహీనాం పయోస్యోషధీనాగ్ం రసస్తస్యతేక్షీయమాణస్య
నిర్వపామిదేవ యజ్ఞాయై ।

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమిత్యదగగ్రం పవిత్రం ప్రక్షిప్య

మంత్రః : వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం పవిత్రమసి
సహస్రధారమ్ ॥

సూత్రం : దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పాయ

మంత్రః : దేవోవస్సవితోత్పనాతు ... రశ్మిభిః ।

సూత్రం : ఆజ్యస్థాల్యాః పృష్ఠగత భస్మ ఇదం విష్ణురితి వేదేన శోధయిత్వా

మంత్రః : ఇదం విష్ణుర్విచ ... సురె ॥

సూత్రం : ఉద్భవస్థోదహమితి బద్ధిర్లగ్నా

మంత్రః : ఉద్భవస్థోదహం ప్రజయాప్ర పశుభిర్భూయాసం హరస్తేమావి
కాదుద్యన్ స్వర్గోలోకస్త్రిషులోకేషురోచయ

సూత్రం : అజ్ఞారమస్తరిత మిత్యాజ్యస్యదర్శయతి

మంత్రః : అస్తరితగ్ం రక్షోస్తరితా అరాతయోఽ పహతావృద్ధిరపహతం పాపం
కర్మాపహతం పాపస్యపాపకృతః పాపంకర్మయోనః పాపం కర్మచిక్రీర్షతి
ప్రత్యగేన మృచ్చ ॥

ఖండ ॥ సర్వత్రాజ్యాది హోమద్రవ్యాణామేవం కర్తవ్యం, గవ్యమావికం
మాహిషం తైలం వా హోమార్థం పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం ఇతి శ్రౌతేప్రోక్తం।

సూత్రం : ఆజ్యస్థాలీముదగు ద్వాస్యాగ్నిం పరిసమూహ్య దక్షిణతోఽంగారం
గాయత్ర్యావ్యస్య తయైవచరుస్థాలీ మధిశ్రిత్య, దర్శోల్కేన పక్వావతారయతి।

మంత్రః : తత్సవితు.....చోదయాత్.

పంచగాయత్రీముచ్చరేదితి సుందరరాజీయోవిశేషః అధిశ్రవణవర్ణమేవ
కర్తవ్యమ్. చరుస్థాలీ ముదగుద్వాస్య, పశ్చిమవేద్యాంస్రువాదీనాం పశ్చిమత
ఆజ్యస్థాలీన్నిధాయ

సూత్రం : పూర్వవత్ పవిత్రేణ దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పాయ.
పవిత్రగ్రంథింఘరోస్మీతి విస్మజ్య

మంత్రః : ఘరోసిరాయచ్ఛోషవని రిహోర్షందృగ్ంహ, ఇహప్రజాం
పశూన్దగ్ంహ ।

సూత్రం : ఉత్తరపశ్చిమే వాయవ్యాం వేద్యార్హే ప్రాగగ్రం నిధాయ,

తూష్టిమధ్భిఃప్రోక్ష్య

అప ఉపస్పృశ్య ఆదాయ

అప్యాయంతామితి పవిత్రం నైర్ఋత్యామగ్నా అచ్ఛిన్నం జుహోతి,

మంత్రః : అప్యాయంతామాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయస్థ దివం
గచ్ఛతతోనో వృష్టిమేరయస్వాహో । అద్భ్య ఓషధీభ్యఇదం నమమ,

సూత్రం : వీతిహోత్రమితి సమిదగ్రం ఘృతాక్తమగ్నోవాయవ్యే స్థాపయిత్వా
మంత్రః : వీతిహోత్రంత్యాకవేద్యమస్తగ్ం సమిధీమహ్యగ్నే, బృహస్తమధ్వరే,
 సమిదసి । సమిధస్యాయుషేత్వా ।

సూత్రం : దేవస్యత్వేతి స్రువేణ హోమ్యం, అగ్నింప్రాజాపత్యమితి స్మృత్వా
మంత్రాన్తే ఘృతం విహరామీతి ద్విధావిభజతి

మంత్రః : దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యామ్ ।
 ఘృతం విహరామి ।

సూత్రం : దక్షిణప్రణిధౌ బ్రాహ్మేణ తీర్ధేన ప్రజాపతి పురోగానా వాహయామీతి
చతురో దేవానావాహయేత్

ఓం ప్రజాపతిమావాహయామి, ఓం ఇంద్రమావాహయామి, ఓం
 అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి.

సూత్రం : ఉత్తరప్రణిధౌ దేవతీర్ధేన అగ్వాది దేవాస్ప్రణవ పూర్వమావాహ్య

మంత్రః : ఓం అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి, ఓం
 అగ్నేషోమావాహయామి, ఓం ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓం బ్రహ్మణ
 మావాహయామి, ఓం ఇంద్ర మావాహయామి, ఓం వసూనావాహయామి,
 ఓం మరుత ఆవాహయామి, ఓం రుద్రానావాహయామి, అపఉపస్పృశ్య,
 ఓం శ్రీ విష్ణుమావాహయామి, ఓం బృహస్పతి మావాహయామి, ఓం
 మిత్ర మావాహయామి, ఓం వరుణ మావాహయామి, ఓం ఆదిత్యా
 నావాహయామి, ఓం అశ్వినావాహయామి, ఓం పూషణమావాహయామి,
 ఓం కక్షమావాహయామి, ఓం కక్షదైవతసోమ మావాహయామి, ఓం
 (తత్తత్కర్తృ) యజ్ఞ మావాహయామి । ఓం యజ్ఞదైవత విశ్వాన్దేవా
 నావాహయామి, సర్వదేవానాహయామి ।

ఆవాహిత దేవతాభ్యో నమః ఆసనాది సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి,

సూత్రం : యథావాహనమాజ్యభాగయోః ప్రత్యేకం సృవేణాజ్యం గృహీతోర్ధ్వం
కించిన్నీత్వా జుష్టం నిర్వపామీతి చతుర్థంతేన తత్తన్నామ్నా తత్తద్భాగయోః
ఆజ్యపాత్రేస్రావయేత్ ।

మంత్రః : దక్షిణభాగే - ప్రజాపతయే జుష్టం నిర్వపామి, ఇన్ద్రాయజుష్టం
నిర్వపామి, అగ్నయే జుష్టం నిర్వపామి, సోమాయ జుష్టం మి, ఉత్తరభాగే
- అగ్నయేజుష్టం మి, సోమాయజుష్టం మి, అగ్నిషోమాభ్యాం
జుష్టం మి, ప్రజాపతయేజుష్టం నిర్వపామి, బ్రహ్మణేజుష్టం మి,
ఇన్ద్రాయజుష్టం మి, వసుభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, మరుద్భ్యోజుష్టం
మి, రుద్రేభ్యోజుష్టం మి, అపఉపస్పృశ్య ఓం శ్రీ విష్ణవేజుష్టం మి,
బృహస్పతయే జుష్టం మి, మిత్రాయజుష్టం మి, వరుణాయ
జుష్టం మి, ఆదిత్యేభ్యోజుష్టం మి, అశ్విన్యో జుష్టం మి,
పూష్టేజుష్టం మి, కక్షాయజుష్టం మి, కక్షదైవతసోమాయజుష్టం
.... మి, (తత్తత్కర్మ) యజ్ఞాయ జుష్టం మి, యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో
దేవేభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, సర్వదేవేభ్యో జుష్టం మి, ఇత్యన్తం కృత్వా.

సూత్రం : తృప్యధిద్వయేన ద్విధాగ్నౌ హోమ్యం ఆజ్యం దర్శయిత్వా

మంత్రః : తృప్యధిశ్రయామి, తృప్యధిశ్రయామి,

సూత్రం : అగ్నిర్ఘోతిర్ద్వయేన సమిదుల్యేన దక్షిణోత్తరభాగయోః
యథాగ్నిరన్తర్జ్వలతి తథాదహేదితి

మంత్రః : అగ్నేర్ఘోతిరసి, అగ్నేర్ఘోతిరసి,

సూత్రం : సమిదసిస్వాహేతి సమిధం జుహోతి

మంత్రః : సమిదసి స్వాహో, సమిధఇదం

సూత్రం : స్రువేణాజ్యమూర్ధ్వం నీత్వా, అమృతమసీత్యనుత్తానం,
అధోబిలంస్రువం కృత్వాప్రదక్షిణమభిమన్త్య

మంత్రః : అమృతమసి వారుణ మసి,

సూత్రం : అన్తరిత మిత్యుత్తానమ్

మంత్రః : అన్తరితగ్ంరక్షోఽన్తరితా అరాతయః ।

సూత్రం : ప్రత్యుష్టమిత్యుత్తానమ్

మంత్రః : ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయః,

సూత్రం : హోమ్యం ప్రదక్షిణమభిమన్త్ర్య, ఆజ్యం గృహీత్వోత్తానంస్వతో
దక్షిణతోవామతః ప్రణిధ్యాం సంధాయ, ఉత్తరతోప్రణిధ్యాం సంధాయ,
చిత్పతిస్త్వాదిభిర్మనైస్త్రిభిః

ప్రతిమంత్రమేవ మాజ్యం గృహీత్వా త్రిధాగ్నా సంవపతి ।

మంత్రః : చిత్పతిస్త్వా పునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణవసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః

చిత్పతయ ఇదం నమమేతి సర్వత్ర వక్తవ్యం వాక్పతిస్త్వా పునాత్వచ్చిద్రేణ
పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః, వాక్పతయఇదం

దేవస్త్వా సవితాపునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణవసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిః
దేవాయసవిత్ర ఇదం

సూత్రం : గాయత్ర్యా సమిధఃప్రోక్ష్య,

మంత్రః : తత్పవితు చోదయాత్ ॥

సూత్రం : ఏకవింశతి రాహుతి ప్రమాణాఃకరసంపూర్ణావా సమిధోగృహీత్వా,
మూలాగ్రాభ్యాం ఘృతం స్పర్శయిత్వా అభ్యర్చ్య అక్షతాజ్యచరుభిః ఇమామే
అగ్నైతి మూలమధ్యాగ్రాణి స్పృశన్ అధోనీత్వోర్ధ్వభాగే మధ్యేచ సందధాతి.

భాష్యే ॥ అస్మిన్నాఘారేయావస్త్వః ప్రధానాహుతయస్తావత్పమిధ ఇతి

అత్రమన్త్రావృత్తిః ప్రత్యేకం భవతి ॥

తత్సవితు చోదయాత్, ఇతి సమిధః ప్రోక్ష్య సమిధో గృహీత్వా,
మూలాగ్రాభ్యాం, పుతం స్వర్చయిత్వా భ్యర్చ్య,

మంత్రః : అక్షతైః - ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సున్తు సన్తు

ఆజ్యేన - ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సున్తు సన్తు

అభిఘార్య, చరుణా - ఇమామే అగ్న ఇష్టకాధేనవస్సున్తు సన్తు
పునరభిఘార్య,

సూత్రం : దైవేన తీర్థేన అదితేనుమన్యస్వేతి దక్షిణస్యామధ్విః ప్రాగస్తం,
అనుమతేనుమన్యస్వేతి పశ్చిమస్యా ముత్తరాస్తమ్, సరస్వతేను మన్యస్వేతి
ఉత్తరస్యాం ప్రాగస్తమ్, దేవసవితః ప్రసువేతి పూర్వవేదిం చ ఆగ్నేయా
ద్యుదగస్తం సర్వత్ర అధోవేద్యాం పరిషిచ్య, పునరాగ్నేయాద్యస్తం సర్వతశ్చ
ప్రదక్షిణం పరిషించతి,

మంత్రః : అదితేనుమన్యస్వ, అనుమతేనుమన్యస్వ, సరస్వతేనుమన్యస్వ,
దేవసవితః ప్రసువ,

సూత్రం : షష్టిశతేతి సమిధోఽభిమన్త్య,

మంత్రః : షష్టిశత సహస్రాణ్యయతమక్షయ మర్బుద మానయ ।

బ్రహ్మన్, సోమ, ఇధ్మమాధాస్యే -

ప్రతివాచకాః - ఆధధ్యు,

సూత్రం : అయంత ఇధ్మ ఇతి ఇధ్మానసంకులాన్ శరోంగారేఽ
గ్నోజుహూయాత్,

మంత్రః : అయన్త ఇధ్మ ఆత్మాజాతవేదస్తేనేధ్యస్వవర్ధస్వచేద్ధ వర్ధయ చాస్మాన్,
ప్రజయాపశుభిర్బ్రహ్మవర్చసే నాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా ।

అగ్నయేజాతవేదసేవర్ధమానాయేదం

అగ్నయేనమః, జాతవేదసే నమః, పావకాయనమః, హుతాశ నాయ
నమః, సర్వోపచారాన్ సమర్చయామి.

7. ఉద్దేశత్యాగవిషయే శ్రీసూత్రే

సూత్రం : యస్యై దేవతాయై హవిర్నిరూప్యతే. తాన్దేవతాం మనసాహవై ధ్యాయన్నిర్వపేత్ ।

భాష్యే : నృసింహవాజపేయభాష్యే

యస్యైదేవతాయై యస్మైదేవాయహవిస్సమిదాజ్యచర్వాదీన్నిరూప్యతే అగ్నోనిక్షిపేత్, జుహుయాత్, తదాహుతికాలే తాందేవతాంమనసా చిత్తేన హవైశబ్దౌ ప్రసిద్ధార్థ ప్రయోగాత్ ధ్యాయన్నిర్వపేత్, జుహుయాత్ ।

తతః అగ్నయ ఇదం నమమేతివదేత్, ఏవం శ్రౌతస్మార్తయోస్తత్తద్దేవతాం చతుర్థ్యా విభక్త్యోద్దిశ్య ఇదం నమమేతి వక్తవ్యమ్ । యజమానేనైవ సర్వతోద్దేశత్యాగః కర్తవ్యః ।

కిమర్థం దేవతాస్మరణమగ్నావేవహుతం భవతి కథంతద్దేవతామాహుతిః ప్రాప్యతే అత్రశ్రుతిం దర్శయతి । యథాహవాఇతి యథాయస్మాత్ కారణాత్ హవైప్రసిద్ధౌ ఇతి భాష్యే.

ఇత్యేవం సుందరరాజీయే, వసంతయాజీయే, శ్రీనివాసదీక్షితీయే భృగుప్రోక్షే క్రియాధికారే ప్రతిష్ఠాదర్పణాదిగ్రన్థేషు ద్రష్టవ్యమ్ ।

సూత్రం : స్రువేణాజ్యం గృహీత్వా, పరిధిం స్పృష్ట్యైరేభాకారేణ స్రావయన్, వాయవ్యాదాగ్నేయాంతం ప్రజాపతింమనసాస్మరన్ ఉపాంశునా జుహుయాత్.

మంత్రః : ఓం ప్రజాపతయేస్వాహో, ప్రజాపతయ ఇదమ్

సూత్రం : నైర్ఋత్యాదీశానాంతం పూర్వోక్తవత్తథాజుహుయాత్,

ఓం ఇన్ద్రాయస్వాహో, ఇన్ద్రాయేదమిత్యాఘారౌజుహుయాత్,

చక్షుషీబుధ్వా అగ్నేరుత్తరభాగే అగ్నయే స్వాహో, అగ్నయ ఇదమ్ ।

దక్షిణే - సోమాయస్వాహో, సోమాయేదమ్ । ఇత్యాజ్యభాగావుత్తర
దక్షిణయోర్జుహోతి.

సూత్రం : యుక్తోవహేతి పశ్చిమాది సౌమ్యాస్తం జుహుయాత్,

మంత్రః : యుక్తోవహజాతవేదః పురస్తాదగ్నేవిద్ధికర్మ క్రియమాణం యథేదమ్,
త్వంభిషగ్గోషజస్యాసి కర్తాత్వయాగా అశ్వాన్పురుషాన్ఘనేమస్వాహో, యజ్జ
పురుషాయేదమ్,

సూత్రం : యాతిరశ్చీతి సౌమ్యాదీన్ద్రాస్తమ్,

మంత్రః : యాతిరశ్చీనిపద్య సేహంవిధరణీఇతి, తాన్త్వాఘృతస్య ధారయా
యజేసగ్ంరాధనీమహగ్ం స్వాహో, సగ్ం రాధన్యాఇదమ్,

సూత్రం : సగ్ంరాధన్యా ఇతి ఇన్ద్రాదియామ్వాస్తమ్,

మంత్రః : సగ్ం రాధన్యై దేవ్యై స్వాహో, దేవ్యాఇదమ్,

సూత్రం : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహేతి యామ్వాది వారుణాస్తమ్,
రేఖాకారేణాజ్యం స్రావయన్స్తత్వా.

మంత్రః : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహో, ప్రసాధన్యా ఇదమ్,

సూత్రం : మధ్యమాస్య మితిబుద్ధ్వా తత్ర వ్యాహుతీర్జుహోతి.

మంత్రః : ఓమ్ భూస్వాహో - అగ్నయ ఇదం, ఓమ్ భువస్వాహో వాయవ
ఇదం ఓగ్ం సువస్వాహో - సూర్యాయేదం, ఓమ్ భూర్భువస్సువ స్వాహో
ప్రజాపతయ ఇదమ్,

సూత్రం : సర్వాహుతీశ్చ అత్రైవజుహోతి తదగ్ని ముఖమితి బ్రహ్మవాదినో
వదన్తీతి.

భాష్యే : సత్యేనేత్యాజ్యామభిమృశ్య - స్రువేణ ప్రదక్షిణమభిమన్త్య చతురంగుల
మవిచ్ఛిన్నం మాషమాత్రమాజ్యాహుతిం జుహుయాత్,

సత్యేనత్వాభిఘారయామి తస్యతే భక్షీయ,

మంత్రః : ఓం అగ్నయే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం, సోమాయస్వాహా, సోమాయేదం అగ్నిషోమాభ్యాగ్ం స్వాహా, అగ్నిషోమాభ్యామిదం, ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, బ్రహ్మణేస్వాహా, బ్రహ్మణ ఇదం, ఇంద్రాయస్వాహా, ఇంద్రాయేదం, వసుభ్యస్వాహా వసుభ్య ఇదం, మరుద్భ్యస్వాహా, మరుద్భ్య ఇదం, రుద్రేభ్య స్వాహా, రుద్రేభ్య ఇదం, అపఉపస్పృశ్య, ఓం శ్రీ విష్ణవేస్వాహా, శ్రీ విష్ణవ ఇదం, బృహస్పతయే స్వాహా, బృహస్పతయ ఇదం, మిత్రాయస్వాహా, మిత్రాయేదం, వరుణాయ స్వాహా వరుణాయేదం, ఆదిత్యేభ్యస్వాహా ఆదిత్యేభ్య ఇదం, అశ్వినాభ్యాగ్ స్వాహా, అశ్వినాభ్యామిదం, పూష్టే స్వాహా, పూష్ట ఇదం, కక్షాయ స్వాహా, కక్షాయేదం, కక్షదైవత సోమాయస్వాహా, సోమాయేదం (తత్తత్తర్మ) యజ్ఞాయస్వాహా, యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, సర్వదేవేభ్య స్వాహా, సర్వదేవేభ్య ఇదం,

సూత్రం : ఇత్యన్తం హుత్వా దర్వాభిఘార్య, చరుంసావిత్ర్యా స్రుచాగృహీత్వా,

మంత్రః : ఓం భూర్భువ.... చోదయాత్.

ఖం : జుహ్యోవ్యాహృతీర్జుహోతి, వ్యాహృతి చతుష్టయస్య, ప్రత్యేకం ప్రత్యేక మక్షమాత్రం గృహీత్వా జుహోతి,

మంత్రః : ఓమ్ భూస్వాహా - అగ్నయ ఇదమ్

ఖం : పునః దర్వాభిఘార్య, చరుం సావిత్ర్యా స్రుచాగృహీత్వా, జుహ్యోజుహోతి,

మంత్రః : ఓమ్ భువస్వాహా - వాయవ ఇదమ్.

ఖం : పునః పూర్వవదభిఘార్య, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ సువస్వాహా, సూర్యాయేదం

ఖం : పునః పూర్వవదభిఘూర్వ, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ భూర్భువస్సువః స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ ।

సూత్రం : అస్మిన్నాఘారే మస్తతస్త్ర న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం అతోదేవా
ఇదం విష్ణురిత్యాజ్యం స్రువేణ జుహూయాత్, సమృద్ధ్యై, ఇత్యుక్తత్వాత్,

మంత్రః : అతోదేవా అవస్తునో ధామభిస్స్వాహా, విష్ణవ ఇదం,
ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే ... సురేస్వాహా, విష్ణవ ఇదమ్,

సూత్రం : అదితేన్వమగ్నస్థాః ఇతి దేవతీర్థేన పరిషించేత్.

అదితేన్వమగ్నస్థాః, అనుమతేన్వ మగ్నస్థాః సరస్వతేన్వమగ్నస్థాః, దేవసవితః
ప్రాసావీః ॥

ఇత్యాఘారహోమస్సమాప్తః ।

సర్వహోమానామాదిరాఘారో విజ్ఞాయత ఇతి సూత్రే

ఇత్యనేన ప్రకారేణ సర్వహోమానాం ఆదావాఘారః కర్తవ్య ఇతి
విజ్ఞాయత ఇతి భాష్యే॥

8. ఆఘార ప్రాయశ్చిత్తం

స్థండిలే ప్రమాణహీనే సికతాలాభే పరిస్తరణాద్యభావే చ మిందాహుతీ
సావిత్రీం వ్యాహృతీశ్చ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా పునరాఘారంకుర్వీత ।
అగ్న్యాయతనేగోవరాహశ్వసర్పమండూకాద్వైః గమనేతత్పదాంకిత ప్రదేశం
ఇదంవిష్ణురితిప్రోక్ష్య. వైష్ణవంరౌద్రం చ హుత్వాపునః కర్మశేషం సమారభేత,
పరిస్తరణాది సంభారాణాం దాహేభేదే ఛేదేనాశే చ అశుచ్యాదినాస్పృష్టైతత్తత్
వ్యపోహ్య తత్తత్థానే అన్యత్సంయోజ్య మిందాహుతీద్విరావర్త్య జుహూయాత్,
క్రియాలోపే విపర్యాసేచ భూరాదివ్యాహృతీః, భూరగ్నయ ఇత్యాది
మహావ్యాహృతీః. తత్సవితురితిగాయత్రీం ఓం భూర్భువస్సువస్తత్సవితురితి
సావిత్రీం -

మిందాహుతీ వైష్ణవంచద్విరావర్త్య జుహుయాత్,
 పునః ప్రజాపతయే స్వాహేత్యారభ్యాఘారౌ జుహుయాత్
 హోమే న్యూనేతిరిక్తేచ పూర్ణాహుతీ మిందాహుతీ చ జుహోతి॥
 అగ్నావాజ్యేచరౌ వా మక్షికా కృమి రోమపిపీలికానాం పతనేతద్వ్యపోహ్య
 బర్హిషోద్దీప్య, ప్రాజాపత్య మాగ్నేయం ప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్,
 తస్మిన్నగ్నౌ, సముత్సన్నేత్వగ్నిం, ధ్యాత్వాతద్భస్మాయంతేయోనిరితి సమిధ
 మారోప్య ఉద్బుధ్యస్వాగ్న ఇతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయ ప్రజ్వాల్య
 మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నే మిందాహుతీవ్యాహృతీశ్చ జుహుయాత్ । పునః
 కర్మ శేషం సమారభేదితి, వర్షవాతాదిభిః స్థానాచ్చలనమంతర్భవేద్యది సర్వత్ర
 పరిస్తరణాదీనాదాయ అగ్నిమపి స్థాల్యాముద్భుత్వ అన్యత్రస్థండిలం కృత్వా,
 తూష్టిముల్లిఖ్య అగ్నిం నిధాయ పరిస్తరణాదీన్యధాక్రమం నిధాయ
 విష్ణోర్నుకాదీన్ హుత్వా, కర్మశేషం సమాచరేదితి పారాస్తరమ్ ॥

బి. విచ్ఛిన్నాపాసన ప్రాయశ్చిత్త విధి:

భోస్వామినః భవత్పాదమూలే స్వీకృత్య అనయా ధర్మపత్న్యా సహ
 చిరకాల విచ్ఛిన్న పునస్సంధాన కర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్తితి భవన్తో
 మహాన్తోనుగృహ్ణస్తు ॥ ప్ర॥ యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు ॥

ఓం భూః శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద..... శ్రీ భగవదాజ్ఞాకైంకర్య
 రూపం.....నక్షత్రే.....రాశౌ జాతాయాః.....మమధర్మపత్న్యాః
నక్షత్రేరాశౌ.....జాతస్య మమచఆవయోః సమస్త
 సన్మజ్జకావాప్తుర్థం భగవచ్చరణారవిందయోరచంచల భక్తి సిద్ధ్యర్థంచ చిరకాల
 విచ్ఛిన్నాపాసన పునస్సంధానకర్మ కరిష్యే ।

విచ్ఛిన్నాపాసన దోష నిర్హరణార్థం యత్కించిద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే ॥
 అపఉపస్పృశ్య । యథాశక్తి దక్షిణాం గృహీత్వా,

హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజం విభావసోః|

అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే||

ఇదంచ యత్కించిద్ధిరణ్యం తండులంచ మమచిరకాల విచ్ఛిన్నాపాసన
దోష నిర్వర్ణార్థం మహావిష్ణుంప్రీతిం కామయమానః అముకగోత్రాముక
గోపాలశర్మణే ప్రతి గృహీతే తుభ్య మిదం సంప్రదదే నమమ, శ్రీకృష్ణార్పితమ్|

ఓమ్ భూః శ్రీ గోవింద, శుభతిథౌ అనయాధర్మపత్వాసహ చిరకాల
విచ్ఛిన్నాపాసన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్పృశ్య, అదితేను
మన్యస్వ ... ప్రసువ, ఉత్పూత మాజ్యం భూరాజ్యం గృహ్ణోమీతి, స్రువేణ
స్రుచి చతుర్థహీతం గృహీత్వా స్రుచాజుహుయాత్.

భూరాజ్యం గృహ్ణోమి, భువరాజ్యం గృహ్ణోమి, సువరాజ్యం గృహ్ణోమి,
భూర్భువస్సువరాజ్యం గృహ్ణోమి,

ఆహుతిద్వయస్య ఏవం సర్వత్రాజ్యగ్రహణం

సప్తతే అగ్నే సమిధస్సప్త జిహ్వోస్సప్తఋషయస్సప్తధామ ప్రియాణి,
సప్తహోత్రాస్సప్త ధాత్వాయజన్తి సప్త యోనీరాప్యణస్వాఘృతేన స్వాహా |
అగ్నయేసప్తవత ఇదమ్ |

ఋతుధాన విద్వాననుష్టుప్ఘృతేన పూర్ణమాహుతింజుహోమి, మనసా
ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ | భూరాజ్యం గృహ్ణోమి ...
భూర్భువస్సువరాజ్యం, గృహ్ణోమి, ఆహుతిత్రయస్య

తంతుంతస్వప్రజసోభానుమన్విహిజ్యోతిష్మతః పథోరక్షథియాకృతాన్.
అనుల్బణం వయతజోగువామపోమనుర్భవజనయా దైవ్యం జనగ్గ్ స్వాహా,
అగ్నయే తంతుమత ఇదమ్ |

ఉద్బుద్భస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగ్ం సృజేధా మయంచ.

పునః కృణ్వన్ స్త్రీ స్థా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ం సీత్యయి తన్తు మేతగ్ం
స్వాహా, అగ్నయే తంతుమత ఇదమ్.

త్రయస్త్రిగ్ం శత్రంతవోయేవితత్తిరేయ ఇమం యజ్జగ్ం స్వధయా మదంతే
తేషాంభిన్నం ప్రత్యేతద్ద దామిస్వాహా ఘర్మోదేవాగ్ం అప్యేతుస్వాహా, అగ్నయే
తన్తుమత ఇదమ్.

ఆహుతి చతుష్టయస్య - భూరాజ్యం గృహ్ణోమి ... ఆజ్యం గృహ్ణోమి.

అగ్నేభ్యావర్తిన్నభినఆవర్తస్వాయుషావర్చసా సన్యామేధయా
ప్రజయాధనేన స్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్ ।

అగ్నే అంగిరశ్శతంతే సంత్యావృతస్సహస్రంత ఉపావృతః, తాసాం
పోషస్యపోషేష పునర్నోనష్టమాకృధి పునర్నోరయిమాకృధిస్వాహా, అగ్నయే
అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

పునరూర్జాని వర్తస్య పునరగ్న ఇషాయుషా, పునర్నః పాహి విశ్వత
స్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

సహరయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వధారయా, విశ్వప్నియా విశ్వత
స్పరిస్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణోమి, ... భూర్భువస్సువ రాజ్యంగృహ్ణోమి ఆహుత్యేకస్య.

మనోజ్యోతిర్లుషతా మాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్జగ్ం సమిమందధాతు,
యా ఇష్టా ఉషసోని మ్రుచశ్చతాస్సందధామి హవిషాఘృతేన స్వాహా, మనసే
జ్యోతిష ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణోమి ... భూర్భువ వస్సువరాజ్యం గృహ్ణోమి.

ఏకాహుతేః ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయ వృష్టేప్రాయచ్చ దుగ్రః,
పృతనాజ్యేషు. తస్మై విశస్సమనమస్తస్సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ
స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఓమ్ భూస్వాహో ... ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఏకాహుతేః భూరాజ్యం గృహ్ణామి, అన్వగ్నిరుషసామగ్రమఖ్యదన్వహాని
ప్రథమో జాతవేదాః, అనుసూర్యస్య పురుత్రాచరశ్మీననుద్యావా పృథివీ
ఆతతానస్వాహో, అగ్నయే అనుఖ్యాత్ర ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి ఏకాహుతేః అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వ
మయా అసి, అయసామనసా ధృతోయసా హవ్యమూహిషే యానోధేహి
భేషజగ్న్స్వాహో, అగ్నయే అయస ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి - ఆహుతేరేకస్య

ఉద్వయం తమసస్పరి ... జ్యోతిరుత్తమం స్వాహో, జ్యోతిష్మత్యా ఇదమ్.

ఏకాహుతేః ఆయుర్దా అగ్నే హవిషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో
ఘృతయోనిరేధి. ఘృతంపీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవపుత్ర మభిరక్షతాదిమం
స్వాహో.

అగ్నయే ఆయుర్దాయేదమ్ ।

భూరాజ్యం గృహ్ణామి - ఆహుతిద్వయస్య

యన్మ ఆత్మనో మిన్దాభూదగ్నిస్తత్పున రాహోర్జాతవేదా విచర్షణి స్వాహో,
అగ్నయే జాతవేదసే విచర్షణ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రో బృహస్పతిః పునర్యే అశ్వినాయువం
చక్షురాధత్త మక్ష్యోస్వాహో, అగ్నిన్ద్ర బృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి, ఆహుతిచతుష్టయస్య వ్యాహృతీశ్చ. ఓం
భూస్వాహో, అగ్నయ ఇదమ్, ప్రజాపతయ ఇదమ్, అదితేన్వమగ్న్స్థాః
దేవసవితః ప్రాసావీః ॥

10. జెహాసన క్రమః

అస్మద్గురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖనస మహాగురుభ్యోనమః,

ఓమ్ భూః - శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద....! అద్యపూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతిథౌ అనయా ధర్మ పత్వాసహ శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞా కైంకర్యరూపం, పూర్వేద్వ్యుస్నాయ మౌపాసనేన సహ అద్య ప్రాతరాపాసన హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్పృశ్య, యథాహ తదితి దక్షిణాది వేదీః ప్రదక్షిణం సాధావేన పాణినా చతుర్దిశం పరిమృజ్య.

యథాహతద్వసవో గౌర్యం చిత్పదిషితామముంచతాయజత్రాః.
యేవాత్పమస్మత్ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాన్న ఆయుః |

అదితేను మన్యస్వ ... ప్రసువ ||

సూత్రం : నిత్యం యవైర్ద్విహిర్భాహస్తేన జుహోతి, అత్రస్మత్ప్యాం ఆహుతిం ప్రతి శతమానప్రీహిర్భుహుయాత్, ప్రథమం సమిధమగ్నానిధాయ తతో హోమాంతేచ సమిధమగ్నా నిదధ్యాత్ | ఆహుతి సంసర్గం వినాజుహుయాదితి విశేషః, ద్విశతమానప్రీహిన్ గృహీత్వా పత్వాః హస్తయోర్ధత్వా పునస్సంగృహ్య ద్వేధా విభజ్య హోష్యామీతి ఆచార్యం ప్రత్యుక్త్వా ఆచార్యేణ జుహుధి, ఇత్యుక్తస్సన్ పశ్చిమ పూర్వయోర్భుహుయాత్.

ఓమ్ అగ్నయేస్వాహో, అగ్నయ ఇదమ్, ఇతి పశ్చిమే |

ప్రజాపతయేస్వాహో, ప్రజాపతయ ఇదమ్, ఇతి పూర్వేజుహుయాత్ |

అదితేస్వమగ్గ్స్థాః ... ప్రాసావీః.

పునః తథా అదితేనుమన్యస్వ ... ప్రసువ.

పూర్వవత్ ప్రీహిన్ గృహీత్వా ద్వేధా విభజ్య, హోష్యామీతి యజమానః

మంత్రః : “యత్తే అగ్నేతేజస్తేనాహంతేజస్వీభూయాసం. యత్తే అగ్నేవర్చస్తే నాహం వర్చస్వీ భూయాసం. యత్తే అగ్నేహరస్తేనాహం హరస్వీ భూయాసం, మయిమేధాం మయిప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయీన్ద్ర ఇంద్రియం దధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయిసూర్యోభ్రాజోదధాతు.”

ఉద్వయం తమస ఇతి యత్రాదిత్యో దృశ్యతే తత్రాదిత్యం చోపస్థాయ.

మంత్రః : “ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యంతో జ్యోతిరుత్తరం, దేవం దేవత్రాసూర్య మగన్మ జ్యోతిరుత్తమం. ఉదుత్యం ... ముచ్చరత్.”

“పశ్యేమశరదశృతం... జ్యోక్చసూర్యందృశే, యఉదగాత్... పునాతు.”

“కామోకార్షిత్...” అభివాదయే... అహమస్మిభో.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేః స్వభావాత్ |

కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి

సమర్పయామి ||

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన

యద్ధుతంతు మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ||

ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపః (హోమ) కర్మాత్మకానివై.

యానితేషా మశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్ ||

శ్రీకృష్ణాయనమః ఇతి ద్వాదశవారం జపేత్ ||

11. నిత్యోపాసనవిధి:

పూర్వవత్ పత్న్యాసహ త్రిప్రాణానాయమ్య. ఓం భూః, అన్యోంశుభితిధౌ అనయా మమధర్మపత్న్యా సహప్రాతరౌపాసన హోమం హోష్యామి. అపఉపస్పృశ్య. “ఇంద్రాయనమః... ఈశానాయనమః.” సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

అగ్నేర్భగవతః, అగస్త్యోభగవానుషిః. ధ్యానం. చత్వారిశృంగా...., అభిముఖోభవ.

అగ్నయేనమః, జాతవేదసేనమః, పావకాయనమః, హుతాశనాయనమః. ఇంద్రాదిభ్యోనమః సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్రః : “యథాహత ద్వసవోగౌర్యంచిత పదిషితామముంచతాయజత్రాః ఏవాత్వమస్మత్ ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాన్న ఆయుః”

అగ్నికుండ వృతిరిక్త విషయే చతుర్భిః దర్భైః చతుర్దిశం పరిస్తీర్య.

అదితేను మన్యస్య... ప్రసువ, హోష్యామి. జుహూధి - పూర్వవత్ ప్రీహిభిస్సేధ్యం జుహూయాత్ ప్రాతః.

“సూర్యాయస్వాహా, సూర్యాయేదం ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం

యథాహతత్... ఆయుః” అదితేస్వమగ్నస్థాః... ప్రాసావీః.

భూతిస్మాతే, ఆపోహిష్టా... యత్తేఅగ్నే, ఉద్వయం తమసితి పూర్వవద్యుక్ష్వా, ప్రణమ్య ప్రాయశ్చిత్తాన్య...కృష్ణానుస్మరణం పరమ్.

సాత్విక త్యాగం, భగవతోబలేన... భగవత్కర్మ కృతవాన్... తద్భగవానను మన్యతామ్.”

రాత్రౌచేత్ సర్వం పూర్వవత్

“అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయ ఇదం, ప్రజాపతయే స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం. “అగ్నేనయసుపధారయే అస్మాన్విశ్వాని దేవవయునాని విద్వాన్, యుయోద్ధ్యస్మజ్జుహూరాణమేనో భూయిష్టాంతే నమ ఉక్తిం విధేమ. కామోకార్షీన్మన్యరకార్షీన్... అభివాద్య.

పూర్వవత్ సాత్వికత్యాగం భగవతోబలేనేతి మంత్రేణ కుర్యాత్. ఏవం నిత్యం సాయం ప్రాతరౌపాసనం కుర్యాత్॥

12. ధార్యాగ్ని సంధాన విధి:

సూత్రం : పాణిగ్రహణ ప్రభృతి గృహస్థోఽపి స్నానం సంధ్యోపాసనం బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా - నిత్యం వివాహోగ్నౌ ఔపాసనే పరిస్తీర్య పరిషిచ్య, సాయం వ్రాతః ప్రీహిభిః అగ్నిహోత్ర హవిషా వా హోమం జుహుయాత్. సాయం హీనే ప్రాతరగ్నయే స్వాహా. వైశ్వానరాయ స్వాహేతి, ప్రాతర్ద్వినే అగ్నయే స్వాహాపథి కృతే స్వాహేతి ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్హత్వా పూర్వవత్. ఆత్ర్యహోజ్ఞహోతిరాపాసనే అజస్రే వర్తమానే త్ర్యహే హోమే విచ్ఛిన్నే పతిరేకోపవాసం కృత్వా పునరాధానం కరోతి. సద్యోసుగతే, క్షిప్రం త్ర్యహోభ్యంతరే అగ్నిం ధ్యాత్వా తద్భస్మ అయంతే యోనిరితి సమిధమారోప్య, ఉద్బుధ్య స్వేతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయ.

పూర్వవత్ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వానిత్యం జుహుయాత్.

అనుగతే త్ర్యహే హీనే అన్యాగ్నౌరపి సంసర్గే పత్నీ ప్రాజాపత్యం పాదకృప్రంవా పతిరేకోపవాసం కృత్వా పునరాధానం కరోతి.

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రే ప్రాయశ్చిత్తే పంచదశః ఖండః

అత్ర భాష్యే విశేషః అగ్నిహోత్రహవిషేతి ప్రీహ్యభావే యచ్చౌతోక్తం క్షీరాజ్యదధియవాగ్వన్నతండుల పిష్టసోమ రసానామన్యతమేనవా హోమం కుర్యాత్. తత్రైవ భాష్యే ఔపాసనాగ్నాయద్యాత్మారోపితే యజమానః నాప్పుమజ్ఞేత్. స్త్రీ శూద్ర సంభాషణ పరివేషనాదీన్వర్ణయేత్. సూతక ప్రేతకాభోజ్య భోజనానిచ వర్ణయేత్, ఏవం కర్తుమశక్తశ్చేత్, అశ్వద్ధుదిరపాలా శానామన్యతమాం సాగ్రాం సమిధమాదాయ ఉపావరోహేతి మంత్రం జపన్ యావత్పృష్టం తావత్ తప్తా సమారోప్య గచ్ఛేత్ అహరహస్తేనైవోపావరోహేతి మంత్రేణతాం సమిధం లౌకికాగ్నౌ నిధాయ అగ్నిమవరోప్య పూర్వవజ్ఞు హుయాత్ ఏవం నిత్యం హుత్వా హోమాంతే పూర్వవదగ్నిం సమారోపయే దేవమరణ్యాదౌ సమారోపణేకృతే హోమే విచ్ఛిన్నే పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం

తత్తత్కాలాహుతేచ హుత్వా ఆద్వాదశాహోజ్ఞహోతి, ద్వాదశాహోమే విచ్ఛిన్నే సతిపునరాధానం కరోతి.

సూతకప్రేతకయోఃనస్వేన. బ్రహ్మచారిణా అసపిండేన అన్యేన బ్రాహ్మణేన వా నిత్యహోమః కర్తవ్యః. తదసంభవే ఆశౌచాంతే మథితమగ్నిం సమిధంవా లౌకికాగ్నావవరోప్య పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్త మాద్వాదశాహోత్ జుహోతి. తాత్కాలిక హోమంచ జుహుయాత్, యద్యాత్మారోపితాగ్నిః తస్యాశౌచాంతే పునరాధానం కర్తవ్యమ్.

ఇతి షష్ఠప్రశ్నసూత్ర భాష్యే సప్తమ పటలే ద్రష్టవ్యమ్॥

13. అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్త విధి:

సూత్రం : అథావకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం సప్తరాత్రం స్నాన సంధ్యోపాసన స్వాధ్యాయ సమిద్ధోమభైక్షాచర్యాదిహీనే, మేఖలోపవీతాజిన దండధారణాది బ్రహ్మచర్య వివర్జితేచ. పాదకృచ్ఛం ఉపవాసం వాకృత్వా, అగ్నిమాధాయ పరిస్తీర్య పరిషిచ్య, ఆజ్యేన” పాహినో అగ్నవనసే పాహినో విశ్వవేదసే యజ్ఞం పాహి సర్వంపాహి” కామావకీర్ణః, కామాభీద్రుగ్ఘః, సమ్మాసించంతు, సముద్రా దూర్మిరితి చతుర్థహీభిః, పునరూర్జా, సహరయ్యా, అతోదేవా ఇదంవిష్టరితి జుహుయాదితి.

ఓం భూః చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛప్రత్యామ్నాయత్వేన యత్కించద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే - యథాశక్తి దక్షిణాం దత్త్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన కర్మాంగం పుణ్యాహం ఆఘారంచ కృత్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామీతి సంకల్ప్య. అపఉపస్పృశ్య. అదితేనుమన్యస్య...ప్రసువ. ఆజ్యేన పాహినో అగ్నవనసేస్వాహో. అగ్నయ ఇదం. పాహినో విశ్వవేదసేస్వాహో. విశ్వవేదస ఇదం. యజ్ఞం పాహివిభావసోస్వాహో. విభావసవ ఇదం. సర్వం పాహిశతక్రతోస్వాహో, శతక్రతవ ఇదం. కామావకీర్ణోస్మృవకీర్ణోస్మికామ

కామాయస్వాహో, కామయేదం. కామాభిద్రుగ్ధోస్మృ భిద్రుగ్ధోస్మికామకామాయ
స్వాహో కామయేదం, సమ్మాసించంతు మరుతస్సమింద్రస్సం పూషా
ధాతాసంబ్రహ్మస్పతిః. సమ్మాయ మగ్నిస్సించత్వాయుషాచ బలేన చాయుష్మంతం
కరోతుమాగ్ంస్వాహో - మరుదాదిభ్య ఇదం, సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం
ఉదారదుపాంశునా సమమృతత్వమశ్యాం ఇమేనుతే రశ్మయస్సూర్యస్య
ఏభిస్సపిత్వంపితరోన ఆయన్స్వాహో. సముద్రాయేదం. అతోదేవా...
దామభిస్స్వాహో. విష్ణవ ఇదం- ఇదంవిష్ణుః, ... సురేస్వాహో. విష్ణవఇదం.
అదితేస్వమగ్ంస్థాః... ప్రాసావీః॥

14. సమిదాధాన ప్రయోగః

ఓం ప్రాణానాయమ్య, శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం. శ్రీభగవదాజ్ఞా
కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సమిదాధానం కరిష్యే అపఉపస్పృశ్య. యథాహేతి
దక్షిణాది వేదిం ప్రదక్షిణం పరిమృజ్య. “యథాహతత్. ఆయుః”
అదితేనుమన్యస్వ.. ప్రసువ. అష్టాభిస్సమిద్భిః వ్యాహృతిరేషాతే మేధాంమ
అప్సరాసామాంమే ధేత్యష్టౌ జుహోతి.

ఓం భూస్వాహో - అగ్నయ ఇదం. ఓం భువస్వాహో వాయవ ఇదం,
ఓగ్ం సువస్వాహో సూర్యాయేదం. ఓం భూర్భువస్సువస్వాహో, ప్రజాపతయ
ఇదం.” ఏషాతే అగ్నే సమిత్తయా. సమిధ్య స్వచాచప్యాయస్వ వర్ధతాంచ తే
యజ్జపతి రాచప్యాయతాం. వర్ధిషీమహిచవయమాచప్యాయ సిషీ
మహిస్వాహో.” అగ్నయ ఇదమ్.

మేధాంమ ఇంద్రోదదాతు మేధాం దేవీ సరస్వతీ మేధాంమే అశ్వినావు
భావాధత్తాం పుష్కరస్రజాస్వాహో. మేధాయాఇదమ్.

అప్సరాసుయామేధాగంధర్వేషుచ యన్మనః. దైవీమేధామనుష్యజా
సామాం మేధాసురభిర్బుషతాం స్వాహో. మేధాయై ఇదమ్.

ఆమాంమేధా సురభిర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్ణా జగతీ జగమ్యా ఊర్జస్వతీ
పయసాపి న్వమానా సామాంమేధా సుప్రతీకాజుషతాగ్ం స్వాహా.
మైథాయైఇదమ్.

యథాహతత్... ఆయుః. అదితేన్వమగ్గ్ స్థాః... ప్రాసావీః భూతిస్మేతి
భస్మ గృహీత్వా.

“భూతిస్మాతే... భూతిః”

లలాటహిక్కు బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇతి ఊర్ధ్వాగ్ర
మాలిప్య ఆదిత్యస్సోమోనమః. “త్రాయుషం, ఆపోజనయథాచనః”.

యత్రేఅగ్నే తేజస్తేనేత్యగ్నిం, ఉద్యయం తమసమిత్యాదిత్యంచోపతిష్ఠేత.

“యత్రే అగ్నే... దధాతు.” “ఉద్యయం... మనసాపునాతు.”
“కామో...షీత్.” అభివాద్య భగవతోబలేనేతి. సాత్విక త్యాగంచ కృత్వా.
మంత్రహీనం క్రియా... శ్రీకృష్ణానుస్మరణం పరమ్॥

15. అంతఃపామ ప్రయోగః

ఓంభూః, అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానే ఉపరిష్ఠాత్తంత్రం కరిష్యే
అపఉపస్పృశ్య. యదస్యకర్మణ ఇత్యారభ్య ద్వాదశమంత్రాః స్విష్టాకారాః.

“యదస్యకర్మణో త్యరీరిచం యద్వాన్యాన మిహోకరం.
అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్ సర్వగ్ స్విష్టగ్ం సుహుతం కరోతు స్వాహా, అగ్నయే
స్విష్టకృత ఇదమ్ ।

మంత్రః : అగ్నయేస్విష్టకృతే సుహుతహుదాహుతీనాం, కామానాం
సమర్థయిత్రే స్వాహా, అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదమ్. అగ్నయే స్వాహా, అగ్నయే
ఇదమ్. అగ్నయేన్నాదాయ స్వాహా, అగ్నయేన్నాదాయేదమ్. అగ్నయేన్నపతయే
స్వాహా, అగ్నయేన్నపతయ ఇదమ్. ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ

ఇదమ్. ఇంద్రాయస్వాహా, ఇంద్రాయేదమ్. విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్వాహా, విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదమ్. సర్వాభ్యోదైవతాభ్యస్వాహా, సర్వాభ్యోదేవతాభ్య ఇదమ్. సర్వత్రైవాదిష్టం సర్వత్రైవానాదిష్టం దేవతమముష్టైస్వాహా దేవేభ్యఇదమ్. అగ్నేయేస్విష్టకృతేస్వాహా, అగ్నేయేస్విష్టకృత ఇదమ్. వాస్తుపతే నమోవాస్తు పతయేస్వాహా. వాస్తుపతయ ఇదమ్.

యన్మత్యనః పునరగ్నిశ్చక్షురితి మిందాహుతీ ||

మంత్రః : “యన్మత్యనో మిందాభూదగ్ని స్తత్పునరాహారాతవేదా విచర్షణి స్వాహా. అగ్నేయజాతవేదసే విచర్షణయ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరింద్రో బృహస్పతిః. పునరే అశ్వినాయువమ్. చక్షురాధత్త మక్ష్యోస్వాహా. అగ్రింద్రబృహస్పత్యశ్వభ్య ఇదమ్.

ఇష్టేభ్య ఇత్యాది దశాంతే వ్యాహృతి ఋద్ధిః

ఇష్టేభ్యస్వాహా ఇష్టేభ్య ఇదమ్. వషడనిష్టేభ్యస్వాహా” వషడనిష్టేభ్య ఇదమ్. భేషజం దురిష్టైస్వాహా; భేషజం దురుష్టై ఇదమ్, నిష్పృత్యైస్వాహా, నిష్పృత్యా ఇదమ్, దౌరార్హ్యైస్వాహా, దౌరార్హ్యా ఇదమ్, దైవీభ్యస్వాహా, దైవీభ్య ఇదమ్. తనూభ్యస్వాహా, తనూభ్య ఇదమ్. ఋద్ధ్యైస్వాహా, ఋద్ధ్యా ఇదమ్. సమృద్ధ్యై స్వాహా, సమృద్ధ్యా ఇదమ్. సర్వసమృద్ధ్యై స్వాహా, సర్వసమృద్ధ్యా ఇదమ్, ఓం భూస్వాహా... ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఆశ్రావితం బ్రహ్మయదకర్మేతి కృతాంతమ్ ।

మంత్రః : ఆశ్రావితమత్యశ్రావితం వషటృతమత్యనూక్తంచ యజ్ఞే, అతిరిక్తం కర్మణో యచ్ఛ్రీనం యజ్ఞః పర్వాణి ప్రతిరన్నేతి కల్పయన్స్వాహా కృతాహుతిరేతు దేవాన్ స్వాహా. యజ్ఞాయేదమ్.

మంత్రః : బ్రహ్మప్రతిష్ఠా మనసోబ్రహ్మవాచో, బ్రహ్మయజ్ఞానాగ్ం హవిషామాజ్యస్య, అతిరిక్తం... దేవాన్ స్వాహా, యజ్ఞాయేదమ్.

యదకర్మయన్నాకర్మయదత్యరేచియన్నాత్యరేచి. యదతిరిక్తం
యచ్చహీనం తద్విష్ణుర్మజ్జే యజ్జం ప్రతిష్ఠాపయ స్వాహా కృతాహుతిరేతుదేవాన్
స్వాహా, విష్ణవ ఐదమ్.

**ఖం॥ యత్రమత్తో మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నేయదస్మిన్స్వస్తినోయత ఇంద్ర
ఇతిచ విచ్ఛిన్నమ్**

యత్రమత్తోంతరగామి కించిదస్మిన్ యజ్జే మంత్రతః కర్మతోవా,
అనయాహుత్యా తచ్చమయామి సర్వం తృప్యంతుదేవా ఆవృషంతాం
ఘృతేనస్వాహా, దేవేభ్య ఇదమ్.

మనోజ్యోతిర్లుషతామాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్జగ్ం సమిమం దధాతు.
యాఇష్టాఉషసో నిమ్రుచశ్చ తాస్సందధామి హవిషాఘృతేన స్వాహా, మనసే
జ్యోతిష ఇదమ్.

అయాశ్చాగ్నేస్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా అసి, అయసామనసాద్భతో
ఽయసాహవ్యమూహి షేయానోధేహి భేషజగ్ంస్వాహా, అగ్నయే
అయసఇదమ్.

యదస్మిన్యజ్జేంతరగామి కించిదస్మిన్యజ్జే మంత్రతః కర్మతోవా అనయా
హుత్యాతచ్చమయామి సర్వం తృప్యంతు దేవా ఆవృషంతాం ఘృతేనస్వాహా,
దేవేభ్యఇదమ్.

స్వస్తిన ఇంద్రోవృద్ధశ్రవాః, స్వస్తినఃపూషా విశ్వవేదాః, స్వస్తినస్తార్క్షో
అరిష్టనేమిః, స్వస్తినోబృహస్పతిర్దధాతుస్వాహా, ఇంద్రపూషతార్క్ష్య
బృహస్పతిభ్య ఇదమ్.

యత ఇంద్రోవీర్యమకృణో దూర్ధ్వో అధ్వరహోతా, అగ్నేర్వేదో
ర్షస్తయాస్విష్ణుకృద్దేవేభ్య ఇంద్ర ఆజ్యేన హవిషాఘృతేనస్వాహా, ఇంద్రాయేదం

బైల్పమ్, ఏథోస్యేధిషీ మహిస్వాహా, ఏథసఇదం,
 పాలాశమ్ సమిదసి తేజోసి తేజోమయిధేహిస్వాహా, సమిధ ఇదం,
 న్యగ్రోధమ్ యమస్యథీమహి మృత్యోర్మేహిస్వాహా, యమాయేదం,
 అశ్వత్థమ్ సూర్యస్యథీమహి చక్షుర్మేపాహిస్వాహా, సూర్యాయేదం,
 ఔదుంబరమ్ సోమస్యథీమహి చిత్తమ్మేపాహిస్వాహా, సోమాయేదం,
 శపీం వాయోర్ధీమహి ప్రాణాన్మే పాహి స్వాహా, వాయవ ఇదం,
 భాదిరమ్ బ్రహ్మణోధీమహి బుద్ధింమేపాహి స్వాహా, బ్రహ్మణఇదమ్.

ఇతి సప్తసమిధః, తదభావే యధాలాభం పాలాశాశ్వత్థౌవా భవతః
 సప్తతేఅగ్నే ఋతుధానేతి పూర్ణాహుతీ.

“సప్తతే అగ్నే... స్వా ఫృతేనస్వాహా, అగ్నయేసప్తత ఇదమ్.
 ఋతుధానవిద్వాన్... ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్. అగ్నిర్భుక్త
 మిత్యపజుహ్వమాజ్యం ప్రత్యేకం గృహీత్వాజుహుయాత్

అగ్నిర్భుక్తం, వేదిర్భుక్తం, ద్యౌర్భుక్తం, పృథివీభుక్తం, ఓషధివనస్పతి
 గంధర్వాప్సరసశ్చైవ భుక్తమ్. అగ్నిర్జీర్ణమితి ప్రత్యేకం జుహ్వం
 చరుమభిఘార్యాదాయ జుహోతి.

అగ్నిర్జీర్ణం, వేదిర్జీర్ణం, పృథివీజీర్ణం, ఓషధివనస్పతిగంధర్వాప్సరసశ్చైవ
 జీర్ణం

సమజ్ఞాం బర్హిరితి స్రువేణ ఆజ్యం గృహీత్వా స్రావయన్ జుహోతి

“సమజ్ఞాం బర్హిర్హి విషాఘృతేన సమాదిత్యైర్వసుభిస్సం మరుద్భిః

సమింద్రేణ విశ్వేభిర్దేవేభిరజ్ఞాం దివ్యం నభోగచ్ఛతుయత్ స్వాహా,
 నభస ఇదమ్.

ప్రాయశ్చిత్తే షష్ఠమ ప్రశ్నే సూ || స్థండిలే పరిస్తరణాది సంభారే చ ప్రమాణ
 వర్జితే హీనేచ మిందాహుతీ. వ్యాహృతీః సావిత్రించ జుహుయాదితి. సర్వం

యుగ్మం ప్రాచ్యాముదీచ్యాంవా అగ్రమంతంచ దైవికే సర్వమయుగ్మం
దక్షిణస్యామగ్రమంతంచ పైతృకే కరోతి.

హోమేన్యూనాతిరిక్తే పూర్ణాహుతీ మిందాహుతీ జుహోతి, భాష్యే
సర్వేషాం అభ్యుదయాది హోమానాం న్యూనాతిరిక్తస్య క్రియాలోపస్య
విపర్యాసస్యచ పూర్వోక్తాహుతీః వ్యాహృతీః, మహావ్యాహృతీః గాయత్రీం
సావిత్రీం మిందాహుతీ వైష్ణవంచ లాఘవే సకృదేవ జుహూయాత్. అపివా
వైష్ణవం అతోదేవా ఇదం విష్ణురిత్యేవం వ్యాహృతీశ్చ సర్వప్రాయశ్చిత్తం
జుహూయాత్.

తతో వామేన సృవం గృహీత్వా దక్షిణేనాజ్యపాత్రం
సంగృహ్య అగ్నేరుపరిధారయన్ ఆజ్యశేషం ప్రావయన్
ఇంద్రాయ జుహోమిస్వాహేతి జుహూయాత్,

“ఇంద్రాయజుహోమిస్వాహో, ఇంద్రాయేదమ్, తత్పాత్రేణాధావ
మాదాయ స్రువేణాంతరితం జలం అగ్నేస్సమీపే అగ్నిస్తుప్యతు. ఇతినినీయ,
పశ్చిమతః వేదిస్తుప్యతు ఇతివేద్యాం ద్యౌస్తుప్యతు ఇత్యాకాశే పృథివీత్పప్యతు
ఇతి భూమౌ బ్రహ్మాద్యాస్తుప్యంతా మితి దక్షిణస్యాం వేద్యాం తర్పయతి.

ప్రణీతాయాం దక్షిణస్యాం దైవేనాపోగృహీత్వా ఓషధి వనస్పతిగంధర్వా
స్పరసశ్చైవ తృప్యంతామితి ఉత్తరస్యాం వేద్యాం తర్పయతి । తథోత్తరస్యాం
ప్రణీతాయాం సాపసవ్యమపోగృహీత్వా పైతృకేణ మేదక్షిణతః పితరః
పితామహాః ప్రపితామహాశ్చాక్షయ్యమస్తు తృప్యంతామితి దక్షిణస్యాం తర్పయతి.
ఉపవీతి. అప ఉపస్పృశ్య.

అదితేన్వమగ్గ్స్థాః... ప్రాసావీః,

దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోః ఆవాహిత దేవతాః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి

దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోరుపాంతాంగుష్ఠానామికాభిః పవిత్రమక్షతం
గృహీత్వా పర్యాయతో జుహోతి.

“పవిత్రమసి పవిత్రంమేభూయాః ఇతి దక్షిణప్రణిధి పవిత్రం గృహీత్వా తూష్ణిం గ్రంధిం విసృజ్య, అద్భిఃప్రోక్ష్య, అప ఉపస్పృశ్య, అగ్నౌజుహుయాత్. తథాపూర్ణమసి పూర్ణంమే భూయాః ఇతి ఉత్తరప్రణిధి పవిత్రం పూర్వవజ్జుహుయాత్. సదసి సన్మేభూయాదితి దక్షిణప్రణిధ్యక్షతాన్ పూర్వోక్తాంగుళిభిః గృహీత్వా అగ్నౌహుత్వా సర్వమసి సర్వంమే భూయా ఇత్యుత్తర ప్రణిధ్యక్షతాన్ గృహీత్వాగ్నౌ హుత్వా అక్షితమసీతి ప్రణిధిముత్తరాం ప్రాక్ స్థానాత్ కించిచ్చాలయిత్వా అక్షితమసిమామేక్ష్యేష్టాః, తదాధావేన ప్రాచ్యాందిశి దక్షిణాయాందిశి ప్రతీచ్యాందిశి ఉదీచ్యాందిశ్యూర్ధ్వాయాం దిశ్యథోధరాధరైరితి యథాదిశం పరిషిచ్యేతి సూత్రే తదంబునా” ప్రాచ్యాం దిశి దేవాబుత్విజోమార్జయంతాం, దక్షిణాయాం దిశిమాసాః పితరోమార్జయంతాం “ప్రతీచ్యాం దిశిగ్రహాః పశవో మార్జయంతాం ఉదీచ్యాం దిశ్యాపఓషధయో వనస్పతయో మార్జయంతాం” ఇతి చతుర్భిః అగ్నేః పూర్వాదిదిక్షువేద్యాం పరిషిచ్య

అగ్నేరుపరి “ఊర్ధ్వాయాం దిశియజ్జస్సంవత్సరో యజ్జపతిర్మార్జయంతాం.” అగ్నేరధః “అథోధరాధరైర్నాగేభ్యో మార్జయంతాం.”

మాహం ప్రజామితి ఉత్తరప్రణిధిం గృహీత్వా “మాహంప్రజాం పరాసిషం యానస్యయావరీస్తన, సముద్రేవోనిన యానస్సంపాథో అపిథః.” ఇత్యగ్నేః పునతోనీత్వా దక్షిణప్రణిధౌ స్వల్పమాధావం స్రావయిత్వా స్వాంయోని మపి గచ్ఛత ఇతి దక్షిణ ప్రణిధిం ఉద్ధృత్య తజ్జలం ఉదకపాత్రే స్రావయతి. “స్వాం యోనిమపిగచ్ఛత” తదద్భిః ఆపోహిష్ఠేతి మంత్రేణ ఆత్మానం ప్రోక్షయతి. ప్రోక్షణం యజమానస్యైవ కర్తవ్యం తథాశ్రాతే దృష్టత్వాత్ న ప్రణిధోరితి భాష్యే. “ఆపోహిష్ఠా... యథాచనః

ప్రణిధీ విసర్జయతీతి విసర్జనంతు పాత్రపేటికాయాం నిధానం పునర్దేవేభ్యో హవ్యంవహేత్యగ్నేర్దర్శనేన స్రువం విసృజేతి స్రువం స్రుగాదీన్ ప్రక్షాళ్య.

అగ్నోకించిత్రపనేన పాత్రపేటికాయాం నిధానమ్. “పునర్దేవే భ్యో హవ్యంవహా.”

వర్షిష్టాగహ్వరేష్టోగ్రమితి వర్షిష్టసమిధౌ ఉభౌ సమేత్య జుహుయాత్.

“వర్షిష్టా గహ్వరేష్టోగ్రం వచోఅపావధీం త్వేషంవచో అపావధీగ్ంస్వాహా” అగ్నయే వర్షిష్టాయేదమ్.

ఊర్ధ్వంయజ్ఞమిత్యూర్ధ్వసమిధౌ జుహుయాత్.

ఊర్ధ్వం యజ్ఞం నయతం మాజీహ్వరత మత్రరమేథాంవర్షస్పృథివ్యా దివోవా విష్ణవృతవా పృథివ్యాగ్ం స్వాహా,” విష్ణవ ఇదమ్, పశ్చిమతః పరిధిమ పనయేత్యేవం దక్షిణతః ఉత్తరశ్చ పరిధీన్ ప్రత్యేకమగ్నౌ నైర్ముత్యాం నాత్యగ్రం ప్రహారతీతి మధ్యమపరిధేరధస్తాదంగారేషాపోహయేత్. “పశ్చిమతః పరిధిమ పనయ, దక్షిణతః పరిధిమపనయ, ఉత్తరతః పరిధిమపనయ. ఏవం పరిధీన్ జుహుయాత్,

పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసీత్యేవం “దక్షిణతో విష్ణోస్సదనమసి, ఉత్తరతో విష్ణోస్సదనమసి, ప్రాచ్యాం విష్ణోస్సదనమసీతి పరిస్తరణ బర్హిషస్సర్వాన్ పరిసమూహ్య” గ్రంథితశ్చేత్ ఘర్మోసీతి గ్రంథిం విసృజ్య,

“ఘర్మోసి రాయస్సోషవనిరిహోర్జంద్యగ్ంహ ఇహప్రజాంపశూం ద్యగ్ంహ”.

అద్భిఃప్రోక్త్య, అపఉపస్పృశ్య ఆప్యాయంతామితి నాత్యగ్రం జుహోతి.

“ఆప్యాయంతామాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయస్థదివం గచ్ఛతతోనో వృష్టిమేరయస్వాహా.”

అర్భుఓషధీభ్య ఇదం ఇత్యవిచ్ఛిన్నమాస్తీర్య నైముత్యేదహేత్. అవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మవర్చసాయేతి యజమానో భవతీతి విజ్ఞాయతే

భూతిస్మేతి తద్భస్మ గృహీత్వా.

“భూతిస్మాతే లభతే నిత్యం సర్వయజ్ఞకృతం భవేత్. అగ్నిమారుతయోః భూతిః”

లలాట హిక్క బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇత్యుర్ద్వాగ్రమాలిప్య “ఆదిత్యస్సోమోనమః త్రాయుషం... శతంచవర్చసే త్రాయుషం.”

అత్ర శ్రోతోక్తత్వాత్ బృహత్సామ క్షత్ర భృదితి పత్వాః లలాటేభస్సు ఊర్ద్వాగ్రమాలిప్య ఆపోహిష్ఠేత్యాత్మానం ప్రోక్త్య.

“ఆపోహిష్ఠామయోభువః.... ఆపోజనయథాచనః.” యత్తే అగ్నే, తేజస్తేనేత్యగ్ని ముపస్థాయ. “యత్నే అగ్నే... భూయాసం. “మయిమేథాం... భ్రాజోదధాతు.” ఆదిత్యోయత్రదృశ్యతే తత్ర గత్వా ఉద్వయం తమస ఇతి ఆదిత్యముపస్థాయ. “ఉద్వయం... మనసాపునాతు. పునర్వేదిమూలమాసాద్య ఔపాసనాగ్నిం వైశ్వానరసూక్తేనోపస్థాయ ప్రణామంకుర్యాదితి॥

16. వైశ్వానరసూక్తమ్

“వైశ్వానరస్యరూపం పృథివ్యాం పరిస్రసా స్యోనమావిశంతునః. అగ్నినాగ్నే బ్రహ్మణా ఆనశేవ్యానశే సర్వమాయుర్వానశే. నర్యప్రజాం మేగోపాయఅమృతత్వాయ జీవసే. జాతాంజనిప్యమాణాం చ. అమృతేసత్యే ప్రతిష్ఠితాం అధర్వపితుమ్మే గోపాయ రసమన్నమిహోయుషే. అదబ్ధాయో శీతతనో అవిషన్నః పితుం కృణు. శగ్గ్స్యపశూన్మేగోపాయ, ద్విపాదోయే చతుప్పదః. అష్టాశఫాశ్చ య ఇహోగ్నే, యేచైకశఫా ఆశుగాః. సప్రథ సభాంమే గోపాయ. యేచసభ్యాస్సభాసదః. తానింద్రియావతః కురు. సర్వమాయు రుపాసతాం. అహేబుద్ధియ మంత్రంమే గోపాయ, యమృషయస్తై విదావిదుః. ఋచస్సామానియజుగ్ంషి. సాహిశ్రీరమృతాసతామ్ చతుశ్చిఖండా యువతిస్సుపేశాః. ఘృతప్రతీకాభువనస్య మధ్యే మర్ముజ్యమానా మహతే

సౌభగాయ, మహ్యంధుక్ష్య యజమానాయకామాన్. ఇహైవ సంత త్రసతోవో
 అగ్నయఃప్రాణేనవాచా మనసాబిభర్మి. తిరోమాసంతమాయుర్మాప్రహాసీత్.
 జ్యోతిషావో వై శ్వానరేణోపతిష్ఠే. పంచధాగ్నిన్వ్యక్రామత్. విరాట్
 సృష్టాప్రజాపతేః. ఊర్ధ్వారోహద్రోహిణీ, యోనిరగ్నేః ప్రతిష్ఠితిః, నమోబ్రహ్మణే
 నమో అస్త్వగ్నయే నమః, పృథివ్యైనమ ఓషధీభ్యః నమోవాచే నమో
 వాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి. అహమింద్రోభవామ్యహం విష్ణు
 సూర్యస్సర్వాంతరాత్మా బ్రహ్మబ్రహ్మాంతరాత్మా విరాడహం చతుర్ముఖః.
 యామహమగ్నో వపామ్యహుతిం తద్దేవానామమృతగ్ం షాణ్మాసికం
 తదసురాణాం విషగ్ం సద్యోనాశంభవతు యన్మమహస్తం తద్విష్ణో రసురాస్తక
 మస్తు. యన్మంత్రహీనం తదహీనం భవతు. తదృషీణాం తపసా పృథివ్యాః.
 క్షమయా దేవా మునయో మామావిశంతాం. శాస్త్రామేవాచిసంవిశంతాం
 తదస్మాకం భూత్యై రయిమత్యై పృష్ఠిమత్యై మనోనోభవతు వర్చోభవతు.
 సర్వమస్మాకగ్ం సంపదస్తు - అగ్నయే నమః. జాతవేదసే నమః. పావకాయ
 నమః. హుతాశనాయనమః. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన. యద్ధుతం తు
 మయాదేవ పురిపూర్ణం తదస్తుతే. ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి హోమ కర్మాత్మకానివై
 యాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్. శ్రీకృష్ణాయ నమః.
 ద్వాదశవారం భగవతో బలేన.... తద్భగవాననుమన్యతాం ఇతి సాత్వికత్యాగం
 కృత్వా కాయేనవాచా... నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

17. అంతహోమప్రాయశ్చిత్తం

స్విష్టకృత్రభృతి అంతహోమేహీనే పరిధ్యాది ప్రహరణేచకృతే
 తస్మిన్నేవాగ్నో విష్ణోర్నుకాదీన్మిందాహుత్యా శ్రావితాదీన్ హుత్యా అగ్నిం
 విస్పృజేత్. ఇత్యంత హోమప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్॥

18. అష్టకాప్రత్యాజ్ఞిక శ్రాద్ధ సూత్రం

అథాష్టకా మాఘప్రోష్ఠపదయోరపరపక్షేఽష్టమ్యామష్టకాం కుర్యాత్
 సప్తమ్యాం నవమ్యాం త్రయోదశ్యాం వా సాయం పూర్వేద్యుస్వాధ్యాయ
 ఆచారవతః శుచీనసగోత్రాన్ బ్రాహ్మణానాహూయాభిపూజ్య యుగ్మాన్
 ద్భవరాన్ విశ్వేదేవార్థే త్ర్యవరానయుగ్మాన్ పిత్రర్థే ద్వయోరేకైకంవా
 నిమంత్రయేత్ అపరేద్యురపరాష్టేదేశే శుచావాధాయ ఔపాసనాగ్న
 వైశ్వదేవాపూరం హుత్వా స్థాలీం సంక్షాళ్య, విశ్వేభ్యోదేవేభ్యోజుష్టం,
 పితృభ్యోజుష్టం నిర్వపామీతి స్థాల్యాం తండులం నిర్వాప్య సతిలం
 చదుపూపాదీన్యపి పచేత్ అగ్నేర్దక్షిణస్యాం నాందీముఖవన్మండలాన్యుపలిప్య
 సదర్భతిలేష్వాసనేష్వాసయిత్వా వస్త్రాద్వైరలంకృత్వా బ్రాహ్మణాన్
 ప్రత్యజుఖాన్విశ్వే దేవానుదగంతం పుష్పాద్వైః పితృనుదజుఖాన్ ప్రాగంతం
 గంధాద్వైః పూజయతి । స్వధానమ ఇత్యుక్త్వా తేషాం కరే తిలోదకం దత్వా
 ప్రాప్నోతుభవానితి బ్రూయాత్ । ఓం తథాప్రాప్నువానీతి ప్రతిబ్రూయుః ।
 అగ్నిహోమంకరిష్యామితుక్తే కురుష్యేతి తైరనుజ్ఞాతః । అగ్నిం పరిషిచ్య
 విశ్వేదేవస్య, విశ్వే అద్య । ప్రజాపతేనత్వత్, సుభూస్స్వయంభూః
 సంతేపయాగ్ంసి, సోమయాస్తే ఇతి । రౌద్రం । బ్రాహ్మం వైష్ణవం
 వ్యాహృత్యంతం దేవానాం సపిండీకరణవత్ పితృణామప్యాజ్యేన హుత్వా ।
 హవ్యం కవ్యమిత్యభిఘార్య పక్షేనాపూపమిశ్రేణ జుహోతి । గాముపా
 కృత్యపశుబంధవత్ జ్ఞప్త్వా ఉత్థిద్య వపాముద్ధృత్య పక్వయాతయా
 వహవపామితి హోమం చామనంతి ।

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే చతుర్థప్రశ్నే తృతీయః ఖణ్డస్సమాప్తః

దక్షిణపశ్చిమేఽగ్నేః ఏకోద్దిష్టవన్నిర్వాపస్థానం తద్దక్షిణస్యామవటం
 చోపకల్ప్య, ఉద్ధన్యమానమితి దర్శైస్త్రిభిర్దక్షిణాంతం సకృదుల్లిఖేత్ ।
 గాయత్రాప్రోక్ష్య । స్థానే నిహన్మి సర్వమితి దక్షిణాగ్రానయుగ్మానుదుంబర

పత్ర దర్శాన్తిలైరాస్పృణాతి । పోషాయత్వేతి సకూర్పాక్షతం పాత్రముదకేనా
 పూర్య । పితరోమే ప్రసీదంతిత్వి ప్రణమ్య । ఆమ ఆగచ్ఛం త్వితి పితౄనానాహ్య
 దక్షిణాభిముఖోఽభ్యర్చయతి । ఆమావాజస్యేతి పాత్రం మార్హ్య । అగ్నిరింద్రా
 వరుణావీతి చరుం నిర్వపతి । దర్భేణ తమష్టధావిభజ్య సాజ్యం పిందాన్
 కృత్వా । సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం అయమోదనేతి పితృభ్యః పితామహేభ్యః
 ప్రపితామహేభ్యో జ్ఞాతివర్గేభ్యో పితృపత్రీభ్యః పితామహ పత్రీభ్యః ప్రపితామహ
 పత్రీభ్యో జ్ఞాతివర్గ పత్రీభ్యః పిందం నిర్వపామీతి నిర్వపతి ॥ ఏవంమాతుః
 పిత్రాదిభ్యః పిందదానం కేచిద్వదంతి । అంజన దంతథావన దధిసక్తు మధు
 వ్యంజనేక్షు బదరీఫలాన్యర్పయేత్ । శూర్పేణాచ్ఛాద్య ఉపరిపుష్ప
 తిలాక్షతదర్శాన్వసేత్ । ఊర్జంవహంతీరితి పింద పరితస్నావ్యోదకం దత్వా
 అమూర్తీనామితి తత్పాత్రోదకేనాఽవటం పూరయతి చరుశేషేణావ్యైశ్చ
 అన్నాద్యపూపోపదంశైః పూర్వవద్రాహ్మణాన్ యధాతృప్తిభోజయేత్ । తేషు
 తృప్తేషు పితరస్మత్పాభవంతి । వాగ్యతాన్ భుంజానాస్తాన్ ఋచః పైతృకాః
 ఆశ్రావయేత్ । ఉచ్ఛిష్టం సంశోధ్య తత్రాన్నం వికిరేదాచాంతేభ్యో ముఖవాసం
 నివేద్య రజతం తిలం సువర్ణంవా దక్షిణాం పశుకాంస్య యానదానశయనాసనా
 దీని పరిచ్ఛదాంశ్చ యధాశక్తి దదాతి । అన్నశేషం తేభ్యో దర్శయిత్వా యథోక్తం
 కరణీయం । ఆచమనోచ్ఛిష్టశోధనోత్థాపన విసర్జనాదన్యద్విశ్వేదేవ పూర్వక
 మాచరతి । అన్యధారక్షాంస్యపహరేయుః, నమోవః పితరఇతి పితౄనభివంద్య
 పిందానుద్వాసయేత్ అస్తుతృప్తిరామావాజస్యేతి భుక్తవతస్తాన్నమస్మత్య
 ఉత్తిష్టతేత్యుత్థాప్య పరేత పితరితి ప్రవాసయతి పితృభుక్తం పితృజీర్ణమిత్యప
 జుహ్వోచరుంహుత్వా అంతహోమాంతే అగ్నిమాలయే ప్రతిష్ఠాప్య పంచ
 మహాయజ్ఞాన్ కరోతి దరిద్రోమమేయమష్టకేతి కక్షమగ్నినా దాహయేత్
 శ్రోత్రియాయ పానీయం వా దద్యాదితి విజ్ఞాయతే ।

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రే చతుర్థప్రశ్నే చతుర్థః ఖణ్డస్సమాప్తః ।

12. పార్వణ విధానమ్

యజమానః పూర్వేద్యుః స్వయం ఏకభుక్తాశీభూత్వా । స్వాధ్యాయా
చారవతః । శుచీనసగోత్రాన్ బ్రాహ్మణానాహూయ పూర్వేద్యుస్సాయం
స్వగృహమాగతాన్ సుప్రక్షాళిత పాణిపాదాన్ అర్ఘ్వాదినాభ్యర్చ్య । ప్రదక్షిణీ
కృత్యాభివంద్య ప్రాణానాయమ్య ।

అస్మద్గురుభ్యోనమః । శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః । సంకల్ప్య ప్రాచీనావీతి
గోత్రస్య... శర్మణః. పితుః పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధం విశ్వేదేవ
పూర్వకం విష్ణుంతమేవ శ్వః కరిష్యే । అపఉపస్సుశ్య । కదళీక్రముక నారికేళ
ఫలానామన్యతమం దత్వా । ... గోత్రస్య, ... శర్మణః పితుః ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధే
విశ్వేదేవార్ధే భోక్ష్యతాం । పిత్రర్ధేభోక్ష్యతాంఇతి క్రమేణ ఫలం దత్వా వృత్వా
స్వగృహవివవానయేత్ । సద్యశ్చేద్దర్శైరేవ వరయేత్ అపరేద్యురపరాష్టే
శుచాదేశేగోమయేనోపలిప్తే స్థలే పత్న్యా సహప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య,
పుణ్యాహం కృత్వా గృహంప్రోక్ష్య, స్వయం మాధ్యాహ్నికం కృత్వా ।

అత్ర అష్టకాపేక్షయా ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధవిషయే విశేషోద్భవ్యతే, మాసిశ్రాద్ధ
సూత్రభాష్యే సపిణ్డీకరణాదూర్ధ్వం త్రిపురుషోద్దేశేనైవ । తతః ప్రతి సంవత్సరం
తన్మరణదినే అష్టకావదాఘారం కృత్వాజ్యచరుభ్యాం విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్య
ఇతి విశ్వే దేవేభ్యః అగ్నయే కవ్యవాహనాది పితృదైవత్యం పిత్రోః
గృహస్థస్యాపాసనాగ్నౌ ఇతరేషాం లౌకికాగ్నౌ హుత్వా అష్టకావత్ పిణ్డత్రయం
దత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

ఇదం మాతాపిత్రోరితి

తైలాభ్యంగన విషయే పరాశరస్మృతౌ

శ్రాద్ధభోక్తుః దాతవ్య తైలోద్వర్తనాది

ప్రకరణే కాత్యాయనః

తైలముద్వర్తనం స్నానం దంతధావనమేవచ ।
కృన్తరోమనఖేభ్యస్తు దద్యాత్తేభ్యోపరేఽహని ॥ ఇతి

దేవలోపి...

తైలముద్వర్తనం స్నానంపానీయంచ పృథగ్విధం

పాత్రైరౌదుంబరైర్దద్యాద్వైశ్వదైవిక పూర్వకమ్ ॥ ఇతి

ఔదుంబరం తామ్ర పాత్ర మిత్యర్థః ।

దర్శేన్నాత్వా పితృభ్యస్తు దద్యాత్ కృష్ణ తిలోదకం ।

అన్నంచ విధివద్దద్యాత్ సంతతిస్తేన వర్ధతే ॥

ఏతత్ తైలాదిదానమనిషిద్ధ తిథి విషయం, నిషిద్ధ తిథిషు తైలప్రతినిధిత్వేన ఆమలకోదకం దద్యాత్. తథా మార్కణ్డేయః, అహ్నాష్టట్సు ముహూర్తేషు గతేష్వధచ తాన్ ద్విజాన్ ప్రత్యేకం ప్రేషయేత్ ప్రేష్యాన్ ప్రదాయామల కోదకం”, ఇతి ఆమలకోదకదానమప్యమావాస్యావ్యతిరిక్త విషయం, ధాత్రీఫలైరమావాస్యాయాం నన్నాయాదితి స్మృత్యన్తరే నిషేధాత్ తాన్ ఆసనేష్వాసయిత్వా, దేవతాభ్యః పితృభ్యః ఇతి తాన్ నమస్కృత్య, దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చ మహాయోగిభ్యఏవచ, నమస్స్వధాయై స్వాహాయై నిత్యమేవ నమోనమః । దేవేభ్యోనమః, సాపసవ్యః పితృ పితామహ ప్రపితామహేభ్యో నమః । ఉపవీతీ శ్రాద్ధ సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవేనమః” ఇతి చ నమస్కృత్య।

స్వామినః అస్మిన్ దివసే... గోత్రం... శర్మాణం పితర ముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన ప్రత్యాభిక్త శ్రాద్ధం కర్తు ముద్యోగఃక్రియతే । దేశకాలపాత్ర మంత్ర తంత్ర ఋత్విగ్దక్షిణాదికం సర్వం శ్రాద్ధార్హ మస్తితి భవంతోఽను గృహ్ణంతు।

ప్రతివాచకాః - శ్రాద్ధార్హమస్తు ॥

శ్రాద్ధభూమిం గయాం ధ్యాత్వా, ధ్యాత్వాదేవం గదాధరం

వస్వాదీంశ్చ పితౄన్ ధ్యాత్వా - తతశ్రాద్ధం ప్రవర్తయే ।

ప్రతివాచకాః : ప్రవర్తయ

“ఇదం బ్రహ్మపునీమహే” ఇతి దర్భత్రయకృతోభయపవిత్రే గృహీత్వా

“బ్రహ్మపునాత్వి”తి హస్తద్వయాంగుళ్యోర్విక్షిప్య ఆసనోపరి ఆసీనస్సన్.
అస్మద్గురుభ్యోనమః ఇత్యాది.

ప్రాణానాయమ్య, సంకల్ప్య... పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి... గోత్రస్య...
శర్మణః పితుః అస్మిన్ దినే పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధం అద్యకరిష్యే।
తదంగం బ్రాహ్మణ వరణాదికం కరిష్యే । అపఉపస్పృశ్య గోత్రస్య శర్మణః
మమ పితుః ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధే “హే స్వామినః విశ్వేదేవార్ధే భోక్ష్యతాం, పితర్ధే
భోక్ష్యతాం, విష్ణుర్ధే భోక్ష్యతాం” ఇతి దధైరేవ వృత్వా స్మృత్యుక్తరీత్యా తాన్
తైలాభ్యంగం కారయిత్వా, స్నాపయిత్వా స్వయంచ స్నాత్వా ధృతద్వాద
శోర్ధ్వపుండ్రః పూర్వేద్యురకృతౌపాసనశ్చేత్తదప్ని ప్రాతః కాలఏవ ఔపాసనం
అంతహోమంచకృత్వా, తదగ్నిం సంరక్షయేత్. సుందరరాజీయే, ఏకస్మిన్
స్థండిలే ద్వా ఆఘారౌ న కర్తవ్యా, శ్రాద్ధస్య పైతృకాఘార విధానత్వాదితి
తస్మాచ్ఛుభేన ఔపాసనాఘారేణ సహ అశుభః పైతృకాఘారో న కర్తవ్యః.

యజమానః స్వయమేవ భగవదారాధనం కృత్వా శుద్ధే దేశేపైష్టికజలేన
భూమిమలంకృత్య, తత్రశుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృల్లిమం దక్షిణోత్తరంచ
ద్వాత్రింశదంగుల్యాయతం దక్షిణ పశ్చిమప్రవణం స్థండిలముపకల్ప్య దక్షిణతః
దక్షిణాగ్రదర్శోపరిసంభారాన్ దర్భ దర్వీ సృక్ స్రువ ప్రణిధ్యాజ్య స్థాల్యాదీన్
ఏకైకశః దక్షిణాంతమవాఙ్ముఖం సాదయిత్వాసికతాభావే పరిష్కృత
భూమ్యామేవ ప్రోక్షణోల్లేఖనాదికం కృత్వా, అగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేదితి.

వైశ్వదేవాఘారమేవ పైతృకాఘారమితి చ ప్రాచీనావీతం వినా ఆఘారః
కర్తవ్య ఇతిభాష్యే ॥

౭౦. వైశ్వదేవాఘారక్రమః

అధాఘార విధానం బ్రాహ్మం ప్రాఙ్ముఖ మాసీనః । ఉభయపవిత్ర
పాణిస్సన్ పుణ్యాహం కుర్యాత్ పాకారంభాత్పూర్వమేవ గృహశుద్ధ్యర్థం
పుణ్యాహంకృతంచేత్ తత్కరకమాదాయ స్వస్యనైర్బుత్యాం

ధాన్యోపరినిధాయ. వాగ్యతః ప్రాచీనాచీతీ, “గోత్రస్య శర్మణః, అముకస్యపితుః
పార్వణ విధానేన ప్రత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధే జపాసనాగ్ని వైశ్వదేవాఘారం కరిష్యే”
ఇతి సంకల్ప్య.

ఉపవీతి, అపఉపస్పృశ్య. ఏతోన్వింద్రమిత్యగ్వాలయంప్రోక్ష్య,

మయిదేవాదిభిః ప్రాగాది చతుర్దిశం దక్షిణాగ్రాన్ పశ్చిమాగ్రానయుగ్మాన్
దర్భానుక్షయేత్ “ఉద్ధన్యమాన” మితి మధ్య పూర్వాపరయమాగ్ని నైర్ఋతి
సోమేశానమరుతోబర్హిషాఖనతి.

తథా “పూతహృతన” ఇతి మధ్యోత్తరదక్షిణేషు తథా మధ్యపూర్వ పశ్చిమేషు
దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం ప్రాదేశమాత్రం షడ్రైఖాలిఖిత్యా

“అష్టాబంధ” మితి వక్రితం దర్భం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం ఉత్పృజ్య.

అపఉపస్పృశ్య హిరణ్య శకలం ముష్టిమాత్రప్రీహీన్వా తన్మధ్యే నిధాయ.

రేఖాః గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య, పూర్వోక్త జపాసనాగ్నిం పాత్రేణానీయ

“ఉపావరోహేతి” స్థండిలమధ్యే నిధాయ, తత్పాత్రే సాక్షత ముదకం
నిక్షిప్యేతి - వసంతయాజీయే

పూర్వవత్ ధ్యానపూర్వం అగ్నిపురుషం ఇంద్రాదీంశ్చాభివంద్య, అదితేను
మన్యస్వేతి దక్షిణవేదిం ఆగ్నేయాది నైర్ఋత్యంతం పరిషిచ్య । తథా
పశ్చిమవేదిముత్తరవేదిం పూర్వవేదించ దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం పరిషిచ్య
తథా ఈశానాద్యంతం అపసవ్యం పరిషిచ్య.

షష్ఠప్రశ్నే ప్రాయశ్చిత్త భాష్యే - బ్రహ్మసోమకూర్చౌ ఉత్పవన పవిత్రం
ప్రణిధి పవిత్రే వర్షిష్ఠసమిధావూర్షసమిధావాఘారాహుతీ యుక్తోవహో
ద్యాహుతీనాంచ పూర్వవదేవ దైవికేపైతృకేప్యేతేషాం యథోక్తం అగ్రమన్తంచ
కరోతి.

విపరీతో నకర్తవ్యః

సర్వదాదైవికత్వాదితి. పూర్వవత్ బ్రహ్మసోమావాహనార్చనం కృత్వా సంభారాన్ ప్రోక్ష్య.

అయుగ్మ ధర్భ గ్రధిత పరిస్తరణోదుంబర పరిధీంశ్చ దక్షిణాగ్రాన్ పశ్చిమాగ్రాన్ ప్రాగాదివిన్యస్య, నైర్ఋత్యాం దక్షిణ పరిస్తరణా గ్రమూర్ధ్వంకృత్వా పరిస్తీర్యమిత్యాదినా ఇంద్రాది దక్షిణాంతమప్రదక్షిణం పరిషిచ్య.

తథాస్రతాసీతి దక్షిణాది వేదిషు పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషిచ్య ప్రణిధీద్వే స్రుక్స్రువౌ ఆజ్యస్థాలీంచ పూర్వవత్ నిక్షిప్య. ప్రాచీనావీతీ.

చరుస్థాల్యాం పితృభ్యో జుష్టం నిర్వపామీతి సతిలాక్షతాన్నిధాయేతి విశేషః ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య. చరుస్థాలీం దక్షిణత ఉద్వాస్య ఆజ్యస్థాల్యాః పవిత్రగ్రంధిం విస్సృజ్య. దక్షిణ పశ్చిమే దక్షిణాగ్రం నిధాయ. అపఉపస్పృశ్య. అద్భిః ప్రోక్ష్య హుత్వా అగ్నౌనైర్ఋత్యే సమిదసీతి సమిధం నిక్షిప్య.

ఘృతం విహరామీతి పశ్చిమాంతం విహరతి, ఆవాహన జుష్టాకార స్వాహాకారేషు తత్తత్ కర్మయజ్ఞమావాహయామి. యజ్ఞదైవత విశ్వాన్ దేవానావాహయామి సర్వదేవపదం వినాకారయేత్. ఏకవింశత్యాదుంబర సమిధోగృహీత్వా మూలాగ్రాభ్యాంఘృతం స్పర్శయిత్వా ఇమామే అగ్నౌతి అక్షతాజ్యచరుభిః అగ్రమధ్యమూలాని స్పృశన్ అప్రదక్షిణం అధోభాగం నీత్వా ఊర్ధ్వే సందధాతి అదితేనుమన్యస్వేతి పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషచ్య, పష్టిశతేత్యభిమన్త్య. పూర్వవత్ హుత్వా వాయవ్యాదాగ్నేయాంతం ప్రజాపతయే స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం. నైర్ఋత్యాదీశానాంతం ఇంద్రాయస్వాహా ఇంద్రాయేదం. వ్యాహృత్యా పూర్వోక్తవచ్చరు హోమంచ హుత్వా అతోదేవా ఇదంవిష్టురితి హుత్వా అపసవ్యం పరిషిచ్య ఆస్మిన్ ఆఘారే సర్వం సమంత్రం పూర్వోక్తవత్ కుర్యాత్. ఏవం వైశ్వదేవాఘారం హుత్వా స్థాలీపచనం కుర్యాత్.

21. స్థాలీపాకక్రమః

ఓంభూః... అద్యపూర్వోక్త ఏవం గుణ... పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి....
 గోత్రస్య... శర్మణః పితుః ప్రత్యాభిక్రందే వైశ్వదేవాగ్నౌ స్థాలీపచనం కరిష్యేఇతి
 సంకల్ప్య. అపఉపస్పృశ్య ఆగ్నేయ స్థాలీపాకవత్ ప్రజాస్థాలీమితి స్థాలీం
 సంక్షాళ్య, ప్రజాస్థాలీమభిమంత్రయామి, ఇమాంస్థాలీమమృతస్య పూర్ణామక్షీణ
 తయా ఊర్జస్వతీచ పయస్వతీచ సుధారాచమధుచరణాచ మధురం కరిష్యతి.
 మధురం చరిష్యతి మధుమతివాజందేవేభ్యోహవ్యం వహనఃప్రజానన్ విశ్వేభ్యో
 దేవేభ్యోఽఙ్ఘం నిర్వపామి. పితృభ్యోఽఙ్ఘంనిర్వపామీతి, ఉత్తర దక్షిణయోః
 ప్రక్షాళితాన్ తండులాన్ సతిలాన్నిక్షిప్య, వాచస్పతయ ఇతివధ్యాచరుం
 శ్రావయతి.

హోమార్థం లవణవర్జితం మాషాపూపద్వయం గుడాపూపంచ అత్ర
 అగ్నౌ పచేత్

బ్రాహ్మణ భోజనార్థం బహ్వాన్నం అపూపాదికం చ లౌకికాగ్నౌ
 పాచయేదితి.

సూత్రభాష్యే

“వాచస్పతయే పవస్వవాజిన్ వృషావృష్ణోఅగ్ంశుభ్యాంగభస్తి పూతోదేవో
 దేవానాం పవిత్రమసియేషాం భాగోసితేభ్యస్త్యా స్వాంకృతోసి మధుమతీర్న
 ఇషస్మధివిశ్వేభ్యస్త్యేంద్రియేభ్యోదివ్యేభ్యః పార్ధివేభ్యో మనస్త్యాష్టార్వంతరిక్ష
 మన్విహిస్వాహోత్వాసుభవస్సూర్యాయ దేవేభ్యస్త్యా మరీచిపేభ్య ఏషతేయోనిః
 ప్రాణాయత్వా ఇదందేవానామిదమునస్సహ స్పాత్యైత్వానారాత్యైసువరభి
 విఖ్యేషం వైశ్వానరం జ్యోతిః శతంతేరాజన్ భిషజస్సహస్రముర్విగంభీర
 సుమతిష్టే అస్తు. బాధస్వద్వేషో నిర్ఋతింపరాచైః కృతంచిదేనః
 ప్రముముగ్ధ్యస్మత్. అభిష్టుతో వరుణస్యపాశోగ్నేరనీకమపఆవివేశ ।
 అపాన్నపాత్రృతి రక్షన్నసుర్యం దమేదమేసమిధగ్ం యక్ష్యగ్నే ॥

దక్షిణత ఉద్వాస్య అగ్నిం పరిసమూహ్య తద్ధవిః భగవతే నివేద్య,
నిమంత్రితాభ్యంగస్నాతాన్ ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రధరాన్ స్వామినః
పశ్చిమాభిముఖం ఉత్తరాభిముఖం పూర్వాభిముఖం ఆసనేష్వాసయిత్వా
యజమానః సంకల్ప్య.

ప్రాచీనావీతీ గోత్రస్య పితుః ప్రత్యాభిక్త్రాద్ధే దేవపితృరూపేభ్యః
బ్రాహ్మణవరణ పాదప్రక్షాళనార్చనాదికం కరిష్యే అపఉపస్పృశ్య.

...గోత్రస్య...శర్మణః, శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వేషాం
దేవానామిదమాసనం విశ్వేదేవార్థేభోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః.

ప్రాప్నోతుభవాన్ ఇతి దర్భాక్షతం సోదకం తస్య దక్షిణహస్తే దద్యాత్.
(ప్ర.) ఓం తథాప్రాప్నువాని. ప్రాచీనావీతీ. వసురుద్రాదిత్య స్వరూప
పితృపితామహ ప్రపితామహానామిదమాసనం.

పిత్రేర్థే భోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః ప్రాప్నోతు భవానితి సతిల దర్భోదకం
తస్య దక్షిణహస్తే దద్యాత్.

ప్ర. ఓం తథాప్రాప్నువాని

విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రం విశ్వేదేవార్ధం, తద్దక్షిణే పిత్రర్ధం వృత్తం
తాలాయత నిమ్నం దక్షిణాపవర్గం ఖాత్వా గోమయేన తన్మాత్రం ఉపలిప్య

తస్మిన్ చషకాదిపాత్రంవా నిధాయ ఇతి సుందరరాజీయే

తత్రకుండేసదర్భయవాన్ సదర్భతిలాన్ నిధాయ సూర్యాభిముఖం

సర్వేషాం దేవపితృస్వామినాం పాదప్రక్షాళనం కర్తవ్యమితి దీక్షితియే
ఉక్తత్వాత్.

తథా సూర్యాభిముఖం విశ్వేదేవమాసయిత్వా పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక
విశ్వేదేవాః పాద్యస్థానే స్వాగతం ప్ర - సుస్వాగతం (పవిత్రం వినా)

ఇదంవః పాద్యం ప్ర - అస్తుపాద్యం. ఇదమర్ఘం ప్ర - అస్త్యర్ఘం.
ఇదమాచమనీయం. ప్ర - అస్తాచమనీయం. సకలారాధనైఃస్వర్చితం.

స్వయమభిముఖః, ఆపః పాదావితి పాదౌ సవ్యాది పాదాగ్ర మధ్యమూల
గుల్ఫమామణిబంధం పత్వ్యాస్రావిత పాత్రాంతర తీర్థేన ప్రక్షాళయేదితికేచిత్.

ఆపః పాదావనేజనీర్ద్విషంతం నాశయంతుమే, అస్మిన్ కులే
బ్రహ్మవర్చస్యసాని. సమస్త సంపత్సమవాప్తి హేతవః, సమృద్ధితాపత్
కులధూమకేతవః

అపార సంసార సముద్రసేతవః పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః

ఆదివ్యాధిహరం నృణాం మృత్యుదారిద్ర్య నాశనం

శ్రీ పుష్టికీర్తిదం వందే విప్రశ్రీపాదపంకజమ్ ॥

విప్రోఘదర్శనాత్సద్యః క్షీయంతే పాపరాశయః,

వందనాన్మంగళావాప్తిరర్చనాదచ్యుతం పదమ్ ॥

సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి, స్వామినః శ్రీపాదతీర్థం సమ్యగను
గృహ్ణాంతు. ఇతి కించిత్ దక్షిణాం దత్వా శ్రీపాద తీర్థగ్రహణం యథా
సంప్రదాయం తథాకుర్యాత్.

ప్రాచీనావీతీ, సూర్యాభిముఖం పితృపితామహ ప్రపితామహాః పాద్యస్థానే
స్వాగతం ప్ర సుస్వాగతం... సకలారాధనైః స్వర్చితం. శన్నోదేవీరభిష్టయ
ఆపోభవంతు పీతయే । శంయోరభి స్రవంతునః । ఆపద్ధనధ్వాంత సహస్ర
భానవః సమీహితార్థార్పణ కామధేనవః సమస్త తీర్థాంబు పవిత్రమూర్తయః
పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః ॥ ఇతి పాదౌ ప్రక్షాళ్య శ్రీపాదతీర్థం
సమ్యగనుగృహ్ణాంతు ఇది దక్షిణాందత్వా సర్వోపచారాన్ సమర్పయామీతి
పాదయోరర్చయేత్.

ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య

శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణోఃపాద్యస్థానే స్వాగతమిత్యాది విశ్వేదేవస్వోక్తవత్
సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి ॥

స్వయం సూర్యాభిముఖః పాదౌప్రక్షాళ్య పూర్వాభిముఖస్సన్
మండలాదైశాన్యే కర్తా ఆచమనం కృత్వా తతః మండలాత్పురతః, విశ్వేదేవం
మండలాదుత్తరే పితౄన్ విశ్వేదేవవద్విష్ణుంచ పితృపూర్వం ఆచామయేత్.

శ్రీనివాసదీక్షితీయే వచనాని

పాదాగ్రేపితరం విద్యాత్, పాదమధ్యే పితామహం ।
ప్రపితామహం పాదమూలే పాదౌ ప్రక్షాళయేత్ క్రమాత్ ॥

పాద ప్రక్షాళనం శ్రాద్ధేవరం గుల్ఫద్వయోరపి, పితౄణాం నరకం ఘోరం
రోమసంయుక్త వారిణా, ఆజ్యం గోమయసంయుక్తం పాదయోద్ధేపయేద్విజుః ।
ఆపస్తంబేన కర్తవ్యం వర్షయేదాశ్వలాయనః అన్యత్ర స్మృతౌ గోశకృద్దీయ
సర్పిర్దేపయిత్వా ద్విజాధమః. పితరస్తస్య కల్పాంతం కాలసూత్రే పతంతిహి ।
తస్మాత్ గోమయ సర్పిర్దేపనం ఆపస్తంబ విషయం. మండలాత్పురతో దేవాః
పితరశ్చ తదుత్తరే. కర్తా చైశాన్యభాగేతు కుర్యాదాచమనక్రియాం । స్వసూత్ర
విహితం యద్యత్. తత్తత్సర్వం సమాహితః కుర్యాదన్యత్ర యద్యుక్తం
కృతమన్యకృతం భవేత్. యజమానః శ్రీపాదతీర్థ గ్రహణం యథా
సంప్రదాయం కుర్యాత్॥

౭౭. పితౄ(భోక్తౄ)ణామారాధనక్రమః

అగ్నేర్వక్షిణస్యాం నాందీ ముఖవత్ అధావనీదమితి మండలాని
గోమయేనోపలిప్య.

మంత్రః : “అధావనీదం పరమం పవిత్రం సురేశవీర్యాదిదమస్తురక్షా.
ఆయాంతు దేవాః పితౄభిస్సహోత్ర అస్మిన్స్థలే సన్నిధిం ధత్తలిప్తే.”

అస్త్వాసనమితి సదర్భ యవాది విశ్వే దేవానామిదమాసనమితి చతురశ్ర మండలేదత్వా । తథాసదర్భ తిలాన్యాసనాది పితృణామాసనమితి వృత్తమండలే ప్రత్యేకం దత్వా. విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రమండలోపరి సదర్భయవాది నిక్షిప్య.

మంత్రః : “అస్త్వాసనగ్ం శుభం లోకేభృసీశుద్ధస్తపోమయం. తపశ్చాయు స్తథాయోగ మస్తుతే పరమంపదమ్.”

ఇతి ఆసనేషు పశ్చిమాభిముఖౌ విశ్వేదేవౌ, ఉత్తరాభిముఖం పితౄణాం, పూర్వాభిముఖం విష్ణుంచ ఆసయిత్వా - వస్త్రాద్వైరితి వస్త్రకుండలాభరణాని గృహ్యంతే.

మంత్రః : “యువాసువాసాః పరివీత ఆగాత్ స ఉశ్రేయాన్భవతి జాయ మానః. తం ధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధియో మనసా దేవయంతః.”

విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ధారణార్థమిదం వస్త్రమ్

మంత్రః : “సోమస్యతనూరసితనువమ్మేషాహి స్వామా తనూరావిశ. శివోమాతనూరావిశ.”

విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం ఉత్తరీయమ్ ॥ తథా ఆభరణ కుండలోపవీతాదీని తత్తన్మంత్రేణ దత్వా ప్రాచీనావీతీ. తథా యువాసువాసాఇతి పితృపితామహ ప్రపితామహేభ్యః ఇదం వస్త్రం, తథా ఉత్తరీయాభరణాదీని దత్వా. ఉపవీతీ, అప ఉపస్పృశ్య తథా విష్ణోశ్చ దత్వా । తేస్వామినః వస్త్రాదీని సంధార్య, పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, ఉపవీతంచ ధృత్వా, తాన్ ఆసనేషు పూర్వోక్త ముఖానాసయిత్వా. పుష్పాద్వైరితి పుష్పాక్షత గంధధూప దీపాదీని గృహ్యంతే.

మంత్రః : “ఆయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః. హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహోఇమే ।” స్వామినః ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

మంత్రః : “అర్చత ప్రార్చత ప్రియమేధానో అర్చత అర్చంతు పుత్రకా ఉతపురన్నధృష్ట్యర్చత”. అక్షతాన్ సమర్చయామి.

మంత్రః : “గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం.” స్వామినః అమీవో గంధాః

మంత్రః : “ధూరసి ధూర్వ ధూర్వంతం ధూర్వతం యోస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వయం వయం ధూర్వామస్త్యం దేవానామసి సన్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూతమమహ్రూతమసి హవిర్ధానం దృగ్ం హస్వమాహ్వర్మిత్రస్యత్వా చక్షుషాప్రేక్షే మాభేర్మాసంవిక్థామాత్వాహిగ్ం సిషమ్.” ధూపమాప్రూపయామి.

మంత్రః : “ఉద్ధీప్యస్వ జాతవేదోపఘ్నం నిర్ఋతిం మమ. పశూగ్శ్చ మహ్యమావహ జీవనంచ దిశోదిశ.” దీపం దర్శయామి.

తస్య పురతః ప్రాగగ్రదర్శోపరి అర్హ్య పాత్రమాసాద్యద్విదర్భ పవిత్రం నిక్షిప్య. శన్నోదేవీరితి ద్విఃజలం పూరయిత్వా.

మంత్రః : “శన్నోదేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే, శంయోరభి స్రవంతునః” అక్షత తులసీ దర్భ గంధాన్ యవాంశ్చ యవోసీతి నిక్షిప్య.

మంత్రః : “యవోసి ధాన్యరాజోవా వారుణోమధు సంయుతః. నిర్ఘోదస్సర్వ పాపానాం పవిత్ర మృషిభిఃస్మృతం విశ్వేదేవస్య నేతుర్మర్తోవృణీత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇషుధ్యసిద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే.”

గోత్రస్య, శర్మణః, పితుః అద్యాస్మిన్ పార్వణ విధానేన ప్రత్యాభిక్ శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞక విశ్వాన్ దేవాన్ భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర॥ ఆవాహయ. ఇత్యుక్తః పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞక విశ్వాన్దేవాన్ ధ్యాయామి. ఇత్యుక్తతం పుష్పం తస్య శిరసినిధాయ. తతః ఆవాహయామీతి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కించిత్ సంస్రావ్య.

మంత్రః : “యాదివ్యా ఆపఃపయసా సంబభూవుః. యా అంతరిక్ష ఉతపార్ధివీర్యాః । హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియాస్తాన ఆపశ్యగ్గ్స్యోనా భవంతు.”

విశ్వేదేవాః ప్రియంతాం స్వాహా అర్ఘ్యం నమః ఇతి తేషాం కరే పూర్వోక్త యవోదకం అర్ఘ్యపాత్రం నోద్ధరేదిత్యుక్తత్వాత్ ఉద్ధరిణ్యా గృహీత్వా దత్వా ప్రాప్నోతుభవాన్ ప్ర. ఓం తథా ప్రాప్నువాని. ప్రాచీనావీతి. గోత్రస్య... శర్మణః శ్రాద్ధే వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహా ప్రపితామహాన్ గంధాద్వైరభ్యర్చ్య.

“గంధద్వారాం... స్వామినః అమీవో గంధాః. ఇతిగంధమ్. అర్చిత ప్రార్చితేతి అక్షతాన్. ఆయనేతే ఇతి పుష్పం. ధూరసీతి ధూపం. ఉద్దీప్య స్వేతి దీపం చ దర్శయిత్వా. పురతః దక్షిణాగ్ర దర్శోపరి పాత్రం సంసాద్య పాత్రే త్రిదర్శ పవిత్రం నిక్షిప్య, శన్నోదేవిరితి సతిలం జలం త్రిరాపూర్య.

“తిలోసి సోమ దేవత్యోగోసవే దేవ నిర్మితః. ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నస్వధేహి” ఇమాన్లోకాన్ ప్రణయాహిన స్వధానమః ఉశంతస్తాహవామహ ఉశంత స్సమిధీమహి, ఉశన్నుశత ఆవహపితృన్ హవిషే అత్తవే.” గోత్రస్య... శర్మణః శ్రాద్ధే పితృపితామహా ప్రపితామహాన్ భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర|| **ఆవాహయ.** పితృపితామహా ప్రపితామహాన్ ధ్యాయామీతి. తిలాక్షత పుష్పం తస్య శిరసినిధాయ. ఆవాహయామీతి కూర్చేనావాహ్య. యాదివ్యాఆపః పయసేతి అర్ఘ్యం దద్యాత్.” యాదివ్యా ఆపః... భవంతు. గోత్రస్య... శ్రాద్ధే వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృ పితామహా ప్రపితామహాః స్వధా అర్ఘ్యం ప్రాప్నోతు భవాన్ ఇతి పూర్వస్థాపిత తిలోదక పాత్రాత్ ఉద్ధరిణ్యా తీర్థం గృహీత్వా తస్యహస్తే దద్యాత్. అర్ఘ్య పాత్రం నోద్ధరేదితి స్మృత్యాం ప్ర|| **స్వధాఅర్ఘ్యం ప్రాప్నువాని.** సకలారాధనైః స్వర్చితం. ఉపవీతీ. అపఉపస్పృశ్య||

విష్ణుం విశ్వేదేవవత్ అభ్యర్చయేత్. శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణవే ఆయనేత ఇతిపుష్పం. అర్చిత ప్రార్చితేతి అక్షతాన్. గంధ ద్వారామిత్యాదినాభ్యర్చ్య.

ఇదం విష్ణుర్విచక్రమేత్రేధా నిదధే పదం సమూఢమస్యపాగ్ంసురే... శ్రాద్ధే, శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణుం శంఖచక్ర గదాధరం లక్ష్మీసమేతం భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర॥ ఆవాహాయ.

మహావిష్ణుం ధ్యాయామీత్యాది విశ్వేదేవవత్ పురతః పాత్రం సంసాద్య ఉద్ధరిణ్యా అర్ఘ్యమాదాయ “శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణోస్స్వాహా అర్ఘ్యం ప్రాప్నోతు భవాన్” ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా ప్ర॥ ప్రాప్నూవాని॥ సకలారాధనైస్సర్విత్రం. స్వామినః అగ్ని హోమం కరిష్యామి ప్ర॥ ఓం కురుష్వ. ఇతి తైరనుజ్ఞాతః సంకల్ప్య. ప్రాచీనావీతి... శ్రాద్ధే వైశ్వదేవాగ్నో వైశ్వదేవాజ్య చరుహోమం పైతృకాజ్యచరు హోమంచ హోష్యామి. ఉపవీతి - అప ఉపస్పృశ్య “అదితేను మన్యస్య. ప్రసువ. ఆజ్యేన॥ విశ్వేదేవస్య నేతుర్మర్తేవృణీత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇషుధ్యసిద్యుమ్నం వృణీత పువ్యసే స్వాహా ।” విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం నమమ. విశ్వే అద్యమరుతో విశ్వఊతీ విశ్వేభవంత్సగ్నయస్సమిద్ధాః. విశ్వేనోదేవా అవసాగమంతు విశ్వమస్తు ద్రవిణం వాణో అస్మే స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదంనమమ.

ఓం భూస్వాహా. అగ్నయ ఇదం... ప్రజాపతయ ఇదం, హవ్యమభి ఘారయామి, హవ్యం గృహ్ణామి, ఇతిచరుస్థాల్యాం ఉత్తరే అభిఘార్య. గుడాపూప మిశ్రేణ చరుణా ప్రతిమంత్రమభిఘార్య జుహూముపస్తీర్య దర్వా చరుమాదాయ, అభిఘార్య, జుహ్వోజుహోతి.

“విశ్వేదేవస్యనేతు... స్వాహా” విశ్వేదేవేభ్య ఇదం... నమమ. పూర్వవదభిఘార్య. ఆదాయ విశ్వే అద్యచ హుత్వా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, తథా వ్యాహృతీః. అత్ర పరిషిచ్య, పక్వేన చరుణాపూప మిశ్రేణేతి సూత్రే మధుధామ్నశ్చోదనాయాం తోయపిష్టా ప్రతినిధీస్యాతాం ఇతివపాహోమస్థలే పిష్టస్య మాషపిష్టమితి స్మృత్యాం పిష్టస్య అపూపమితి నృసింహవాజపేయాయే మాషాపూపస్య శిష్టానుష్టాన బాహుక్యం ప్రాచీనావీతీ, అవసవ్యం “అదితేను మన్యస్య... ప్రసువ.

ఆజ్యేన “అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమస్వాహా” అగ్నయః...
 నమమ “సోమాయ పితృమతే స్వధానమస్వాహా” సోమాయేదం. యమాయ
 చాంగిరస్పతయే స్వధానమస్వాహా, యమాయేదం. ఏతేయ ఇహపితరః.
 ఏతేదేవాశ్చ విద్మయాన్ పితృయజ్ఞం సుహుతం సుష్టుతం సువేదసోహ
 వీర్యేవహంతే స్వధానమస్వాహా. పితృభ్య ఇదం. “ఉశస్తస్త్వాహ వామహ
 ఉశంతస్సమిధీమహి. ఉశన్నుశత ఆవహపితౄన్ హవిషే అత్తవే స్వధానమః
 స్వాహా. పితృభ్య ఇదం”

“సానోదదాతు శ్రవణం పితృణాం తస్యాస్తే దేవిహవిషావిధేమ స్వాహా”
 పితృ... నమమ.”

పృథివీ గతేభ్యః, వసురూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః...
 పితృభ్యస్వధానమస్వాహా. పితృభ్యఇదమ్.

అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః...
 పితామహేభ్యః స్వధానమస్వాహా, పితామహేభ్య ఇదమ్.

దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః...
 ప్రపితామహేభ్యః స్వధానమస్వాహా. ప్రపితామహేభ్య ఇదమ్. ఉపవీతీ
 భూస్వాహా... ఇదమ్.

మాతృశ్రాద్దేతు తథా పితృమంత్రైః హుత్వా పితృభ్య ఇదం న మమ
 ఇత్యుక్త్వా పృథివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః... గోత్రాభ్యః... నామ్నీభ్యః
 పితృపతీభ్యః స్వధానమస్వాహా; పితృపతీభ్య ఇదమ్.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః... పితామహపతీభ్య ఇదమ్.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః ప్రపితామహపతీభ్య ఇదమ్

ఏవం యుక్త్వా హుత్వా ఉపవీతీ వ్యాహృతీః ॥

కవ్యమభిఘారయామి, కవ్యం గృహ్ణామి ఇతి పూర్వోక్తవత్. మాషాపూప
 మిశ్రచరుం దర్వా గృహీత్వా జుహ్వ జుహుయాత్.

అగ్నయే కవ్యవాహనాయేత్యాది వ్యాహృతి పర్యంతం ప్రతిమంత్రం అభిఘోర్య గృహీత్వా జుహుయాత్. ఉపవీతీ, వ్యాహృతీః.

“అదితేన్వమగ్నస్థాః... ప్రాసావీః” ఇతి అపసవ్యం పరిషిచ్య, ఉపవీతీ అపఉపస్పృశ్య.

ఓం భూః అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి...గోత్రస్య...శర్మణః శ్రాద్ధే వైశ్వదేవాగ్నౌ వపాహోమం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య అపసవ్యం పరిషిచ్య. లవణవర్షం ఏకమపూప మాహృత్య విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః పితృభ్యస్త్యాజుష్టముపాకరోమి ఇతి అపూప మాహృత్య దక్షిణాగ్రదర్శోపరి నిధాయ. ఇషేత్వోర్దేత్వేతి అగ్నౌ ప్రతితప్య వహవపామితి హోమం చామనంతి వహవపాంజాతవేదః, పితృభ్యోయ త్రైనాన్వేత్థ పరాకే. మేదసశ్చైనాను పతాస్రవంతు సత్యాఏషా మాశిషస్సంతు స్వాస్థ్యాహో ఇతి తం మాషాపూపం హుత్వా -“అదితేన్వమగ్నస్థాః...ప్రాసావీః”॥

23. పిండ ప్రదాన ప్రకారః

గోత్రస్య శర్మణః ప్రాచీనావీతీ. శ్రాద్ధే పిండస్థానే పిండ నిర్వాపణం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య. అప ఉపస్పృశ్య. అగ్నేః నైర్ఋత్యాం శుద్ధాభిస్సికతాభిః ఉదక్ప్రాక్ అపరమరత్ని మాత్రం వితస్త్వాయతం దక్షిణతః భాగోన్నతం స్థండిలం కల్పయేత్. స్థండిలస్య దక్షిణే అవటం ప్రాదేశమాత్రాయామం నిమ్నం చోపకల్ప్య అథవా చషకాది పాత్రం వా నిధాయ. దక్షిణాముఖః ఉద్ధన్యమానమితి త్రిభిర్ధర్మైః దక్షిణాంతం సకృదేవ ఉల్లిఖేత్. “ఉద్ధన్యమానం... సాతా, గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య నిహన్మి సర్వమితి అయుగ్మౌదుంబరపత్ర దర్భతిలైరాస్తృణాతి. నిహన్మి సర్వంయదమేధ్యతో భవే. ధృతాశ్చ సర్వాసురదానవామయా, రక్షాంసియక్షాస్స పిశాచ సంఘాహతామయా యాతుధానాశ్చ సర్వే, శుద్ధం చషకాది పాత్రం స్థండిలస్య ఉత్తరేనిధాయ. పోషాయత్వేతి త్రిదర్భ పవిత్రాక్షత తిలైస్సహ పాత్ర ముదకేనాపూర్య,

పోషాయత్వాస్వధా పితృభ్యః, పోషాయత్వా స్వధా పితామహేభ్యః, పోషాయత్వా
స్వధా ప్రపితామహేభ్యః.

పితరోమే ప్రసీదంతిపి పితౄన్ ప్రణమ్య “పితరోమే ప్రసీదంతు
పితామహోమే ప్రసీదంతు. ప్రపితామహో మేప్రసీదంతు.”

ఏవం మాతృశ్రాద్ధే స్త్రీలింగ మస్త్రమనుసృత్య యుక్త్యా ఆవాహయేత్.

ఆమ ఆగచ్ఛంతిపి పితౄనావాహ్య.

“ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితరోదేవయానాన్ సముద్రాన్ సలిలాన్ సవర్ణాన్
అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభంతే_క్షీయమాణానుపదుహ్యంతామిమాః”

....గోత్రస్య శర్మణః శ్రాద్ధే వృధివీగతాన్ వసురూపాన్ గోత్రాన్
శర్మణః మమపితౄనావాహయామి.

“ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితామహోమే దేవయానాన్... ఇమాః”

గోత్రస్య... శర్మణః... శ్రాద్ధే అంతరిక్షగతాన్ రుద్రరూపాన్ గోత్రాన్...
శర్మణః పితామహోనావాహయామి.

“ఆమ ఆగచ్ఛంతు ప్రపితామహోమే... ఇమాః”

గోత్రస్య... శర్మణః... శ్రాద్ధే దివిగతాన్ ఆదిత్యరూపాన్ గోత్రాన్
ప్రపితామహోనావాహయామి.

ఏవం మాతృశ్రాద్ధే “ఆమ ఆగచ్ఛంతు పితృపత్నీ దేవయానా
స్సముద్రాన్ సలిలాన్ సవర్ణాన్ అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభంతే_క్షీ
క్షీయమాణా నుపదుహ్యం తామిమాః”

వృధివీగతాః వసురూపాః గోత్రాః నామ్నీః మమపితృపత్నీః
ఆవాహయామి. ఏవం యుక్త్యా ఆవాహయేత్ ఇతి పూర్వోక్త త్రిదర్భకూర్భ
తిలాక్షత సహితోదకపాత్రే ఆవాహ్య గంధాద్యైరితి గంధోదక స్నానం తైలస్నానం

ఆమలక స్నానం దదామి ఏతే షోతవస్రోత్తరీయం... ఇమేతిలాః ఆమావాజస్యేతి కదళీపత్రం ప్రమృజ్య.

“ఆమావాజస్య ప్రసవోజగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ. ఆమాగంతాం పితరా మాతరాచా మాసోమో అమృతత్వాయ గమ్యాత్.”

అగ్నిరింద్రేతి చరుం నిర్వపతి.

“అగ్నిరింద్రా వరుణావుహ సంధ్యాచత్వమేవ వరుణమసీంద్రమసి, ఉర్వాలోకోసిత్వంచ వాలోకోసి ప్రాణోస్యగ్నిరసి మధుమానుదరే ప్రద్యోతోస్యంభోసి సత్యాయ నాంధోసి సర్వమసి సర్వధా అసి హృచ్ఛోకమ్మై నిర్దహ పాప్మానముపధ్వంసదురుక్త ముపధ్వంస సూర్యః త్వన్నో అగ్నేః ప్రణీతానామగ్రే ప్రణీతానాం భూపతే భువనపతే బ్రహ్మణస్పతే బృహన్తి ధుంక్ష్య దర్భేణ తచ్చరుం సతిలాజ్యం త్రిధావిభజ్య అయమోదన ఇతిక్రమేణ శిఖ్యంఽ ప్రమాణాన్ పిండాన్ సమ్యక్కృత్వా.

“అయమోదనః కామదుభరోఽస్త్వనం, ధోఽక్షీయమాణస్సు రభిస్సత్వకామీ సత్యేవ తిష్ఠత్వజరార్థ భూతస్సుధాదేవానామమృతం తర్పయంతుమే” ఇతి క్రమేణ గృహీత్వా సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం... గోత్రస్య... శర్మణః శ్రాద్ధే పృథివీ గతేభ్యః వసురూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః మమపితృభ్యః పిండం నిర్వపామి. ఇతి పిండస్థానే అపసవ్యం నిక్షిప్య.

ద్వితీయపిండమాదాయ... గోత్రస్య... శర్మణః... శ్రాద్ధే అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః పితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

తృతీయపిండమాదాయ... గోత్రస్య... శర్మణః శ్రాద్ధే దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః... గోత్రేభ్యః... శర్మభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

మాతృశ్రాద్ధే పృథివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః మమపితృపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః
పితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః
ప్రపితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంజనం దదామి, దంతధావనం దదామి, దధిదదామి, మధుదదామి,
సక్తుదదామి, మరీచిరసం దదామి, కఠినపాయసం దదామి,
మాషాపూపం, గుడాపూపం, తిలాపూపం, నానావిధభక్ష్యం, బదరీఫలం,
కదలీ ఫలం దదామి ఇతిదత్త్వా శూర్యేణాచ్ఛాద్య ఉపరి పుష్పతిలాక్షత
దర్భాన్ న్యసేత్.

ఊర్జం వహంతీరితి పత్న్యాదత్తోదకేన సతిలం జలం అంజలినా
గృహీత్వా

అపసవ్యం పిండంపరితః కించిత్ సంస్రావ్యోదకమవశిష్టమవతే దద్యాత్
ఏవం త్రికృత్వా తతః పిండభాజముద్భుత్య ప్రక్షాళ్య, తత్పాత్రోదకేన
అమూర్తీనామితి అవటం పానీయపాత్రం వా పూరయతి.

“ఊర్జం వహంతీ స్వధయా వందమానాస్తాస్తే స్రవంతీ స్వీనాః

ఊర్జం వహంతీ స్వధా మాక్షీయతోదకాః క్షీరముదకం ఘృతం
మధుపయః కీలాలం పరిస్మతం.”

అమూర్తీనాం సమూర్తీనాం పితౄణాం దీప్తతేజసామ్. నమస్యామి సదా
తేషాం జ్ఞానినాం యోగచక్షుషాం. గయే గయే అవటం పూరయతి.”

పితృభ్యః పానీయం దదామి, పితామహేభ్యః పానీయం దదామి,
ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి. ముఖవాసం తాంబూలం దదామి,
పితౄణాం నమస్కృత్య పాదోప్రక్షాళ్యాచమ్య.

విశ్వేదేవస్య చతురశ్రం పితౄణాం వృత్తం విష్ణోశ్చతురశ్రం ద్విహస్తాయత

విస్తారమచ్చిద్రం గోమయే నోపలిప్య బ్రాహ్మణస్య దక్షిణహస్త పార్శ్వే తీర్థపాత్ర నిక్షేపణార్థం తాలాయత విస్తారం గోమయేనోపలిప్య, తేషాం ఇదం పాత్రాసనమితి బర్హిః భోజనపాత్రస్థలే నిక్షిప్య. తస్మిన్ కదళీ పత్రద్వయం సదండం సాగ్రమచ్చిద్రం బాహు ప్రమాణం దీర్ఘంచ నిక్షిప్య, చషకత్రయంచ నిక్షిప్య, తస్మిన్ ఆజ్యే పాత్రశుద్ధిం కృత్వా.

సూత్రం : చరుశేషేణేతి యజమానః ప్రథమం విశ్వేదేవ పాత్రేహోమ శేషాన్నం దర్వాద్విద్విర్ధత్వా - ప్రాచీనావీతి పితృపాత్రే అన్నాద్యం తథా సకృత్ సకృత్ దత్వా. విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ దత్వా లౌకికాగ్నౌ పాచితాన్నాద్యపూప వ్యంజనానిచ తేభ్యో దద్యాత్. అన్నంచ పాయసం భక్ష్యం వ్యంజనాని యథాక్రమం, సూపమంతే ప్రదాతవ్యం, విపరీతేతు నిష్ఫలం, పక్వమన్నంచ శాకం చ దర్వా చైవతుదాపయేత్. తైలపక్వమపక్వంచ హస్తేనైవతు దాపయేత్.

ఏవం సర్వం స్వయమేవ స్వపత్న్యావా సౌవర్ణమయాది పాత్రేషు యథాక్రమం దత్వా భోజనపాత్రాద్భుజిః ఆసనోపరి ఆజ్య పాత్రం ఉపచషకేన సహనిక్షిప్య. లవణ సంబంధి పక్వశాకాదీని ఉపపాత్రే దత్వా. అభిషూర్య. తులసీం విన్యస్య “భూర్భువస్సువః” ఇత్యన్నాదికం ప్రోక్ష్య.

యజమానః - “సత్యంతర్వరేన పరిషించామీతి దక్షిణమారభ్య, పరిషిచ్య అమృతోపస్తరణమసీతి అన్నంప్రోక్ష్య.

పృథివీతే పాత్రమితి పాణిభ్యాం పాత్రం స్పృష్ట్యా జపతి

“పృథివీతేపాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వాముఖేజుహోమి బ్రాహ్మణానాం త్వాప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షితమసిమైషాంక్షేష్టా అముత్రా ముష్మిన్ లోకే. భూర్భువస్సువః పరివిష్టం పరివేక్ష్యమాణం చ ఇదమిద మన్నం అమృత స్వరూపం విష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్య. “ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే... సురె.” ఇతిస్వాంగుష్ఠ మూలేన తదంగుష్ఠం గృహీత్వా అన్నాదికం స్పృశ్యయిత్వా

గోత్రస్య... శర్మణః... శ్రాద్ధే అన్నంచ బ్రహ్మ, అహంచబ్రహ్మ భోక్తాచబ్రహ్మ,
గయేయం భూః గదాధరో భోక్తా, సౌవర్ణమయం పాత్రం
అక్షయవటచ్చాయాయాం గయాయాం శ్రీ విష్ణుపాదేదత్తమ్”

ప్ర || గయాయాం దత్తమస్తు.

ఇదమన్నం స వ్యంజనోదకం, సాపూపాదికం హవ్యం విశ్వేదేవాః
భుంజంతాం ప్రాచీనావీతీ. ఏవం పితౄణాం రజతమయం పాత్రేషు సకృత్
సకృత్ దత్వా, అభిఘార్య, తులసీం విన్యస్య. అపసవ్యం పరిషిచ్య
భూర్భువస్సువః ఇత్యాది విష్ణోకవ్యగ్ం రక్షస్వ. ఇత్యంతం విశ్వేదేవవత్ ఉక్త్వా
ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే... సురేఇతి, స్వాంగుష్ఠమూలేనేత్యాది పూర్వవదుక్త్వా
రజతమయం పాత్రమక్షయవటచ్చాయాయాం...

శ్రీ విష్ణుపాదే దత్తం పితౄపితామహప్రపితామహాః ఇదమన్నం
సవ్యంజనోదకం సాపూపాదికం కవ్యం భుంజంతామ్, ఉపవీతీ, అప
ఉపస్పృశ్య, విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ సౌవర్ణమయే పాత్రే ద్విర్దత్వా, సత్యం
త్వరేన పరిషించామి, పృథివీతేపాత్రం ఇదం విష్ణుః విష్ణోహవ్యం భుంజతాం
తిలతండుల దర్భాన్ పాణిభ్యామాదాయ “ఆసత్యేన... వశ్యన్”
“ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః, త్రీన్ లోకాన్ వ్యాప్యభూతాత్మా
భుజ్జై విశ్వభుగవ్యయః.”

అనేన మమ పితుః పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధేన భగవాన్
సర్వాత్మకః గోత్రస్య... శ్రాద్ధేపురూరవార్ధవ సంజ్ఞిక విశ్వేదేవ స్వరూపీ
పత్న్యాస్రావిత పాత్రోదకం గృహీత్వా, ప్రాచీనావీతీ, వసురుద్రాదిత్య స్వరూప
పితౄపితామహ ప్రపితామహ స్వరూపీ తీర్థం గృహీత్వా, ఉపవీతీ, శ్రాద్ధ
సంరక్షక మహావిష్ణు స్వరూపీ తథా తీర్థం గృహీత్వా, సర్వాంతర్యామీ జనార్దనః
ప్రియతామ్. శ్రీకృష్ణార్పితమ్. ఏవం స్మృత్యుక్తవత్ దత్వా, ప్రణమ్య, దీక్షితీయే
గయాయాం ధర్మపృష్టేషు సదసి బ్రహ్మణస్పతే, గయాశీర్షే వటేచైవ పితౄణాం

దత్తమక్షయం' ఇతి తిలోదకేనోత్తరస్యాందిశి నిక్షిపేత్ యజ్ఞేశ్వరోహవ్య సమస్తకవ్య భోక్తావ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోత్ర, తత్సన్నిధానాదపయాంతు సద్యోరక్షాగ్ంసి సర్వాణ్యసురాశ్చసర్వే", ఇతి తిలోదకేనైవ సర్వతో వికీర్య ప్రణమ్య. అధవిశ్వేదేవాదయః సత్యం త్వరేన పరిషించామీతి స్వయం పరిషిచ్య. అన్నసూక్తేనాభిమంత్రి. (విష్ణుపాద్యోదకేనైవ కుర్యాదాపోశన ద్వయం, అన్యతీర్థేనయః కుర్యాత్ శునోమూత్ర సమంభవేత్) ఇతిస్మరణాత్. ఉపవీతి తత్తీర్థేన విశ్వేదేవాః అమృతం భవతు. ఉపవీతీ శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో అమృతం భవతు." ఇతి విష్ణుపాద్యోదకం దత్వా ఊర్జస్కరం బలకరం సోమ ఆద్యమన్నం అమృతాయస్వాహా, ప్రాణాయస్వాహా... అపానాయ, వ్యానాయ, ఉదానాయ, సమానాయస్వాహా, వామహస్తేన పాత్రం స్పృశన్నేవ పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమోత్తర మధ్యమేషు అంగుష్ఠానామికామధ్యమైః ఆమలక మాత్రమన్నమాదాయ దంతానసంస్పృశ్యన్ హుత్వా ప్రత్యేకం హృదయంగమం కృత్వా పునః ఊర్జస్కరమితి పునశ్చాధాపం పీత్యేతి సూత్రోక్తత్వాత్ తథా కృత్వా బ్రహ్మణిమ ఆత్మామృతత్వాయేతి వామహస్తం ప్రక్షాళయిత్వా, తతస్సంజలిస్సన్ స్వామినః పైతృకాన్ రక్షోఘ్నాన్ వైష్ణవాన్ ధర్మేతిహాస పురాణాని యావచ్చక్యం అభిశ్రావయిష్యే ఇతి.

ప్ర॥ అభిశ్రావయ

స్వామినః అస్మిన్ శ్రాద్ధే శ్రాద్ధార్హేషు పక్షేషు పదార్థేషు భగవన్నివేదితేషు అపేక్షితమానీయ భంజంతామ్.

తతోభుంజానాన్ వాగ్యతాన్ ఆ చలితాన్ బ్రాహ్మణాన్ ఉశంతస్త్వాహవా మహ ఉశన్త, సోమాయ పితృమత ఇత్యాది పితృసూక్తాని వైష్ణవాని పురాణానిచ శ్రావయేత్, తాఃఋచః బ్రాహ్మణాః యథాశ్రుణ్వంతి తథోచ్ఛారయేత్.

భోజనాంతే యజమానః పాత్రే ప్రసాదం తీర్థంచ గృహీత్వా. విశ్వేదేవాః తీర్థం ప్రసాదః

ప్ర || సకలం సంపూర్ణమ్.

తృప్తాస్థ ఇతి

ప్ర || తృప్తాస్థ ఇతి. తతః ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహ ప్రపితామహః
తీర్థం ప్రసాదః ఇత్యాది పూర్వవత్. ఉపవీతీ, అపఉపస్పృశ్య.

శ్రాద్ధసంరక్షక శ్రీ మహావిష్ణోః తీర్థం ప్రసాదః

ప్ర|| సకలం సంపూర్ణం

తృప్తోఽసి

ప్ర || తృప్తోఽస్మి

దీక్షితీయే || తృప్త్యనంతరం యజమానః ఉచ్ఛిష్టభాక్భ్యో దీయతామన్న
మితివదేత్, తతః పితృస్థానస్థితః యజమానకులేజాతా దాసాదాస్యోన్న
కాంక్షిణః తే సర్వే తృప్తిమాయాన్తు. మయాత్యక్తేన భూతలే ఇత్యుక్వా
ముష్టిమాత్రాన్నం భూమౌనిక్షిపేదిత్యాపస్తంబాచారః అస్మత్సాత్రే
నాస్తియథాచారం కుర్యాత్. అనుస్థితేభ్యస్స కాశాత్ ఉచ్ఛిష్టం సంశోధ్య
తత్రాన్నం వికీర్యేతి సూత్రోక్తత్వాత్ పితృపూర్వం ఉచ్ఛిష్టవత్రం జలే అవటేవా
నిధాయ

తతః విశ్వేదేవస్య విష్ణోశ్చ ఉచ్ఛిష్టం ఉద్ధృత్య పిధాయ. గోమయే నోచ్ఛిష్టం
సంశోధ్య, తత్రాన్నం వికిరేత్.

“అసోమపాశ్చయే దేవా యజ్జుభాగ వివర్జితాః, తేషామన్నం ప్రదాస్యామి
వికిరం వైశ్వదైవికం పునరుదకం దత్వా” ఇతి ఉత్తరాంతం అన్నైః సవ్యం
వికీర్య, ప్రాచీనావీతీ.

అసంస్మృత ప్రమీతాయే త్యాగిన్యోయాః కులస్త్రియః,

దాస్యామితేభ్యో వికిరమన్నం తాభ్యశ్చపైతృకమ్ || పునరుదకం దత్వా
ఇతి. అపసవ్యం దక్షిణాంతం వికీర్య, ఉపవీతి, అపఉపస్పృశ్య.

అసంశయోభవేద్విష్ణుః మోక్షసాధన మవ్యయమ్

పితృణాంచ వరం శ్రేష్ఠం వికిరాన్నంచ వైష్ణవమ్ || పునరుదకం
దత్వా ఇత్యుత్తరాంతం సవ్యేన వికీర్య.

సంకల్ప్య, ఓం భూః... ప్రాచీనావీతీ శ్రాద్ధే వాయసపిండ ప్రదానం
కరిష్యే. పితృణాం అభిముఖం దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సతిలం పిండం దద్యాత్

“యే అగ్నిదగ్ధాయే ౨ నగ్నిదగ్ధాః యే వాజాతాః కులేమమ, భూమౌదత్తేన
పిండేన తృప్తాయాంతు పరాంగతిం” ఇతి వామపాదజానునా భూమిం
పీడయన్ పైతృకేన హస్తేన పిండం దత్వా.

“అగ్ని దగ్ధేభ్యః అనగ్నిదగ్ధేభ్యః అస్మత్కుల ప్రసూత మృతేభ్యః అయంపిండ
స్వధానమః” ఇతి సతిలేన జలేన పిండం పరితః అపసవ్యం పరిషిచ్య...
ఏతంపిండ ముపతిష్ఠధ్వం. ఇతి తత్ప్రిండోపరి సతిలం జలం నిక్షిప్య. దర్భేణ
పిధాయ. పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య. ఆచమనోచ్ఛిష్ట శోధనోత్థాపన విసర్జనాత్
అన్యద్విశ్వే దేవపూర్వం కారయేత్. అన్యథా రక్షాంస్యపహరేయురితి.

ప్రాచీనావీతీ, అమృతాపిధానమసీతి పితృభ్యః ఉత్తరాపోశనం దత్వా
తతః ఉపవీతీ, విశ్వేదేవాదయ విష్ణవేచ ఆపోశనం దత్వా, వాయస పిండం
వాయసేభ్యో దత్వా, పితృపూర్వ ముత్థాప్య, పాణిపాదావామణిబంధజానుతో
దక్షిణాది ప్రత్యేకం భోక్తౄన్ ప్రక్షాళయిత్వా, ఉచ్ఛిష్టస్థలం పునస్సంశోధ్య,
స్వయం ద్వీరాచమ్య, తతః పిత్రాదీన్ ద్వీరాచామయిత్వా, హోమస్థానే
పూర్వోక్తాసనేషు పూర్వోక్తముఖానాసయిత్వా, స్వామినః అలంకారార్థే
అమీవోగంధాః, ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

విశ్వేదేవాః స్వాహా ఇదంవస్తాంబూలం. ప్ర || అస్తుతాంబూలం.

ప్రాచీనావీతీ । పితృభ్యస్వధా, పితృపితామహా ప్రపితామహాః ఇదం తే
తాంబూలం

ప్ర॥ అస్తు తాంబూలం

ఉపవీతీ, శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో ఇదంతే తాంబూలం.

ప్ర॥ అస్తు తాంబూలం.

స్వాంకృతోసీత్యాది పూర్వోక్తవత్ విశ్వేదేవాః స్వాహా, ఇయంతే దక్షిణా

ప్ర॥ అస్తు దక్షిణా

ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహా ప్రపితామహాః స్వధాఇయంవో దక్షిణా,

ప్ర॥ అస్తు దక్షిణా, ఉపవీతీ, శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో ఇయం తే దక్షిణా.

ప్ర॥ అస్తు దక్షిణా.

స్వామినః యజమానస్య పితరముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాబ్ధిక
శ్రాద్ధం యథా శాస్త్రానుష్ఠితం గయాశ్రాద్ధఫలం అక్షయ తృప్తికరం భూయాదితి
భవంతోఽను గృహ్లాంతు.

ప్ర॥ యథాశాస్త్రమనుష్ఠితమస్తు. గయాశ్రాద్ధఫలదమస్తు. అక్షయ
తృప్తికరమస్తు ఇతి.

అన్నశేషం కింక్రియతాం ప్ర॥ ఇష్టైస్సహభుజ్యతామ్

అత్ర సుందరరాజీయోక్తవత్ పురాణవచనమ్ ॥ “యజమానః
దాతారోనోభి వర్ధంతాం వేదాస్సంతతిరేవచః, శ్రద్ధాచనోమావ్యవగాత్.
బహుదేయంచనోస్తు. అన్నంచనో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చ లభేమహి.
యాచితారశ్చనస్సంతు. మాచయాచిప్యకించన. ప్ర॥ దాతారోఽవోభి
వర్ధంతాం వేదాస్సంతతి రేవచః । శ్రద్ధాచవో మావ్యవగాత్. బహుదేయంచ
వోస్తు. అన్నంచవో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చ లభద్వం, యాచితారశ్చవస్సంతు

మాచ యాచధ్వం కించన ఇత్యక్షయముచ్యతాం. ప్ర॥ అస్తక్షయమ్.

పిండస్థానం గత్వా తచ్చార్పం వ్యపోహ్య, పిండస్థానగతాన్ పితౄన్
నమోవః పితర ఇతి అభివంద్య.

“నమోవః పితరో రసాయ, నమోవః పితరశ్శుష్మాయ, నమోవః
పితరోజీవాయ, నమోవః పితరస్స్వధాయై, నమోవః పితరోమన్యవే, నమోవః
పితరోఘోరాయ పితరోనమోవః” ఇతి నమస్కృత్య, ప్రాచీనావీతీ,

పిండోద్వాసనం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య. పితృభ్యః పానీయం దదామి.
పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి.

ఉత్తిష్ఠత పితరః “పితృశూరాయమస్యపంథామనువేదాపురాణం
ధత్తాదస్మాసు ద్రవిణం యచ్చభద్రం ప్రణోబ్రూతాద్భాగధాం దేవతాసు.”
పిండస్థాన గతాన్ పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ యథాస్థానం
ఉద్వాసయామి, ఇత్యుద్వాస్య. సర్వాన్ పిండాన్ జలే నిక్షిపేత్. అపివా
వాయసేభ్యోదద్యాత్.

అస్తుతృష్టిరామావాజస్యేతి భుక్తవతస్తాన్నమస్కృత్య, ప్రదక్షిణీకృత్య
నమస్కూర్యాత్. అస్తుతృష్టిరమేయాహి మధుథామతిలోదకైః, ఘృతపాయస
అపూపాన్న, స్రగ్వస్త్రాభరణాదికైః తృప్తా భవంతు సతతం మమవంశ వివర్ధనాః

“ఆమాగంతాం పితరామాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయ గమ్యాత్”
ఇతి నమస్కూర్వతః యజమానస్య శిరసి ఋధ్యాస్మ హవ్యైరితి అక్షతారోపణం
కారయేయుః. ఓం నమస్సదనే... పృథివ్యై,

ఓం స్వస్తిమంత్రార్థాస్సత్యాస్సఫలాస్సంత్వితి భవంతో మహాంతో
ఽను గృహ్లాంతు. ప్ర॥ తథాస్తు. అనయోర్దంపత్యోః వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం
భూయాదితి భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్లాంతు. అనేన పితృయజ్ఞేన
యజమానస్య పితరః నిత్యతృప్తాః భూయాసురితి భవంతో మహాంతో

౨ నుగృహ్లాంతు అస్మిన్ గృహే మహాలక్ష్మ్యా స్థైర్యం శోభన పరంపరా వాప్తిశ్చ
భూయాదితి భవంతో మహానో౨ ను గృహ్లాంతు. సర్వేజనా స్సుఖినోభవంతు.
సమస్త సన్మంగళానిసంతు. ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిరస్తు, నమస్కృత్య. ప్రాచీనావీతి.

ఉత్తిష్టతపితరః... దేవతాసు, పితృపితామహా ప్రపితామహాన్
యథాస్థానం ఉద్వాసయామి. ఉపవీతీ, అపఉపస్పృశ్య.

“వాజే వాజే వత వాజినో నోధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః,
అన్యమధ్వః పిబతమాదయధ్వం తృప్తాయాత పథిభిర్దేవయానైః.”
పురూరవార్ద్రవ సంక్షిక్ విశ్వాన్దేవాన్ శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణునాసహ
యథాస్థాన ముద్వాసయామి.

పరేతపితర ఇతితాన్ప్రవాసయతి “పరేతపితరస్సోమ్యాగంభీరైః పథిభిః
పూర్వైః. అధాపితౄన్ సువిదత్రాగ్ం అపీత యమేనయేసధమాదం మదంతి.
ఇతి తాన్ ప్రవాసయిత్వా పృష్టతో ఆ సీమాంతం గత్వా ప్రదక్షిణీ కృత్య
నమస్కూర్యాత్. అత్రస్వోత్తరీయం ద్వార ప్రదేశే విస్తరీ కృత్య
తేషాంగమనానంతరం తత్పాద ధూళిం శిరసావహేత్ ఇతి సదాచారానుష్ఠాన
మితికేచిత్. ఉపచారవార్తాం పరస్పరం వదేదితికేచిత్. తతో యజమానః
పాదౌప్రక్షాళ్యాచమ్య హోమస్థానే ఆసీనః.

ఓం భూః అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానే ఉపరిష్ఠాత్తంత్రం కరిష్యే ఇతి
సంకల్ప్య అప ఉపస్పృశ్య. అదితేనుమన్యస్య... ప్రసువ. ఆజ్యేన యదస్య
కర్మణ ఇత్యాది అంతహోమం కుర్యాత్. అత్ర విశేషః, అగ్నిర్భుక్తమితిస్థలే
అగ్నిర్భుక్తం, అగ్నిర్జీర్ణం వినా ప్రాచీనావీతీ.

పితృభుక్తం పితామహభుక్తం ప్రపితామహభుక్తం, పితృజీర్ణం,
పితామహజీర్ణం, ప్రపితామహజీర్ణం, ఏవం మాతృశ్రాద్ధే౨పి హుత్వా
పితృపత్నీ జీర్ణమిత్యాదిరితి. హోమాంతే భగవతోబలేన... భగవత్కర్మకృతవాన్
తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్వికత్యాగం కృత్వా ఔపాసనాగ్నిం

నిత్యాగ్నికుండే సమిదాదౌవా ప్రతిష్ఠాపయేత్. తతః పాదాః ప్రక్షాళ్యాచమ్య.
కౌరుక్షేత్రమిత్యాది స్నానాఙ్గతర్పణం కృత్వా, తతః నివీతీ సన్ వస్త్రనిష్ఠీడనం
కృత్వా వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య, ఉపవీతి సన్ ఆచామేత్.

సూత్రమ్ : తతః పంచ మహాయజ్ఞాన్ కరోతీతి.

ఆచమ్య శుద్ధదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయేత్యాది బ్రహ్మయజ్ఞ
జపం కాండఋషి తర్పణంచ కృత్వా ఆచమ్య. వైశ్వదేవార్థం ప్రత్యేకం
అన్నం పాచయిత్వా, తత్రసాదం భగవతే నివేద్య వైశ్వదేవం కుర్యాత్,
నిత్యమకృత వైశ్వదేవహోమశ్చేత్, ఔపాసనారమ్భకాలే ఔపాసన
హోమానంతరం ప్రతిదినం వైశ్వదేవకారణ ప్రాయశ్చిత్త హోమం
వక్ష్యమాణరీత్యా, శ్రాద్ధానంతరం వైశ్వదేవ హోమం హుత్వా జ్ఞాతిభిస్సహ
ఆత్మయజనం కుర్యాత్. జ్ఞాతివ్యతిరిక్తానాం పితృశేషోన భోక్తవ్య ఇతి స్మృతిః
సదాచారశ్చ. శ్రాద్ధానంతరం కర్తవ్య దేవర్షివస్త్ర నిష్ఠీడన పితృతర్పణ విషయే,
దీక్షితీయే అష్టకాశ్రాద్ధస్థలే మనుః. పితౄన్ సంతర్భ్య విధివద్భులిం దద్యాత్
యథావిధి వైశ్వదేవం తతఃకుర్యాత్ పశ్చాద్బ్రాహ్మణ భోజనమితి తత్రైవ
పితృభ్యోవిధివద్దత్తం తాన్త్రవక్ష్యామ్యశేషతః. తిలైర్ద్రిపియవైర్మాషైరధ్విః
ములఫలేనవా దత్తేనమాసం ప్రీయంతేవిధివత్పితరో నృణామ్ ||

24. వైశ్వదేవ విహీన ప్రాయశ్చిత్తం

సూత్రే షష్ఠప్రశ్నే || బ్రహ్మయజ్ఞో దేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో
మనుష్య యజ్ఞశ్చేతి పంచమహాయజ్ఞాః సావిత్రీపూర్వం, నిత్యం అగ్నిమీశే
పురోహితం ఇషేతోర్వేత్వా అగ్నాయాహి శన్నోదేవీరితి చతుర్వేదాది
మనైర్వాస్వాధ్యాయో బ్రహ్మయజ్ఞః పక్షేనాన్నేన వైశ్వదేవేన దేవేభ్యో
హోమోదేవయజ్ఞః పితృభ్యో బలిహరణం పితృయజ్ఞః. భూతేభ్యో బలిదానం
భూతయజ్ఞః, అతిథిభ్యోఽభ్యాగతేభ్యః అన్నప్రదానం మనుష్యయజ్ఞః
గృహస్థోఽపియత్పక్వం భుంజీత పక్షేనాన్నేన భోక్తృన్నభోక్తృన్వాపి

స్వగృహేతస్మిన్నైపాసనాగ్నౌ, లౌకికాగ్నౌ, వా సాయం ప్రాతర్వైశ్వ దేవేహీనే మనోజ్యోతిరితి ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా వైశ్వదేవం జుహుయాత్. ఇతి సప్తదశః ఖండః. త్ర్యహేహీనే తంతుంతస్వన్నిత్యాది తంతుమతీః వైష్ణవం చ జుహుయాత్. ద్వాదశాహే హీనేఽగ్నావౌపాసనే స్థాలీపాకం కృత్వా పూర్వవదవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం జుహోతి. ప్రవాసేఽధ్వని పరస్య గేహే ఽభ్యుంక్ష్యన్లౌకికాగ్నౌ, ఇంధనాభావే భస్మాపోహ్యంగారే, అంగారాభావే జలే వాజుహోతి. అన్నాభావే జలేనైవ వైశ్వదేవం కుర్యాత్.

౭5. వైశ్వదేవప్రకారః

సూత్రం ॥ పచనేవావసథ్యే చరుమభిఘూర్య వైశ్వదేవమితి ఛుల్యా మౌపాసనాగ్నౌవా కుర్యాదిత్యర్థః ప్రాణానాయమ్య, అస్యాం శుభతిథౌ పంచసూనాఘ నిర్హరణార్థం అన్న సంస్కారార్థంచ వైశ్వదేవ హోమం కరిష్యే. అప ఉపస్పృశ్య. పరిస్తీర్యయథాహతదిత్యాది. అదితేనుమన్యస్వ... ప్రసువ ఇతి పరిషిచ్య. వైశ్వదేవార్థం గృహీతం శుద్ధమోదనం చతుర్థా విభజ్య అభిఘూర్య తత్తద్భాగే అంగుష్ఠానామికామధ్యమైరక్షమాత్రమవదాయ జుహుయాత్. అగ్నేరుత్తరే అగ్నయేస్వాహో అగ్నయఇదం, దక్షిణే సోమాయస్వాహో సోమాయేదం చక్షుషీ బుధ్వా మధ్యమాస్యమితి బుధ్వా తత్రవ్యాప్యతిః భూః స్వాహో అగ్నయఇదం భువః స్వాహో, వాయవ ఇదం సువస్వాహో సూర్యాయేదం, ఓం భూర్భువస్సువః స్వాహో ప్రజాపతయ ఇదం, విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః స్వాహో, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యఇదం, ధన్వంతరయే స్వాహో, ధన్వంతరయ ఇదం, కుహ్వైస్వాహో, కుహ్వో ఇదం, అనుమత్యైస్వాహో, అనుమత్యా ఇదం, ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం స్వాహో, ద్యావాపృథివీభ్యామిదం, భూస్వాహో... ప్రజాపతయ ఇదం, ఇమామే అగ్న ఇతి చరుం సేధ్మం జుహుయాత్. ఇమాంమే అగ్నే మనసాచ్ఛిన్నా యావాచాయాచ మేహృది అయం బృహస్పతిర్దేవాశ్చందాశ్చిదంతు రాజసా మనసా ప్రజాపతయే స్వాహో,

ప్రజాపతయ ఇదం. పునర్జైవరేవ, అగ్నిహోత్రాయస్వాహో, అగ్నిహోత్రాయేదం, వైశ్వదేవ యజ్ఞాయస్వాహో, వైశ్వదేవయజ్ఞాయేదం, బ్రహ్మ యజ్ఞాయస్వాహో, బ్రహ్మయజ్ఞాయేదం, దేవయజ్ఞాయ స్వాహో, దేవయజ్ఞాయేదం, భూతయజ్ఞాయ స్వాహో, భూతయజ్ఞాయేదం, మనుష్య యజ్ఞాయస్వాహో, మనుష్యయజ్ఞాయేదం, పితృయజ్ఞాయ స్వధానమస్వాహో, పితృయజ్ఞాయేదం, అప ఉపస్పృశ్య, బభూవ పైతృకయచ్ఛాస్తే వ్యాపృతిః, భూస్వాహో... ప్రజాపతయ ఇదం, పంచమహాయజ్ఞాయస్వాహో, పంచమహాయజ్ఞాయేదం, భూస్వాహో..., ప్రజాపతయ ఇదం, యదస్యకర్మణో... కరోతుస్వాహో, అగ్నయోస్విష్టకృత ఇదం. ఇత్యాది వాస్తుపతయ ఇత్యన్తం స్విష్టకృత్ ద్వాదశాహుతీర్హుత్వా - భూస్వాహో. ప్రజాపతయ ఇదం. బలిహరణం కరిష్యే, అప ఉపస్పృశ్య అథగృహదేవతాభ్యో యథాదిశం బలిహరణం, పూర్వ విభక్తాన్నేన సర్వత్ర పూర్వముదకం దత్వా, బలిం నిక్షిప్య పునరుదకం దద్యాత్. మధ్యే భూర్భువస్సువః, బ్రహ్మణేనమః బ్రహ్మ పురుషేభ్యోనమః, వాస్తోష్పతయే నమః, ఇతి గృహమధ్యే పూర్వాంతం దత్వా, పునః తత్రాప్యాం ప్రోక్ష్య, ఇంద్రాయ నమః ఇంద్రపురుషేభ్యోనమః, ద్వయోరేకం పరిషేచనం దక్షిణే యమాయ నమః, తదుత్తరే యమపురుషేభ్యో నమః, ద్వయోరేకం, తత్పశ్చిమే వరుణాయ నమః తత్పూర్వే వరుణ పురుషేభ్యో నమః, ద్వయోరేకం ఉత్తరే సోమాయ నమః, తదుత్తరే సోమపురుషేభ్యో నమః. ద్వయోరేకం అగ్నేయాది దిక్షుప్రోక్ష్య. అగ్నయేనమః నైర్ఋత్యాం నిర్ఋతయే నమః. వాయవ్యాం వాయవేనమః. ఈశాన్యాం ఈశానాయ నమః, చతుర్థామేకం పరిషేచనం పితృయజ్ఞేన యక్ష్యే. అప ఉపస్పృశ్య, ప్రాచీనావీతీ, తద్దక్షిణే ప్రోక్ష్య. దక్షిణాంతం పితృభ్యోనమః. పితామహేభ్యో నమః, ప్రపితామహేభ్యో నమః జ్ఞాతివర్గేభ్యోనమః, తత్పశ్చిమే పితృపత్నీభ్యో నమః. పితామహపత్నీభ్యో నమః, ప్రపితామహపత్నీభ్యో నమః. జ్ఞాతివర్గ పత్నీభ్యో నమః. అష్టానామేకం పరిషేచనం ఉపవీతీ, అప ఉపస్పృశ్య, ప్రాంగణే యావంతోఽన్నార్ధినః

తావద్భ్యో నిర్వపామీతి. తత్పురతః భూతయజ్ఞేన యక్ష్యే. అప ఉపస్పృశ్య భూర్భువస్సువః. నిరూప్యాకాశే విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో నమః, దివాచరేభ్యోనమః. రాత్రౌ చేత్ నక్తంచరేభ్యోనమః. తత్రైవ భూతేభ్యోనమః. శ్రియైనమః ఇతి లలాటాంతముద్భుత్య భూమౌ నిక్షిపేత్. చతుర్థామేకం పరిషేచనం. తదుత్తరతః ప్రోక్ష్య ప్రాగన్తం ప్రతి బలిప్రోక్షణం పరిషేచనం కుర్యాత్. పాదతో భద్రకాశ్యా ఇతి ప్రతిద్వారం పూర్వాంత ముత్తరాంతంవా భువంగయోర్మరుద్భ్యు ఇతి ఛుల్కాం పక్షయోరగ్నయ ఇతి ఉదధాన్యామద్భ్యు ఇతి పేషణ్యోరుభయోర్దుపదితి ఉలాఖలముసలయోః వనస్పతిభ్యు ఇతి, శూర్పేఓషధీభ్యు ఇతి వాస్తుపుష్పే శునాశ్చోతి, తత్తత్థానే బలిం నిక్షిపేత్.

అథవా మన్రోక్తానాం ప్రత్యేకమేకీకృత్య వా నిర్వపతీతి భాష్యోక్తరీత్యా ఏకత్రవా కుర్యాత్, భద్రకాశ్యేనమః, మరుద్భ్యోనమః, అగ్నయే నమః, అద్భ్యో నమః, దృషదే నమః వనస్పతిభ్యో నమః, ఓషధీభ్యో నమః, పరిషిచ్య తత్పురతః ప్రోక్ష్య బలిశేషం విసృజేత్

శునాంచ పతితానాం చ శ్వపచాం పాపరోగిణాం

వయసాంచ క్రిమీణాంచ భూమావన్నం వపామ్యహమ్ || ఇతి బలిం నిక్షిప్య, భూర్భువస్సువః, అదితేన్వమగ్నస్థాః; ప్రాసావీః, భూతిస్మాతే... ఆదిత్య సోమోనమః ఆపోహిష్ఠా, యత్రే అగ్నే ఉద్వయం తమసః. పూర్వోక్తవదుపస్థానం కుర్యాత్. నిత్యం సాయం ప్రాతః పతీనా భూష్టుకామాబలిం హరేత్. పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, మనుష్య యజ్ఞేన యక్ష్యే. వైశ్వదేవకాలే ప్రాప్త అతిధీన్ శక్త్యా తర్పయేత్. వైశ్వానరోహ్యేషభవతి. హరిఃఓం ఇతివైశ్వదేవ విధిస్సమాప్తః||

౭౬. శ్రావణోపాకర్మవిధిః

అథ శ్రావణే పౌర్ణమాస్యామగ్నిం పరిస్తీర్య శిష్యం వాపయిత్వా స్నాతం పుణ్యాహం వాచయతి పూర్వవత్ | వ్రతబంధం ధాతాది పంచవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారంచ జుహోతి | అధ్యయన పారాయణాయేతి

శ్రావణం తథైవ నైష్ఠికో యావజ్జీవమాశ్రమధర్మాణ్యనుతిష్ఠతోపాకుర్వాణో
వేదమధీత్య స్నాయాదితి విజ్ఞాయతే ।

సంకల్ప్య, ఓం భూః... శుభతిథౌ శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం
అస్యమాణవకస్య శ్రావణక హోమ కర్మాంగం పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే ।
పుణ్యాహం కృత్వా । ఓం భూః । శ్రావణక హోమకర్మాంగం ఆఘారకర్మకరిష్యే ।
ఆఘారంకృత్వా । అనుదిన మకృత సమిదాధానశ్చేత్ అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం
హుత్వా । తతస్సమిదాధానం హుత్వా పూర్వవద్వ్రతబంధం జుహుయత్
ఓం భూః శుభతిథౌ ఇమం మాణవకం ప్రాజాపత్య వ్రతబంధం చారయిష్యే
ప్ర॥ మాణవకశ్చరిష్యామీతి వదేత్ । అదితేను మన్యస్య... దేవసవితః ప్రసువ
ప్రజాపతయే కాండఋషయేస్వాహా । ప్రజాపతయే కాండ ఋషయ ఇదం
। సదసస్పతి మద్భుతం ప్రియమింద్రస్య కామ్యం, సనిమేధామయా సిషగ్ం
స్వాహా । సదసస్పతయ ఇదం । “ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని
పరితా బభూవ, యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్ంస్యామపతయో
రయీణాగ్ం స్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదం । ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణో
దేవానాం పితాజనితా ప్రజానాం, పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్పాహవిర్నోదేవ
విహవే జుషస్వాస్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదం । తవేమేలోకాః ప్రదిశోదిశశ్చ
పరావతో నివత ఉద్వతశ్చ ప్రజాపతే విశ్వస్పృజ్జీవధన్య ఇదన్నోదేవ ప్రతిహర్య
హవ్యగ్ం స్వాహా । ప్ర...దం ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞియానాం
దేవానామగ్రేయజతం యజధ్వం సనోదదాతు ద్రవిణగ్ం సువీర్యం
రాయస్పోషం విష్యతునాభిమస్మేస్వాహా । ప్ర...దం... యోరాయ
ఈశేశతదాయ ఉక్థోయః పశూనాగ్ం రక్షితా విష్ఠితానాం । ప్రజాపతిః
ప్రథమజాఋతస్య సహస్రధామాజుషతాం హవిర్నస్వాహా. **ప్ర. పంచసమిధః
హోవయేత్**, శిష్యః అగ్నేవ్రతపతే ప్రాజాపత్యవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం
తన్మోరాధ్యతాం తత్సమృద్ధ్యతాం తత్రాజాపత్యవ్రతం బంధయామిస్వాహా ।
అగ్నయ ఇదం వాయోవ్రతపతే... బన్ధయామి స్వాహా, వాయవ ఇదం,

ఇంద్రవ్రతపతే... బంధయామిస్వాహో, ఇంద్రాయేదం. ఆదిత్య వ్రతపతే... బంధయామి స్వాహో । ఆదిత్యాయేదం వ్రతానాంవ్రతపతే... బంధయామి స్వాహో, వ్రతానాం వ్రతపతయ ఇదం । ఓం భూస్వాహో, ప్రజాపతయ ఇదం, పూర్వవత్ ధాతాది పంచవారుణం, మూలహోమం, స్విష్టాకారం చ హుత్వా, అదితేన్వమగ్న్స్థాః... ప్రాసావీః । చతుర్వేదాదీన్ సూత్రంచ పూర్వవదధ్యాప్య, అంతహోమంచ కుర్యాత్.

౭7. హోమపరిభాషా ధాతాది మంత్రాః

అథ సామాన్యతః క్రియాయాం హోమమన్త్రాః ధాతాదదాతునోరయి మీశానో జగతస్పతిః । సనః పూర్ణేనవావనత్స్వాహో । ధాత్ర ఇదం ॥1॥

మంత్రః : ధాతాప్రజాయా ఉతరాయ ఈశే ధాతేదం విశ్వం భువనం జజాన । ధాతాపుత్రం యజమానాయ దాతా తస్మా ఉహవ్యం ఘృతవద్విధే మస్వాహో ॥ ధాత్ర ఇదం ॥2॥

మంత్రః : ధాతాదదాతునో రయింప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ ॥ వయందేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్వాహో । ధాత్రఇదం ॥3॥

ధాతాదదాతు దాశుషేవసూని ప్రజాకామాయ మీధుషేదురోణే । తస్మైదేవా అమృతాస్సంవ్యయంతాం విశ్వేదేవాసో అదితి స్సజోషాస్వాహో । ధాత్రఇదం ॥4॥

అనునోద్యానుమతిర్యజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ । అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో భవతాం దాశుషే మయస్వాహో । అనుమత్యా ఇదం ॥5॥

అన్విదనుమతేత్వం మన్యాసై శంచనఃకృధి ॥ క్రత్వేదక్షాయనోహిను వ్రణ ఆయాగ్ంషితారిషత్స్వాహో । అనుమత్యా ఇదం ॥6॥

ఆమావాజస్య వ్రసవో జగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ ।

ఆమాగంతాం పితరామాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయగమ్యాత్స్వాహా ।
 పృథివ్యాదిభ్య ఇదం ॥7॥

సమావవర్తి పృథివీ సముషాస్సము సూర్యస్సము విశ్వమిదం జగత్ ।
 వైశ్వానర జ్యోతిర్భూయాసం విభుంకామం వ్యశ్నవై భూస్వాహా । పృథివ్యాదిభ్య
 ఇదం ॥8॥

అనుమన్యతా మనుమన్యమానా ప్రజావస్తగ్ం రయిమక్షీయమాణమ్ ।
 తస్యైవయగ్ం హేడసి మాపిభూమ సానోదేవీ సుహవాశర్మ యచ్ఛతుస్వాహా ।
 అనుమత్యా ఇదం ॥9॥

యస్యామిదం ప్రదిశి యద్విరోచతే నుమతిం ప్రతిభూషంత్యాయవః ।
 యస్యాఉపస్థ ఉర్వస్తరిక్షగ్ం సానోదేవీ సుహవా శర్మయచ్ఛతుస్వాహా ।
 అనుమత్యా ఇదం ॥10॥

రాకామహగ్ం సుహవాగ్ం సుష్టుతీహువే శృణోతునస్సుభగా
 బోధతుత్మనా । సీవ్యత్వపస్సూచ్యాచ్చిద్యమానయా దదాతు వీరగ్ం శతదాయ
 ముక్ష్యగ్ం స్వాహా । రాకాఇదం ॥11॥

యాస్తేరాకే సుమతయస్సుపేశసో యాభిర్దదాసి దాశుషే వసూని
 తాభిర్నే అద్య సుమనా ఉపాగహి సహస్రపోషగ్ం సుభగేర రాణాస్వాహా ।
 రాకాయాఇదం ॥12॥

సినీవాలి పృథుష్టుకే యాదేవానా మసిస్వసా । జుషస్వ హవ్య మాహుతం
 ప్రజాం దేవిదిదిడ్డిన స్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥13॥

యాసుపాణిస్స్వంగురిస్సుషూమా బహుసూవరీ । తస్యై విశృత్తియై
 హవిస్సినీవాల్యై జుహోతనస్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥14॥

కుహూమహగ్ం సుభగాం విద్యనాప సమస్మిన్ యజ్ఞేసువాహం

జోహవీమి । సానోదదాతు శ్రవణం పితృణాం తస్యాస్తేదేవి హవిషా
విధేమస్వాహా । కుహ్యో ఇదం ॥15॥

కుహూర్దేవానా మమృతస్యపత్నీ హవ్యానో అస్య హవిషశ్చికేతు ।
సందాశుషేకిరతు భూరివామగ్ం రాయస్పోషం చికితుషే దధాతు స్వాహా॥
కుహ్యోఇదం ॥16॥ ఇతిధాతాది షోడశ ॥

౧౮. పుణ్యవారుణం

ఇమమౌవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచ మృడయ । త్వామవస్యరాచకే
స్వాహా । వరుణాయేదం ॥1॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వస్తమానస్తదా శాస్తే
యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ం సమాస
ఆయుః ప్రమోషీ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥2॥ త్వంనో అగ్నేవరుణస్య
విద్వాన్దేవస్య హేడోవయాసి సీష్టాః । యజిష్టో వహ్నితమశ్శీశుచానో
విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్య స్మత్స్వాహా । వరుణాయేదం ॥3॥ సత్వన్నో
అగ్నేవమో భవోతీనేదిష్టో అస్యాఉషసోవ్యష్టా । అవయక్ష్యనో వరుణగ్ం
రరాణో వీహిమ్పడికగ్ం సుహనో నవిధిస్వాహా । వరుణాయేదం ॥4॥
త్వమగ్నే అయా స్యయాస నృనసా హితః । అయాసన్ హవ్యమూహిషే
యానోధేహిభేషజగ్ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥5॥

౧౯. మూలహోమః

ప్రజాపతే నత్వదేతాస్యనోవ్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । యత్కామాస్తే
జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్ంస్యామపతయో రయీణాగ్ం స్వాహా ॥
ప్రజాపతయ ఇదం ॥1॥ ప్రజాపతిర్ణయానింద్రాయ వృష్టే ప్రాయచ్చదుగ్రః
పుతనాజ్యేషు । తస్మైవిశస్సమనమన్త సర్వాస్సు ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ
స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం ॥2॥ ఇత్యుపాంశునా యజేత ప్రాజాపత్యే...

చిత్తాది । చిత్తంచస్వాహా । చిత్తాయేదం ॥1॥ చిత్తిశ్చస్వాహా ॥ చిత్త్యా

ఇదం || 2|| ఆకూతం చ స్వాహా || ఆకూతాయేదం || 3|| ఆకూతిశ్చ స్వాహా
 || ఆకూత్యాఇదం || 4|| విజ్ఞాతం చస్వాహా || విజ్ఞాతయేదం || 5|| విజ్ఞానం
 చ స్వాహా | విజ్ఞానాయేదం || 6|| మనశ్చస్వాహా || మనస ఇదం || 7||
 శక్వరీశ్చ స్వాహా | శక్వరీభ్య ఇదం || 8|| దర్శశ్చ స్వాహా || దర్శాయేదం
 || 9|| పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా | పూర్ణమాసాయేదం || 10|| బృహచ్చస్వాహా |
 బృహత ఇదం || 11|| రథంతరం చ స్వాహా | రథంతరా యేదం || 12||
ఇతిద్వాదశ జయాది మంత్రాః |

అగ్నిర్భూతానా మధిపతిస్సమావత్స్వస్మిన్ స్త్రహస్త్వస్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం
 పురోధాయామస్మిన్కర్మస్త్వస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా | అగ్నయ ఇదం || 1||
 ఇంద్రోజ్యేష్ఠానా మధిపతిస్సమావత్స్వస్మిన్స్త్రిహస్త్వస్మిన్ స్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం
 పురోధాయామస్మిన్ కర్మస్త్వస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా | ఇంద్రాయేదం || 2||
 యమః పృథివ్యా అధిపతిస్సమావత్స్వస్మిన్... దేవహూత్యాగ్ స్వాహా |
 యమాయేదం || 3|| వాయురంతరిక్ష స్వాధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా |
 వాయవ ఇదం || 4|| సూర్యోదివోధిపతి స్సమావత్స్వస్మిన్... స్వాహా | సూర్యాయేదం
 || 5|| చంద్రమానక్షత్రాణా మధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా | చంద్రమస
 ఇదం || 6|| బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా | బృహస్పతయ
 ఇదం || 7|| మిత్రస్సత్యానామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా | మిత్రాయేదం
 || 8|| వరుణోపామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా | వరుణాయేదం || 9||
 సముద్రస్రోత్యానా మధిపతిస్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా | సముద్రాయేదం
 || 10||

అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానామధిపతి స్సమావత్స్వస్మిన్... స్వాహా |
 అన్నాయేదం || 11|| సోమ ఓషధీ నామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా |
 సోమాయేదం || 12|| సవితా ప్రసవానా మధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా |
 సవిత్ర ఇదం || 13|| రుద్రః పశూనా మధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్... స్వాహా |

రుద్రాయేదం ||14|| అప ఉపస్పృశ్య త్వష్టారూపాణా మధిపతి స్సమావ
 త్వస్మిన్... స్వాహా | త్వష్ట్రఇదం ||15|| విష్ణుః పర్వతానా మధిపతి స్సమావ
 త్వస్మిన్... స్వాహా | విష్ణవ ఇదం ||16|| మరుతో గణానామధిపతయస్తే
 మావం త్వస్మిన్... స్వాహా | మరుద్భ్య ఇదం ||17|| పితరః పితామహః
 పరేవరేతతాస్తతా మహా ఇహమావత అస్మిన్నహ్నస్మిన్ క్షత్రేస్యా
 మాశిష్యస్యాం పురోధాయా మస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా.
 మంత్రోక్త దేవతాభ్య ఇదం ||18|| వ్యాహృతిః ఇత్యష్టాదశాభ్యాతానాః |

ఋతాషాద్యత ధామాగ్నిర్గంధర్వస్త స్యాషధ యోపురస ఊర్జోనామస
 ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతుతా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాంతుతస్మై స్వాహా...
 అగ్నయే గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్వాహా - ఓషధీభ్యోపురోభ్య ఇదం ||1||
 సగంహితో విశ్వసామా సూర్యోగంధర్వస్తస్య మరీచయోప్న రస
 ఆయువోనామ... స్వాహా | సూర్యాయ గంధర్వాయేదం | తాభ్యస్వాహా |
 మరీచిభ్యోపు రోభ్యఇదం ||2|| సుషుమ్న సూర్యరశ్మిశ్చంద్ర మాగస్తర్వ
 స్తస్య నక్షత్రాణ్యపురసో బేకురయో నామస ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా |
 చంద్రమసే గంధర్వాయేదం | తాభ్యస్వాహా | నక్షత్రేభ్యోపురోభ్య ఇదం
 ||3|| భుజ్యస్సు పర్ణోయజ్ఞో గంధర్వస్తస్య దక్షిణా అపుర సస్తవా నామస
 ఇదం బ్రహ్మ... స్వాహా | యజ్ఞాయ గంధర్వాయేదం... తాభ్యస్వాహా,
 దక్షిణాభ్యోపురాభ్యో ఇదం ||4|| ప్రజాపతిర్విశ్వ కర్మామనో గంధర్వస్తస్య
 రామాన్యపు రసోవహ్నయోనామస ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా | మనసే
 గంధర్వాయేదం | తాభ్యస్వాహా “ఋక్సామేభ్యోపురోభ్య ఇదం ||5||
 ఇషిరోవిశ్వవ్యచావాతో గంధర్వస్తస్యాపోపు రసోముదానామస ఇదంబ్రహ్మ...
 స్వాహా | వాతాయ గంధర్వాయేదం | తాభ్యస్వాహా | అద్యోఽపురోభ్య
 ఇదం ||6|| భువనస్య పతేయస్యత ఉపరిగృహా ఇహచ | సనోరాస్వాజ్యానిగం
 రాయస్పోషగం సువీర్యగం సంవత్సరీణాగం స్వస్తిగ్గం స్వాహా | భువనస్యత్య
 ఇదం ||7|| పరమేష్ట్యధిపతిర్బ్రహ్మర్షంధ ర్వస్తస్య విశ్వమపురసో భువోనామస

ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । విశ్వస్మా
 అప్పరోభ్య ఇదం ॥8॥ సుక్షితిస్సు భూతిర్భద్రకృత్సువర్వాన్పర్జన్యో గంధర్వ
 స్తస్యవిద్యుతోప్పర సోరుచోనామస ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా । పర్జన్యాయ
 గంధర్వాయేదం తాభ్యస్వాహా । విద్యుద్భోష్పరోభ్య ఇదం ॥9॥
 దూరేహేతిరమృదయో మృత్యుర్గంధర్వ స్తస్యప్రజా అప్పరసోభీరువోనామస
 ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా
 ప్రజాభ్యోఽప్పరోభ్య ఇదం ॥10॥ చారుఃకృపణ కాశీకామో గంధర్వస్త
 స్యాధయోప్పరస శోచయంతీర్నామస ఇదంబ్రహ్మ... స్వాహా । కామాయ
 గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । ఆదిభ్యోప్పరోభ్య ఇదం ॥11॥ సనోభువనస్య
 పతే యస్యత ఉపరిగృహో ఇహచ । ఉరుబ్రహ్మాణేస్త్విక్షత్రాయ మహిశర్మ
 యచ్ఛస్వాహా ॥ భువనస్య పతే బ్రహ్మణ ఇదం ॥12॥ వ్యాహృతిః । ఇతి
 ద్వాదశ రాష్ట్రభృతః ॥

30. వాస్తుహోమవిధి:

వాస్తు సవన ప్రయోగః - అథవాస్తు సవనం వ్యాఖ్యాస్యామః
 నవేవాస్తున్యూషితేపి సూతక ప్రేతకయోర్వాపయిత్వా । మృణ్మయాని భాండాని
 పురాణాని త్యక్త్వా । నవాని పరిగృహ్య । అన్యాన్పరిచ్ఛదాంశ్చ యథోక్తం
 శోధయిత్వా భూమియజ్ఞేనేష్ట్యా నివసేత్ ॥ యస్మాద్వాస్తు సవనేన
 శుద్ధిర్వస్తునాం వాస్తుసవన మసగోత్రేణ యజేతేత్సుక్తత్వాత్ ॥ అన్యేన
 పుణ్యాహాది వాస్తు సవనం కర్తవ్యం । పవిత్రపాణిః స్వామినః భవత్పాద
 మూలే... గృహశుద్ధిర్జ్వలం వాస్తుసవనకర్మకర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిరస్త్వితి
 భవన్తోఽను గృహ్లాంతు । ప్ర॥ యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వి త్యనుజ్ఞాప్య । వాస్తుసవన
 కర్మాంగం పుణ్యాహం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య । పుణ్యాహం కృత్వా ।
 లౌకికాగ్నావేవ ఆఘారం కృత్వా । ధాన్యోపరి కుంభం విన్యస్య । తంపూర్వోక్త
 వత్తంతు వేష్టనాదిభిరలంకృత్య । వాస్తోష్పత ఇతి వాస్తుపురుషం ఆవాహ్యోభ్యర్చ్య
 యేదితి దైవికే భార్గవే ఉక్తం ॥ తథాకృత్వా ।

ఓం భూః - ఓం శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద... గృహ శుద్ధ్యర్థం
 వాస్తు సవనం కరిష్యే । అప ఉపస్పృశ్య । అదితేనుమన్యస్వ... ప్రసువ ॥
 వాస్తోష్పతే । వాస్తోష్పతే శగ్మయేతి ద్వాభ్యాంయజేత । వాస్తోష్పతే
 ప్రతిజానీహ్యస్మాన్ స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్వేమహే ప్రతితం
 నోజుషస్వశన్న ఏధిద్విపదేశం చతుష్పదేస్వాహా ॥ వాస్తోష్పతయ ఇదం ।
 వాస్తోష్పతేశగ్మయా సగ్ం సదాతే సక్షీమహిరణ్మయాగాతు మత్యా । అవః
 క్షేమ ఉతయోగేవరన్నో యూయంపాత స్వస్తిభిస్సదానస్వాహా । వాస్తోష్పతయ
 ఇదం ॥ భూమి యజ్ఞాయస్వాహా, భూమి యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవతం
 ప్రసోదర్త్యైస్వాహా - యజ్ఞదైవతం ప్రసోదర్యా ఇదం । వ్యాహృతిః మేదినీ
 దేవీ వసుంధరీ స్యాద్వసుధా దేవీ వాసవీ బ్రహ్మవర్చసః పితృణాం శ్రోత్రం
 విష్ణుర్మన స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । దేవీ హిరణ్యగర్భిణీ దేవీ ప్రసోదరీ ।
 రసనే సత్యాయనేసీద స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । సముద్రవతీ సావిత్రీ
 హనోదేవీ మహ్యకీ, మహాధరణి మహాధ్యతిష్ఠస్వాహా । మేదిన్యా ఇదం ।
 శృంగే శృంగే యజ్ఞే యజ్ఞే విభీషణీ, ఇంద్రపత్నీ వ్యాజనీ సురసిత ఇహ
 స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । వాయుపరీ జలశయనీ స్వయం ధారాసత్యంథో
 పరిమేదినీ, సోపరిధత్తంగా యస్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । వ్యాహృతిః ।
 అత్రమేదిన్యాది పంచమంత్రాః భట్టభాస్కరీయ భాష్యప్రకారేణ లిఖితాః
 పుణ్యాహం కృత్వా, అహమగ్నే, అగ్నిం గృహ్ణామి, అగ్నిష్టాద్గర్భమూలేన
 అగ్నిం గృహీత్వా అహమగ్నే అగ్నిం గృహ్ణామి, మమాగ్నేగ్నిర్మమాంతరిక్షం,
 మార్గోఽహమస్మిన్ ప్రమదాన్మామయే తుభ్యం మనసా ప్రజాపతయే స్వాహా,
 అహమగ్నేరగ్నిం గృహ్ణామి, దహనాదశుద్ధా శ్చుద్ధధ్వం, అగ్నే ఇదందీపయామి
 స్వాహా, ప్రథమాదైంద్రాత్ భువంగాదారభ్య వాస్తునః కుడ్యమూలాత్
 బహిరంతశ్చ వామం పరీత్యబ్రహ్మస్థానాత్, పర్యగ్నిం కారయిత్వా
 అపరద్వారేణ విసృజేత్, వామం పరీత్యేత్యత్ర భాష్యే ప్రేతకే అపసవ్యం
 సూతకాదిషు సవ్యమితి తద్దైవ అణోరణీయానితి పాత్రేణాన్వపస్నావ యిత్వా,

శిష్టాద్భిస్సర్వత్ర ప్రోక్షయతి ॥ తతః, అణోరణీయాన్మహతో మహీయా
నాత్మాగుహాయాం నిహితోఽస్యజంతోః, తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః
ప్రసాదాన్మహిమాన మీశం, సప్తప్రాణాః ప్రభవన్తి తస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధ
స్సప్తజిహ్వోః సప్తఇమేలోకా ఏషుచరంతి

సూత్రం : ఏవం వారుణాద్భవంగాద్యామ్యాత్ సౌమ్యాదారభ్య వా
పరీత్యపర్యగ్వా ధావస్రూతీ స్యాత్మామ్ ॥ యేతేశతమిత్యాది చత్వారోవరుణ
దైవత్యాః ॥

మంత్రః : యేతేశతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞియాః పాశావితతాః పురుత్రా |
తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వే దేవాఽముంచంతు మరుతః
స్వస్త్వాస్వాహా | వరుణాయేదం | ఉదుత్తమం వరుణ పాశమస్మదవా ధమం
విమధ్యమగ్గ్శ్రధాయ | అధావయమాదిత్య ప్రతేతవానాగసో అదితయే
స్యామస్వాహా | వరుణాయేదం | అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశ్చస్తీశ్చాయాతః యజ్ఞం
వహతు సదాధేహి భేషజగ్ స్వాహా | వరుణాయేదం | ఆపస్సు జంతుస్నిగ్దాని
చిక్లీతవసమే గృహే | నిచదేవీం మాతరం త్రియం వాసయ మే కులేస్వాహా |
వరుణాయేదం | వ్యాహృతిః |

విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్యేతి ద్వా వైశ్వదేవా విశ్వేదేవస్య నేతుః... పుష్యసే
స్వాహా | విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం | విశ్వే అద్యమరుతః... అస్మైస్వాహా |
విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం | వ్యాహృతిః | అతోదేవాది షదైష్టవాః
ద్వావాద్యావిత్యేకే | అతోదేవాదీనాం షణ్ణాం విష్టవ ఇదం | వ్యాహృతిః |

రుద్రమన్యంత్ర్యంబకమితి ద్వా రుద్రదైవత్యా

రుద్రమన్యం బహుతోహుతం వృషభం నమస్తే అస్తు | తన్నే అస్తు
బాహుభ్యాం వీతయేస్వాహా | రుద్రాయేదం | త్ర్యంబకం యజామహే
సుగంధిం పుష్టివర్ధనం ఉర్వారుక మివబంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మాఽ
మృతాత్స్వాహా | రుద్రాయేదం | అపఉపస్పృశ్య వ్యాహృతిః ॥

బ్రహ్మజ్ఞానం హిరణ్యగర్భ ఇతి ద్వై బ్రహ్మదైవత్యై

బ్రహ్మజ్ఞానం... వివస్వాహా । బ్రహ్మణ ఇదం ॥ హిరణ్యగర్భస్సమవతర్త
తాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్, సదాధార పృథివీం ద్యాముతే మాం
కస్తైదేవాయ హవిషావిధే మస్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం వ్యాహృతిః ॥

మిశ్రవాససః, ఏతాన్వత్తైతానితి ద్వై కాబేరా. మిశ్రవాససః కాబేరకారక్షో
రాజేనప్రేషితాః ॥ గ్రామగ్ం సజానయో గచ్ఛం తీచ్ఛంతో పరిదాకృతాన్
స్వాహా । కుబేరాయేదం । ఏతాన్వత్తైతాన్ గృహ్ణీతేత్యయం బ్రహ్మణ స్పృతః ।
తానగ్నిః పర్యసరత్తానింద్రస్తా న్మహస్పతిః । తానహం వేద బ్రాహ్మణః
ప్రమ్మశతః కూటదంతా న్వికేశాన్లంబన స్తనాన్స్వాహా । కుబేరాయేదం
వ్యాహృతిః ॥

యువమేతాన్యగ్నిషోమావాన్యం దివ ఇతి త్రయోగ్నిషోమీయాః ॥

యువమేతాని దివిరోచనాన్యగ్నిశ్చ సోమసక్రతూ ఆధత్తం ॥ యువగ్ం
సింధూగ్ం రభిశస్తే రవద్యాదగ్నిషోమా వముంచతం గృభీతాన్ స్వాహా ॥
అగ్నిషోమాభ్యామిదం ॥ అగ్నిషోమావిమగ్ం సుమేశ్వణుతం వృషణాహవం ।
ప్రతిసూక్తాని హర్యతం భవతం దాశుషేమయ స్వాహా ॥ అగ్నిషోమాభ్యామ్
ఇదం ॥ ఆన్యం దివోమాతరిశ్వాజభారా మధ్నాదన్యం పరిశ్యేనో అద్రేః ।
అగ్నిషోమా బ్రహ్మణా వావృధానోరుం యజ్ఞాయ చక్రధురులోకగ్ స్వాహా ॥
అగ్నిషోమాభ్యా మిదం ॥ వ్యాహృతిః ॥

బృహస్పతిర్దేవానా మిత్యాద్యాశ్చత్వారో బార్హస్పత్యాః

బృహస్పతిర్దేవానామిమం యజ్ఞం బృహతోమే దధాతు, బృహస్పతి
వీతయేస్వాహా । బృహస్పతయ ఇదం ॥ బృహస్పతిసోమందధాతు,
బృహస్పతిర్యజ్ఞం దధాతు బృహస్పతివీతయే స్వాహా ॥ బృహస్పతయ ఇదం ॥
బృహస్పతే అతియ దర్యో అర్హాద్యుమ ద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు,

యద్దీదయచ్చవసర్త ప్రజాతత దస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రగ్ం స్వాహా ।
 ఉపయామ గృహీతోఽసి బృహస్పతే త్వేషతే యోనిః బృహస్పతిర్వీతయే
 స్వాహా బృహస్పతయ ఇదం ॥ వ్యాహృతిః ॥

త్రాతారమింద్రమిత్యాది త్రయోదశైంద్రాః

మంత్ర : త్రాతారమింద్ర మవితార మింద్రగ్ం హవేహవే సుహవగ్ం
 శూరమింద్రం । హవేనుశక్రం పురుహూత మింద్రగ్ం స్వస్తి నోమఘవా
 ధాత్వింద్రస్వాహా ॥ ఇంద్రాయేదం ॥ ఏవం సర్వత్ర ఉద్దేశత్యాగః మహాగ్ం
 ఇంద్రోయ ఓజసా పర్జన్యో వృష్టిమాగ్ం ఇవ । స్తోమైర్వత్సస్య వావృధేస్వాహా ।
 మహాగ్ం ఇంద్రోన్యవదా చర్షణీప్రాఉతద్విబర్హా అమిన స్సహోభిః ।
 అస్మద్రియగ్వా వృధే వీర్యాయోరుః పృథుస్సుకృతః కర్తృభిర్భూత్వాహా ।
 భువస్త్వ మింద్రబ్రహ్మణామహాన్, భువో విశ్వేషు సవనేషు యజ్జియః,
 భువోస్యూగ్ శ్చౌత్నో విశ్వస్మిన్భరే జ్యేష్ఠశ్చ మంత్రో విశ్వచర్షణే స్వాహా ।
 ఏంద్రసానసిగ్ం రయిగ్ం సజిత్యానగ్ం సదాసహం, వర్షిష్ఠమూతయే
 భరస్వాహా । ప్రససాహిషే పురుహూత శత్రూన్ జ్యేష్ఠస్తే శుష్టు ఇహరాతిరస్తు ।
 ఇంద్రాభరదక్షిణే నావసూనిపతిస్సింధూ నామసి రేవతీనాగ్ స్వాహా ।
 అస్మాకమింద్రస్స మృతేషుధ్వ జేష్ఠస్మాకం యా ఇషవస్తా జయంతు, అస్మాకం
 వీరా ఉత్తరే భవం త్వస్మానుదేవా అవతాహవేషు స్వాహా । ఇంద్రోభూదస్య
 భువస్యరాజేంద్రోదాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం, ఇంద్రోహవిశ్వాని భూతాని
 భువనాశ్రితానిస్వాహా । ఇంద్రో ద్యౌర్వ్యోమ భూరింద్రస్స ముద్భవనో
 విరాట్పశ్య ఉర్వంతరిక్ష స్వర్గవవన మింద్రాదింద్రం మన్యే పితరం మాతరం
 చస్వాహా । ఇంద్రం ప్రణయంతం వపురింద్రగ్ం స్రవంతగ్ం సవితార మింద్రం
 దధాతు శక్రస్సు కృతస్య లోకమింద్రం మన్యేపితరం మాతరం చస్వాహా ।
 ఇంద్రోవృత్రం వజ్రేణావధీదింద్రోవ్యయస్సముద్రశుష్కః । ఇంద్రంమన్యే
 పితరం మాతరం చస్వాహా । ఇంద్రోబభూవ బ్రహ్మణో గంభీర మాభూతి
 పరితుష్టిః । ఇంద్రోభవిష్యదుత భూతమింద్రంమన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా ।

ఇంద్రోఽస్మానవతు వజ్రబాహురింద్రో భూతాని భువనాని । ఇంద్రో
ఽస్మాకమవతు వజ్ర ప్రసాదమింద్రం మన్యేపితరం మాతరం చ స్వాహా ।
వ్యాహృతిః ।

యమోదాధార నమస్తేనిర్ఋతయ ఇతి ద్వౌ యామ్యౌ ।

మంత్రః : యమోదాధార పృథివీం యమోద్యాముత సూర్యః । యమస్సర్వ
మృత్యుస్తేనః ప్రాణానాం వాయూనాగ్ం స్వాహా । యమాయేదం ॥ నమస్తే
నిర్ఋతయే ఘనతేజాయ తస్మైవిస్రుజ బంధనాత్ । యమన యత్సగ్ం
సవితాదేవ ఉత్తమాననీకే అభిరోచయయాయినాగ్ం స్వాహా ।

మిత్రస్య చర్షణీ మిత్రోజనాస్ప్రస మిత్రేతి త్రయోమైత్రాః ।

మంత్ర : మిత్రస్య చర్షణీ ధృతః శ్రవో దేవస్య సానసిం, సత్యం చిత్రశ్రవస్తమం
స్వాహా । మిత్రాయేదం ॥ మిత్రో జనాన్ యాతయ తిప్రజానన్మిత్రోదాధార
పృథివీ ముద్యామ్ । మిత్రః కృష్ణీరని మిషాఽభిచష్టే సత్యాయ హవ్యం
ఘృతవ ద్విధేమ స్వాహా । ప్రసమిత్ర మర్తో అస్తు ప్రయస్వాన్ యస్త ఆదిత్య
శిక్షతిప్రతేన నహన్యతే నజీయతే త్వోతోవైవ మగ్ంహో అశ్ణోత్యంతితోన
దూరాత్స్వాహా । మిత్రాయేదం ॥ భూస్వాహా, అగ్నయ ఇదం నమమ,
భువస్వాహా వాయవ ఇదం నమమ । సువస్వాహా సూర్యాయేదం నమమ ।
ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదంనమమ ।

భూమియజ్ఞ దైవత్యాదయోవ్యాహృత్యం తాఇజ్యంతే తస్మాద్వ్యుత్తర
శతమాహుతయో వాస్తుసవనస్యాంతహోమం కుర్యాదితి విజ్ఞాయతే ॥

భాష్యే - ఓం చమేస్వర ఇతి ద్వాభ్యాం లౌకికాగ్నుపస్థానం విసర్జనం
చ కుర్యాదితి విఖనాప్రాహ॥

ఇతి శ్రీవైఖానస గృహ్యసూత్రే తృతీయ ప్రశ్నే సప్తదశః ఖండస్సమాప్తః ।

శ్రావణ హోమస్థలే కాణ్డర్షిహోమం కేచిత్ కుర్వన్విసః సూత్రే భాష్యే
చానుక్తః స్మృత్యామస్తి తథా హోమపక్షే పూర్వోక్త కాణ్డర్షి తర్పణ ప్రకారం
హోమః కర్తవ్యః ॥

ఉద్దేశ త్యాగకరణ విషయే భార్గవే యజ్ఞాధికారే ॥

ఇంద్రాదీనాం చ హోమేషు తత్తన్మనైః పృథక్పృథక్ ।

ఘృతేన జుహుయాన్మస్త్రీ తత్తద్దైవమనుస్మరన్ ॥

శ్రీ నృసింహవాజపేయకృతప్రతిష్ఠాదర్పణే క్రియాధికారే చ| వైష్ణవం
విష్ణు సూక్తంచ సూక్తం పౌరుష మేవచ । ప్రత్యేకం వింశతిః కృత్వా స్వనామపద
పూర్వకమ్ ।

సవ్యాహృతం విష్ణు మనుస్మరన్ సఃహుత్వాగ్నికుండే పరిషద్గణస్య
తత్తన్మరున్నామ పదాదికాంశ్చ హుత్వా పృథగ్వింశతి వారమగ్నో...

31. సప్తజిహ్వోసు హోమవిధిః

మరీచి పంచసప్తతితమపటలే

ఏవమగ్నిపురుషం ధ్యాత్వా హిరాణ్యకనకారక్తా కృష్ణాచైవ వసుప్రభా
అతిరక్తా బహురూపా ఇతి సప్తజిహ్వో స్తాస్యైశాన్యే, హేమాభా హిరణ్య
హిరణ్యాయాం సమిద్ధోమ మైంద్రే శ్యామాభా కనకా కనకాయామాజ్యహోమ
మాగ్నేయ్యాం రక్తాభా రక్తాయాం యవహోమం నైర్ణముత్యాం నీలాభా కృష్ణా
కృష్ణాయాం లాజహోమం, వారుణ్యాం పీతాభా వసుప్రభా వసుప్రభాయాం
సక్తుహోమం వాయవ్యే శ్వేతాభాతిరక్తా అతిరక్తాయాం తిలహోమం
దక్షిణోత్తరయోః మధ్యేచ బహువర్ణాభా బహురూపా బహురూపాయాం
ఇధ్మహోమం చరుహోమం చ సప్తజిహ్వోసుచ క్రమేణ సప్తసమిద్ధోమమన్యాని
హోమద్రవ్యాణి సర్వాణి మద్ధ్యాస్యే జుహుయాత్ యత్రకాష్ఠం తత్రశోత్రం
ధూమోనాసికాల్ప జ్వలనం నేత్రం భస్మశీర్షమితి జ్ఞాత్వా శ్రోత్రేహుతే

వ్యాధిపీడనం చ చక్షుష్కన్ధత్వం నాసికాయాం మహారోగం మస్తకే సర్వనాశం
తస్మాజ్జ్వలదగ్నో జుహుయాదిత్యాహ మరీచిః ॥

అత్ర నృసింహవాజపేయ భాష్యే - దర్భాః అప్రచ్ఛిన్నాగ్రాః అగర్భాః
కుశ విశ్వామిత్ర కాశాదయః పరిస్తరణ బర్హిషః ధర్మే వక్ష్యమాణవత్
కూర్చాభవన్తి ॥ యద్వా బోధాయనాపస్తంబాదీనాం మతేన సర్వత్ర స్థండిలే
బర్హిషోభవన్తీతి పరిధయః పాలా శాశ్వత్త ఖాదిరావాన్యేపి యజ్జవృక్షీయ్యా
భవన్తీతి । యథా ప్రోక్షణకూర్చం తథైవ సర్వమాయతంతు వత్సజానువత్
త్రివృచ్ఛిరసం వా శ్రౌతవత్ గ్రంథేః ప్రాదేశతశ్చిత్వా వేదం కరోతీతి
పరిస్తరణాదీంశ్చ సర్వానేకీకృత్య పునర్బధ్నాతి పాత్రాణి స్రువాదయో
జుహూపజుహూ దర్భాదయః ప్రాగగ్రాన్ధర్భానాస్తీర్య తేషు ద్వంద్వ మాజ్యస్థాలీ
చరుస్థాల్యా ప్రణిధి పాత్రేచ దర్వీస్రువౌ జుహూపజుహూ హవనార్థస్తంచ
ద్వంద్వం స్థండిల సోత్తరేదైవికే సంభరతి । ప్రత్యేకం దక్షిణతః దర్భేషు
పైతృకే సంభరతీతి ॥

ఆహ్నికామృతగ్రంథః ఉత్తరభాగస్సమాప్తః

శ్రీవాసుదేవార్పణమస్తు

